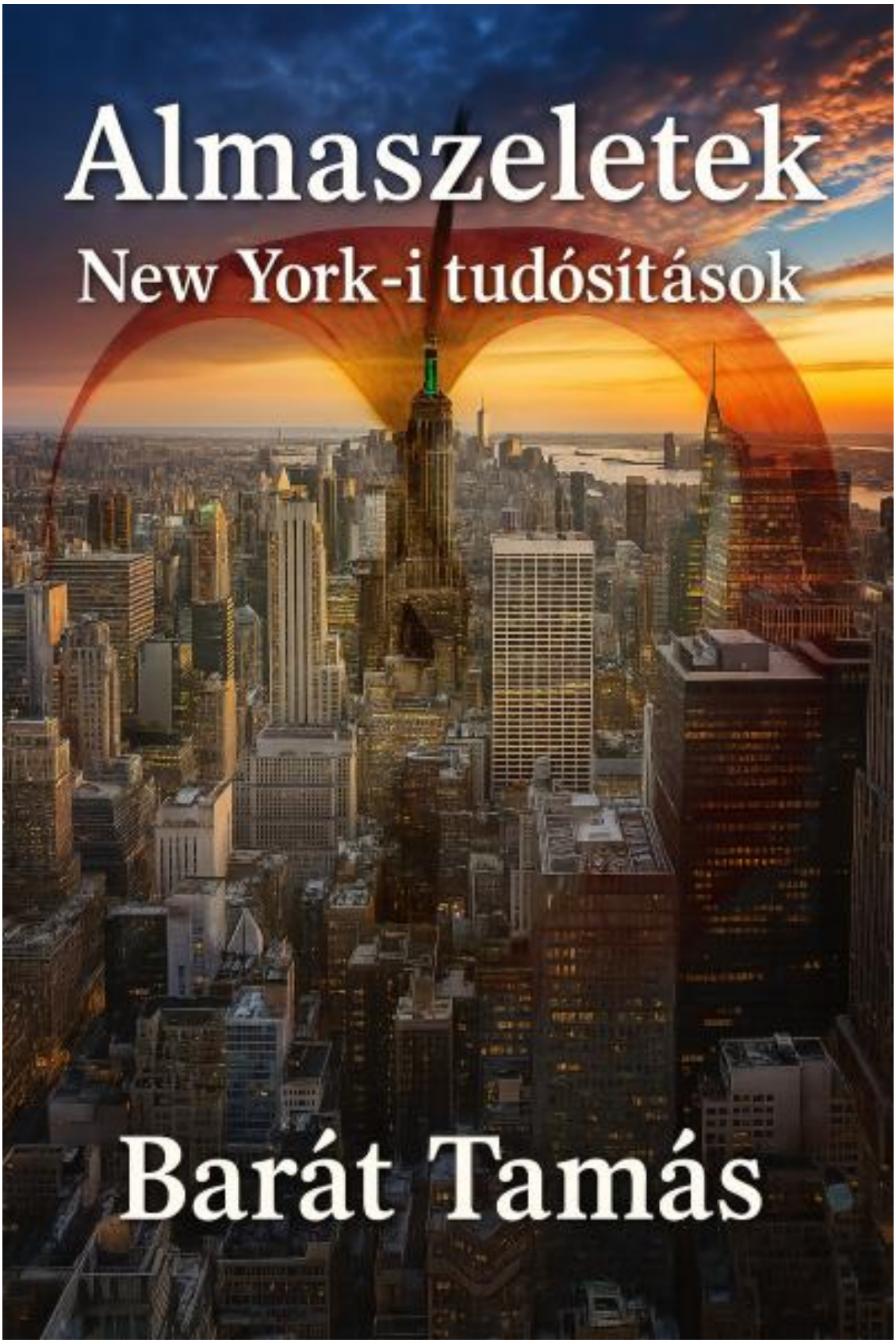

Almaszeletek
New York-i tudósítások
Barát Tamás

Barát Tamás

ALMASZELETEK

NEW YORKI-I TUDÓSÍTÁSOK

Copyright © 2026 Barát Tamás - Minden jog fenntartva.

A jelen dokumentum bármely részének elektronikus vagy nyomtatott formában történő sokszorosítása, másolása vagy továbbítása tilos.
A kiadvány rögzítése szigorúan tilos

Ajánlás

Ajánlom könyvemet barátaimnak, a mybesties.blog oldal olvasóinak. A hivatalos tudósításaimon kívül ezen az oldalon jelentek meg a csak nekik szánt magántudósításaim.

Előszó

„Almaszeletek", „az alma egy szelete", avagy New York. Az elkövetkezőkben számtalan, cikkázó gondolat következik New Yorkból, New Yorkról. Mindez egy „könyvbe" összefűzve. Ugyanis összegyűjtöttem a New Yorkból és New Yorkról szóló gondolataim mellett a több mint két évtized alatt Magyarországra elküldött hivatalos tudósításaim és interjúim egy részét, azokat, amelyeket jellemzőnek tartottam.

A könyv első részében azokat a gondolataimat fűztem egy csokorba, amelyeket a tudósításokból szedtem össze. Ezek külön-külön, jelentek meg, de itt, ebben a könyvben egy folyamatos szöveggé fűztem őket össze. A könyv második részében azokat a tudósításokat gyűjtöttem össze, amelyeket fontosnak, jellemzőnek tartottam. A harmadik részben jellemző, itt készült interjúk következnek.

Amikor a felkérést megkaptam, hogy írjam meg a magam érzelmes amerikai, New York-i utazását, akkor Fejtő Ferenc, Érzelmes utazás című könyvére hivatkozott a kérés. Fejtő Ferenc saját családja és egy családlátogatása, egy érzelmes utazása történetét használta fel, hogy a világról alkotott véleményét kifejtse.

Az én érzelmes utazásomat is az indíttatással szeretném kezdeni. Saját családom történetét csak érintőlegesen, s csak annyira említem, hogy az általam leírtak megértéséhez ezzel is hozzájáruljak, inkább egy nézőpontot, egy világlátást, néhány „az új világban „szerzett tapasztalatot szeretnék az olvasó számára bemutatni.

A magam „érzelmes utazásáról" szeretnék mesélni az olvasónak, azokról a személyes élményekről szeretnék beszámolni, amiket itt megéltem New Yorkban. Pl. egészségügyi-, kulturális élményeim. (Kiállítások, koncert a Carnegie Hallban, Bánk Bán Opera előadás a MET-ben)

Mielőtt elkezdném az írások „újra közlését" néhány kérdést fel kell tennem: New Yorkról mondhatom, hogy az enyém? Van hozzá jogom, hogy a magaménak mondjam? Milyen jogon teszem ezt?

Hiszen Budapesten születtem, sokezer kilométernyire. Nagyon sokáig Magyarországon éltem, dolgoztam, mígnem kikerültem az Egyesült Államokba, New York-i tudósító lettem. Újságíróként, akkreditált tudósítóként vagyok jelenleg is itt, New Yorkban.

Amikor a felkérést megkaptam, hogy gyűjtsem össze a tudósításaimat, hogy írjam le az én New Yorkomat, élményeimet osszam meg az olvasóval, akkor elfogott a félelem. Le tudom írni azt a várost, amiről több könyvtárnyit írtak már össze?

Persze ilyenkor azonnal a sablonok, a közhelyek az elsők, amik az ember eszébe jutnak. Arról írjak talán, hogy *„New York sosem alszik"*? Ez valóban igaz. Még éjszaka közepén is nagy a forgalom, főként, ami Manhattan, a városközpontot és Midtown illeti, de ez igaz Downtownra is. A Village, Little Italy, China Town még éjszaka is forgalmas. Bármikor, bármerre is jár az ember a városban, ezt megtapasztalhatja. Ezt már sokan megírták.

Avagy írjam le, hogy „*New York nem Amerika*". Igen, ez is igaz. Számos helyen jártam az Egyesült Államokban, de azt, amit New Yorkban él át az ember, az másutt nem így tapasztalható meg, az másutt nem teljesen jellemző. Már ezt is megírták előttem.

Írjak a BIG APPLE-ről? A nagy almáról- ahogyan New Yorkot nevezik? Azonban ez sem az igazi, hiszen a turistakönyvek erről szólnak elsősorban, s én nem turista könyvet szeretnék írni.

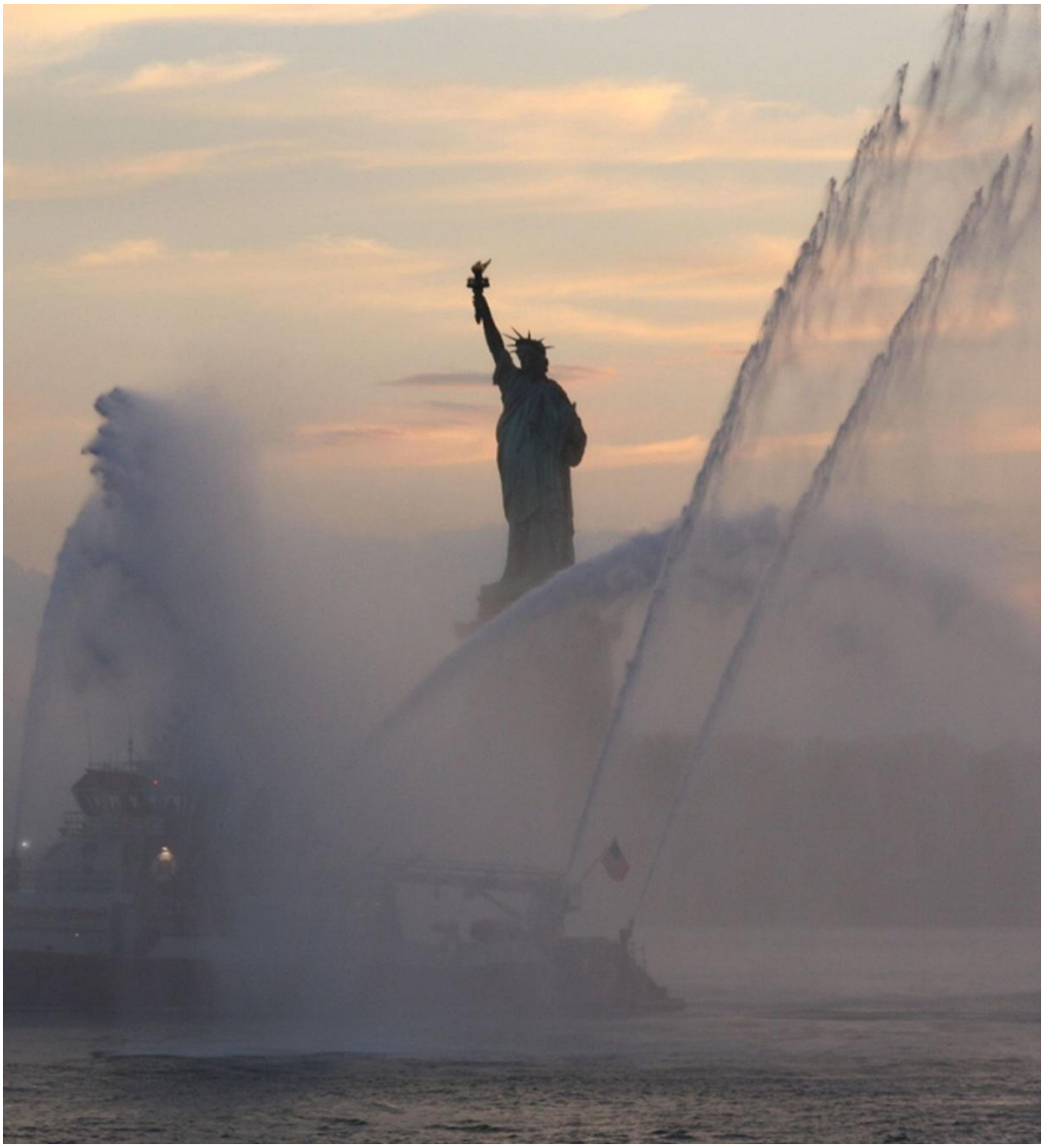
Nos akkor miről írjak?

Elhatároztam, hogy összegyűjtöm a 2003-óta megjelent tudósításokat, azt, hogy milyen gondolatok is szület(het)nek egy magyar újságíró fejében New Yorkban szerzett élményei közben.

Az egyik legfontosabb élményem, amit szeretnék megosztani, az, a nem igazi amerikai konyha. Igen, mert nagyon jó konyha létezik New Yorkban, de olyan, ami valóban amerikai az ritka. Talán a legtöbb a kínai, az olasz és a mexikói. Jó az ír és a francia, vagy az indiai, de olyan, hogy igazi amerikai, olyannal a steak house-ok, illetve egy bezárt étterem, a pastramijáról híres Carnegie Deli kivételével nem találkoztam, de erről majd később.

A kedvenc helyeim között szerepelnek múzeumok, de nem a mindenki által ismert, a turisták „ezt ki nem hagyhatjuk" helyéről, a MET-ről szeretnék írni (erre különös okom van), hanem három kedvenc New York-i helyemről, az Intrepid Múzeumról, a Szabadság-szobor Múzeumáról, illetve egy, a világon csak New Yorkban található gyűjteményről, a Museum of Public Relations-ról viszont igen.

Az élmények sorában ott van az itteni egészségügy is. Erről is megosztom tapasztalataimat. S még egy, szeretnék arról is beszámolni, hogy mit is jelent magyarnak lenni New Yorkban.

Útközben

Van egy, itt, New Yorkban élő munkatársam, aki írt egy hasonló könyvet, mint amire én vállalkoztam, ***„Amerikai az én hazám”*** címmel. Saját sorsát mutatja be, s bevallja, hogy igazán már amerikainak érzi magát.
Nos, én Petőfi Sándort idézem. Petőfi hónapra pontosan száz évvel a születésem előtt írta meg, hogy „*Magyar vagyok. Legszebb ország hazám. Az öt világrész nagy területén.* Az idézethez még egy másik is társul. Pósa Lajost, a meseírót, költőt, és dalszerzőt is idézem, amikor azt mondom *„magyar vagyok, magyarnak születtem”*

Az írásom egyik fejezetében erről majd részletesen is megírom a véleményemet. Ehhez, itt és most csak annyit, hogy 1996-ban „56” negyvenedik évfordulójára forgattam egy dokumentumfilmet ***„Magyar karrierek az új világban”*** címmel. Ebben a filmben az egyik legnagyobb karriert befutott magyar – Kanada Statisztikai Hivatalának elnöke – azt válaszolta kérdésemre *„én már kanadainak vallom magam. Életem nagyobb részét itt éltem le. Nem tagadom soha, hogy Magyarországon születtem, de én már kanadai vagyok.”*

Magam úgy érzem, hogy útközben vagyok. Magyarnak születtem, és bár életem nagyobb részét – több, mint ötven évet – Budapesten éltem, dolgoztam, azonban mintegy húsz esztendeje New York-i lakosként vallom, hogy ma már itt érzem jobban magam. Azt vallom, hogy – ha megteheti – mindenki ott éljen, ahol a számára a legmegfelelőbbek az életkörülmények.

Az én életem úgy alakult, hogy itt az USA-ban, bár több „kulturális sokk” ért, de mégis úgy érzem, hogy jobban megbecsülnek. Fogalmazhatom úgy, hogy jobban elismernek, mint azt tették Magyarországon.

Az is biztos, hogy nem bántanak származásom, akcentusom, avagy amiatt, hogy nem végeztem valamelyik híres amerikai egyetemen, s így nem tartozom az amerikai elithez, de igazán még csak az amerikai középosztályhoz sem. New Yorkban élek, dolgozom, létezem.

Bár már hivatalosan már az amerikai kisnyugdíjasok életét élem – az igazság az, hogy itt is létezik a kisnyugdíjas kategória –, a lényeg, hogy megbecsülten, nyugodtan, szabadon élhetek. S számomra ez az, ami a legfontosabb.

Az elkövetkezőben – a cikkgyűjteményemben – erről, az én „érzelmes utazásomról”, szeretnék egy kicsit mesélni.

Elöljáróban

Az ezredforduló tájékán, volt egy televíziós műsor sorozatom. Az volt a címe, hogy ***„Velünk élő professzorok”***. Professzorokról, tanárokról szólt a műsor.

Műsorvezetőként bemutattam azokat a meghatározó személyiségeket, akik nélkül sok-sok mai szakember nem lenne az, ami.

Tudományos munkájukról sok szó esett a sajtóban, de nem beszéltek az emberi oldalukról. Televíziós újságíróként az embert szerettem volna bemutatni ezekben a mélyinterjúkban. Riporterként minden beszélgetésben azt firtattam, hogy honnan indultak el, milyen családi, iskolai háttér kellett ahhoz, hogy azok legyenek, amik lettek. Magyarul, milyen volt az indíttatás?

Indíttatás

A budapesti hetedik kerületből, azaz Erzsébetvárosból származom. Életemet alapvetően meghatározza, hogy az első negyedszázadom helyszínei az Almássy-, a Hunyadi tér, a Városliget és ezeknek a helyeknek a környékei. No meg a budapesti „Chicago". Fiatalabb olvasók kedvéért írom le, hogy Budapest hetedik kerületének egy részét nevezte a pesti köznyelv Csikágónak. Ez a városrész a Thököly út, a Dózsa György út, a Damjanich utca és Rottenbiller utca környékét jelezte. Ez a budapesti terület feltehetőleg azért kapta ezt a „megtisztelő" nevét, mert valóban hasonlatos lehetett névadójára.

Ami a jellemző a névadóra és Budapest hetedik kerületének egy részére egyaránt, hogy a közbiztonság – udvariasan fogalmazva – hiányzott. Chicago kiépülésekor az Egyesült Államokban azonnal a nagyvárosi nyomor és bűnözés szinonimájává vált. Jellemzésül a környékre jól emlékszem fiatal gyerekkoromból a mondásra: *„Mindig háttal a falnak közlekedj, hogy ne a hátadba kapd a kést!"*

Szóval alapvetően a hetedik kerület – no meg egy kicsit a hatodik és a tizenharmadik is – alapozta meg az indulásomat. Az általános iskolai éveimet a Dob utcában éltem meg. Ez az iskola nem messze a volt budapesti gettótól, a zsinagóga háromszögtől, (A Dohány-, a Klauzál- és a Rumbach Sebestyén utcai zsinagógák miatt nevezték ezt a városrészt zsinagóga háromszögnek. Az első a neológ, ma konzervatívnak, a második az orthodox, s a harmadik a „status quo"-nak nevezett zsidó irányzat zsinagógájaként ismert.) A meghatározó környezet számomra az Almássy- és az Izabella tér, a Csengery-, és a Dob utca voltak. Iskola és osztálytársaim, barátaim is ebből a környezetből kerültek ki.

Gimnazistaként a Kölcsey padjaiban ültem. Itt váltottam egy kicsit, hiszen bekerültem egy hatodik és tizenharmadik kerületi társaságba. Ily módon sokat fordultam meg az Andrássy úton, a Béke tér és Petneházi utca környékén. Ehhez persze hozzáteendő az is, hogy biciklizni és „haverkodni" természetesen a városligetbe, a Vidám Parkba és környékére, illetve a Széchényi fürdőbe jártunk, hiszen ez volt számunkra a kézenfekvő.

Szóval egyértelműen városi gyerek voltam. A háttérhez és az indíttatáshoz alapvetően hozzájárult a családi háttér. Kezdjük ott, hogy az egész életemet meghatározza az a tény, hogy nem egész két évvel a második világháború után születtem meg. Eleinte édesapám Szegeden dolgozott, édesanyámmal mi ketten Budapesten nagyszüleimmel éltünk. Ily módon nagyon fiatalon ingajárat voltam Szeged és Budapest között. A gyerekkoromról nincsenek igazán jó emlékeim (lesz majd egy olyan, 1956-ról szóló emlékem, amit majd a könyv egyik fejezetében, a New York-i 1956-os ünnepség kapcsán, megemlíteni szándékozom), kivéve egy dolgot. Ez pedig a színház, a művészetek iránti szeretet kialakulása.

Würtz Ádám karikaturája Barát Tíborról

Édesapám újságíró, reklám- és szervezési szakember volt, (ezt igazán Würtz Ádám grafikusművész ragadta meg egy grafikáján) 1956 után az Állami Déryné Színház egyik vezetője volt. Ez pedig az egész életemet meghatározó élmények sorát jelentette számomra. Ugyanis édesapám rendszeresen elvitt magával részben baráti körébe, másrészt szinte nem volt olyan színházi bemutató, amelynek főpróbáján ott ne lehettem volna. Abban az időben emlegettem is sokszor: *„Apatejel szívtam magamba a színház és a sajtó szakma szeretetét."* Meghatározó volt számomra néhány „híres" emberrel való kapcsolat, amely a gyerekkorban kezdődött és utána néhányukkal fiatal felnőttként is folytatódott. Példaként csak néhány nevet szeretnék említeni: Kállai István, Jászai-díjas író, Kertész Imre, a későbbi Nobel-díjas író, Rodolfó, a bűvész, vagy színészek közül Alfonzó és Latabár Kálmán, az újságírók közül Ipper Pál, televíziós személyiség, a későbbi New York-i tudósító.

Biztos vagyok abban, hogy az, hogy újságíró lettem, meghatározó volt, hogy egyrészt édesapám újságíróként, szerkesztőként dolgozott, másrészt az, hogy Kállai Istvántól és Ipper Páltól alapvető tanácsokat kaptam már az induláskor.

A fiatal felnőttévekről – főként az esztétika-filozófiai szakos tanulmányaim idejéről – azt szoktam mondani, hogy semmiben sem különbözik a saját korosztályom többi tagjának életétől. Azt tettük, amit tehettük.

Talán ez is közre játszott abban, hogy pályaelhagyó lettem. Harmadéves lehettem, amikor a baráti társaságom egyik tagja számára, a munkahelyére bevittem a számomra már nem szükséges, kidolgozott államvizsga tételeket, összetalálkoztam annak főnökével, akivel nagyon hosszú beszélgetésbe keveredtem.

Akkor még nem is gondoltam rá, hogy ez amolyan, ahogyan akkor nevezték „kádárezés" lett. A beszélgetés eredményeként a „főnök" állást ajánlott fel a számomra. Akkoriban alakult meg a Chemolimpex Külkereskedelmi Vállalat Gumiirodája, ahova fiatalokat kerestek.

Így lettem, - eleinte még propagandistának nevezték, majd később - publicity executive. Ennek a megnevezésnek és ténynek a későbbiekben – s főként az Egyesült Államokban – komoly jelentősége lett. Ugyanis ennek a beosztásnak és foglalkozásnak köszönhetően jutottam el először 1976-ban az Egyesült Államokba, Chicagóba és New Yorkba.

Az „új világ” és én, avagy Csikágóból, Chicagóba

Maga a publicity executive kifejezés eredete az USA-ból, valamikor az 1900-as évek elejéről származik.

Mint publicity executive-nek a feladatom volt a magyar gumimatracok – tán van, aki még emlékszik a PALMA gumimatracra – nemzetközi publicitásának a megszervezése. Akkoriban Magyarország gumimatrac témában világhatalom volt. A világ gumimatrac össztermelésének 23%-át Magyarországon az eleinte OGV-nek, majd később Taurus Gumiipari Vállalatnak nevezett vállalat Palma gyárban Budapesten és Nyíregyházán gyártották.

A világ minden részén ismerték, szerették, használták a Palma AirBed-et, ahogyan akkor neveztük. A hetvenes évek közepén a Palma gumimatrac az Egyesült Államok meghódítására indult. Így kerültem el először 1976-ban magam is az USA-ba, pontosabban Chicagóba, ahol is az amerikai National Sporting Goods Association Convention alkalmával Chicagóban megrendezték a Trade Show-t, ahol bemutattuk a Palma Air Bed-et. Majd a show után New York-i tárgyalások következtek. Már korábbi években is próbálkozott a Chemolimpex Külkereskedelmi Vállalat az eladásokkal az USA-ban, de az akkori amerikai képviselőnk szerint ez a bemutatkozás sokat lendített az eladásokon.

Személy szerint számomra, a budapesti Erzsébetvárosból és Csikágóból induló, akkori magyar fiatal számára ez az amerikai, chicagói és New York-i utazás meghatározó élménnyé vált.

Nagyon hálás vagyok az akkori főnökömnek, Somogyi Erzsinek, és az amerikai képviselőnknek, Leslie Kellernek, hogy eljutottam az „új világba”, és személyesen láthattam, hogy minden másként működik az óceán túlpartján.

Képviselőnk, a piacot kiválóan ismerő üzletember, Leslie, azaz Keller László, magyar származású volt. Bár amerikai gyártulajdonos volt, azonban magát igazán diplomatának tartotta. Nem is véletlenül, hiszen később ő lett a Zsidó Világkongresszus európai vezetője és valóban diplomataként közvetített az országok között. 1976-ban azonban még, üzletemberként dolgozott és tanított engem az amerikai piac sajátosságaira.

Az ő első példabeszédére a mai napig emlékszem.

Az amerikai piac sajátosságait magyarázva mondta nekem: „Egy lóidomárnak, egy trénernek, akinek a lovai sorra nyerik meg az európai versenyeket, rendkívül nehéz elmagyarázni, hogy lova Amerikában nem fog nyerni.”

Miért? Kérdeztem. „A válasz egyszerű” – mondta „mások a szabályok!”

Akkoriban ezt az állítást nem egészen értettem, azóta azonban világossá vált, hogy mire is gondolt. Igen, a kereskedelem alapvető szabályai általában azonosak a világon mindenütt. Egyértelműen a kereslet és a kínálat a meghatározó a világon mindenütt.

Azonban mégis komoly különbségek vannak a különböző országok kereskedelmében. A különbségek a különböző nemzetek kultúrájában, szokásaiban rejlik.

Nos, ilyen indíttatás után kerültem külföldi tudósítónak ki New Yorkba, és azóta is innen küldöm Magyarországra a tudósításokat.

Első rész

Cikkázó gondolatok New Yorkról, New Yorkból

Magyarország Főkonzulátusa New Yorkban

Hol kell élni?

A teremben több csoport tagjai vannak jelen. A közönség soraiban számos rendkívül idős ember található. Vannak kilencven felettiek, de sok a nyolcvan, de még a hetven éves ember is. A hatvanas éveiket taposó korosztályból, az ötvenes, negyvenes generációból kevesebben vannak, de azért a fiatalabb, a gyerekek, az unokák korosztálya is itt van.

XXI. század második évtizede. New York, a Főkonzulátus nagyterme, magyar ünnepség. A terem zsúfolásig tele van. Ahogyan mondani szokták, egy gombostűt sem lehet leejteni. Lehetnek legalább százötvenen. Nincsen elegendő szék, sokan állnak.

Elsőként itt vannak **„bezzeghék"**. Így nevezik a New York-i magyar zsargonban azokat, akik régen élnek itt. Nevük onnan származik, hogy sokszor kezdik úgy mondataikat, hogy *„bezzeg az én időmben*", s ezt követően a fiatalabb generáció lesajnálásával, sőt gyakorta szidalmazásával folytatódik a mondat.

A teremben itt vannak **„nácikámék"** is. Ezt a megnevezést az amerikai magyar népi zsargon azoknak tartja fenn, akik többnyire a második világháború alatt, illetve közvetlenül azt követően érkeztek ide Amerikába. Sokukról azt is mondja a fáma, hogy a háború idején nem viselkedtek emberhez méltóan. Számosan közülük szélsőjobb oldali nézeteikről ismertek. Visszasírják a második világháborús magyar dicsőséget. Hallottam már olyan megjegyzést is ezektől az emberektől, hogy ők a valódi emigránsok. Ennek a magyar csoportnak a tagjai nemcsak az eredetileg háború alatt, vagy után érkezett generációból kerülnek ki, de számos esetben családjuk gyermekeik, unokáik is hasonló nézeteket vallanak.

A teremben ülő következő csoport tagjai az **„ötvenhatosok"** csoportja. Ők alapvetően 1956-os eseményeket követően érkeztek az USA-ba. Ők igazi menekültként élték meg az ideérkezést, az élet újrakezdését.

A következő csoportba a **„disszidensek"** tartoznak. A **„kitántorgók"** legújabb generációja, többnyire a hetvenes évekből, de sokan vannak közöttük, akik már nem is disszidáltak, hiszen az elmúlt három évtizedben érkeztek ide. Ők már a fiatalabb generációhoz tartoznak.

Utoljára, de nem utolsó sorban vannak itt amerikai hozzátartozók is. Amerikai férjek, feleségek, gyerekeik, unokáik, akik közül sokan nem tudnak magyarul, de a családtagjuk kedvéért eljöttek. Sok szülő nem is kívánja, hogy „amerikai" gyereke, unokája tudjon magyarul.

Viszonylag kevés köztük az olyan, mint a híres magyar származású írónő, Claire Kenneth, aki 1996-ban, egy, az ötvenhat negyvenedik évfordulójára készített dokumentum filmemben, az interjú során azt válaszolta nekem, hogy *„büszke vagyok arra, hogy karácsonykor az unokám magyar énekli a mennyből az angyalt."*

S csak egy apró megjegyzés ehhez a megjegyzéshez: amikor a filmet készítettem kuncogtam ezen mondaton, ma már óvodás kisunokával rendelkező nagypapaként megértem a nyilatkozót, mert amikor a hat és fél éves „amerikai" kisunokám azt mondta a feleségemnek egy felszólításra, miszerint ez ne vedd fel, mert ez koszos, akkor az unokám válasza magyarul így hangzott el: *„ez nem van koszos"* (tökéletes magyar fordítás!), vagy kérdésemre, hogy éhes-e, azt válaszolta magyarul *„Papa, éhes vagyok!"* S szívem örült a válasznak.

Visszatérve az ünnepség történetének leírására. A szónokok magyarul beszélnek, az egész ünnepség magyar nyelven zajlik. Az ünnepség végére érünk. A műsorközlő felkéri a közönséget, hogy befejezésül énekeljük el a Szózatot. Körülnézek a teremben. A felszólítás hallatán nagyon sok felcsillanó szemet látok. A hangszórókból halkan felcsendül a zene, majd hangosodik, s a közönség rákezdi: *„Hazádnak rendületlenül légy híve, oh magyar; Bölcsőd az s majdan sírod is, Mely ápol s eltakar."*

Láthatóan többen meghatódnak, több szem elhomályosodik, többen sírással küszködnek, s mire odaérünk, hogy *„A nagy világon e kívül nincsen számodra hely; Áldjon vagy verjen sors keze: Itt élned, halnod kell.*" a közönség szinte teli torokból énekel, de mindenesetre hangosabban, mint ahogyan a Szózat elkezdődött. Énekelnek, tudják, hogy mit énekelnek, de nem fogják fel a szöveg értelmét. Éneklik, hogy *„itt élned, halnod kell"*. S nem kérdezik meg maguktól, hogy hol is kell élni? Avagy hol élnek ők?

Felmerül a kérdés, ha valóban komolyan gondolják, hogy ha Magyarország a bölcsőd, s majdan sírod is, akkor mit keresnek Amerikában? Miért élnek itt? Miért éneklik olyan lelkesen a Szózatot? Amikor ezt a kérdést feltettem nyilvánosan, valaki, egy New Yorkban élő magyar, fenti kérdésemre válaszul egy magyar verset idézett fel nekem. Pósa Lajosnak, a magyar mesemondónak a versét.

A vers így kezdődik: *„Magyar vagyok, magyar. Magyarnak születtem. Magyar nótát dalolt a dajka felettem."* Sajnos az a New Yorkban élő idősebb ember, aki ezt felidézte számomra, nem ismeri teljességében Pósa Lajos versét. Avagy az is lehet, hogy elfelejtette, hogyan is fejeződik be az idézett vers. Pósa Lajos ugyanis ezt írta verse végén:

„Széles e világnak fénye, gazdagsága

El nem csábit innen idegen országba.

A ki magyar, nem tud sehol boldog lenni!

Szép Magyarországot nem pótolja semmi!

Magyarnak születtem, magyar is maradok,

A hazáért élek, ha kell, meg is halok!

Ringó bölcsőm fáját magyar föld termette,

Koporsóm fáját is magyar föld növelje!"

Ha már vers, akkor magam inkább Petőfi Sándor „Magyar vagyok" című versét idézném fel. Így kezdődik: *„Magyar vagyok. Legszebb ország hazám"*. 1847 februárjában azonban azt is leírta Petőfi, hogy *„Magyar vagyok. S arcom szégyenben ég, Szégyenlenem kell, hogy magyar vagyok! Itt minálunk nem is hajnallik még, Holott máshol már a nap úgy ragyog."*

Ezt a témát azonban nem szeretném folytatni, mert ez az „áthallás" -ra késztető gondolat nem ennek az írásnak témája.

Viszont idekívánkozik egy New York-i hálaadási vacsorán elhangzott beszélgetés részlete, amelynek kapcsán több kérdés is felmerült bennem. A kérdések, azt gondolom, több, mint elgondolkodtatóak…

Egy hálaadási vacsorán elhangzott beszélgetés kapcsán több kérdés is felmerült bennem. A kérdések, azt gondolom, több, mint elgondolkodtatóak…

Egy Bronxban (New York legészakibb „kerülete") hálaadási pulykavacsorát szeretnék felidézni. Vegyesen voltak jelen a „New York-i bábel" különböző nemzetiségeinek képviselői, közöttük több magyar is. Ez New Yorkban nem meglepő. Bárhova néz az emberfia, találkozik magyar származásúakkal.

A legutolsó népszámláláskor egymillió négyszázezer amerikai vallotta magát magyar származásúnak. Ebből a legtöbben – mintegy fele – három államban, New York, New Jersey és Connecticut államokban élnek. Ily módon nem volt meglepő, hogy a bronxi vacsorán több magyar is jelen volt.

A hálaadás – a thanksgiving – egy olyan ünnep, amely elsősorban Észak-Amerikában honosodott meg. Az ünnep eredeteként azt tartják, hogy az őszi betakarítások után a termésért Istennek adnak hálát.

Azon a vacsorán, ahol részt vettem többször is felmerült, hogy ki és miért ad hálát az idei ünnep alkalmával. Itt hangzott el a következő beszélgetés:

– *Tudod, hogy Te idén miért lehetsz hálás?*

– *Hálás, én miért?*

– *Hát azért, mert itt lehetsz. Itt New Yorkban, s nem Magyarországon.*

– *Hálás lenni azért, mert emigrációban vagyok? Hálás legyek azért, mert nem ott élhetek, ahol megszülettem?*

Ez a beszélgetés, amelyik amerikai magyarok között zajlott le, elgondolkodtatott. Aki a kérdést feltette, s meg is válaszolta, a kérdés előtt büszkén mesélte, hogy nemrég kapta meg az amerikai állampolgárságát. Nem „ötvenhatosok" beszélgettek egymással.

Ugyanis az amerikai ötvenhatosok között sokan gondolják úgy, hogy hálásak azért, hogy itt az Egyesült Államokban élhetnek. Ezek az emberek sokszor hangoztatják is, hogy örülnek annak, hogy új hazájuk van, amelyik befogadta őket. Nekik, akkor, ahogyan ők fogalmazzák, *„menekülniük, emigrálniuk kellett"*. S, akkor felmerül a kérdés: Emigrálni? A huszonegyedik században? Magyarországról, Az Európai Unióból?

Az emigrálni szó pontos jelentése, az idegen szavak szótára szerint: *„A hazáját elhagyja, kivándorol.*" Egy másik szótár hasonlóan magyarázza: *„hazáját (főként politikai okokból) elhagyja; önkéntes száműzetésbe megy."* Emigrálni tehát azt jelenti, hogy valaki önként új hazát választ magának. Önként hagyja el szülőhazáját, mert azt gondolja, hogy a másik államban békésebben, nyugodtabban, jobban élhet.

Alaposabban belegondolva két gondolkodásmód áll itt szemben egymással. Az egyik a hagyományos magyar gondolkodásmód, s a magyartól korábban teljesen idegen, azonban Magyarországon is egyre elfogadottabbá váló amerikai, de európaiakra is igaz mentalitás. A 2000-es évek elején, amikor még Magyarország nem volt az EU tagja, felkértek, hogy tartsak egy előadást arról, hogyan látom mi várható, ha majd EU tagok leszünk?

Felidéznék az előadásból néhány gondolatot: *„Ahogyan nincsen igazán amerikai gondolkodás, úgy európai gondolkodás sincsen. Van osztrák, francia, angol, német, olasz, spanyol stb. gondolkodás, amelyeknek vannak közös vonásai. Ezek közül a közös vonások közül kiemelkedik a mobilitás iránti vágy."*

Nemrégiben azt olvastam, hogy a huszonegyedik század második évtizedében többen hagyták el Magyarországot, mint 1956-ban tették ezt, az úgynevezett, határnyitáskor. Ebből logikusan következnek a kérdések:

Ezek az emberek emigráltak, menekültek Magyarországról?

Ezek az emberek hálát adhatnak azért, mert vannak országok, városok, helyek, amelyek befogadják őket? Amelyek munkával, jobb megélhetéssel várják őket?

Ha a legnagyobb közösségi média, azaz a Facebook bejegyzéseket olvassuk ebben a témában, akkor a válasz a kérdésekre többnyire igen. Van, aki származása miatt érzi úgy, van, aki gazdasági okok miatt, például a munkanélküliség okán. A cigányok, a zsidók közül sokan érzik úgy, hogy nem kívánt személyek saját szülőhazájukban. Azt gondolom, hogy megérthető, ha valaki úgy érzi, hogy biztonsága veszélyben van és boldogulni, másutt jobban élni, talán könnyebben lehet. Az első igazán jelentős elvándorlás az 1848-49-es forradalom és szabadságharc leverése után kezdődött. Ekkor menekült külföldre az egyik leghíresebb magyar, Kossuth Lajos is.

Magyarok az USA-ban

„Kitántorgók”

József Attila 1937 májusában írta le ezt a szigorú vádiratot: *„kitántorgott Amerikába másfél millió emberünk.”* A „kitántorgás” azóta sem állt le.

A Horthy rendszerből, majd később a második világháború, ezt követően a Rákosi-rendszer elől menekülő, akkor úgy nevezték, hogy disszidensek, majd később az 1956-os események következtében menekülők kerültek a kitántorgók közé.

A kitántorgás nemcsak a huszadik század jellemzője volt, a huszonegyedik század első negyedében hasonló mértéket öltött, mint a József Attilai idézet idején. A feltételezésekhez hozzátartozik az is, hogy a huszadik század elején valószínűleg elsősorban gazdasági okai voltak az ország tudatos elhagyásának, míg a század közepén a vallási, majd ezt követően a politikai üldöztetés volt a fő ok. Az országot elhagyók között sok volt az értelmiségi, orvos, jogász, a szellemi elit tagjai, de az un. közemberek, iparosok, kereskedők is kitántorogni kényszerültek.

Az nem feltételezés, hanem tényként ismert, hogy az I. és a II. világháború üldöztetései miatt számtalan zsidó vallású – ez az állítás nemcsak a vallásos zsidókra igaz, de magukat csak zsidó származásúnak tartókra is – és sok baloldali nézeteiről ismert magyar hagyta el az országot.

Ezeknek a kivándorlóknak nagy százaléka az Egyesült Államokat választotta. Ahol az USA-ba sokan léptek be az érkező magyarok közül, az a New York-i Ellis Island az Egyesült Államok történelmi helyszíne: 1892 és 1954 között ez volt az USA legnagyobb bevándorlási ellenőrző állomása, ahol több mint 12 millió érkező lépett be az országba. Történelmi leírásokból úgy ismert, az első dokumentált magyar, aki Amerikába érkezhetett az Stephen Parmenius lehetett (kb. 1555-1583) 1583-ban. A leírásokban az egyik legérdekesebb személynek Michael de Kováts ezredes tűnik, (1724-1779), akiről ismertté vált, hogy a Pulaski Légió tagja volt. Őt tekintik az amerikai lovasság egyik alapítójának.

A történészek feltételezései szerint a tizennyolcadik század végén és a tizenkilencedik század elején érkezhettek magyar telepesek is. Bevándorlóként Boston, New York, Philadelphia, Charleston és New Orleans városokban telepedtek le. Ugyancsak történeti feljegyzésekben szerepel, hogy az 1830-as és 1840-es években több magyar érkezett Amerikába. Ilyen volt például Bölöni-Farkas Sándor (1795-1842) és Haraszthy Ágoston (1812-1869). Mindketten megírták tapasztalataikat. Utazás Észak-Amerikába, illetve Utazás Éjszakamerikában címmel adták ki írásaikat. Haraszthyról tudható, hogy Kaliforniában
telepedett le.

Magyarok az USA-ban

Kiemelkedő bevándorlási hullámok Magyarországról az USA-ba

1. **A nagy gazdasági bevándorlás időszaka**
2. **A szigorított bevándorlási törvény időszaka**
3. **A második világháborút követő időszak**
4. **Az "ötvenhatosok" csoportja**

A tizenkilencedik és huszadik század fordulója	1.7 millió fő
1930	3.000 fő
1945 után	17.000 fő
1956 után	38.000 fő

Az első komolyabb amerikai magyar bevándorló csoport az úgynevezett „negyvenkilencesek" csoportja volt. Ők voltak az 1848-as magyar forradalom és szabadságharc leverése utáni menekültek. Sokan közülük csatlakoztak a polgárháború alatt az Unió hadseregéhez. Ezt követően, a tizenkilencedik és huszadik század fordulóján, a kitántorgók nagy csoportja érkezett.

Egy, a témáról szóló cikkben ez olvasható:
„A következő hullám a századfordulós „nagy gazdasági bevándorlás" volt, amely mintegy 1,7 millió magyar állampolgárt jelentett. Ezek a bevándorlók szinte kizárólag gazdasági okokból érkeztek, és a lakosság legalacsonyabb és legszegényebb rétegét képviselték."

Az I. világháború után jelentősen lecsökkent a magyarok letelepedése Amerikában. Ennek az oka az amerikai bevándorlási törvények megszigorítása volt. A szigorított bevándorlási törvény alapján az 1930-as években mintegy 3000 elsősorban értelmiségi, a nácizmus terjedése elől menekülő érkezett az USA-ba.

Ezt követően a második világháború után a politikai okokból emigráló magyarok vándorolhattak be az USA-ba. Ekkoriban élt az úgynevezett lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyekre vonatkozó amerikai bevándorlási törvény. Ennek alapján érkezhetett 17 000 magyar. Majd ezt követte az „ötvenhatosok" csoportja nagyjából 38 000 fővel.

Azt világosan kell látni, hogy ennek az 1930–1957 között érkezett kb. hatvanezer magyarnak a hatása az amerikai társadalomra sokkal jelentősebb volt, mint a korábban érkezetteké, bár lélekszámuk kisebb volt. Az USA-ba érkezett magyar bevándorlók közül a legnagyobb tiszteletet az u.n. a *„Kossuth bevándorlók*" kapták. Róluk terjedt el leginkább származásuk és képzettségük okán, hogy a magyar a „*nemesek nemzete*". Ez a kép aztán megváltozott a századforduló után, mivel a gazdasági bevándorlók leginkább szegények és alacsony iskolázottságúak voltak.

Ez valamelyest javult, köszönhetően olyan magyar származású személyeknek, akik az amerikai társadalom fejlődéséhez komolyan hozzájárultak. Anekdotaként terjedt el, hogy az Amerikai Atomenergia Bizottság ülései közül, ha nem volt mindenki jelen, akkor a magyar volt a beszélt nyelv.

Fermi *„Illusztris bevándorlók*" (1968) című tanulmányában *„a magyar tehetség misztériumaként"* jellemezte azt a tényt, hogy számos magyar olyan eredményeket ért el, amelyek jelentős hatást gyakoroltak az amerikai társadalomra.

Csak példaként a fizika, az atom világa mellett álljon itt az a közismert tény, hogy a mai filmipart, Hollywoodot magyarok alapították. A legismertebb Zukor Adolf volt. Kevesen tudják, hogy az alapítók között található William Fox Magyarországon, Tolcsván született Fried Vilmos néven. A leghíresebb magyar rendező, Kertész Mihály 1927-ben érkezett Hollywoodba. Több munkája – elsősorban a Yankee Doodle Dandy (1942) és a Casablanca (1942) – a filmművészet legendás alkotásai közé tartozik.

Ezen kívül a művészet világában annyi magyar nyújtott felejthetetlen élményt, hogy az egy külön tanulmány témája lehetne. Itt csak az ismertebb három művész nevét említeném meg: Harry Houdini, Gábor Zsazsa vagy Tony Curtis.

„Amerika az én hazám!"

Mint újságíró számos interjút készítettem itt élő magyarokkal. Az egyik amerikai állampolgárrá lett magyar kérdésemre azt válaszolta, ő már itt New Yorkban érzi magát otthon. Állása van, keresetéből megél, s ami talán a legfontosabb: úgy érzi szükség van rá. Számítanak rá. Kijelentette és egy könyvben meg is írta. Könyvének címe: ***„Amerika az én hazám!"***

Ugyanezt mondta egy interjúban egy „ötvenhatos disszidens", aki Kanadában csinált komoly karriert. Kanada egyik korábbi, ma már nyugdíjas, magas beosztásban lévő állami vezetője azt nyilatkozta nekem, hogy soha el nem feledi, s büszke is magyar származására, de magát már kanadainak tartja. Kanadát érzi hazájának. A kérdéshez az is hozzátartozik, hogy ezek az emberek hazájuknak érzik-e a külföldet, ahol többek között nyelvi problémái vannak, ahol a még a hétköznapi, közönséges, tipikus élethelyzetekben is kulturális sokk éri őket?

Nem kell ahhoz pszichológusnak lenni, hogy felmerüljön a kérdés: ezeknek az embereknek az életében mennyire lehet meghatározó a kulturális sokk okozta trauma? A válasz pedig egyértelmű: komolyan. S nem csak a más nyelv, de inkább az eltérő hagyományok, amiket a leghamarabb meg kell szokni, meg kell tanulni. Az első legfontosabb tanulnivaló, a más, a magyartól többnyire eltérő, sokszor ismeretlen gondolkodásmód.

Sokan számoltak már be negatív tapasztalataikról, sokan mondták már el, hogy nehéz megszokni a más kultúrában természetes habitust, attitűdöt, viselkedésmódot, sokszor idegen tradíciókat. Akárcsak az olyan egyszerűeket is, mint a hálaadás ünnepe. Aki november utolsó csütörtökén, a hálaadás ünnepén hálás szeretne lenni, valójában nem azért kell(ene) hálát adnia, hogy lehetősége nyílt megismerni egy új kultúrát, amitől ő maga is többé válhatott. Nem azért kell igazán hálásnak lennie, mert lehetősége adódott megtanulni egy eltérő gondolkodásmódot, ahol a másik gondolkodása van olyan fontos, mint az övé. Egy olyan közegben élhet, ahol megtanulható, hogy a másik ember gondolkodását figyelembe kell venni. Valahol nem itt kezdődik a demokrácia? S, annak megélése? Vajh, nem ezért kellene hálát adni?

New York Cityről

Az elkövetkezőkből kiderül (?), hogy hol van New York City és hogy a világ fővárosában vagyunk-e?

Hol van New York City?

Az általános műveltséggel rendelkező ember azonnal rávágja a választ, az Egyesült Államokban. Igen, ez igaz, azonban kevesebben tudnak helyesen válaszolni, ha elkezdjük firtatni a részleteket.

A választ a földrajzi elhelyezkedéssel kezdem. Földrajzi szélesség: 40°42'51" észak. Földrajzi hosszúság: 74°00'21" nyugat. Ez a válasz igazán csak a térképészek számára releváns. Az átlagember számára már többet mond az, ha úgy fogalmazom a helymeghatározást, hogy az egyenlítőtől északra 4527 km-re, az északi sarktól délre 5480 km távolságra van. Azonban még ez is nehezen elképzelhető helymeghatározás.

Talán már többet mond, ha egy hasonlattal élve fogalmazom meg ezt a mondatot. Még inkább segít a hely meghatározásában, ha úgy határozzuk meg, hogy Budapesttől 7007, Londontól 5570, Tokiótól 10 848, Sydneytől 18 988 km-re található.

Fontos tudni, hogy New York City bár az USA legnagyobb városa, de mégsem főváros, mivel az USA fővárosa Washington D.C. New York állam fővárosa pedig Albany.

Az elhelyezkedéshez – a hely meghatározásához – még két jellemző adat közül az egyik, hogy az Egyesült Államok teljes területe nagyjából 9,83 millió km², és népessége megközelítőleg 340 millió.

Az USA összesen három országgal, Kanadával, Mexikóval és Kubával határos. Bár a kubai határ nem szárazföldi, hanem tengeri, azonban ez nem változtat azon a tényen, hogy ennek jelentősége van Amerika és főként New York városa megértéséhez.

New York City New York államban található, s területe 784 km². A 2018-as adatok szerint lakosainak száma hivatalosan 8 398 748 fő. A városról azt is érdemes tudni, hogy az egyik legsűrűbben lakott terület, mivel nagyjából 10 000 ember él egy négyzetmérföldön.

A New York City lakossága 2026-ban – a legfrissebb, általam elért adat szerint – kb. 8 8 millió fő.

Egyes statisztikák szerint a városban és közvetlen térségében nagyjából 20, más statisztikák szerint akár 23 millió ember él és ezzel New York City-t tartják a világ egyik legnépesebb városának.

New York városát sokszor nevezik Bábelnek. S ez az elnevezés nem túlzás. Az állítást megalapozza az a tény, hogy a 2026-os hivatalos városi jelentés („*The Newest New Yorkers*", NYC Mayor's Office, 2026) szerint New York City külföldön született lakossága kb. 3,1 millió fő. Ez a teljes lakosság több mint egyharmada.

Tényként kezelhető, hogy a város lakóinak közel fele otthon nem angolul beszél.

A „bábel" hasonlat megértéséhez tudni kell, hogy a város továbbra is a világ egyik legnagyobb bevándorló-központjának tekinthető, ahol több száz nyelv hallható nap mint nap New Yorkban, és a kulturális sokszínűség a városi identitás alapja

Five Boroughs

New York City öt részből áll. Magyarul talán kerületnek neveznék, azonban a kerület nem megfelelő kifejezés, mivel valójában a városrészek egyben New York állam megyéi is. Brooklyn, Queens, Manhattan, Staten Island és Bronx.

A helybeliek gyakran úgy emlegetik a New York Cityt, mint „Five Boroughs*" (*öt kerület vagy öt megye) ugyanis a város, a „city" kifejezés a köznyelvben többnyire Manhattan-t jelenti. A többi városrészt úgy szokták emlegetni, hogy *„the Outer Boroughs"*. Ugyanakkor a *New York City* kifejezés az egész várost jelenti akár a köznyelvben, akár a hivatalos megnevezésekben.

A korábbi Borough President, egy vele, 2004-ben készített interjúban azt mondta nekem, hogy *„nincsen olyan náció, amelynek ne lenne képviselője a városrészben"*. Queens a második legnagyobb városrész, ezt követi Manhattan, The Bronx és Staten Island, a legkisebb lakosú városrész. Manhattan a legsűrűbben lakott terület. Három fő részből áll. Downtown, Midtown és Uptown. Alsó és felső város, valamint a tulajdonképpeni városközpont, a turisták által közkedvelt Times Square és a Broadway-i színházi negyed, s a népszerű Central Park. Az alsó városban található a közigazgatási központon kívül a világ pénzügyi központja a Wall Street és a Világkereskedelmi Központ, a WTC is. A felsőváros fontos része Harlem városnegyede. Bronx, az egyetlen városrész, amely elnevezésének előtagja van, ugyanis helyesen úgy nevezik, hogy The Bronx. Ez a városrész New York City legészakibb területe. Leginkább arról ismert, hogy a város ikonjának számító New York Yankees baseball csapat otthona. Ha valaki azt mondja, hogy „I'm going to the City", az gyakran nem New York egészére, hanem kizárólag Manhattanre utal.

A Bronx különleges helyet foglal el New York térképén. A város legészakibb területeként ismert borough elsősorban a New York Yankees baseballcsapat otthonaként vált világhírűvé, de kulturális jelentősége ennél jóval nagyobb. Sokan innen eredeztetik a hip-hop kultúra születését, amely később az egész világot meghódította.

A mesterséges intelligencia így ábrázolja New York-ot

New York arcai — a turistáké és az itt lakóké

A turistának és az itt lakónak egyaránt nyilvánvaló kell, hogy legyen, hogy New York valójában nem egyetlen város, hanem sok kis város, vagy még inkább falu egymás mellett, pontosan ugyanúgy, mint a szeletek egy almában.

Aki turistaként érkezik ide általában csak az alma egy szeletét látja. A Nagy Alma íze más annak a számára, aki fényképezőgéppel a nyakában sétál a városban, mint annak, aki reggelente munkába menet a metró peronján állva várja a szerelvényét.

Azt írtam, hogy sok kisváros egymás mellett, ugyanis New Yorkot nem tudom egyetlen városként leírni, inkább olyan, mint egy mozaik, amelyet sok különálló darabból raktak össze. A város több léptékben is leírható. A legnagyobb lépték az öt kerület: Manhattan, Brooklyn, Queens, a Bronx és Staten Island. Ezek nem egyszerűen kerületek. Önmagukban is hatalmasak. Csak méreteik példájaként említem Brooklynt. Ha nem New York legnagyobb kerülete lenne, akkor talán USA egyik legnépesebb városa lenne, nagyobb, mint Chicago.

2004-ben egy interjúmban a kerület „elnöke" – magyarul a polgármestere – azt válaszolta nekem, hogy Brooklynban szinte nincsen nemzetiség, amelyik ne lakna itt, az írektől, az olaszokon keresztül a magyarokig. Hozzátette, hogy a különböző vallások is jelen vannak Brooklynban.

Jellemzésül el kell mondani, hogy Izrael után a legtöbb zsidó vallású – főként haszid, ortodox zsidó itt él Brooklynban. (Erről majd később részletesen beszámolok)

Egy másik léptékben szemlélve a várost, ahogy itt nevezik a *neighborhoods-ok* (a szomszédságnak lehet a legjobban fordítani magyarra), jellemzik a várost. A több város, több falu hasonlat itt válik kézzelfoghatóvá: egy-egy ilyen negyed – a szomszédság – teljesen úgy működik, mint egy kisváros vagy falu: természetesen van saját főutcája, saját üzletei, éttermei. Olyanok, ahol az itt lakók nemhogy szívesen megfordulnak, de itt élik a mindennapos életüket. Többnyire ezek „falvak" a bevándorlás természete nyomán alakultak ki. Szinte minden esteben a mai napig megőrizték az eredeti stílusaikat.

A manhattani Chinatown kínai, az astoriai negyed görög, a Brighton Beach orosz és ukrán, a Jackson Heights indiai és latin-amerikai, vagy Williamsburg, Flatbush és Borough Park ortodox zsidó, avagy a Queens-i Forest Hills orosz és zsidó többségű. Ha az ember felkeresi a különböző falvakat, akkor minden terület más jellegű. Például az utcai feliratok nyelve, vagy a zene.

Ezért mondják, hogy a New York-i nem is annyira „New Yorkban" lakik, mint inkább, Washington Heightsben vagy Astoriában, avagy mint én, Spuyten Duyvill egyik részében, Riverdaleban, és igazán a New York-i lakos sokszor éppen a „falujához" kötődik. Az itt lakó más várost ismer, mint az ideérkező turista. A helyiek, ha tehetik elkerülik a „turista" központokat, túlnyomóan azért, mert turistákkal zsúfoltak. Az itt lakók többnyire, vagy saját kocsijukkal, vagy metróval közlekednek.

Bár a turisták szinte mindig a metróval közlekednek, de az itt lakók tudják, hogy melyik kocsiba érdemes beszállni, hogy a célállomáson a kijárathoz legközelebb álljon meg. A New York-i subway, a világ talán egyik legjobb föld alatti közlekedési eszköze: igaz mindig zsúfolt, néha büdös, de kiváló kommunikációja van és gyakorlatilag mindenhová elvisz.

A legtöbb New York-i lakos lakhelye az öt „kerület" valamelyike. (Manhattan, Brooklyn, Queens, a Bronx és Staten Island) A bérlakások gyakran meglepően kicsiek, meglepően magas lakbérrel. (Erről még egy külön fejezetben bővebben is írni fogok) Az itt lakónak a napi élet nem a látványosságokról szól, hanem arról a deliről, ahol reggelente kávét iszik, vagy bagelt eszik, a sarki mosodáról, a kedvenc kis étteremről, ahol törzsvendégként már jól ismerik.

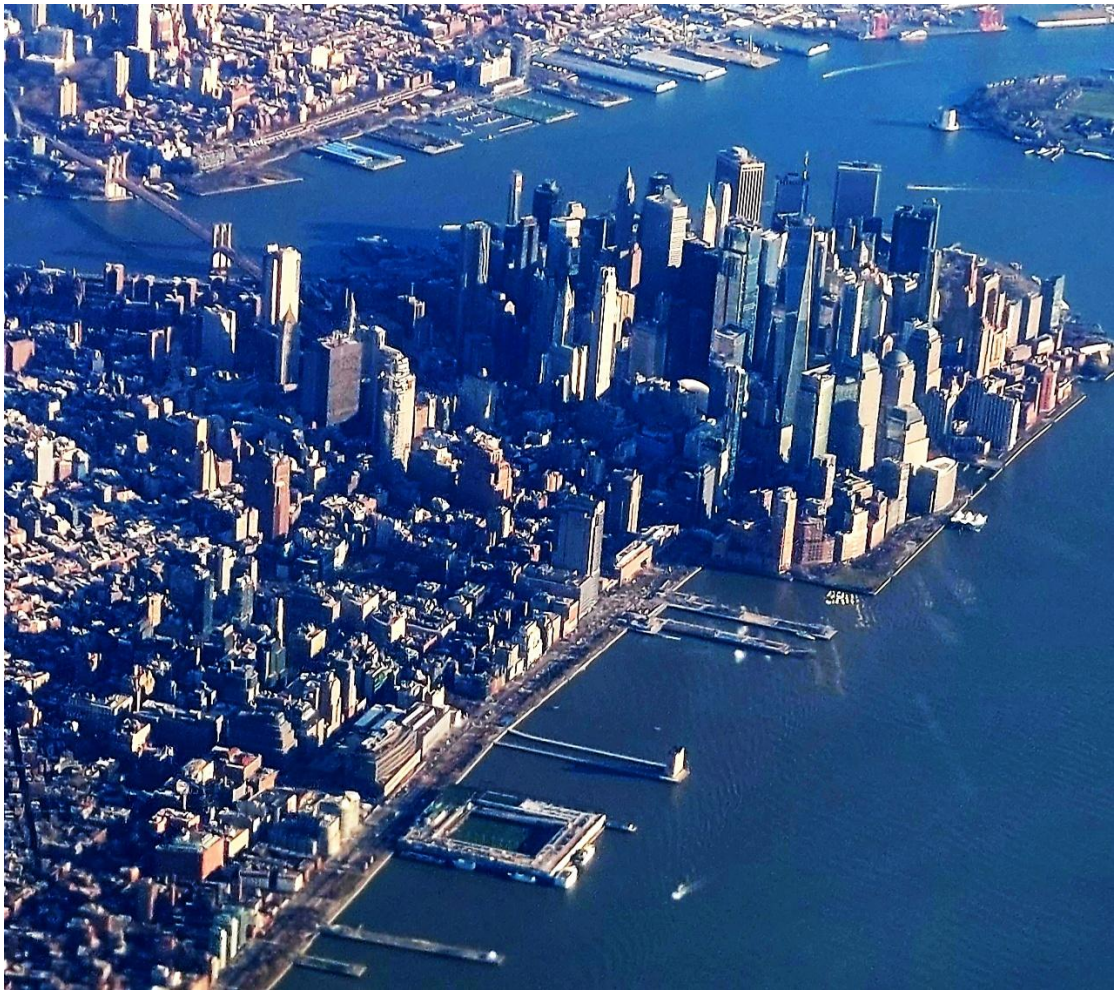
Az itt lakónak New York élete meglehetősen drága. Mindenért meg kell küzdeni, a jó lakásért, a jó munkáért. A nyarak párásak, a telek rendkívül hidegek. Pedig New York City és Nápoly nagyjából ugyanazon a földrajzi szélességi körön találhatóak. (New York időjárásáról még külön fejezetben lesz szó.) Az élet itt, ahogyan sokan mondják, nagyon hektikus. Mégis, aki egyszer ide költözik, nehezen hagyja el. Mert cserébe azt kapja, hogy ahogy itt mondják, *„az USA és ami New Yorkra igazan jellemző itt bármi megtörténhet, és bárkivé válhat”.*

Itt élhető meg a város Bábel jellege: a világ nyolcszáznál is több nyelvét beszélik. Az is jellemző a városra, hogy akár hajnali háromkor is kapható friss étel.

A turista a képeslapokon látható képet keresi és találja meg a város szinte bármely pontján. A turista bármely látványosságot is keresi fel a képeslapokon látható helyeket látja. A Times Square, az Empire State Building, a Szabadság-szobor, a Central, vagy a Broadway és a Brooklyn híd ugyanolyan, mint a képeslapokon. Ami a turistának varázslatos élmény, akár a tempó, a nyüzsgés, vagy a méretek látványa az pontosan az, amit a képeslapokról visszaköszön. A turista és a helyi lakos mégis ugyanabban az almában osztozik.

Ha megkérdezed akár a turistát, akár az itt lakót, azt válaszolják, hogy itt semmi sem áll meg, hogy mindig van hová menni, mindig van mit nézni.

A különbség csak annyi, hogy amíg turista az alma szeletet csak megkóstolja, az itt lakó pedig megeszi az egész almát. Az egyik a megélt élményét – jót rosszat egyaránt – hazaviszi, addig a másik megéli a mindennapokat.

Hol lakjunk?

Ha már szóba kerültek az itt lakók, akkor beszélnünk kell a lakhatásról. Ez itt nem egy egyszerű kérdés. Valaki, egy New Yorkot jól ismerő, akit erről kérdeztem így fogalmazott:

„New Yorkban a lakhatás nem egyszerűen egy fedél kérdése a fejünk fölött, hanem talán a legfontosabb döntés, amit az ember itteni élete során meghoz. Sokan tréfásan mondják: a New York-i két dologról tud sokat beszélni — az étteremről, ahol tegnap evett, és a lakásáról, amiért túl sokba kerül. A lakhatás itt életformát jelent, néha megszállottságot, de mindig kompromisszumot".

Van egy jóismerősöm, aki csak azért lakik egy méregdrága stúdióban (egy egyszobás lakás) Manhattanben, mert elvált, s gyermekét így tudja legalább hetente egyszer látni. Ugyanazért az árért másutt egy normális lakást tudna bérelni, de akkor a közlekedés és a parkolás lenne a gondja.

Tapasztalataim szerint a legtöbb New York-i a lakását bérli, ugyanis a lakásárak a városban annyira magasak, hogy szinte elérhetetlen álom marad a vásárlás.

Ha mégis megtudná vásárolni a kívánt lakást, akkor választhat: a condo és a co-op típusú ingatlanok között. A condo esetében valóban, ahogyan Magyarországon mondják: öröklakást vásárolna, míg a co-op esetében részesedést vásárol egy szövetkezetben. Ez a szövetkezet a tulajdonosa a lakásnak. Azonban ez nem egyszerű választás, ugyanis ehhez a választott lakóközösség vezetőségének is szava van.

Ez egy jóváhagyási procedúrát jelent, ami hosszú és számos esetben kifejezetten kellemetlen. Sőt néha még ellenséges is. Ugyanis, ha a vezetőségnek a vásárló nem szimpatikus, akkor dönthet úgy, hogy nem engedélyezi a vásárlást, azaz a verdikt: az illető ne lakjon az adott házban. S ebben a procedúrában még vastagon a megkülönböztetés, azaz a rasszizmus és az antiszemitizmus is benne van. S hozzáteendő, hogy az ilyen vásárlói igényeknek az oka, hogy a co-op lakások általában olcsóbbak, megfizethetőbbek, mint a hasonló méretű condo lakások. Tehát sokan, akik megtehetik ezt választják, még akkor is ha tudják, hogy nehezebben juthatnak hozzá a kívánt lakáshoz.

Egy Bronxi lakótelep, a Skyview és bevásárlóközpontja

Amikor valaki lakást keres – akár bérel, akár vesz –, akkor el kell döntenie (számos esetben a rendelkezésre álló pénzösszeg a meghatározó), hogy milyen lakást akar, tud megvenni, bérelni.

A legkisebb lehetőség a stúdió — magyar szóhasználatban a garzon — ami egyetlen helyiséget jelent, ahol a konyha, a nappali és a hálószoba ugyanaz a tér.

A következő az egyhálószobás – magyarul a kétszobás – lakás. Itt a nappalin kívül van egy hálószoba is. Nagyobb méretű a kéthálószobás, még nagyobb a három hálószobás és így tovább.

Ne gondoljuk, hogy a bérlés sokkal könnyebb, mint a vásárlás. A lakást bérlő sokszor meglepődik, hogy milyen sok minden kell még beköltözés előtt. Nem ritka, hogy igazolnia kell, hogy van annyi pénze, éves jövedelme, ami a havi lakbér negyvenszeresét teszi ki.

Aki ezt nem tudja igazolni, annak szüksége van, egy itt így mondják: guarantor -ra, aki igazolja, hogy átvállalja a felelősséget, nem fizetés esetén. Nos, ez nem elég, ugyanis előre ki kell fizetni egyhavi lakbért, ez a kaució, és gyakran a közvetítői díjat is. Így előfordulhat, hogy ez az előre fizetendő összeg négy-öt havi lakbérrel egyenlő.

A lakótársakkal való összeköltözés ugyan a fiatalok főként a diákok szokása. Ez a magyar tárbérletre hajaz, de sokszor a magas árak miatt New Yorkban harmincasok, sőt negyvenesek is gyakran osztoznak egy lakáson, mert egyedül nem tudnák kifizetni a bérleti díjat.

Alapvetően a fentiek határozzák meg a lehetőségeket, de ismerünk még más megoldásokat is. De, mindebből jól érzékelhető, hogy a lakhatás kérdése nem egyszerűen csak a fogyasztói döntése New Yorkban.

New York két ikonikus épülete a MetLife Building és a lerombolt ikertornyok helyén felépített One World Trade Center.

New York City, mint „főváros”

Számos helyen olvashattam, hogy New York Cityt a világ fővárosának nevezték. Értelemszerűen a világ valamilyen szempontjából tekintett fővárosának. Jellemezték már a világ kulturális, pénzügyi és média fővárosaként. Az bizonyos, hogy ez a város jelentősen befolyásolja a világ kereskedelmét, a média nemzetközi világát, s talán a legfontosabb, a világ pénzügyi piacát. A legtöbbet olvasható állítás, hogy New York a világ pénzügyi fővárosa. Szokták még Londont és Hongkongot, Szingapúrt és Sanghajt is ezzel a jelzővel illetni, azonban az tény, hogy a világ pénzügyi szakemberei jellemzik fővárosként New Yorkot, ez sokat jelent. A különböző szerzők világlátásuktól függően állítják, hogy NYC befolyásolja a világ ékszeriparát, a szórakoztatást, a kutatást, a technológiát, az oktatást, az idegenforgalmat, a művészetet, a divatot és a sportot. Az teljességgel elvitathatatlan, hogy a nemzetközi politikát itt artják kézben, hiszen az Egyesült Nemzetek Szervezetének központja New York városában található.

New York City története még a dióhéjnál is rövidebben

New York Citynek rendkívül gazdag és változatos a történelme. Könyveket töltöttek meg vele. Magam csupán néhány olyan jellemző adatok szeretnék kiemelni, amely szerintem alapvetően határozta meg a város kialakulását és hangulatát.

A legrégebbi általam ismert adat, hogy Henry Hudson 1609 szeptemberében – keresve az Ázsiába vezető átjárót – hajózott azon a folyón melyet később róla neveztek el. Az ő expedícióját követően holland kereskedők indultak útnak útnak, hogy szőrmével kereskedjenek az indiánokkal. A holland telepesek 1624-ben Új-Amszterdam néven megalapították településüket a mai alsó Manhattan területén. 1664-ben a hollandokat az angolok váltották fel, s ezt követően kapta a város York hercege tiszteletére. az Új-York (New York) elnevezést. Volt egy ideig főváros, 1785 és 1790 között a frissen alakult Egyesült Államok fővárosa volt.

A ma is ismert négyzetrács szerkezetű utcahálózata az 1800-as évek elején alakult ki. A 19. században nagyon sok bevándorló érkezett a városba. 1835-re New York lett az USA legnagyobb városa. Ebben az is szerepet játszott, hogy egyrészt korábban számos rabszolgát tartottak fogva New Yorkban. Megjegyzem ez azt is jelentette, hogy a város a rabszolga-felszabadítás egyik központjává vált. A negyvenes években ír bevándorlók tömegesen érkeztek a városba, ami azt eredményezte, hogy négy New York-i közül egy, ír volt. Kevesebb mint száz évvel később az Amerika déli részéről elvándorló afroamerikaiak költöztek New Yorkba.

A huszadik század első felében az Egyesült Államok fontos ipari, kereskedelmi és távközlési központjává fejlődött a város. Ekkor indult el a metró és a New York „arculatát” meghatározó felhőkarcolók építése. A város nemzetközi jellegét erősíti, hogy az íreken kívül meghatározó mértékű volt az olasz bevándorlás. S még egy dolog járult ehhez hozzá, hogy a város – főként Brooklyn – lakosságának alapvetően meghatározó eleme a zsidó lakosság betelepülése a huszadik században. Különösen meghatározó volt a magyar eredetű – szatmári ortodox zsidók – New Yorkban történt letelepedése.

A magyar származású zsidókon kívül meghatározó számban érkeztek az orosz, a litván, a lengyel és a német zsidók is a városba. Így alakult ki, hogy New York a világ legnagyobb zsidók által lakott települése, Izraelen kívül.A város legnagyobb tragédiájaként emlegetik a New York-iak a 2001. szeptember 11-i World Trade Center elleni terrortámadást.

A lerombolt épületek helyén épült fel a nyugati félteke legmagasabb felhőkarcolója, a Freedom Tower és a WTC több „kisebb” épülete.

Az amerikai gazdaság néhány jellemzője

1A Nasdaq tőzsde TV stúdió épülete.

Az alábbi tudósítás részletet 2020-ban készítettem, s küldtem Magyarországra:

„Kezdjük ott, hogy az Amerikai Egyesült Államok szövetségi köztársaság, amely ötven tagállamból áll. Az ország területe 9,83 millió négyzetkilométer. A világ harmadik legnépesebb államaként tartják számon. A legfrissebb népszámlálás éppen 2020-ban, e sorok írásakor folyik. Az Amerikai Egyesült Államok gazdaságáról azt tartják, hogy ez a világon talán a legnagyobb gazdaság. Az USA komoly mennyiségű természeti erőforrással rendelkezik, fejlett az infrastruktúrája, az egyik legnagyobb olaj- és földgáztermelő. Feltehetően ebben alapvetően az a tény is szerepet játszik, hogy az USA a világ egyik legnagyobb értékű pénzügyi piacával rendelkezik, ennek következtében ennek a piacnak van az egyik legnagyobb hatása a világ gazdaságára. A New York-i tőzsde a világ talán legnagyobb tőzsdéje. Ehhez tegyük hozzá, hogy az is meghatározó lehet, hogy a dollárt a világon általánosan elszámoló eszközként, sőt több helyen fizetőeszközként is használják. Le kell szögezni azt a tényt, hogy az amerikai gazdaság a fogyasztásra épül. Fontos tény az is, hogy a munkaerőpiac meghatározó szereplői a bevándorlók, akik a világ minden tájáról érkeztek. Ez – privát megérzésem – talán leginkább igaz New York városára. Ezért is szokták mondani, hogy „New York nem Amerika. New York egy Bábel." Teszem hozzá, hogy manapság New York főként spanyol, avagy ahogy itt nevezik latino befolyásoltságú. Számos lakosa van, aki egy szót sem tud angolul, csak spanyol nyelven beszél. New Yorkban a második nyelv az amerikai angol után a spanyol. Számos hivatalos helyen ezen a két nyelven írják ki a feliratokat, azonban jártam olyan állami hivatalban, ahol a hangosbemondó csak spanyolul szólította az ügyfeleket."

Az Egyesült Államokban azt a kérdést nem illik soha, senkinek feltenni, hogy ki mennyit is keres. Mégis sokan teszik fel ezt a kérdést.

Egy korábbi másik a témába vágó tudósításomból idézek:

„Egy, a különböző szakmák kereseti viszonyait vizsgáló felmérés adatai szerint Amerikában leginkább az orvosok keresik a legtöbbet, ugyanis a tengerentúlon a menedzserek fizetéseit az orvosok keresete megelőzi. A legjobban a sebészek keresnek… a topmenedzserek, a vezérigazgatók a rangsor kilencedik helyén találhatók, míg a tizedik helyen a pilóták állnak. Ha tovább nézzük a toplistát, az első húszban találhatjuk az ügyvédeket, az informatikusokat, a fizikusokat, az olajmérnököket, a nukleáris szakembereket, a bírókat és a marketing szakembereket."

Manapság – a könyv írásának idején (2026) a helyzet megváltozott. No, nem a tagállamok száma változott (Bár hallhatunk erről változtatási javaslatokat.) De számos adat változott meg. Például USA lakosságának száma nőtt, ma 340 millió körül van. A fizetések felső sávja ma már nem évi 130–140 ezer dollár, hanem több százezer, sőt milliós nagyságrend. A csúcsot továbbra is az orvosi szakmák viszik, de az AI-vezetők, a nagyvállalati vezetők és a pénzügyi elit is sokkal jobban keres, mint régebben. Az orvosi szakmák, ezen belül a sebészek, továbbra is a kereseti listák csúcsán vannak. Őket követi a „tech-elit" keresete, majd a jogi és pénzügyi vezetők a következők.

Az USA minimálbér, a Copilot adatai adati szerint 7,25 USD. Az átlag órabér pedig 34.- dollár. Gyakori azonban 50-70 USD a magas képzettségi szektorokban.

Milyen a New York-i ember?

Sokszor, sokan tették már fel nekem ezt a kérdést. Nehezen tudok rá válaszolni. Ugyanis nincs egyetlen arc, csak sok. Ezzel szemben, aki elég időt tölt ebben a városban, megtapasztalja, hogy mégis vannak olyan jellemzők, amelyek a „Bábel" lakóit összekötik. Vannak közös dolgok viselkedésükben, a tartásukban.

Úgy vélem az egyik ilyen dolog a gyerekesség. Számos helyzetben gyerekesen viselkednek. Sokszor rácsodálkoznak a történésekre, dolgokra. olyan gyerekes bájjal figyelik a körülöttük lévő világot. Megszokták a méreteket, a nagyságot, a nagy épületeket, a nagy távolságokat, a nagy forgalmat. Itt, ugyanis a legtöbb dolog „olyan nagy" és ez csodálattal tölti el őket, de egyben természetesnek is veszik.

A másik jellemző, hogy a New York-i lakos általában a város tempójából következően gyors.

Ez persze néha alapvető türelmetlenséggel is párosul. Persze nem azért, mert rosszindulatú lenne, hanem mert itt szinte mindenki siet valahová és az itt lakó abból indul ki, hogy ha ő siet, akkor a másik is.

A városlakók meglepően segítőkészek. Ha azt látják, hogy egy turista a térképpel a kezében tanácstalan, azonnal megállnak mellette és megkérdezik, hogy miben tudnak segíteni? A városlakó, a városlakóval szemben sokszor szolidárisan viselkedik.

A legjobban ezt a World Trade Center elleni támadáskor, azonnal a támadás után lehetett megtapasztalni. Amikor a WTC környékére, pl. a kerítésekre kitett fényképeken keresték eltűnt hozzátartozóikat. Amikor idegenek segítettek keresni idegeneket. Ekkor a New York-iak megálltak az utcán, hogy másoknak segítsenek, annak ellenére, hogy általában ilyet nem tesznek. A vészhelyzetben, a tragédiában New York megmutatta, hogy bár alapvetően a kemények, de ha baj van, akkor segítenek egymáson.

Egy fontos jellemzője a New York-i embereknek, hogy a tempós felszín alatt alapvetően nyugodtak, nehéz meglepni őket. Ezért is van az, hogy az utcán nem bámulják meg a másikat, még akkor sem, ha az feltűnően van öltözve. Bár az utcai szórakoztató zenészeket, akrobatákat, táncosokat rendszerint nagy tömeg bámulja, és persze amikor azok kalapoznak, kalapjuk tele lesz.

Mégis azt állítom, hogy általában a New York-i ritkán bámul meg bárkit is — mindenki azt csinál, amit akar, amíg nem zavar másokat.

Meg kell említeni egy fontos New York-i viselkedési különlegességet. Ha egy New York-i lakost hallgatsz, valószínűleg szidni fogja városát. Például a lakbért, a metrót, a tömeget, az időjárást, de azt nehezen viselik el, ha ezt kívülálló mondja. Attól megvédik, s büszkék városukra. Aki itt lakik az pontos tudja a nehézségeket, mégis kevesen mennének el innen.

Talán összefoglalva így fogalmazhatnám meg véleményemet a New York-i emberekről: kívülről kemények, tempósak, láthatóan céltudatosak, belülről azonban segítőkészek, olyanok, mint a jó almaszeletek — a héj alatt ott az alma húsa és a mag.

New York időjárása

New Yorkot az időjárása is meghatározza. A városban természetesen a négy évszak tökéletesen megélhető. Más és más arcát látjuk a különböző évszakokban. Fura, de elmondható, hogy akár négy különböző várost láthatunk attól függően, hogy melyik évszakban vagyunk.

Az időjárás itt olyan, mint egy színdarab szereplője, de nem is akármilyen. A legfontosabb ismérv, hogy a város egy szélességi körön fekszik Európában, az olaszországi Nápollyal. Azonban amíg az főként a meleg időjárásról ismert, addig New York a szélsőséges viszonyairól.

Amíg Nápolyban a tengerparti melegről a mediterrán időjárásról beszélhetünk, addig itt New Yorkban a sokszor változékony időjárásról. Például a nyár sokszor fojtogató, a párás, a nehéz hőség a jellemző, a levegő sűrű és mozdulatlan. Sokszor kúszik a hőmérő például júliusban és augusztusban harminc fok fölé. Ez még talán elviselhető is lenne, de amit a pártartalom jelent, az készíti ki, leginkább az időseket, vagy a krónikus betegeket.

Nappal a városi beton és az aszfalt magába szívja a nap melegét és este kisugározza magából. Ez különösen a föld alatt, a metróban érezhető jól, ugyanis a peronokon szinte megáll a levegő. Ilyenkor a jó légkondicionálás életmentő lehet.

A New York-i lakosok zöme, ha teheti elmenekül a várostól nem nagy távolságra lévő hegyekbe, például a Pocono-hegyvidékre (Ez Pennsylvaniában van), vagy a Catskill-hegységbe (New York Állam), illetve a közeli tengerpartokra. Például Coney Islandre, ami Brooklyn déli részén, az Atlanti-óceán partján található. Ez New York egyik legismertebb tengerparti-szórakoztató negyede és akár metróval is elérhető.

Amint említettem a nyár néha elviselhetetlenül meleg, vagy humid, de a másik véglet a tél, számos esztendőben rendkívül hosszú és kemény.

Ami a legrosszabb, nem a sokszor fagypont alatti hőmérséklet, hanem gyilkos szél, ami sokszor a hőérzetet rontja, s hidegebbnek érezhető a hőmérséklet a valóságosnál. Ehhez sokszor járul hozzá a hó, amely a városlakókat a legjobban zavarja, ugyanis a friss hó főleg a gyerekek számára varázslatos, azonban a hó amikor olvadni kezd, akkor szinte mindig szürkévé, latyakossá teszi az egész várost.

A két véglet között ott vannak a tavasz és az ősz. Ezek a városnak talán a legszebb szeletei. A tavasz szinte egyik napról a másikra érkezik. Sokan mégis az őszt tartják New Yorkban a legjobb időszaknak.

A turistáknak legalább is ezt az évszakot ajánlják leginkább az utazási irodákban, ugyanis a levegő sokkal tisztább, mint nyáron. Egy utazási ajánlat szerint: *„tiszta és hűvös, az ég mélykék, a parkok fái pedig aranyba és vöröbe borulnak. Ez az az időszak, amikor a legkellemesebb sétálni a városban — se hőség, se dermesztő hideg, csak az a különös, tiszta fény, amely mintha kiemelné a felhőkarcolók éleit."*

Mibe kerül meggyógyulni?

Feltétlenül fontosnak tartom, hogy könyvemben szó essék arról, mi történik, ha megbetegszünk. Az egészségügy New Yorkban talán az egyik legfontosabb kérdés. Ugyanis azoknak, akik ide látogatnak, többnyire ezek az első kérdéseik: mennyibe kerül itt élni, mennyi a lakbér, mennyi egy vacsora, és mibe kerül meggyógyulni? Mi van, ha itt megbetegszik az ember? Míg viszonylag könnyű megválaszolni a lakbérrel és a vacsorával kapcsolatos kérdéseket – könyvemben esik is ezekről szó –, az a kérdés, hogy mi a helyzet az egészségüggyel, nem könnyű. Egy egész fejezetet érdemel, mert az amerikai egészségügy teljesen másképp működik, mint a magyar.

A legfontosabb azt tudni, hogy itt nem létezik társadalombiztosítás. Helyette biztosítás van. Ugyanis nincsen olyan állami rendszer, amely mindenkire kiterjed. Ehelyett van egy biztosítási piac, ahol mindenkinek magának kell megtalálnia a számára megfelelőt.

Általában, akinek van munkahelye, annak a munkáltatója megveszi a számára ajánlott biztosítást; a díj nagyobb részét a munkáltató kifizeti, de jelentős részt a munkavállalónak kell fizetnie.

Ebből következik, hogy aki elveszíti állását, az a biztosítását is elveszíti. Hallottam olyan esetről, hogy valaki csak azért nem változtatott munkahelyet – pedig az állása nem volt szerencsés, nem volt számára megfelelő –, mert a felesége kezelése a cég biztosításán ment.

Akik nem a munkahelyükön keresztül kapják a biztosítást, azok számára is van út: létezik egy szövetségi program az idősek számára, ez a Medicare névre hallgat; a jövedelem alapján járó Medicaid; vagy a saját maga által a piacon megvásárolt biztosítás. Persze olyan is van, akinek egyik sem jár.

A megértéshez tudni kell néhány fontos kifejezést. Ilyen a „premium" szó. Ez a biztosítás havi díját jelenti. A „deductible" kifejezés azt az összeget jelenti, amit évente először mindenkinek magának kell kifizetnie, mielőtt a biztosító egyáltalán fizetni kezd. A következő fontos szó a „copay", amit mindenki maga fizet, még akkor is, ha van biztosítása.

Nagyon fontos azt tudni, hogy létezik „coinsurance", ami egy százalékos önrész: a számla húsz százaléka a miénk, a nyolcvan a biztosítóé. Van egy kifejezés, ami egy számot takar: ez az „out-of-pocket maximum", ugyanis ez egy védőháló a biztosított számára. Ha egy évben már kifizetett valaki egy bizonyos összeget, akkor a fennmaradót a biztosító fizeti. Ez az a szám, ami miatt egy amerikai biztosítás mégis ér valamit.

Talán a legfontosabb azt tudni, hogy létezik a „network", azaz a hálózat. Ez azt jelenti, hogy minden biztosítónak megvan a maga szerződött orvos- és kórházköre. Aki hálózaton belül gyógyul, az keveset fizet. Aki hálózaton kívül van, az sokat fizet, néha minden költséget.

Amikor elhatározzuk, hogy elmegyünk egy orvoshoz, akkor az első kérdés, amit fel kell tenni, mielőtt bármi történik: „Elfogadja a biztosításunkat?" S ha megtörtént a vizsgálat, a kezelés, akkor kapunk egy levelet, egy elszámolást. A levél szövegében ott áll: „This is not a bill." Ez azt jelenti, hogy ez egy elszámolás, nem a számla. A számla ugyanis külön jön.

A Medicare: a hatvanöt éven felülieknek szól

Ez egy szövetségi program, az egész USA-ban ugyanaz érvényes rá. Alapvetően a hatvanöt éven felülieknek jár, de jár bizonyos tartósan fogyatékos embereknek, illetve – és ezt kevesen tudják – végstádiumú veseelégtelenségben szenvedőknek, életkortól függetlenül. A dialízisközpontok betegeinek jelentős része ezen az alapon kap Medicare-t.

A Medicare részekből áll, betűkkel jelölik, és ez az, ami nehezen érthető: szinte mindenki elveszik a részletekben.

- Az „A” jelenti a kórházi ellátást. Ennek a résznek a havi díját nem kell külön kifizetni, mert ezt az ember egy életen át a munkájából levont járulékokkal már kifizette. Van viszont ellátási időszakonként fizetendő önrész, amit ráadásként ki kell fizetni.

- A „B” jelenti a járóbeteg-ellátást: orvos, orvosi vizsgálat, ambuláns kezelés. Ezért havi díjat kell fizetni, és ezen kívül a költségek húsz százaléka a beteget terheli. (Ennek nincsen felső korlátja: előfordulhat, hogy több mint tízezer dollár.)

- A „D” a gyógyszerek költségét jelenti. Ennek külön díja van.

- A „C” betű jelöli azt, ami Medicare Advantage néven ismert, és magánbiztosítón keresztül érhető el. Sokszor kevesebbe kerül, és ad olyat is, amit az eredeti Medicare nem — szemüveget, fogászatot —, de szűkebb a hálózata, és sokszor engedélyt kell kérni a kezelésekhez. Az amerikai idősek nagyjából fele ezt választja, és minden ősszel, a nyílt beiratkozási időszakban a televízió tele van a reklámjaival. Ilyenkor azt is megtudja az ember, mennyi ügynök él ebből.

Van még egy egészségbiztosítási lehetőség, ez a „dual eligible”, azok számára, akik egyszerre jogosultak Medicare-re és Medicaidre. Ilyenek például az alacsony jövedelmű idős emberek. Azonban ezt évente felülvizsgálják.

A Medicaid: a jövedelem alapján történő biztosítás

Ez a szegények és a rászorulók programja, amelyet a szövetségi állam és az egyes államok közösen finanszíroznak, azonban az államok maguk alakítják ki a szabályokat, ily módon a Medicaid a különböző államokban nem ugyanúgy működik. New York állam a bőkezűbbek közé tartozik. A lakosok több mint egynegyede Medicaiden van. Ez itt nem számít szégyennek: a Medicaid a város egyik legnagyobb egészségügyi finanszírozója. Itt kell megjegyezni, hogy az Obama elnökről elnevezett biztosítási rendszer, az Obamacare néven ismert 2010-es törvény hozadékaként létezik. Ugyanis vannak olyan emberek, akik túl sokat keresnek a Medicaidhez, és túl keveset ahhoz, hogy megfizessék a piaci biztosítást. New York állam ezeknek külön programot tart fenn: ez az Essential Plan, amely a szegénységi szint kétszázötven százalékáig ingyenes vagy szinte ingyenes biztosítás. De azt tudni kell, hogy ez az egyik oka annak, hogy New Yorkban a biztosítás nélkül élők aránya öt százalék körül van, míg az országos átlag ennek a duplája. Aki viszont ide sem sorolható be, annak marad a „NY State of Health” nevű állami piactéren történő biztosításvásárlás. Jövedelemtől függően állami támogatás jár hozzá. És meg kell említeni azt is, ami miatt New York valóban New York. Ugyanis a városnak saját közkórházi rendszere van: a NYC Health + Hospitals. Tizenegy akut kórház, több tucat klinika tartozik hozzá; ez az ország legnagyobb önkormányzati egészségügyi rendszere. Ezek a kórházak nem kérdezik meg, hogy van-e biztosításod. Kezelnek.

A NYC Care elnevezésű programra építi a város azoknak az egészségügyi szolgáltatását, akik semmilyen biztosításra nem jogosultak; ezek többnyire az okmányok nélkül élő bevándorlók, az illegálisok. Ez nem biztosítás, hanem kártya, amellyel háziorvoshoz és a Health + Hospitals ellátásához jut az ember, jövedelme szerinti, jelképes összegért, sokszor ingyen. Több mint százezer New York-i használja.

A fentiekből egyenesen következik, hogy az az állítás, hogy „Amerikában nincs egészségügyi ellátás a szegényeknek”, New Yorkra nem igaz. Van a városban egy alsó szint, amely alá nem esik le senki. Ehhez azt is hozzá kell tenni, hogy egy szövetségi törvény kimondja: a kórházi sürgősségi osztálynak mindenkit meg kell vizsgálnia és stabilizálnia, tekintet nélkül arra, hogy tud-e fizetni. Ez a törvény sok életet megment. Persze az nincs benne a törvényben, hogy utána nem küldenek számlát. Küldenek.

Létezik még egy kifejezés, egy szolgáltatás, amit az itt lakóknak feltétlenül ismerniük kell: ez az „urgent care", ami a magyarországi sürgősségi ügyelethez hasonló. Azonban az itt lakók tudják, hogy nem minden baj tartozik a sürgősségire. Vágás, ficam, láz, fülgyulladás esetén jó szolgáltatást nyújt.

Tapasztalatból mondhatom. Megvágtam a kezem, bedugult a fülem, magam is ide mentem. Sőt egy esetben a feleségem rosszul lett. Bementünk a sürgősségire, s azonnal mentőt hívtak, s bekerült a kórház sürgősségi osztályára. Ezt pontosan úgy kell elképzelni, mint ahogyan azt a Vészhelyzet című filmsorozatban láttuk. Ha a mentőautó került szóba, el kell mondani, hogy a mentőszolgáltatás nem ingyenes. Bár van ingyenes is – például az egyházak által üzemeltetett mentők –, azonban egy New York-i mentő akár ezer dollár költséget is jelenthet

Még a biztosítás sem fedezi minden esetben. Ezért vannak olyanok, akik taxival mennek a kórházba. Egyszerűen azért, mert számolnak. De azt azért tudni kell, hogy a nem mentővel érkező hátrányban van a mentővel érkezővel szemben a sürgősségi osztályra való bekerülésben. A várakozási ideje sokkal-sokkal hosszabb lehet. Nem ritka a 6-8 óra!

Van egy szolgáltatás, ami New Yorkban lényegesen jobb, mint más államokban: ez az otthoni gondozás. A gondozó akár családtag is lehet. Ezt az állam fizeti. Számos New York-i család él így. Nagyon fontos megjegyezni, hogy aki turistaként érkezik New Yorkba, annak az amerikai programok nem járnak. Ezért tudni kell, hogy az utasbiztosítást a repülőjegy megvásárlásával egyidejűleg meg kell vásárolni.

Egy eltört csukló ellátása a sürgősségin, röntgennel, gipsszel, néhány ezer dollár. Egy éjszaka a kórházban ennek a többszöröse. Egy szívinfarktus és néhány nap intenzív osztály hatszámjegyű számlát jelent. Ezek nem elrettentésül szánt számok, hanem a mindennapi valóság, és Magyarországon behajthatóak. Gyakorlati tanács: a biztosítást úgy kell megválasztani, hogy az összeghatár legalább százezer dollár legyen. Minden papírt meg kell tartani, az elszámolást, a számlát, a zárójelentést, és nem szabad kifizetni semmit addig, amíg a biztosító nem látta.

A szerkesztő megjegyzése: a fejezetben szereplő összegek, arányok és jövedelemhatárok a 2026-os állapotot tükrözik, és évente változhatnak.

Az itt lakók tudják, de az ide érkezőknek is tudniuk kell, hogy New York City legfontosabb, legnagyobb és legmegbízhatóbb kórházai a következők. (Az alábbiak mind 24 órás sürgősségi ellátást nyújtanak.)

- Amerika legrégebbi működő kórháza (1736): NYC Health + Hospitals / Bellevue.
- Az ország öt legjobb kórháza között van az US News rangsora szerint a NYU Langone Health – Tisch Hospital.
- Az USA egyik legjobb egyetemi kórháza a NewYork-Presbyterian / Weill Cornell Medical Center (személyes tapasztalataim szerint kiváló kórház).
- Nagy kapacitású sürgősségi osztálya van a Mount Sinai Hospitalnak. Ezt a menyem a szüléskor, s magam is megtapasztaltam. (Erről majd még részletesen írok a könyvem második részében.)
- Személy szerint külön kiemelem személyes tapasztalataim alapján (erről is majd a második részben írok) a Montefiore Hospitalt, nemcsak a Moses, de az Einstein és a Wakefield kampuszát is.

A város tüdeje — a Central Park

Van New Yorknak egy olyan helye, ahová tudósítóként a legszívesebben viszem magammal a fényképezőgépemet: ez a Central Park. Manhattan kellős közepén, a felhőkarcolók gyűrűjében fekszik ez a hatalmas zöld terület — természet a világ egyik legsűrűbben lakott városrészének szívében. Közhely, hogy ebben a városban „rohan az élet". Az is közhely azonban, hogy van a városnak egy szeglete, ahol a lakók és a turisták egyaránt megpihennek. Ez a Central Park. Erről a parkról valamikor 2009-ben készítettem egy riportot; ezt a tudósításomat szeretném most felidézni, kiegészítve néhány frissebb gondolattal.

Ez a „természet" valójában emberi mű. Teljesen természetesnek tűnik, pedig gondos, tudatos tervezés eredménye. A parkot 1858-ban kezdték kialakítani Frederick Law Olmsted és Calvert Vaux tervei alapján; a mai napig ez az elképzelés határozza meg a park arculatát.

A mintegy 340 hektáros területet szinte teljes egészében mesterségesen alakították ki.A Central Park talán a világ egyik leghíresebb parkja. Mesterséges tavak, pihenőhelyek, tudatosan kialakított sportolási lehetőségek — például baseball- és korcsolyapályák —, megszámlálhatatlan sétány, játszótér, sőt állatkert is található benne. Ahogy a mesterséges intelligencia leírja, a Central Park a világ egyik legtöbbet látogatott városi parkja: becslések szerint évente mintegy negyvenmillióan fordulnak meg benne.

Aki belép a parkba, a nagy sétány, a Mall végén ott találja magát a Bethesda-szökőkútnál. A terasz alatt a tavat találjuk, amelyen nyáron csónakázni lehet, s átível fölötte a Bow Bridge. A Sheep Meadow gyepén meg lehet pihenni, felnézni a város felhőkarcolóira. Futók tucatjai köröznek a parkban. Ezt látja a turista — azonban a park sokkal több puszta zöldfelületnél.

A Strawberry Fields mozaikja John Lennon emlékére készült.

Talán, ami a legfontosabb: amíg New York legismertebb nevezetességei, szimbólumai — a Szabadság-szobor, az Empire State Building vagy a World Trade Center — a város életét, mindennapjait jelképezik, addig a Central Park éppen nyíltsága miatt mindenkié. Ingyenes és nyitott, s a városra oly jellemző „bábeli" sokféleség itt egyetlen gyepen fér meg békében. Egymás mellett piknikezik a Wall Street-i bankár és a queensi bevándorló család, a diák és a nyugdíjas. Számomra ez a park jelenti New York igazi arcát.

A város vendége, a turista sokszor csak felületesen, a látványosságok felkeresésével „letudja" New York egyik legnagyobb parkját — pedig valójában csak egy részét látja. Ismerve a park hatalmas kiterjedését, ez nem is csoda. A városlakók másként vannak ezzel. Másként gondolnak rá, hiszen a park a város tüdejeként is működik — a kocogók, a hobbisportolók és a kutyasétáltatók paradicsoma, egyben a város levegőjének biztosítéka.

A Central Park méreteire jellemző, hogy hosszában négy kilométer, szélességében mintegy 800 méter. Egyik irányban a világhírű ötödik sugárúttól a nyolcadik sugárútig terjed, másik irányban pedig — pár utcányira a „középpontnak" tartott Times Square-től — az 59. utcától a 110. utcáig, Harlemig húzódik

Wall Street — a fal, amelyből világközpont lett

New York kevés utcaneve olyan híres, mint a Wall Street. Valójában ez a rövid utca, amelynek neve és nem száma van, mint a New York-i utcák többségének, a világ egyik leghíresebb utcája.

Az utcanév jelkép, Manhattan legdélibb csücskében a pénz világának a jelképe lett, annyira, hogy ma már nem is egy utcát jelöl csupán, hanem fogalommá vált: a pénzügyi hatalmat, a tőzsdét, a bankok birodalmát jelenti.

A Wall Street (hollandul a „de Waal"), mint utcanév onnan ered, hogy itt régen egy védőfal húzódott, amely mára teljesen eltűnt és az évszázadok során ez a környék az ország pénzügyi központja lett. A történet, ahogy egy egyszerű palánkból előbb utca, majd az egész világ egyik hatalmi központja lett, nagyon New York-i történet.

Akár a turista, akár az itt lakó meglepődik, rácsodálkozik, hogy híréhez képest milyen kicsi, szűk és rövid ez az utca. Kicsiségével ellentétben nagyon jelentős, hiszen itt található a New York-i Értéktőzsde (New York Stock Exchange) hatalmas, oszlopos, zászlódíszes épülete. Nem messze ettől ott a bronzból öntött, támadó bika, amely mindennek ami itt van a jelképének tekinthető.

Azonban a Wall Street, nemcsak az utcát jelenti, a szobor nemcsak a jelképet, hanem együtt azt a hangulatot is, amely a pénzügyi negyed hangulata.

Ez a világ egyszerre vonz és taszít: sokak számára a nagy pénz és a siker helye, mások szemében a mohóságé és a pénzügyi, sőt világválságoké. A nagy tőzsdekrachok — 1929 és 2008 — innen indultak ki. A köztudatban a Wall Street, mint fogalom a pénz világával, annak fogalmával egyenlő, ebből is következik, hogy a válságok ellen tiltakozók is ide vonultak, amikor a pénzügyi világ ellen tüntetnek.

Megjegyezném, hogy ugyan a tőzsde még mindig itt van, de a pénzügyi cégek egy része már rég elköltözött innen. Sokan más városokba. A pénzügyi negyed egyre inkább lakónegyeddé és turistalátványossággá válik. A Wall Street tehát ma már inkább jelkép, mint helyszín.

S talán épp ez a legjellemzőbb New York-i sajátosság. Egy kis New York-i utca jelképpé nőtte ki magát, a világ képzeletében óriás lett. A Nagy Almának ez a szelete a hatalomé és a pénzé lett.

„Kilátás a Wall Streetre a Broadway sarkáról", New York. Rézkarc az *Eighty Years' Progress of the United States* című műből (Hartford, Connecticut, 1867). Abban az időben a Broad Streetet *Broad Way Street*-nek hívták. A kép forrása: The National Archives – Wikimedia Commons

Kedvenc helyeim New Yorkban- a High Line — park a magasban

Vannak New York-i kedvenc helyeim. Ilyen az a hely, amely tökéletesen példázza azt, hogyan tud ez a város a régiből valami egészen újat teremteni: ez a „High Line”.

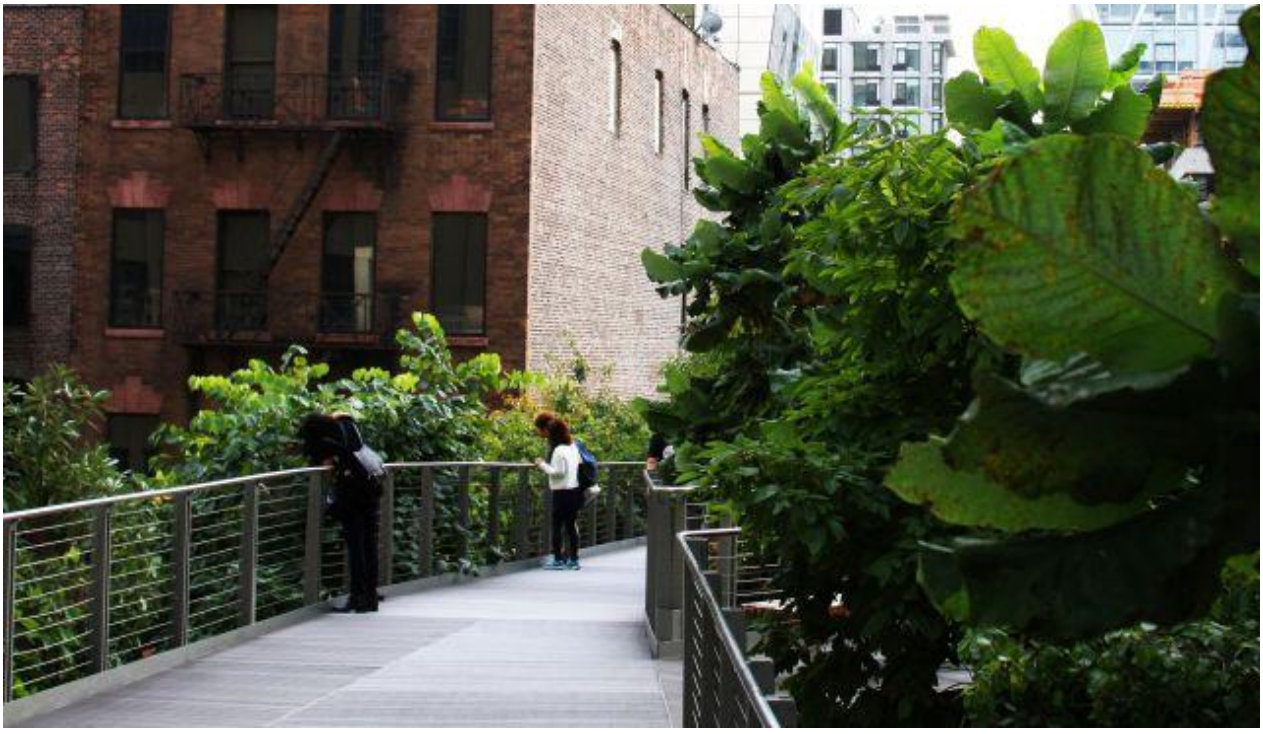
Egy magasban futó vasúti pályából, egy iparvágányból lett a város egyik legkedveltebb sétánya, – így az enyém is – amely a háztetők magasságában található, egy hosszú, keskeny park a város nyugati oldalán. Eredetileg ezen a magasvasúton tehervonatok jártak, amelyek kiszolgálták a városi raktárakat és az áruházakat. A vonatforgalom megszűnése után a vasúti vágány parlagon maradt, igazán nem tudtak vele mit kezdeni és azon gondolkodtak, hogy talán le kellene bontani.

Azonban volt egy csoport helyi lakos, akik megmentették, és parkká alakították. Ennek a története igazán New York-i, a régi vázra építették rá az újat.

Ma a High Line parkként, egy városi sétányként működik, itt az ember egyszerre van kint és fönt: alatta zajlik a jelentős forgalom, a sétányról jól látszanak a lakások ablakai.

A sétányon szinte végig a síneket benőték az odatelepített vadvirágok, különböző fűfélék. A sétányt jól élvezhetővé a kilátópontok és a padok teszik, s az élvezetet fokozzák az utcazenészek.

Számomra nemcsak a séta, hanem maga a látvány is kedves. Innen jól látható a belváros, de egy nem szokásos szemszögből: nem az utca szintjéről és nem a felhőkarcolók kilátóinak a magasságából, hanem valahonnan a kettő közül. Úgy gondolom, hogy valahonnan az emberi magasságból.

New York vallásai

New York talán legmélyebb szelete a hit, a vallás. A felhőkarcolók városa egyben a világ egyik legvallásosabb helye is: alig van olyan vallás, amelynek ne volna itt temploma, közössége.

Ez talán nem lehet véletlen, hiszen a tolerancia benne van a bevándorlók gyökereiben, alapeszméiben.

A mesterséges intelligencia szerint, *„még a holland New Amsterdam korából, 1657-ből származik egy híres irat, a Flushing Remonstrance, amelyben a helyi lakosok a vallásszabadság mellett álltak ki — sokan ezt tekintik az amerikai lelkiismereti szabadság egyik legkorábbi dokumentumának. Ez a szellem évszázadokon át kísérte a várost."*

New Yorkban talán a legnagyobb hagyomány a kereszténység, ezen belül is a katolikus egyház, amely az ír, olasz, lengyel, majd a latin-amerikai bevándorlók nyomán vált a város egyik meghatározó erejévé.

Ennek a jelképéül a Szent Patrik-székesegyházat tekinthetjük.

A protestánsok ugyanilyen mélyen gyökereznek: a belvárosi Trinity Church a város egyik legrégibb temploma.

Külön világ a fekete egyházak hagyománya, Harlemben

És ott van az ortodox kereszténység is: görög, orosz, örmény és más közösségek, amelyek a maguk ősi liturgiáját őrzik. A város a világ egyik legnagyobb gótikus katedrálisa a Cathedral of St. John the Divine.

Az elmúlt évtizedek bevándorlása a világ más vallásait is elhozta, ennek egy régebbi példája a Mekka mecset.

A müezzin hangja ma már városszerte megszokott: hiszen az arab, dél-ázsiai és nyugat-afrikai közösségek mecsetjei is jelen vannak. Azonban a városban Flushingban áll az egyik legszebb hindu templom, a Ganésa-templom is, ahová messziről is érkeznek zarándokok.

A vallásos New York külön fejezete a zsidóság. A világ egyik legnagyobb közösségeként formálja a város arculatát.

A New York-i alma nagyon jellegzetes szelete az itteni zsidó élet. Izraelen kívül – nagyjából másfél millióan — itt koncentrálódik a világ zsidóságának jelentős darabja. A mesterséges intelligenciát idézve: „*a zsidóság beleivódott magának a városnak a szövetébe is."*

A bagel és a pasztrami, (ezekről majd külön írok) a jiddis szavak, amelyek ma már a köznyelv részei, vagy ami az egész városra jellemző, a péntek délutáni sietség a szombat beállta előtt — mindez New York mindennapjaihoz tartozik.

Ahogy a város sok kis városból, faluból tevődik össze, a zsidó New York sem egységes, hiszen a reform zsidóságtól, a konzervatív zsidó irányzatokon keresztül, a modern ortodoxon át a haszid és litvák világig, számos zsidó életforma található meg a városban. Ezek, ahogyan New York „falvai" természetesen ezek is földrajzilag elhatárolódnak.

A zsidó élet kétségkívül Brooklynban a legnagyobb. Az itt található Borough Park a világ egyik legnagyobb ortodox és haszid negyede. Jellemzően itt találhatók a legnépesebb tanulóközpontok, a jesivák. A városnegyedben megszámlálhatatlan a kóser bolt és a kóser pékség. Ebben a városnegyedben a zsidó naptár diktálja a tempót. Ahogyan Williamsburgban is, amelyik elsősorban a magyar származású szatmári haszidok fellegvára. Borough Parkban és itt is mind a mai napig az idősebb generációból sokan beszélnek magyarul, és bár New Yorkban vagyunk mégsem az angol a beszélt nyelv, hanem az európai zsidók nyelve a némethez hasonlító jiddis.

Crown Heights a Chabad-Lubavics mozgalom központja, ahonnan a világ Chabbad mozgalmát irányítják. Kicsit délebbre található Midwood és Flatbush a modern ortodox és a szefárd közösségek otthona, Brighton Beach, a szovjet térségből érkezett orosz és ukrán ajkú zsidóság központja.

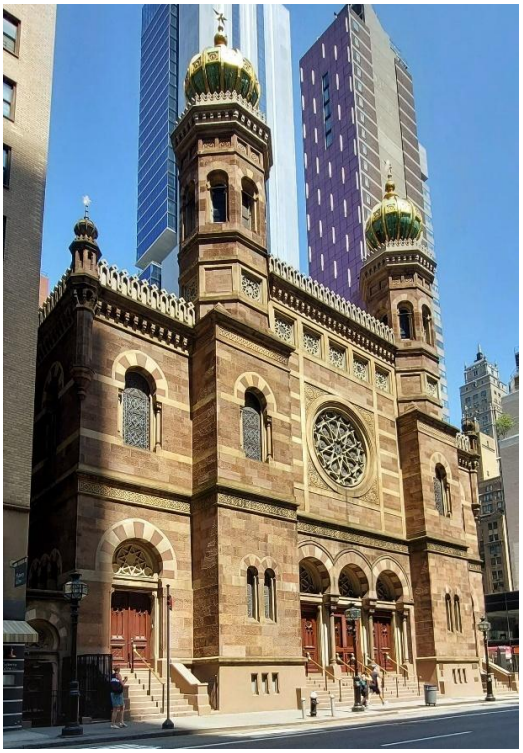
A mesterséges intelligencia vonatkozó leírása szerint: *„Manhattanben a zsidó élet más arca látható. Az Upper West Side nagy és sokrétű közösség, ahol a modern ortodox, a konzervatív és a reform irányzat egyaránt erős — értelmiségi, nyitott, a városi élettel szorosan összefonódó világ. Washington Heights ezzel szemben a történelem lenyomatát őrzi: a náci Németországból menekült zsidóság otthona volt, olyannyira, hogy sokan csak „Hudson-parti Frankfurtként" emlegették. Máig él ott ortodox közösség, és a közelben található a Yeshiva University, a modern ortodoxia egyik szellemi központja."*

Queenst is meg kell említenünk. Hiszen itt található Forest Hills, Rego Park és Kew Gardens Hills, amelyek jelentős zsidó negyedek. A „legkisebb" New York-i negyedben, a Bronxban található Riverdale, amelyben erős modern ortodox közösség található.

A zsidó New Yorkról szóló beszámolóhoz azonban szervesen hozzátartozik a már nem a városhoz tartozó területeken lévő zsidó negyedek létezése. A legdinamikusabban növekvő közösségek jórészt éppen a város határán túl vannak. Ezeket a területeket a mesterséges intelligencia így jellemzi: *„Rockland megyében Monsey és New Square (a szkveri haszidok otthona), Orange megyében pedig Kiryas Joel, a szatmári haszidok külön városa, ahol szinte mindenki jiddisül beszél. Long Islanden a Five Towns környéke a modern ortodoxia egyik központja. És bár már New Jersey-hez tartozik, nem hagyható említés nélkül Lakewood sem, amely néhány évtized alatt a litvák jesivavilág egyik legnagyobb központjává nőtte ki magát."*

A zsidó New York tehát nem egyetlen, hanem egymás mellett élő negyedek, falvak sokasága. Ahogyan a mesterséges intelligencia jellemzi ezt a helyzetet: *„New York ebben is hű önmagához: nem összeolvaszt, hanem egymás mellé helyez, és így engedi, hogy minden darab megőrizze a maga ízét."*

St. Patrick's Cathedral in New York / New York Central Zsinagóga (A budapesti Dohány utcai zsinagóga "másolata")

A „magyar” New York

A város számtalan szelete vagy íze közé tartozik a magyar olvasónak különösen kedves téma: a „magyar” New York. Bár, ma már nem egyetlen területen élnek a magyar származású lakosok, számuk olyannyira csökkent, hogy egyetlen magyar étterem sincs a városban, csupán három magyar gyökerű helyről tudok, amelyek meglepően jó kínálattal rendelkeznek. Ismereteim szerint a három magyar hely a Hungarian Pastry Shop, a Budapest Café, és Queensben egy régi, családi magyar pékség az Andre's. Van még egy osztrák hely is, ami nagyon közel áll a magyarhoz. Az elmúlt évtizedekben a magyar éttermek és boltok jó része bezárt, többnyire a lakosság számának csökkenése miatt, vagy azért, mert a ben megjelent könyvem magyar közösség kiköltözött a városból.

A legfontosabb New York-i magyar intézmények a Szent István Római Katolikus Magyar Templom, az Első Magyar Református Egyház, valamint a New York-i Magyar Ház a „magyarság kulturális központja.

A New York-i magyar ház. A fotó a ház honlapjáról származik.

Honlapja szerint: „*A múlt 60 évben a mai napig, a NY-i Magyar Ház hídként szerepel az Amerikai és Magyar kultúrák és társadalmak között.*” Ezeken kívül működik a magyar Liszt Intézet és ne feledkezzünk meg a Magyar Házban található New York-i magyar könyvtárról sem. S csak egy magán megjegyzés, hogy személyes büszkeségem, hogy a 2000-ben megjelent könyvem, a ***„Bizalom tolmácsai”*** a könyvtár állományának egy darabja.

A mesterséges intelligencia állítása szerint*: „A régi magyarországi gasztronómiából szinte semmi nem maradt eredeti formájában.”*

A legutóbbi amerikai népszámlálás adati szerint egymillió négyszázezer USA lakos vallotta magát magyar gyökerűnek, ebből a fele a tri-state államokban él. (New York, New Jersey és Connecticut) Nagy magyar közösség található New Jersey-ben, különösen New Brunswickban. Itt található az American Hungarian Foundation és a Magyar Örökség Központ (Hungarian Heritage Center). Ismert, hogy New Jersey Állam több városában, Passaic és Garfield vidékén, is élnek magyar gyülekezetek.

A mesterséges intelligencia így ír a New York-i magyarokról, illetve a kis Magyarországról: *„a magyar New York szíve sokáig egyetlen helyen dobogott: Yorkville-ben, Manhattan Upper East Side-jának egy szeletén, nagyjából a Second Avenue és a hetvenes-nyolcvanas utcák környékén. Ezt a negyedet a maga idejében „Kis Magyarországként" (Little Hungary) emlegették. Itt sorakoztak a magyar éttermek — a legendás „gulyássoron" —, a hentesek, ahol téliszalámi és hurka lógott a kirakatban, a fűszerüzletek, ahol paprikát és mákot lehetett venni, és a cukrászdák, ahol dobostorta és rétes várta a vendéget. Aki idesétált, néhány utcányira Manhattan zajától, mintha egy darab régi Pesten találta volna magát."* Sajnos ez már a múlté, ahogy a talán leghíresebb üzlet „a Paprikás Weisz" is. Az itt élő idősebb magyarok még emlékezhetnek a Paprikás Weiss Hungarian Gourmet Shopra. Amely egy New York-i magyar fűszer- és konyhafelszerelés-bolt volt, és amit a Weiss család működtetett. Fő árucikkei a magyar fűszerek, magyar szalonna, kolbász, savanyúságok voltak, de az üzlet árult konyhai eszközöket, magyar szakácskönyveket is, köztük a híres *Paprikás Weiss Hungarian Cookbook*-ot.

Az említett negyed nemcsak a magyar boltokból állt, hanem a magyar lélekből is. Yorkville-ben működött a magyar katolikusok temploma, a Szent István-templom, ott működött a református és a baptista gyülekezet is. (A hit fontosságáról könyvemben még lesz szó.) Azonban számos magyartól hallottam, hogy a magyar közösség részben elöregedett, és tehetősebb is lett, ennek következtében leginkább a következő nemzedék elkezdett kiköltözni New Yorkból és elindultak, leginkább New Jersey-be, ahol sokkal olcsóbb és nagyobb lakások vártak rájuk. New Jersey számos kisvárosa, leginkább a magyar gyökerű New Brunswick, várta a magyarokat is.

New Brunswick a huszadik században, beceneve szerint „Magyar főváros Amerikában", amikor a lakosság egyharmada magyar volt. Manapság csupán néhány száz fő a magyar lakosság, de a magyar intézmények például a Magyar Bank vagy a Magyar Klub még működnek. Mára, a mesterséges intelligencia adathalmaza szerint, New Jersey legnagyobb magyar közösége Lakewood. Az adatok szerint 2,25%-a lakosságnak magyar gyökerűnek mondható. Jelentős a magyarok száma Monroe-ben is. Ennek következtében a régi „Kis Magyarországról" gyakorlatilag megszűnt létezni.

A magyar New York egy különös szelet: amelyet az emlékezet és a ragaszkodás köt össze. Ott van azok történeteiben, akik Ellis Islanden át érkeztek, ott van az ötvenhatosokban, és a mai fiatalokban is. Megállapíthatjuk, hogy New York számtalan szelete között ott található a magyar íz is.

Magyar kürtős kalács-árus New Yorkban

Létezik „amerikai konyha”?

A címben feltett kérdésre a New York-i tudósító kétféle választ is tud adni. Az egyik válasz, hogy ahogyan van „magyar”, „francia”, „olasz” konyha, úgy amerikai nincsen. De, ha megkérdezzük a mesterséges intelligenciát a kérdésről, megadja a szabatos választ: *„az amerikai konyha nem egy egységes, történelmileg kialakult nemzeti konyha, hanem regionális és bevándorlói hatásokból összeálló, folyamatosan változó, sokrétegű gasztronómiai rendszer.”*

Az USA-ban sehol nem találtam úgymond „nemzeti ételt”, mint ahogyan a magyar konyha jellemzője a gulyás, vagy az olaszoknál a pizza. Még akkor is igaz ez az állítás, ha az USA-ban, bárhol is jártam, úgy találtam, hogy az étlapon ott van a legnépszerűbb ételek között a hamburger, a pizza vagy a marha steak. Talán a „hot-dog” az, ami az egész országra jellemző. Mivel az USA története a bevándorlásra épül, így az éttermek menüi rendkívül nagy számban a külföldi, s főleg európai kultúrákból érkezett ételeket tartalmaz, sok közülük az amerikai környezetben átalakult. A kínálat államonként – földrajzi területenként – teljesen eltérő lehet.

Nézzük az egész ország területén legáltalánosabban ismert ételeket, például a hamburgert. Neve is elárulja Németországból ered. Persze itt ez az étel Amerikában azért átalakult, hiszen területenként eltérően készíthetik el, de alapvetően az eredeti német ételre hasonlít mind. Ugyanez igaz az olasz pizzára is. Nincsen az országnak, legalább is én nem találtam olyan államát, ahol ne lenne.

A talán legnépszerűbb hot dog, aminek az eredetije a német frankfurter. A hot dog kultuszra a legjellemzőbb, hogy minden év július 4-én, az USA születésnapján New Yorkban a Coney Islanden található „Nathan’s Famous” étterem előtt megrendezik a hot dog evő versenyt, amit még az egyik Tv-csatorna is közvetít. A legutolsó versenyben a férfi bajnoki címet a győztes 18. alkalommal nyerte meg 66 hot dogot fogyasztva. A női győztes 12. alkalommal nyerte meg a versenyt. A versenyzőknek 10 perc alatt kell annyi hot dogot és zsemlét megenni, amennyit csak tudnak. A világcsúcsot az idei győztes tartja a 2021- es versenyen 76 hot dog elfogyasztásával. Az idei versenyen elért „rosszabb” eredmény a rendkívül nagy hőséggel magyarázható. Hiszen az időjárás-jelentés szerint 97–98°F volt, ami megfelel 36–37°C foknak. A versenyt a nyílt téren tartják, ez a hőmérséklet érzésre többnek érezhető.

Bár amerikai konyháról általában nem beszélhetünk, de a hot dog, az apple pie (almás pite) és a Buffalo wings (csirkeszárnyak) – ma már „nemzeti eledelnek" tekinthető, hiszen ez utóbbiból a mesterséges intelligencia állítása szerint évente becslések szerint legalább 30 milliárd fogy belőle. A friss amerikai fogyasztási statisztikák szerint az USA-ban évente 27–30 milliárd csirkeszárnyat esznek meg

. Az adat nem túlzás, hanem a leggyakrabban idézett iparági becslés része. A National Chicken Council és több gasztronómiai elemzés is ezt a nagyságrendet használja.

Amíg a nyugati parton – San Francisco és Los Angeles környékén – a mexikói eredetű Tacos, vagy az avokadó saláta a legjellemzőbb, addig keleti parton – pl. New England környékén – népszerű a kagylóleves, míg délebbre a sült csirke, (a „snitzelhez", bécsi szelethez használt panírban kisütve, vagy grillezve), míg egészen délen a „déli szendvicsek" a legnépszerűbbek. A Középnyugaton nagyon népszerű a pizza vagy a BBQ ribs (Grillezett bordák). Délnyugaton a mexikói eredetű Tacos és a Chili az egyik legnépszerűbb étel.

A mexikói konyha jellegzetes étele.

Mivel az írásaim fókuszában New York áll, ezért írni szeretnék a New York-i konyha jellemzőiről. Azok közül az államok közül, ahol foglalkozásom miatt szerencsém volt járni (nemcsak a keleti part minden államában, de a nyugati parton és délen is), a New York-i konyha talán a legnemzetközibb, valószínűleg a város „bábeli" természete, a bevándorlók sokasága miatt. Hiszen a mesterséges intelligencia tanúsága szerint *„a városban több mint 180 nemzet konyhája él egymás mellett"*. Jelen vannak olasz, zsidó, kínai, latin-amerikai, karibi, koreai, indiai, sőt magyar hatások is. A legismertebb amerikai ételek különböző kategóriákba sorolhatók. A legfontosabbak, a barbecue, a különféle szendvicsek, tenger gyümölcsei és ilyenek a street food ételek is.

A mesterséges intelligencia így írja le az ikonikus ételeket: *„Barbecue (Texas-style brisket) – lassan, füstön készült marhahús, az USA egyik legnagyobb gasztronómiai ikonja. Lobster roll (Maine) – vajas, pirított kifliben tálalt hideg homársaláta, New England jelképe. Frozen custard – tojásos, krémes fagylalt, Coney Islandről indult, Wisconsinban különösen népszerű. Cornbread – őslakos eredetű kukoricakenyér, a déli konyha alapétele. Clam chowder (New England) – krémes kagylóleves, kenyércsészében is tálalják. Buffalo wings – csípős csirkeszárnyak, Buffalo városából, az amerikai sportkultúra ikonja. Cobb salad – csirkés, tojásos, baconos saláta, hollywoodi eredettel. Fried catfish – déli rántott harcsa, klasszikus comfort food."*

S ne feledjük ez a város volt az egyik bölcsője az úgynevezett „Street food" kultúrának. Ennek a stílusnak az elindulása egy olyan folyamat volt amelyik különböző civilizációkban szinte egyszerre indult hódító útjára azzal, hogy gyors, olcsó, azonnal fogyasztható ételt kínál városi tömegeknek.

Csak, mint érdekességet jegyzem meg a street food már létezett az ókorban is, hiszen az ókori Görögországban utcai árusok sült halat árultak, vagy az ókori Rómában utcai kifőzdék pörköltet, kenyeret, sajtot kínáltak. Egyiptomi beszámolók szerint léteztek utcai árusok, akik kebabot, rizst, fánkot árultak.

A középkori városokban utcai árusoktól vették a meleg ételt. A mesterséges intelligencia szerint Európában Street food terjesztette a húsos pitéket, a palacsintákat, sőt a leveseket is. A 19. században a városok robbanásszerű növekedése miatt szükség volt nagyobb mennyiségben a gyors, olcsó, ételre. Így jött létre a New York-i Street food. Megjelentek a korai hot dog kocsik. Ez az időszak hozta létre azt a formát, amit ma is ismerünk: kocsik, bódék, gyors kiszolgálás, tömeges fogyasztás. A ma ismert street food a 20. század gyermeke. A „street food" keretében New York utcáin számos ételt kínáló kocsit találunk hot dog-ot, bagel-es szendvicset, pizza-szeletek és „halal food"-ot árulnak. A „Street food" klasszikusai, a Hot dog, a Hamburger, a Corn dog, a Philly cheesesteak, Pastrami- és a Corned beef sandwich.

Egy tipikus amerikai étterem a Diner, amelyik egy azonnal felismerhető amerikai stílusjegyekkel rendelkező étteremtípus. Az étterem felépítése legtöbbször keskeny, amelyet eredetileg a vasúti étkezőkocsik ihlettek. Rozsdamentes acél vagy króm felületek jellemzik. Jellemzője, hogy az étterem világítása erős. Sok neon tábla reklámozza a különféle termékeket. Az étterem kiszolgáló pultjánál a grill felé néző székek találhatók. Az asztalok a vasúti fülkékre hasonlítanak. Talán ezek a legikonikusabb elemek.

Az országban bármerre is jártam az étterem menüje mindenhol hasonló volt. Azonban a Diner éttermek legfőbb jellemzője, hogy a berendezése vasúti kocsi kinézetű és pultja is van. Az étterem kinézete retró jellegű. Ez különösen igaz az autópályák mentén található éttermekre. Jártam olyan éteremben (New Jersey államban), ahol Wurlitzer zenegépek és az eredeti Coca-Cola üvegek és italok járultak hozzá a hangulathoz. Az éttermek ára megfizethető, s többségében mindennapi ételeket szolgálnak fel.

A bronxi Tibbet étterem is Diner jellegű.

New York Bronx negyedében található az a két Diner étterem, amelyik a kedvenceim közé tartozik. Évek óta járunk ebbe a két étterembe – az egyikben nemrég tulajdonosváltás volt, s mégis a menü hasonló stílusú.

Például reggelit egész nap felszolgálnak. (tojás, palacsinta, gofri, omlett.) A menüben klasszikus amerikai ételek találhatók, például hamburgerek, klubszendvicsek, sült krumpli. Számos Dinerben sokszor – a mi értelmünkben is – „menü" -t és tucatnyi (néha száz) à la carte fogást szolgálnak fel. Ez az étteremtípus gyakran tartalmaz regionális specialitásokat (például kagylóleves Új-Angliában). Számos Diner az országban 24 órán át vagy nagyon későig nyitva van.

New York városában több mint 25 000 éttermet tartanak nyilván a mesterséges intelligencia által közölt jelentés szerint. Ezek között vannak Michelin-csillagos drága éttermek is, és csillag nélküli kifőzdék is. A városban egymás mellett található koreai BBQ, olasz trattoria, zsidó delikát, mexikói taquería és még magyarnak nevezett cukrászda is.

Sok közülük az elvitelre is szállító hely, van köztük késő estig nyitva tartó és az is jellemző lehet, hogy az étterem keveri a stílusokat, például ázsiai, japán-perui, francia-karibi, koreai-olasz konyhák jellegzetességeit árulják. Az amerikai konyhában megtalálható legnevezetesebb ételek a hálaadási töltött pulyka, július 4-i BBQ, vagy a „Super Bowl nachos" és „Buffalo wings", s nem utolsó sorban a New York-i pastrami szendvics.

November Amerikában a hálaadás vacsoráktól hangos. Mindenki a pulykáról, a pulykavacsoráról beszél.

A mesterséges intelligencia által készített kép a híres hálaadási pulykáról.

Ha azt keressük, hogy mely étel a legismertebb az USA-ban, akkor minden bizonnyal az USA egyik legnépszerűbb étele a hálaadási töltött pulyka (Thanksgiving turkey). Ez az étel Amerika ikonikus étele, mondhatjuk kulturális szimbólum. Hiszen a pulyka a hálaadási mítosz alapja. a 19. században szimbólummá vált, és azóta a hálaadási vacsora fő fogása.

A nagy, egészben sült pulyka az amerikai kultúrában a bőség és hála szimbóluma. Jellemző, hogy a pulykát egészben sütik meg és megtöltik, majd édes-savanyú körettel (áfonya-szósszal, sokszor édesburgonyával) és sós mártással tálalják. Ahogy említettem New Yorkban a világ szinte minden ismert konyhája mivel a város éttermi kultúráját a bevándorlás határozta meg és formálja ma is.

A tudósító kedvenc amerikai ételfogása a pastrami és a corned beef szendvics a New York-i éttermi kultúra talán úgy fogalmazható, hogy közepe. Ez a két szendvics számtalan helyen kapható a városban, de alapvetően a zsidó „deli" világából ered.

A híres Corned Beef és a pastramis szendvics

A mesteréges intelligencia így jellemzi ezt: *„A pastrami és a corned beef a 19–20. század fordulóján érkező kelet-európai zsidó bevándorlók révén vált New York ikonikus ételévé. A városban a deli nem egyszerű étterem, hanem kulturális intézmény."* A pastrami receptje szerint a marhaszegy sózás, fűszerezés (bors, koriander, fokhagyma) hozzáadásával, füstöléssel és lassú gőzöléssel készül. Vastag, szaftos szeletekben tálalják. A New York-i stílus különlegessége a fekete borsos-korianderes kéreg és a nagyon puha textúra. A corned beef receptje szerint a sóban pácolt marhaszegyet fűszeres lében főzik meg. A corned beef a pastraminál kevésbé füstös, lágyabb.

A méltán világhírű Carnegie Deli.

Sajnos az az étterem, a Carnegie Deli, ahol ismereteim szerint a legjobb pastrami és corned beef szendvicsek készültek bezárni kényszerült. Innen ered a „skyhigh sandwich" fogalma.

A New York-i éttermek gyakran indítanak el olyan tendenciákat, amelyek az egész világon elterjedtek. Például ilyen volt a növényi alapú ételek, vagy a természetes borok elterjesztése. Fontosnak tartom megemlíteni, hogy a város talán a legnépszerűbb ételei a pizza, a bagel és a pastrami szendvics.

Egy útmenti parkolóban található Starbucks

Talán az egész USA, de különösen New York városa egyik legnépszerűbb helye a Starbucks kávéházak. A népszerűségének oka nem csupán a kávé, mint ital, hanem kávéivás, mint élmény. A Starbucks talán azért népszerű, mert a kávét élménnyé, a kávéházat pedig közösségi térré alakította, például azzal, hogy ingyen internetezési lehetőséget biztosított. A Starbucks célja az volt, hogy olyan helyet teremtsenek, ahol az emberek megállnak, találkoznak. A Starbucks tette általánossá az árult termékeket, a különböző kávékat, tejfajtákat, méreteket stb. személyre szabta. Például a pénztárnál a vevő nevét megkérdezik, s többnyire ráírják a poharára, s az elkészült italt névre szólóan adják át a vevő számára. Ennek az eredménye az, hogy a fogyasztók úgy érzik, hogy a kávé „az övék". Amikor ezeket a gondolatokat leírom az internet szerint a Starbucks világszerte, több mint 36 000 üzlettel működik mindenhol hasonló módon.

Az „amerikai” ételeket értékelve megállapíthatjuk, hogy éppen a bevándorlás sokszínűsége miatt rendkívül változatos, mert kulturálisan sokszínű, számos nemzeti ikonikus fogás jelenik meg az amerikai konyhában. Ily módon az amerikai konyha mára a világ gasztronómiájának része lett.

Megállapítható, hogy az amerikai konyha nem egységes, hanem ahogyan például New York városa „bábeli” úgy a konyha regionális mozaik.

Az amerikai konyha a világ konyháiból építkezik. Ez azt jelenti, hogy az amerikai konyhában szinte lehetetlen nem találni valami finomat.

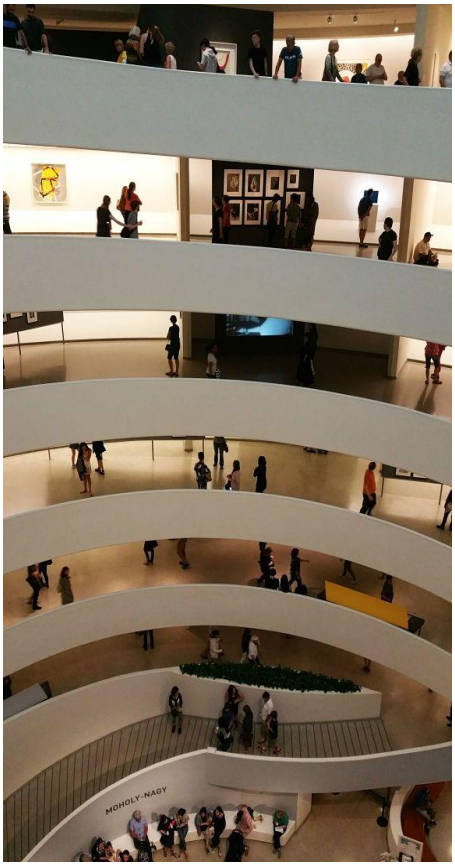
Hiszen ott találhatóak az olasz (pizza, pasta), a német (hot dog, hamburger), a zsidó (bagel, pastrami), a mexikói (tacos, burritos) és az ázsiai (ramen, sushi burrito) ételek. Az amerikai konyha híres a „comfort food” -ról (mac & cheese, fried chicken, BBQ, brownie, cheesecake.)

Amerikai ételt enni olyan, mintha egy kulináris világtúrán részt venni.

Hol van a kultúra?

Kezdjük a választ egy nagyon ismert közhellyel: nagyon sok helyen az olvasható, hogy „*New Yorkról azt tartják, hogy sosem alszik, és ebben sok igazság van. Bármelyik napszakban is jár az ember az utcán, mindig talál valamit: egy késő esti mozit, egy koncertet, egy bárt, egy nyitott éttermet.*”

Solomon R. Guggenheim Museum

Szögezzük le a kultúra itt New Yorkban nem számít ünnepnapi programnak, hanem egy mindennapos esemény. S ahogy a város maga, ez is olyan, mint az alma szeletei, hiszen mindenkinek meglehet a saját szórakozása a méregdrága operabérlettől az ingyenes park-koncertig. (erről majd később, bemutatok egy ilyen ingyenes koncertet.)

A világ egyik legismertebb szórakoztató negyede a Broadway, ami nemcsak egy utcanév, de a világhírű a színházi negyed megjelölése is a Times Square környékén, ahol egyszerre több tucat előadás tekinthető meg: musicalek, drámák, vígjátékok. A „Broadway” nemcsak a nagy, csillogó színházakat jelenti, hanem egy fogalom is, egy fajta szórakoztatási stílust jelent. A Broadway fogalmának kiegészítéséül az „Off-Broadway” és az „Off-Off-Broadway” kifejezéseket is meg kell említeni. Ezek a kisebb, kísérletezőbb, olcsóbb színpadok világa, ahol sokszor a még talán izgalmasabb dolgok születnek, mint a Broadway álomvilágában. (Magam is élvezettel vettem részt egy ilyen broadwayi előadáson, és tudósítottam is róla)

A múzeumok New York külön birodalma. (A múzeumokról is írtam korábban tudósítást, három kiváló helyszint bemutatva.)

A leghíresebb a Metropolitan Museum of Art, a MET, vagy a modern művészet háza, a MoMA, a Természettudományi Múzeum a dinoszauruszaival, a Guggenheim épülete és a Whitney, amely a High Line (erről majd később) tövébe költözött. Érdemes tudni, hogy több múzeumnak van olyan belépője, ami a látogató pénztárcájához igazodik, avagy ingyenes.

Természetesen a New York-i kultúra s zene nélkül nem lenne az igazi. A Carnegie Hall és a Lincoln Center a zene fellegvárai, többször volt szerencsém járni ezekben a koncerttermekben. Tudósításokat küldtem ezekről is. A hétköznapokban is jelen van a zene, a Village jazzklubjaiban, vagy a metró állomások peronján játszó utcazenészek számos esetben vonzanak komoly közönséget.

Állítom, hogy a város maga egy sokrétű színpadként, háttérként ismert. Nem egy turista ismerősömet kellett elvinnem olyan helyekre, ahol népszerű filmek jeleneteit vették fel. Ugyanis számtalan film és sorozat forgatási helyszíne New York. Biztosan ez az oka, hogy a turista gyakran érzi úgy, hogy már járt itt, pedig csak a vásznon látta. Egyik kedvenc helyem egy különleges helyszín: a szabadkőműves székház nagyterme volt ugyanis a Titanic című film híre bálterme.

A fentiekből is látható, hogy a kultúra, a szórakozás itt nem kiváltság, hanem életforma. A Nagy Almának talán ez a legízesebb szelete: az, hogy ebben a városban sosem lehet unatkozni.

Három kedvenc New York-i múzeumom

A kedvenc New York-i helyeim között természetesen múzeumok is szerepelnek, de ezúttal nem a mindenki által ismert, turisták által szinte kötelezőnek tartott intézményekről szeretnék írni. Persze egy beszámoló a New York-i múzeumokról megköveteli, hogy legalább felsorolás szinten megemlítsem a legfontosabbakat. Ezért igénybe vettem a mesterséges intelligenciát, amelynek segítségével felsorolom a nagy, világhírű intézményeket.

New York híres múzeumai (a mesterséges intelligencia felsorolása szerint):

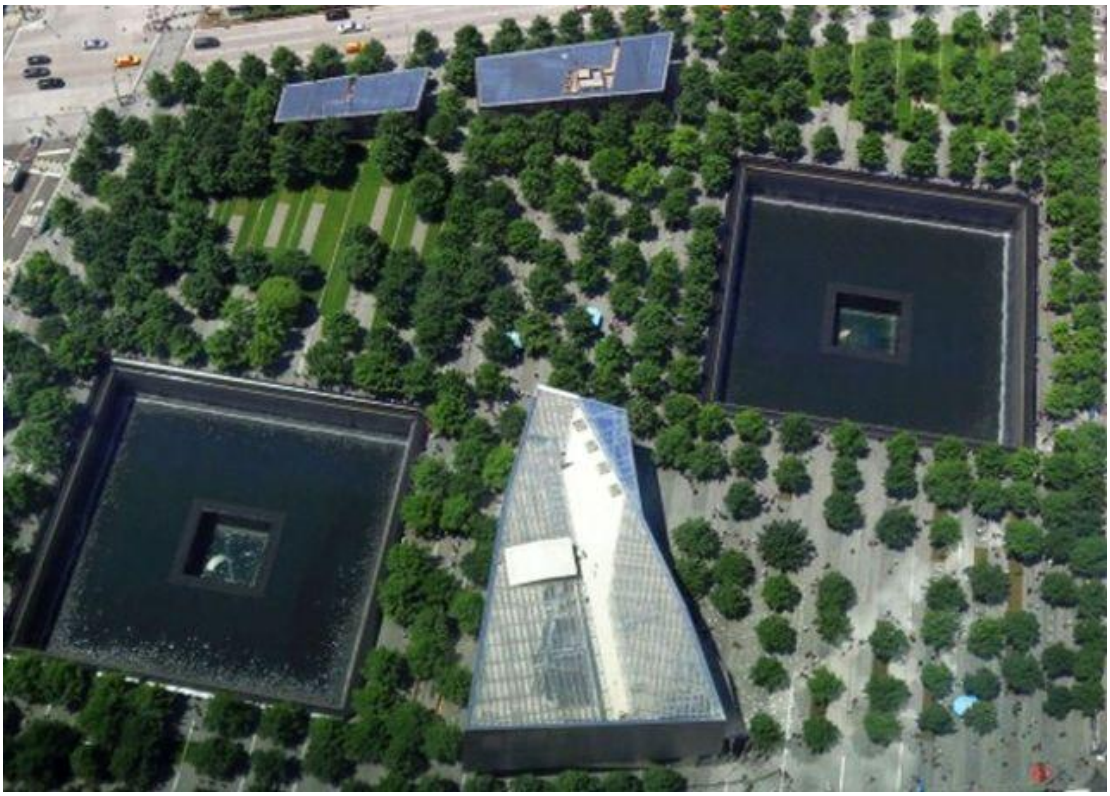
A MET híres – bejárata – lépcsője

- **Metropolitan Museum of Art (Met)** – az egyik legnagyobb és legátfogóbb művészeti gyűjtemény a világon, az ókori Egyiptomtól a modern művészetig szinte minden korszakot és kultúrát felölel. Az Ötödik sugárúton, a Central Parkkal szemben található. Az igazság szerint a MET külön fejezetet érdemelne, de erről itt és most nem szeretnék írni. Ennek több okai is van. Egyrészt, mert a New Yorkról szóló útikönyvek kihagyhatatlan része a múzeum ismertetése.

Bármely útikönyvben ott a múzeum részletes leírása. De, van egy személyes oka is. Nevezetesen nagyon rossz emlékem van a MET-ről. Itt történt, hogy miután elintéztem a belépőjegyeket – mint újságíró megkaptam a sajtóismertetőt – belépve a múzeum belső termeibe, a múzeum márvány lépcsőjén elestem és leállt a szívem. Nagy szerencsém volt, mivel két szakértő ápolónő – két vendég – észrevette, hogy elestem, azonnal ott termettek, és újraélesztettek, s vigyáztak rám addig amíg a mentő megérkezett.

Ekkor újból szívleállás történt, s a mentők is újraélesztettek, stabilizálták az állapotomat, majd egy rendőrautó felvezetésével bevittek a legközelebbi kórházba, ahol megoperáltak. De erről könyvem egy másik fejezetében majd olvashat részleteket az olvasó.

- **Museum of Modern Art (MoMA)** – a modern és kortárs művészet fellegvára, olyan ikonikus művekkel, mint Van Gogh Csillagos éje vagy Picasso Avignoni kisasszonyok című képe.
- **American Museum of Natural History** – dinoszaurusz-csontvázak, ásványok, a világűrt bemutató Hayden Planetárium
- **Guggenheim Museum** – Frank Lloyd Wright spirális épülete önmagában is látványosság, benne modern és kortárs művészettel.
- **Whitney Museum of American Art** – amerikai művészet a 20-21. századból,
- **Museum of the City of New York** – a város történetét mutatja be.
- **9/11 Memorial & Museum** – a szeptember 11-i események emlékhelye

A leghíresebbek helyett három kedvenc múzeumomat mutatom be, az Intrepid Museumot, a Szabadság-szobor Múzeumát és az egyedülálló Museum of Public Relations gyűjteményét.

Az Intrepid Múzeum

A Hudson folyó partján található múzeum különlegessége, hogy maga a múzeum egy hajón található. A hajó az USS Intrepid repülőgép-hordozó.

A hely egyszerre nyújt haditengerészeti, repüléstörténeti és űrkutatási élmény, hiszen repülőgépek, tengeralattjáró, valamint a Space Shuttle Pavilion is megtalálható a múzeumban. Igazándiból nem is egy hagyományos múzeumban vagyunk, hanem egy bejárható történelmi helyszínen.

Ugyanis maga a múzeum, az USS Intrepid repülőgép-hordozó egy 1943-ban szolgálatba állt amerikai hadihajó, amely részt vett a Csendes-óceáni, a vietnámi háborúban, az amerikai űrprogram visszatérő kapszuláinak mentésében. A hajó mellett áll kikötve az USS Growler tengeralattjáró, amelyik az egyetlen nyilvánosan látogatható amerikai rakétás tengeralattjáró.

Itt áll kiállítva a British Airways Concorde szuperszonikus utasszállító,

amelyik a világ egyik leggyorsabb civil repülőgépe volt.

A hajó fedélzetén bemutatásra kerülnek az amerikai hadsereg repülőgépeinek egész sora. Például az F–14 Tomcat, az F–16 Fighting Falcon, A–12 Blackbird, a Harrier, és számos a hadrendből már kivont helikopter. (pl. Huey, Sea King helikopterek stb.)

Az USS *Intrepid* 1943-ban került vízre és lett az USA Csendes-óceáni flotta tagja. A II. világháború egyik legaktívabb repülőgép-hordozója volt.

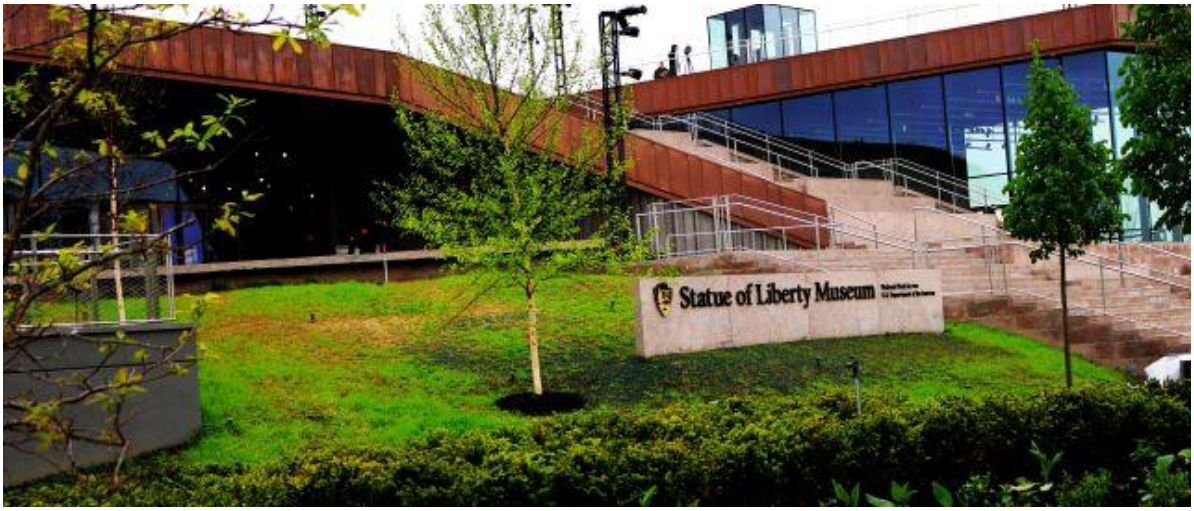
Történetéből ismert, hogy hét nagy hadműveletben vesz részt, öt kamikaze-támadást él túl. Több mint 300 ellenséges repülőgépet semmisített meg. 1954-ben modernizálták a hajót, s új haditerepre került. A hidegháború és a II. világháborút követő időszak fontos harci eszköze volt, hiszen részt vett a vietnami háborúban.

Az 1974-es leszerelése előtt részt vett NASA Mercury és Gemini kapszulák óceáni mentésében. Majd New York városa megvásárolta, hogy múzeummá alakítsa. 1982 óta működik a hajó múzeumként. A 2011-es évben egy nagy esemény volt a Intrepid életében, ekkor érkezett meg és került kiállításra az első űrsikló, az Enterprise, és ezt követően megnyitották a Space Shuttle Pavilion-t.

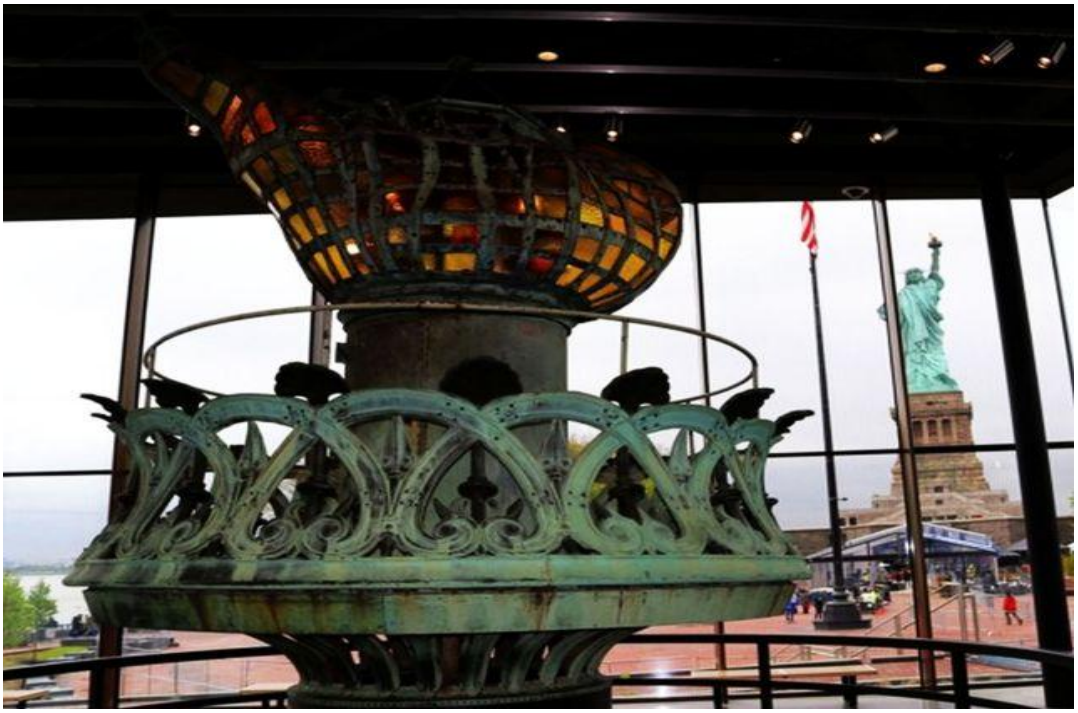
Mára a múzeum Interaktív kiállítások, szimulátorok, helyszíne és mint ilyen New York egyik legnépszerűbb látványossága. A talán legérdekesebb látványosság a kipróbálható repülőgép-szimulátor, virtuális űrrepülés. Magam ugyan korom miatt nem mertem az űrrepülést szimulálni, de a huszonéves unokaöcsémet elvittem, kipróbálta, s nagyon élvezte.

Szabadság-szobor Múzeuma

A Liberty Islanden található, 2019-ben megnyílt Statue of Liberty Museum a Szabadság-szobor történetét mutatja be. Alapvető célja, hogy megjelenítse nemcsak a szobor építésének történetét, hanem annak szimbolikus jelentőséget.

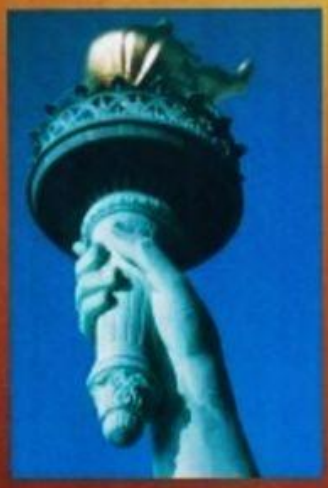
Különösen érdekes, hogy a múzeumban állították ki a szobor 1886-os eredeti fáklyáját is.

A fáklyát ugyanis 1984-ben lecserélték.

A múzeum érdekessége még, hogy benne egy multimédiás mozi segítségével mutatják be a szobor belsejét, a szobor történetét és a szabadság eszméjét.

Statue Facts

Height from base to torch	151' 1"	(46.50m)
Pedestal foundation to torch	305' 1"	(92.99m)
Length of hand	16' 5"	(5.00m)
Index finger	8' 0"	(2.44m)
Size of fingernail	13" x 10"	(.33x.25m)
Head from chin to cranium	17' 3"	(5.26m)
Head width from ear to ear	10' 0"	(3.05m)
Distance across eye	2' 6"	(.76m)
Length of nose	4' 6"	(1.48m)
Right arm length	42' 0"	(12.80m)
Right arm greatest thickness	12' 0"	(3.66m)
Thickness of waist	35' 0"	(10.67m)
Width of mouth	3' 0"	(.91m)
Tablet length	23' 7"	(7.19m)
Tablet width	13' 7"	(4.14m)
Tablet thickness	2' 0"	(.61m)
Height of granite pedestal	89' 0"	(27.13m)
Height of foundation	65' 0"	(19.81m)
Weight of copper used	200,000 pounds	(100 tons)
Weight of steel used	250,000 pounds	(125 tons)
Total weight	450,000 pounds	(225 tons)

Bemutatásra kerülnek a szobor tervezőjének, Frédéric Auguste Bartholdi munkájával kapcsolatos dokumentumok Pl. eredeti tervrajzok és modellek.

Ha valaki nem tud feljutni a koronába, a kilátóba – nekem sem sikerült – a múzeum pótolja a látványt a virtuális bemutatóval.

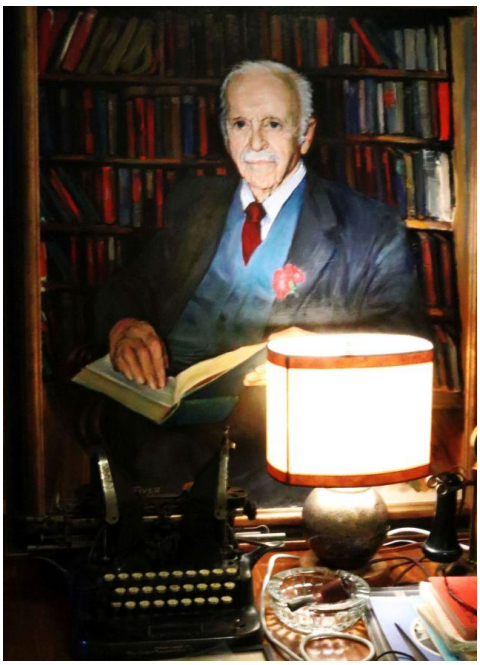
Különösen szép a múzeum tetején található terasz, ahonnan a fotósok számára maga a szobor és Manhattan látványa különös élményt nyúj

Ez a múzeum, ahogy mondani szokás „a szívem csücske”, mivel a hat évtizedig űzött foglalkozásom sajátosságait mutatja be. A gyűjtemény azért különleges, mert a public relations történetét és fejlődését dokumentálja, a világ első és máig egyetlen olyan intézménye, amely kifejezetten a pr-szakma történetét, fejlődését és társadalmi hatását gyűjti, kutatja és bemutatja és oktatási központként a pr-szakma fejlődését biztosítja.

1997-ben alapították, a New York állami oktatási hivatal által elismert, non-profit oktatási intézményként működik.

A múzeumban található archívum olyan dokumentumokat, szakmai örökségeket és kommunikációtörténeti anyagokat őriz, amelyek számomra különösen izgalmasak, mivel több mint 5 000 eredeti dokumentum, például levelezés, kampányanyag és fotó bizonyítja a pr-szakma sokszínűségét.

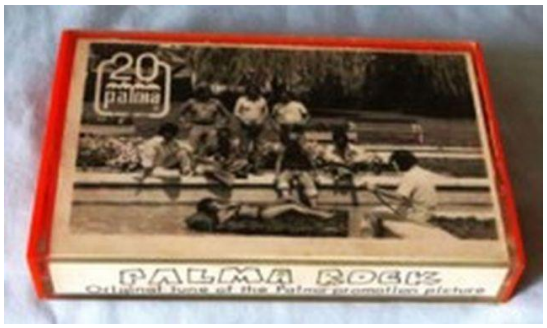
A gyűjtemény és a múzeum által szervezett programok a pr-szakma népszerüsítését szolgálják.

A public relations gondolkodásmód és a pr-szakma alapítója Edward Bernays portréja a múzeumban.

Így itt megtalálható az alapító atyák, különösen a szakma alapítójának Edward Bernays-nek élete és munkássága. A gyűjtemény nemcsak Edward Bernays életét mutatja be, de megtalálható Ivy Lee – a modern pr-szakma másik megteremtője és Harold Burson pályafutása (a világ egyik legnagyobb pr-ügynöksége a Burson-Marsteller vezetője) bemutatása is.

Több mint egy évszázad pr-történetét dolgozza fel, az alapító atyákon kívül a nők, kisebbségek, társadalmi mozgalmak és emberi jogi kampányok szerepét is ismertetik a kommunikáció történetében. A gyűjtemény olyan szakterületekre is kiterjed, mint a pénzügyi-pr, az egészségügyi/orvosi és a katonai kommunikáció.

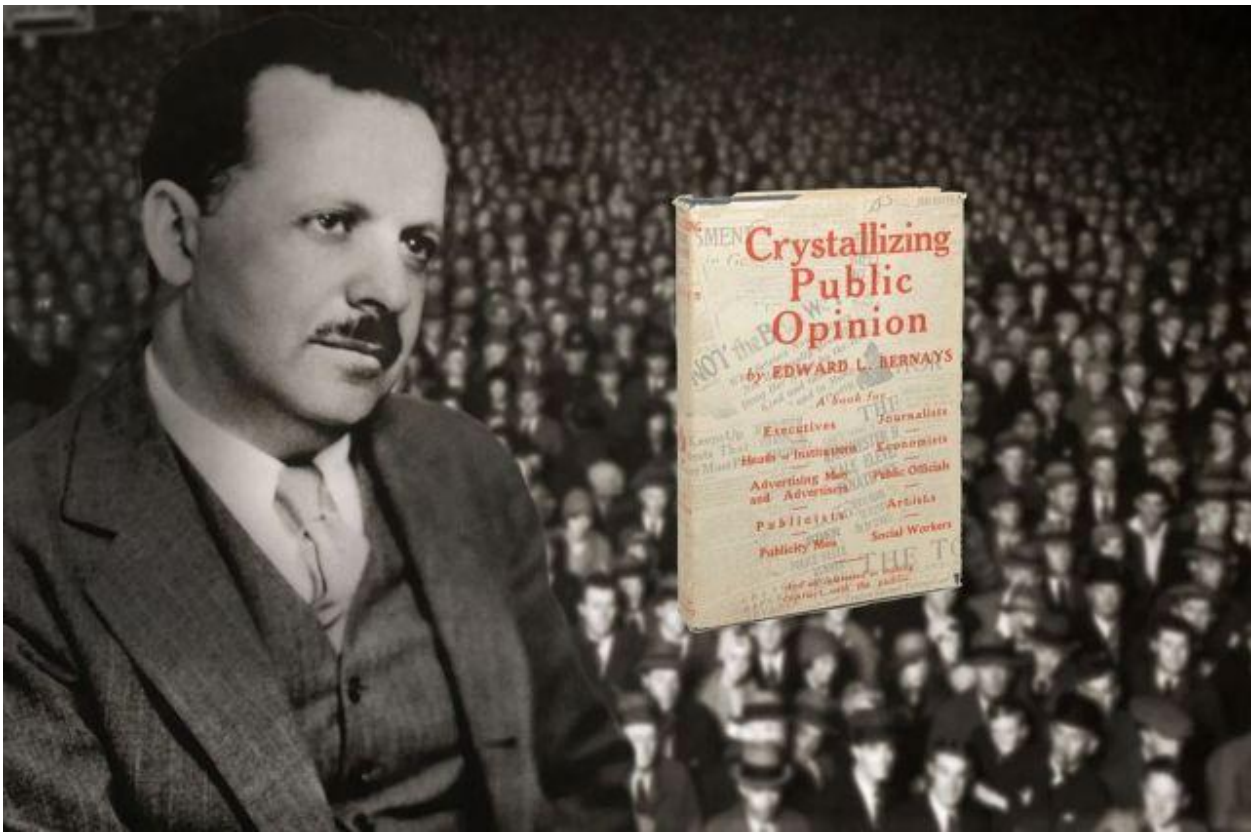

Nagyon büszke vagyok arra, hogy még életemben bekerültem, – eleddig egyetlen magyarként – a Múzeumba. Több tárgy is felidézi az általam szervezett Palma gumimatrac pr-kampányt és a legfontosabb könyvem, a „Tolmács a hídon" is megtalálható könyvtárában.

A múzeum alapítója és igazgatója Shelley Spector, aki maga is a szakma neves alakja. A múzeum látogatásomkor kérdésemre elmondta, hogy a pr-múzeum nem egy nagy, turisztikai látványosság, azonban szakmailag rendkívül értékes intézmény elsősorban kommunikációs- és pr-szakembereknek, egyetemi hallgatóknak és a témában kutatóknak érdekes, akik a szakma „hivatalos emlékezetét" szeretnék megismerni.

Tehát nem csak archívum szerepet tölt be, hanem bemutatja a public relations gondolkodást, a szakma sikereit, kudarcait és kulcsszereplőit, kiemelt figyelmet fordít a szakma úttörőire, és ikonikus szereplőire.

Ez a három hely számomra azért izgalmas, mert mindegyik más oldaláról mutatja meg New Yorkot. Az Intrepid a technika, a hadtörténet és az űrkutatás világába visz, a Szabadság-szobor Múzeuma egy világszimbólum mögötti történetet teszi személyessé, a Museum of Public Relations pedig egy szakma múltját tárja fel. Együtt azt bizonyítják, hogy New York múzeumai nemcsak a legismertebb nagy intézményekben, hanem a különlegesebb, személyesebb felfedezésekben is emlékezetesek.

Részlet a Múzeum dokumentumaiból: Edward L. Bernays 1923-ban megjelent, úttörő jelentőségű könyvében, a „Crystallizing Public Opinion"-ban mutatta be a vállalat és a közvélemény közötti „kétirányú kapcsolat" koncepcióját." Az illusztráció a https://www.prmuseum.org/pr-timeline honlapról származik.
A cikk illusztrációi a New York-i Public Relations Múzeum engedélyével jelennek meg.

New York-i iskolák, egyetemek

New York számtalan „almaszelete" között ott van olyan szelet is, amelyet egy turista ritkán lát, pedig a város mindennapjait talán semmi sem határozza meg jobban, mint az iskolák világa. Reggelente a sárga iskolabuszok éppúgy hozzátartoznak az utcaképhez, mint a hot dogos kocsik vagy a felhőkarcolók. Amikor a sárga buszok megjelennek az utcákon, a New York-i tudja: elkezdődött a tanév, vége a nyárnak.

New Yorkról nyugodtan akár azt is mondhatnám, hogy iskolaváros. Hiszen számtalan városnegyed – iskolai campus – kötődik valamelyik iskolához, s ez lehet egészen az általános iskolától kezdve a magyar fogalmak szerinti gimnáziumok, főiskolákon keresztül a különböző egyetemekig bezárólag.

New York város állami iskolarendszere az Egyesült Államok legnagyobb iskolai körzete. A mesterséges intelligencia adatai szerint mintegy ezernyolcszáz iskolájában közel egymillió diák tanul. Ez a szám önmagában is elgondolkodtató: a New York-i iskolarendszer diáklétszáma nagyobb, mint jó néhány európai nagyváros teljes lakossága.

A város „bábeli" jellege az iskolákban talán még nyilvánvalóbb, mint az utcán. A diákok a becslések szerint több mint százötven nyelvet beszélnek, ezért az iskolák jelentős része kétnyelvű, vagy külön programokkal segíti azokat a gyerekeket, akik számára az angol nem anyanyelv. A szülőknek küldött hivatalos leveleket a körzet tucatnyi nyelvre fordítja le. Magam is láttam olyan iskolai hirdetőtáblát, amelyen egyszerre szerepelt angol, spanyol, kínai, orosz, bengáli és haiti kreol nyelvű felirat.

Az amerikai iskolarendszer felépítése némileg eltér a magyartól. Az elementary school, ami az általános iskola alsó tagozatának felel meg, után következik a felső tagozat, majd a high school következik, amely a tizenkettedik évfolyammal, az érettséginek megfelelő diplomaosztóval zárul.

Az állami iskolák mellett működik a magániskolák és az egyházi iskolák kiterjedt hálózata is. A magániskolák tandíja viszont ma már vetekszik az egyetemekével: a legelőkelőbb manhattani intézményekben az évi tandíj meghaladhatja egy átlagos amerikai család éves jövedelmének felét.

New York valójában az egyik legnagyobb „egyetemi város" a világon. A mesterséges intelligencia összesítése szerint a városban több mint száz felsőoktatási intézmény működik, s a hallgatók száma összesen meghaladja a félmilliót. A rangsort természetesen a Columbia Egyetem vezeti, nevéhez Nobel-díjasok tucatjai kötődnek. Számunkra, magyarok számára külön érdekesség, hogy a Columbia laboratóriumában végezte el 1939-ben Szilárd Leó azokat a kísérleteket, amelyek igazolták a nukleáris láncreakció megvalósíthatóságát.

Egy másik magyar vonatkozás: Pulitzer József hagyatékából jött létre a Columbia újságíró iskolája, s az egyetem ítéli oda évről évre a világ legrangosabb újságírói elismerését, a Pulitzer-díjat.

A másik óriás a New York University, a NYU, amely a Washington Square körül „lakik". Azért fogalmazok így, mert a NYU-nak nincs hagyományos értelemben vett campusa: épületei beleolvadnak a városrészbe, s a Washington Square park tulajdonképpen az egyetem „udvara". A NYU az Egyesült Államok egyik legnagyobb magánegyeteme, hallgatóinak száma a mesterséges intelligencia szerint az ötvenezret is meghaladja.

Külön fejezetet érdemelne a City University of New York, a CUNY, a város saját egyeteme, amely huszonöt intézményből álló hálózat, s amelyre a New York-iak úgy hivatkoznak, mint „a nép egyetemére". Zászlóshajója, a City College sokáig teljesen ingyenes volt, ezért „a szegények Harvardjának" is nevezték. Egykori diákjai közül – a mesterséges intelligencia adatai szerint – tízen kaptak Nobel-díjat, többen, mint a világ legtöbb egyetemérőL. S a sort hosszan folytathatnám.

Természetesen az éremnek itt is két oldala van. Az amerikai felsőoktatás drága, nagyon drága. A magánegyetemek éves tandíja a mesterséges intelligencia adatai szerint hatvanezer dollár körül jár, amihez még hozzájönnek a New York-i megélhetés költségei.

Mégis, ha este a metrón ülve körülnézek, s látom a jegyzeteik fölé hajoló egyetemistákat – akik között ott van a világ szinte minden nemzetének fia és lánya –, akkor azt gondolom: ez a város nemcsak a pénz, a színház vagy a média fővárosa, hanem a tanulásé is. New York almájának ez a szelete talán kevésbé látványos, mint a Times Square fényei, de az íze annál tartósabb.

Magam is dolgoztam az egyik New York-i egyetemen a TOURO Internationalnál, amelynek központja Manhattan 23. utcájában, és egy külön campusa Brooklyn híres zsidónegyedében volt. Mindkét épületben sokszor megfordultam, hiszen oktatási menedzserként az volt a feladatom, hogy két dékán és a president-nek nevezett rektor személyes tanácsadójaként az európai oktatási menedzseri, tanácsadói tisztet lássam el.

A feladatom az volt, hogy az egyetem magyarországi tagozata céljaira keressek olyan angol nyelven tanítani tudó tanárokat, akik a budapesti kihelyezett részlegükön angol nyelven tudnának oktatni az amerikai tananyag alapján. Budapesten 32 ilyen tanárt és egy Főiskolát is találtam, amely hajlandó lett volna befogadni a kihelyezett angol nyelvű oktatást. Volt egy egyetem is a képben, de azok rektorának a hozzáállása, idézem: „minket nem zavar, hogy zsidók is tanulnak majd az egyetemünkön”. Amikor ez a mondat a tárgyaláson elhangzott, akkor állt fel a New York-i egyetem dékánja és fejezte be a tárgyalást. Ezt a példát a New York-i emberek gondolkodásmódjáról, hozzáállásáról írom. Ily módon maradt a szegényebb magyar főiskola a képben. Sajnos azonban éppen a főiskola szegénysége miatt és azért, mert a New York-i egyetem presidentje sajnos meghalt, és új vezetőjük lett, aki az erre szánt pénzt másra kívánta költeni, ezért a budapesti kihelyezett tagozat nem jöhetett létre, a legnagyobb sajnálatomra.

A mesterséges intelligencia által generált NY-i oktatást szimbolizáló illusztráció

New York nyelve

Bár New Yorkban vagyok, itt dolgozom, itt élek, de ami az egyik legnagyobb meglepetésem volt az az angol nyelv és annak a használata. Amikor ide érkeztem, azt hittem, hogy jól – rosszul tudok angolul, s nem lesz gond itt kommunikálni, de ebben nagyot tévedtem. Ennek a tévedésnek több oka is van. Egyrészt, hogy részben Budapesten tanítottak angolul. Ami erre jellemző az a „Rigó-utcai" -nak nevezett angol nyelv volt, ahol a nyelvtan volt a fő követelmény és nem a beszélt nyelv. A másik hely, ahol valóban belém verték az angol nyelvet, az London volt, hiszen az egyetem után rendkívül nehezen, de kijutottam oda, és ott a budapestitől eltérő, úgynevezett british angolt tanultunk, ahol nem a nyelvtanra, hanem a beszédre helyezték a hangsúlyt. Így hát jogosan hittem azt, hogy az angol nyelvvel meg fogok élni.

Ez New Yorkban bizony hibának bizonyult. Kezdve azzal a kulturális sokkal, amivel itt szembesültem, hiszen rendkívül sok angol szó másként hangzik Londonban és másként New Yorkban. Példaként elsőként a „holiday" szót említeném. Ezt a szót Londonban a nyaralásra, a szabadságon levésre használják. Amikor a holiday szót használtam megkérdezték tőlem, hogy milyen ünnepre gondolok, ugyanis a szó itteni jelentése az ünnep. Itt New Yorkban arra, hogy szabadságra megyek a holiday helyett a „vacation" szó a használatos és így az érthető. Hasonlóan jártam a solicitor (angol ügyvéd) szóval is. Itt New Yorkban attorney a használatos kifejezés.

Sorolhatnám még a kulturális sokkjaimat, de egyszerűbb, ha egy híres idézettel jellemzem a helyzetet. George Bernard Show, a híres angol író mondta egyszer: *„England and America are two countries separated by the same language."*

Az AI több magyar fordítást is ismer, idézem: „Anglia és Amerika: két nemzet, amelyet ugyanaz a nyelv választ el." *„Az angol és az amerikai nép között nem óceán, nem kontinens, hanem éppen a közös nyelv húz láthatatlan határvonalat." „Két ország, melyet nem a távolság, hanem a közös nyelv különít el egymástól."*

A mesterséges intelligencia tanúsága szerint a *„mondás ironikusan arra utal, hogy az angol és az amerikai angol ugyanazt az alapnyelvet beszéli, mégis annyi különbség van szóhasználatban, kiejtésben, jelentésben és kulturális kontextusban, hogy ez szinte akadályt képez a két nemzet között."*

Csak megjegyzem gyakran George Bernard Shaw-nak tulajdonítják, de nem találtam bizonyítékot arra, hogy valóban ő mondta volna. Sebaj, mindegy kinek a mondása, ugyanis nagyon igaz a mondás) Ugyancsak az AI szerint: „*Bár Amerikában járunk, és angolul beszélnek, a New York-i beszéd mégis külön nyelv a nyelven belül. Aki figyel, hamar észreveszi, hogy itt bizonyos szavakat másképp mondanak, mint az ország többi részén, és hogy egész kis szótárnyi kifejezés csak errefelé él. Ez is a város „sok kis város" természetéből fakad: minden bevándorlóhullám hagyott néhány szót a közös nyelvben."*

A másik különbség a nyelvhasználatban rejlik, például a New York-i lakos nem „in line" áll, hanem „on line", azaz nem sorban áll, hanem mintegy „a soron" várakozik. Ez ugyan csak egy apróság, de aki a nyelvet jobban ismeri azonnal rájön, hogy itteni lakos, vagy idegen mondta a mondatot, aki tanulta a nyelvet. Ugyancsak nagyon jellemző az is, hogy a metrót az itteniek legtöbbször „the train"-nek, azaz vonatnak hívják. S, ami talán a legjellemzőbb, hogy a városrészt, Manhattant sokszor úgy emlegetik: „the City". Vannak olyan szavak, amelyek a bevándorlók nyelvéből kerültek be a köznyelvbe. Csak például említem: a jiddisből a „schmear" (a bagelre kent krémsajt-adag), a „schmuck" (ügyetlen, bosszantó ember). Az olaszból és a spanyolból is szivárogtak be szavak, mint például a bodega, a sarki vegyesboltot jelenti.

S talán az itt ért legnagyobb kulturális sokkom: New Yorkban számtalan ember nem is tud egy szót sem angolul. Például tegnap az itteni egyik legnépszerűbb áruházában vásároltam, s az eladó, akit megkérdeztem, hogy bizonyos árucikket hol találok, kérdésemet nem is értette, ugyanis egy szót sem tudott angolul. Un „latino" volt, azaz spanyol ajkú New York-i. Ugyanez a helyzet abban kórházban, ahol a kezelést kapom, a legtöbben kétnyelvűek. De előbb szólalnak meg spanyolul, mint angolul. S akkor jogosan kérdezem: hol is élek én?

A város állatai

A felületes szemlélő úgy véli, hogy egy ilyen betonrengetegben nincs helye az állatoknak, pedig New Yorknak is megvan a maga állatvilága. Az itt élő állatok ugyanúgy alkalmazkodtak a város világához, életstílusához, mint az itt élő emberek.

A legláthatóbb a városban élő állatok közül a galamb. Mindenütt megtalálhatóak, a tereken, a párkányokon, vagy a szobrok fején. A legtöbb New York-i már észre sem veszi a galambokat. Talán csak akkor, ha az útjába kerülnek. Igazi őslakosok ezek az állatok, hozzátartozik a képhez.

A másik ilyen, nagyon jól látható állat a mókus, amely sokszor bátran odajön az emberhez, leginkább kaját kunyerálva.

Mindenütt megtalálhatóak, nemcsak az utcákon, a tereken, a parkokban, a fák tetején, de még a lakások erkélyeire is felmásznak.

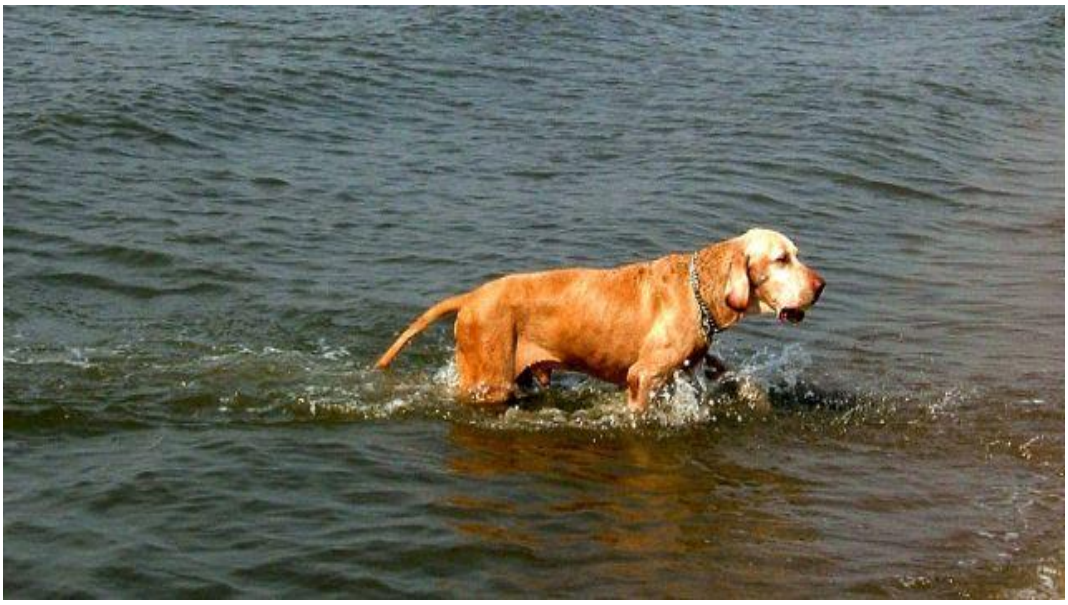
Példaként említem: magam a talán legjellemzőbb New York-i háztípusban, a huszadik században, nagyjából száz éve épült, tipikus vöröstéglás, tűzlétrás épületben, a hetedik emeleten lakom.

Bár erkélyünk nincsen, de a konyha ablakunk a tűzlétrára néz. s innen állandó látogatóink a mókusok, olyannyira, hogy egyszer kaját keresve még a szúnyoghálót is kirágták, hogy a konyhába jutva élelmet találjanak.

Beszélnünk kell New York állandó lakóiról: a hírhedt patkányokról. Számos itteni lakos a város jelképének tekinti. Ismertté vált egy videó, ahol egy patkány egy pizzaszeletet vonszol le egy metrólépcsőn. A patkány is kétségtelenül New York-i lakos.

A mesterséges intelligencia állítása szerint New York-i lakosok más állatok is. Az AI ezt így írja le: *„A parkok fölött vörösfarkú ölyvek köröznek, és egyik-másik példányuk valóságos híresség vált, akinek a fészkét távcsővel figyelték a rajongók. A kikötő vizén sirályok, a folyóparton néha hódok vagy gémek tűnnek fel, sőt időnként egy-egy elkóborolt prérifarkasról is hír megy, amely valahogy bejutott a városba."*

Ami szintén feltűnő, hogy New York a kutyák városa is: sétáltatásukkor – a fizetett kutyasétáltatók – egész kis falkában, sokszor akár 5-6 különböző, zömében nagyobb testű kutyát vezetnek. Látni kell: ami nem különleges, hiszen ez igaz más városokra is, a kutya New Yorkban nemcsak társ, hanem státusz-szimbólum és természetesen beszélgetőtéma egyszerre.

A kutyák a strandokat nem használhatják.

Azonban én megengedő voltam és beengedtem a kutyámat a vízbe.

Számomra a város állatai is egy-egy „almaszeletet" jelentenek. Ne feledjük a galamb, a mókus és a patkány, a madarak, vagy a kutya ugyanúgy hozzátartoznak New Yorkhoz, mint a felhőkarcolók vagy a metró, bár az állatokat ritkán látjuk képeslapokon, de ők is itt élnek, éppolyan New York-i lakosok, mint az emberek.

Saját környezetem

Könyvem első részének befejezéséül egy sajátos fejezet kívánkozik. Arról szól, hogy az elmúlt közel huszonöt évet hol töltöttem zömében, pontosabban hol laktunk.

Kezdetben, közel egy évig Queens Forest Hill negyedében, ahol nagyrészt zsidó és orosz közösség lakott. Mai napig szívesen járunk vissza abba az orosz étterembe, ahol „pelményi" és saslik volt kötelezően fogyasztandó étel.

Majd New Jersey következett, egy kisváros, Teaneck. Itt tapasztaltuk meg az első kulturális sokkokat, a nyelvhasználat kérdésében, vagy a viselkedésformák furcsaságait. Majd következett Bronx, ahol a legtöbb időt töltöttük el.

Bronxról tudni kell, hogy a legkevésbé illik bele abba a képbe, amit New Yorkról megismertem és eddig leírtam. A világ is így van vele, azok a jellemzők, amit a világ New Yorkról őriz, azok a vélemények nem mindig hízelgőek. Ugyanis Bronxról sok a rossz vélemény. Vannak olyan New York-i lakosok, akik nem szívesen jönnek ebbe a városnegyedbe, mert félnek. Szeretnék erre egy jellemző példát elmesélni: ha egy itteni megkérdezi, hogy hol lakom és amikor meghallja a választ, hogy Bronxban, akkor – finoman fogalmazva – lenézően minimum lecsügged a szája, vagy gúnyos mosolyra fakad. Ha viszont azt válaszolom, hogy Spuyten Duyvil-ban, vagy azt válaszolom, hogy Riverdélben, akkor elhagyja száját a híres New York-i „Wow" kiáltás. Erről tudni kell, hogy ez a „wow", itt a legnagyobb elismerés jelzése.

S, hogy ez az elismerés érthető legyen el kell mondanom, hogy van Bronxnak egy része, ami az itteniek Spuyten Duyvil-nak neveznek, a negyed Bronx délnyugati csücskében található. A városrészt részben a Harlem, részben a Hudson folyó határolja A dombokra épült lakónegyedből gyönyörű kilátás nyílik mindkét folyóra. Az én New York-i almaszeletem a város legészakibb csücske: Spuyten Duyvil és Riverdale.

Egy lakóház Spuyten Duyvil – Riverdale negyedben a Henry Hudson Parkway-en, ahol én is lakom.

A környéken nem a New Yorkra jellemző toronyházak vannak – magam is csak néhány „huszon emeletes" házat ismerek a környéken – hanem középmagas társasházak és kisebb-nagyobb családi házak találhatók.

A terület neve holland eredetű, a Spuyten Duyvil Creek vad vízáramlásaira, veszélyes, örvénylő vízére utal, amely a Harlem és Hudson folyók találkozásánál volt. A név a New Amsterdam-i időkből maradt ránk; a fordítása vitatott, van, aki „fröcskölő ördögnek", van, aki „az ördög ellenére" jelentéssel magyarázza.

A holland telepesek és a Lenape őslakosok is fontos vízi átjáróként ismerték. A környéket a Henry Hudson Bridge köti össze Manhattannel, valamint a George Washington Bridge New Jerseyel.

Van egy terület, amit itt Riverdale- nak neveznek. Ez a városrész Bronx talán legzöldebb, legnyugodtabb része, sőt Bronx kertvárosának is nevezik. Jellemzője, hogy nagy fák között álló családi házas, elegáns társasházas környék, amely dombos utcákból áll. S, mint említettem kitűnő vízparti kilátással. Így hát a városrész hangulata a fentiek miatt jelentősen eltér a klasszikus Bronx-i hangulattól.

Riverdale talán a legjobb bizonyítéka annak, amit a könyv első részében már állítottam: hogy New York valójában sok kis faluból áll. Mert Riverdale valóban egy falu a városban. Csendes, zöld, dombos; a fák eltakarják a házakat, a mókusok — akikről már meséltem — az ablakomig merészkednek, s a hajnalt itt a madarak jelzik. Aki erre jár és nem itt lakik, alig hiszi el, hogy abban a városban van, ahol a Times Square is.

Riverdale-ról fontos azt tudni, hogy már a 19. században is a gazdag New York-i lakosok nyári rezidenciáinak helyszíne volt. A környék tele van történelmi épületekkel és régi birtokokkal. S, ami a legfontosabb a Bronx talán legbiztonságosabb része. Ha valaki a Bronxban él, Riverdale az egyik legjobb környék a lakhatásra.

Ez tehát a magyarázat a „wow" felkiáltásra.

Mi nagyjából tizenöt éve lakunk itt. Ez idő alatt bár különböző okok miatt háromszor is lakást kellett változtatnunk, de mind a három lakásunkat itt béreltük, béreljük Riverdale-ben. Ha saját lakást tudnék vásárolni, akkor is csak Riverdale- ben vennék. Szeretünk itt lakni, mert valóban csendes és nagyon szép, nyugodt környék. Azonban nemcsak ez az oka, hanem az is, hogy a gyermekkori barátom csupán egy megállóra lakik tőlünk.

Az „egy megálló" magyarázatául ide kívánkozik, hogy ez az egy megálló, amolyan HÉV jellegű, elővárosi közlekedés, aminek az a neve, hogy Hudson Line. Ez a Metro-North Railroad egyik fő vasútvonala, amely a Hudson folyó mentén fut Manhattanből egészen Poughkeepsie városáig. Ez az a vonal, amely a Spuyten Duyvil és Riverdale állomásokat is érinti. A Hudson Line a Metro-North egyik legszebb és legforgalmasabb vonala.

Bronxnak jelentős latino közössége van, ahol sokan még angolul sem tudnak, csak spanyolul, így a spanyol a használt nyelv. Néha úgy is érzem magam, mintha nem is az USA-ban lennék. Ennek van egy másik oka is. Ahol lakom, Riverdale ezen részének jelentős zsidó — főként modern ortodox — közössége van.

Csak ebben a negyedben hat különböző jellegű zsinagógát számoltam össze. (Igy a reform, a konzervatív, a chabad, s az ortodox felekezetek vannak jelen).

Itt nem lepődöm meg, ha egy idegen járókelő rám köszön az utcán, a patikus a nevemen szólít, s a lakásunkhoz legközelebb levő – kínai – étteremben a pincérnek mondanom sem, hogy mit kérek, mert pontosan ismeri a szokásaimat.

Ha megkérdezel embereket Bronxról, akkor a legtöbben a Yankee Stadiont vagy az állatkertet, esetleg a botanikus kertet említik. Bronxról a legtöbb embernek a szegénység és a bűnözés jut eszébe. Van néhány olyan hely, amit minden látogatnak meg kell mutatnom.

Met Cloisters

Ilyen a Met Cloisters, a Metropolitan Museum of Art középkori részlege, amely egy dombon, a Fort Tryon Park tetején áll, közvetlenül Manhattan legészakibb csücskében. Különlegességét az adja, hogy a Hudson folyó panorámája kiválóan látható abból a környező parkból, ahol erdős ösvények, sziklás hegyoldalak, virágos kertek egyaránt megtalálhatóak. Azért is a helyiek kedvenc helye ez, mert csendes, és tökéletes piknikre, fotózásra, romantikus sétákra.

Maga az épületegyüttes úgy néz ki, mint egy hegytetőn álló várkastély. Egy nem bizonyított városi legenda szerint Európában lebontott, kövekként hajóval átszállított és itt újrafelépített épületekről van szó. Ezt a mesét hallottam, de ennek bizonyítékát még sehol sem láttam.

A kastélyt körülvevő Fort Tryon Park New York egyik legszebb magaslati parkja. A park és a múzeum ugyan bár hivatalosan Manhattan része, de mivel gyakorlatilag a két városrész határán áll ezért sokan „Bronx melletti kastélyként" emlegetik. A kastélyban egy könyvtár is található, honlapja ismertetője szerint: *„A Cloisters Könyvtár és Levéltár a középkori művészet és a kapcsolódó témák tanulmányozásához szükséges kutatási anyagokat gyűjti."* Ahova a vendégeimet el szoktam vinni az a múzeum kávéháza jellegzetes amerikai étlappal, fagylalttal, borral és sörrel.

Wave Hill

Egy másik látványos hely Bronxban a Wave Hill, amely egy különleges, történelmi kert és kulturális központ a Hudson folyóra néző dombtetőn. Eredetileg egy nagykertes villa volt, ma egyszerre botanikus kert, művészeti tér és természetvédelmi terület, nyilvános kert és kulturális központ, ahonnan a folyón túl a New Jersey-i sziklafala látszik.

Egykori vendégei közül kiemelkedik Mark Twain és Theodore Roosevelt is. Manapság mi a feleségemmel sokszor ülünk le itt pihenni. Ahányszor itt vagyok természetesen a fényképezőgépemet ezen a helyen sem hagyhatom otthon. Ezek az itt leírt bronxi almaszeletek közel állnak hozzám. Számomra Bronx az otthont, nem a lakást jelenti. Hiszen egy tipikus, jó száz éve épült, vöröstéglás Riverdale-i házban lakom, a konyhaablakom tűzlétráján állandóak a mókusvendégek. Környezetemben sok a zöld, kertes ház, a parkok, nyugodt az élet.

Sokáig kerestem a választ arra a kérdésre, amelyről a könyvemben már írtam: hol is kell élni? A magam számára az otthont itt, ezen a csendes dombon találtam meg. Közel huszonöt év tapasztalat mondatja velem, hogy a „városban", Manhattanben, annak zajában, a turista látványosságok között nem tudnék élni, hanem csakis egy „faluban", amely történetesen New York része.

Ha a várost a könyvemben egy almához hasonlítottam, ahogyan azt sokan mások is teszik, ha New York városának jellegzetességeit, természetét, jellegét, területeit, az alma szeleteihez hasonlítom akkor a városnak ez a. része. Riverdale az a szelet, amelyet, nem cserélnék el egyetlen másikra sem.

Riverdale Panoráma ősszel

NEW
YORKER

Második rész

Megjelent fontosabb tudósításaim 2003-tól napjainkig

Könyvem első részében igyekeztem összeszedni, egy gondolatfolyamba fűzni, ahogy itt mondják, rossz magyarsággal: *„összemergelni”* a közel huszonöt év alatti tudósításaim alapján érzéseimet, érzelmes utazásomat, gondolataimat New Yorkról. A következő részben néhány tudósítás következik, amelyeket innen New Yorkból küldtem Magyarországra. Ezek is az érzelmes utazásom részei, jellemzői New Yorknak, az itteni életnek.

Amíg az „Almaszeletek” első része a Fejtő Ferencéhez hasonló „érzelmes utazások” gondolatainak összegzése volt, addig a második rész a 2003-óta Magyarországra küldött tudósításaimból kiemelt írások gyűjteménye.

Amíg az első rész elsősorban benyomások, hangulatok, érzések leírása volt, addig ez a második rész más természetű, mégis ugyanabból a tőből fakad. Itt nem az érzéseimet, hanem a korábbi – a könyv tartalmába vágó – munkámat teszem az olvasó elé: azoknak a tudósításoknak a válogatását, amelyeket a legfontosabbnak tartom a 2003-tól napjainkig Magyarországon megjelentekből.

Egy tudósító számára minden leírt sor egy-egy megállított pillanat. Az események sodrában akkor még nem tudja az ember, mi marad meg belőlük, és mi mosódik el.

Csak évek múlva, amikor egymás mellé kerülnek a régi írások, rajzolódik ki a kép: nemcsak arról, ami történt, hanem arról is, aki mindezt figyelte és megírta. Ez a gyűjtemény ezért kettős olvasatú. Egyfelől krónika — több, mint két évtized eseményeinek lenyomata, ahogyan azok a maguk idejében megjelentek. Másfelől önarckép: annak a szemnek és hangnak a rajza, amellyel én magam néztem és tolmácsoltam a világot.

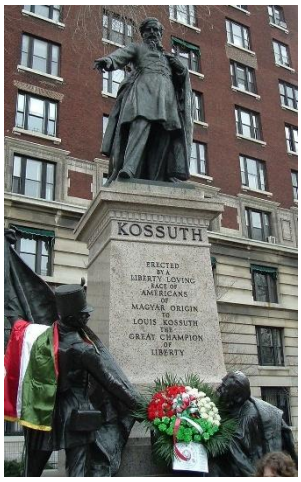
A tudósítás műfaja újságírói fegyelmet kíván: pontosságot, mértéket, a tények tiszteletét. Mégis, aki hosszabb ideig műveli, tudja, hogy a tudósító sosem tűnik el egészen a szöveg mögött. Ott van a válogatásban, a hangsúlyokban, abban, hogy mit tart fontosnak megörökíteni — és mit enged tovább. Így ezek az írások, bármennyire a tényekhez tapadnak, mégis személyesek. Ez az oka annak, hogy helyük van az „Almaszeletek” lapjain.

Természetesen a megjelent tudósítások nézete évek során egy kicsit változhatott, ezért az eredeti szövegen is egy kicsit változtatni kellett. De ez a változtatás nem von le azok értékéből, csupán az egységesítés volt a cél.

Amikor most újraolvastam őket, hogy kiválogassam a fontosabbakat, magam is meglepődtem, hogy milyen sok téma fér el több mint húsz év tudósításaiban. Nem törekedtem teljességre — nem is lehet. Inkább azt kerestem, mi az, ami ma is mond valamit; ami túléli a maga hírértékét, és tanúságot tesz egy korszakról, egy szakmáról, és talán arról is, hogyan lehet figyelemmel és felelősséggel jelen lenni a világ történéseiben, és mindarról, amit láttam, tudósítani.

Fogadja hát az olvasó ezeket az írásokat úgy, ahogy készültek: figyelemmel a világ iránt, és hűséggel az igazsághoz.

Koszorúzás a New York-i Kossuth-szobornál

Március 15-re emlékeztek a New Yorkban élő magyarok, akik elhelyezték a megemlékezés koszorúit a Kossuth-szobor talpazatánál.

A magyar himnusz eléneklésével vette kezdetét a New York-i március 15-i ünnepség, amelyen több mint száz Amerikában élő magyar, valamint a New York-i magyar főkonzulátus munkatársai is részt vettek. Az ünnepségre nemcsak New Yorkból, hanem más államokból, például New Jersey-ből is érkeztek ünneplők. A Kossuth-szobor mellett díszőrséget állt az USA-ban működő Magyar Cserkészszövetség több tagja. Ünnepi megemlékezésében dr. Horváth Gábor főkonzul kiemelte, hogy ez a március 15-e, a 156. évforduló jó alkalom arra, hogy fejet hajtva emlékezzünk a régmúltban történtekre. Ez a nap az eszmék napja a magyarok, a világon bárhol élő magyarság számára. Azok az eszmék, amelyeket az akkori márciusi ifjúság a zászlajukra tűztek, követeltek, és amelyeket az első független magyar kormány programja megfogalmazott, s amelyeket a szabadságharc idején a tábornokok és a közkatonák megpróbáltak megvédeni, mindvégig a miénk és magyar maradtak.

A szabadság, a függetlenség, a demokrácia, az önkormányzatiasság, a népek egyenjogúsága, a kisebbségek védelme és tisztelete mind olyan eszme, amelyek akkor, abban a korban forradalminak és újnak számítottak. Ezek az eszmék végigkísérték a magyar történelmet. Jöttek szerencsére új tavaszok, így 1990 tavaszán Magyarország végre visszafordíthatatlanul és végérvényesen a demokratikus fejlődés útjára lépett. 1999 tavasza újabb nagyszerű fordulatot hozott a jobb és biztonságosabb magyar jövő szempontjából: ekkor, éppen március idusa, nemzeti ünnepünk előtt három nappal, a NATO tagjaivá váltunk.

A cikknek ez az illusztrációja egy későbbi kép. 2018-ból származik, egy másik tudósításomból.

Az idei tavasz ugyancsak meghatározó számunkra, hiszen ezen a tavaszon, május elsején Magyarország az Európai Unió tagjává válik. Ezzel valójában minden, amit a zászlójukra tűztek a negyvennyolcas–negyvenkilences márciusi ifjak, a felelős kormány, a tábornokok, a magyar katonák, végre megvalósul. Magyarország Európa része lesz. Pont. Visszavonhatatlanul.

Emelt fővel és tisztelettel emlékezhetünk azokra, például Kossuth Lajosra, akik mindezt számunkra lehetővé tették. Egy nép, egy nemzet csak akkor tudja beváltani törekvéseit, ősei eszméit, ideáljait, és mindezt a jövője, az elkövetkező nemzedékek javára fordítani, ha magáénak vallhatja az összefogást, a nemzeti egységet. A főkonzul arra kérte a jelenlévőket, hogy közösen hajtsanak fejet mindazok előtt, akik a magyar szabadságért, a demokráciáért, a függetlenségért 1848/49-ben és az utána következő évtizedek során életüket adták. A New York-i március 15-i ünnepség végén a jelenlévők több ismert 48-as és Kossuth-nótát, illetve a Szózatot közösen énekelték el.

EUphoria – Brooklynban

Úgy vélem, hogy egy meglehetősen régi, 2004-es tudósításnak is helye van könyvemben. Mert ez New York és Magyarország kapcsolatát is jelzi. Az Európai Unió bővítését a New York-iak Brooklynban „EUphoria" néven ünnepelték.

Mint már írtam, New Yorknak öt – a magyarok úgy mondanák – „kerülete" van. Általában, amikor New Yorkról beszélnek, főként Manhattan jut eszébe. Azt már kevesebben tudják, hogy New York legnagyobb városrésze Brooklyn, nemcsak lakosságát illetően, hanem jelentősége például a művészetek világában is sokkal nagyobb, mint a többi városrészé. A brooklyniak büszkén azt állítják magukról, hogy ők Amerika művészeti fővárosa. A New York-iak itt ünnepelték meg az Európai Unió bővítését.

Arról kérdeztem Marty Markowitzot, a városrész – ahogyan ők nevezik – elnökét, a magyarok szerint polgármesterét:

K.: Miért pont Brooklynra esett a választás?

M. M.: Azért, mert Brooklyn lakossága az, amely New Yorkban a legtöbb nemzet képviselőiből áll. Talán nemcsak New Yorkban, hanem egész Amerikában Brooklynban él a legtöbb nemzet képviselője. Ezért itt ünnepeljük, nagy eufóriával, az Európai Unió bővülését, mert mi hazája vagyunk bárkinek, bárhonnan is érkezett. Brooklyn az a hely, ahol nagyon tehetséges, kreatív emberek élnek.Brooklyn kreatív energiája három dologban nyilvánul meg: az egyik az építészete, másrészt annak a művészete, hogy egymáshoz közel legyünk, harmadrészt Brooklyn társadalma annak ellenére egységes, hogy különböző nemzetekből és vallásokból tevődik össze. Mi nem teszünk különbséget a vallások és a nemzeti hovatartozás tekintetében. Ez egy szélesre nyitott társadalom.

Őszintén remélem, hogy a világ többi része elismeri Brooklyn értékeit és erőfeszítéseit, hiszen Brooklyn magában foglalja a zsidó, a muzulmán, a keresztény, a hindu és a buddhista vallású embereket. Ezek a hívő emberek minden nap együtt élnek, vállvetve, egymás mellett.

K.: Mi volt a brooklyni EUphoria megrendezésével a céljuk?

M. M.: Mi itt ma tisztelegni szeretnénk az Új Európa, az Európai Unió bővítése előtt. Ezért is rendeztük meg a brooklyni EUphoriát. Európai partnereink elismerik, hogy Brooklyn az „új New York", s mi a város nemzetközi kulturális célpontja vagyunk.

A rendezvény megnyitóján John B. Richardson, az Európai Unió ENSZ-hez akkreditált nagykövete, mondott ünnepi beszédet. Az Unióhoz csatlakozó új országokat az ír főkonzulhelyettes, Gerry Staunton üdvözölte, képviselve itt az Európai Unió Bizottságát, az Európai Unió soros elnökségét.

John B. Richardsonnal még az ünnepség előtt állt módomban beszélni. Arra a kérdésemre, hogy ő hogyan értékeli a csatlakozást, elmondta: *„A tíz új tagország felvétele az EU-ba, mint befogadó számára, különösen azért fontos, mert az emberiség történetében ez az első olyan eset, hogy az európai népek szabad akaratukból először kerülnek egy közös szervezetbe. Másrészről az eredeti 15 tagország – vagy ahogyan azt korábban nevezték: Nyugat-Európa – számára azért csodálatos nap ez, mert visszanyertük a korábban elvesztett országokat, amelyek már korábban is Európához tartoztak, így Közép- és Kelet-Európát és a mediterrán országokat is. És ezzel Európa teljes lesz újra."*

Az EUphoriát és a csatlakozást üdvözlő Gerry Staunton kiemelte: *„Ez a történelmi csatlakozás nagy jelentőséggel bír a világ politikai és gazdasági stabilitása számára, és a transzatlanti kapcsolatok erősödését is eredményezi."*

Az EUphoria résztvevői a brooklyni városháza lépcsőjén

Az EUphoria rendezői úgy értékelték, hogy 2004. Május elseje történelmi nap, mivel a 10 ország csatlakozásának ténye valójában az európai országok keletre és nyugatra történő megosztottságának a végét is jelenti. Ezzel a nappal megszűnt a második világháború következtében létrejött európai megosztottság. Európa egyesülése a földrész erősödését, egy demokratikusabb és stabilabb kontinens létrejöttét jelenti.

A brooklyni EUphoria rendezvény valójában egy európai kulturális fesztivál volt, amelyet Brooklyn két negyedében, Williamsburgban és Fort Greene-ben, egy időben rendeztek meg. A fesztivál során filmvetítésekkel, színházi előadásokkal, koncertekkel mutatkoztak be az európai országok az amerikai közönségnek.

Márton András, a Magyar Kulturális Központ vezetője, kérdésemre elmondta, hogy a rendezvényen Magyarországot a Dresch Quartet képviseli. Ez a jazzquartett nemcsak a jazz közismert hangszerein – szaxofonon, dobon – játszik, hanem hagyományos magyar hangszereken is: furulyán, cimbalmon szólaltat meg új hangzásokat.

A rendezvényen, a nemzetköziséget erősítendő, a közös nyelvé, a zenéé és a mozgásé, a táncé volt a főszerep.

„Kisvállalkoztam” Amerikában

Egy tudósítást szeretnék felidézni, ami nem kötődik szervesen New York városához, de azt gondolom, hogy jellege miatt kapcsolódik hozzá. Bár a tudósítás Buffaló városából 2011-ből származik, amely New York állam egyik korábban talán a legjellemzőbb városa volt, úgy gondolom, hogy könyvem mondanivalóját alátámasztja.

Egy amerikai beszélgetés részese lettem, ahol a kis-, vagy más szóval mini-, mikró-vállalkozások életéről, helyzetéről került szó. Érdeklődéssel hallgattam a vitát, ahol arról esett szó, hogy a „multi” -világban van-e helye, s ha igen milyen, az amerikai kisvállalkozásoknak, kisvállalkozóknak, és az önfoglalkoztatóknak.

Meg nem álltam, provokatív kérdéseket tett fel, mire a válasz az volt: próbáld ki. Ezek után úgy döntöttem: kipróbálom. Négy napra beálltam egy amerikai kisvállalkozó mellé segédnek. Tapasztalatairól íme a beszámolóm:

Amerikában jártam, mesterségem címere: IF

Mielőtt az olvasó találgatni kezdené a rövidítés jelentését, megmondom: az IF annyit jelent, mint
INGATLANFEJLESZTÉS

A kisvállalkozás, ahová néhány napra segédnek álltam, azzal foglalkozik, hogy lerobbant családi házakat, lakásokat megvásárol, felújítja, majd a kiadó lakásokra bérlőket keres, s hosszútávra kiadja azokat. A cég, ahová segítőnek álltam, olyan kicsi, hogy ennél talán kisebb nem is lehetne. A cég gyakorlatilag egyszemélyes, mindenki más csak alkalmi munkás, alkalmi szerződéssel dolgozik a cégnek.

Mielőtt beszámolnék arról, hogy az ingatlanfejlesztés területén mit is tapasztaltam, néhány alapvetést tisztázni kell.

A legalapvetőbb, hogy a kisvállalkozó Amerikában ugyanolyan kisember, mint Európában, akár Magyarországon is. Hasonló túlélési gondokkal küzd, azonban Amerikában szemmel láthatóan sokan segítik a munkáját. Nemhogy az állam, de még a multik is segítenek!

A mondás, hogy a *„nagyhal megeszi a kicsit”*, itt másképp igaz. Vannak nagy halak, és nagyon sok kicsi. Sok nagyhalnak egyáltalán nem érdeke, hogy ne legyen kicsi hal. Ugyanis sok olyan üzletág van, ahol a kicsi el tud látni olyan feladatokat, amelyek egy nagyhal számára egyértelműen gazdaságtalan tevékenység lenne. Ilyen, a szolgáltatások területe, például a tisztítók, mosodák, vagy a javítás. S, ilyen lehet a lakáskarbantartás is. Más szavakkal: az üzemeltetés, a fenntartás, a gondozás. Ebbe a festés, a tapétázás, a mázolás ugyanúgy beleértendők, mint a vízvezeték-szerelés.

Itt jegyzem meg, hogy ezek a szolgáltatások nem olcsók, ezért sok bérlő „kitanulja" ezeket a szakmákat, s maga áll neki lakása karbantartásához. Abban a bizonyos társaságban, amiről a cikk elején már szó esett, volt egy kórházi főorvos, aki azzal büszkélkedett, hogy a házának a basementjében – alagsorában – saját kezűleg alakított ki egy „borospincét". A kínáló pultot és a szükséges hűtőszekrényt ugyan készen megvette, de a bortároló rekeszeket – komoly, precíz asztalosmunka – saját maga barkácsolta. Ugyancsak „kitanulta" egy könyvből a vízvezeték-szerelést is. A fürdőszobában a mosdót maga cserélte ki, s egymaga csempézte ki az egészet a tetőtől a padlóig. Sőt, a fürdőszobába maga felszerelt a falra egy konzolt (beleértve a rejtett falban vezetett kábelezést – villanyszerelést) a televízió számára. A kórházi főorvos, aki rendszeresen, naponta, sebészeti műtéteket végez. Megjegyzem azokat a könyveket, amelyekből mindezek a mesterségek „barkácsszinten" megtanulhatók, olcsók és könnyen hozzáférhetők. Magam is vettem egy ilyen könyvet (Hogyan csempézzük ki a fürdőszobánkat?) az egyik ismerősömnek ajándékba, és láthatóan nagyon örült neki.

Itt jut eszembe, hogy a bérelt lakásunkban a faltól-falig szőnyeget is magam fektettem le, pedig szinte naponta látom a televízióban, több csatornán is, annak a profi cégnek a hirdetését, ahol a színmintából kiválasztott és általuk méretre vágott padlószőnyeget nemcsak, hogy hazaszállítják, hanem természetesen le is fektetik. Mégis inkább magam csináltam. Persze sokat spóroltam a dolgon. Igaz nekem kellett elmennem az áruházba kiválasztani, megvenni a padlószőnyeget, hazaszállítani a gépkocsim tetején, (hova fért volna máshova egy három méter széles szőnyegpadló), majd otthon méretre szabni, s leragasztani. Szóval ez nekem egy jó kétnapos program volt.

Ugyancsak alapvetés, ismert közhely, hogy *„New York az nem Amerika. Ha Amerikát akarod látni, akkor menj el New Yorkból"* Nos, én elmentem: Buffalóba. Ez Amerika. A város, amelyet 1789-ben alapítottak meg, Amerika északi határán, az Erie tó mellett fekszik. A helyi informátorom szerint korábban, a huszadik század elején itt működött a világ legjelentősebb acélipara. Mára gyakorlatilag az acélipar megszűnt, így a 136 négyzetkilométeren elterülő város népessége ma lecsökkent az 1900-as évek szintje alá. Lakossága 2010-ben alig volt 260 000. Korábban ez a szám meghaladta a kétmilliót is! Mára a város elsősorban egyetemi várossá vált.

A város kiterjedése, s elő- és alvóvárosainak üres telkei, üresen álló házai mind az egykor nagyon élő nagyvárosra emlékeztetnek. A városra ma is jellemzőek a távolságok. Az ott jártamkor – egy péntek délután – teljesen üres belváros megdöbbentő látványt nyújtott. Az üzletek, a vendéglátóhelyek zárva voltak. Az élet jeleit inkább a külső, alvóvárosokban fedezhettem fel.

Buffalo leghíresebb nevezetessége a Niagara folyó és a Niagara vízesés, amely turisták millióit vonzza a városba, s a környékre. Bár igaz, hogy a vízesés nagyobb része már Kanada, s a látnivalón túl a turistákat vonzó helyek, így a híres kaszinók odaát, a kanadai oldalon találhatók, mégis az amerikai oldalon is hosszan kell sorban állni, amíg a turista fel tud jutni a kishajóra, amely elvisz majdnem teljesen a vízesés alá. Egy másik alapvetés, hogy az állam – bár Amerikában nincsen az európaihoz hasonló teljes körű állami egészségbiztosítás – gondoskodik a rászorultakról. Amerikában nincsen magyarországihoz hasonló állami vagy önkormányzati lakásprogram, viszont az állam hozzájárul a lakbérhez azoknak, akiknek a jövedelmi viszonyai nem tennék lehetővé egy lakás bérlését.

A kisvállalkozói – lakáskarbantartói – munka során több lakásbérlővel is találkoztam. Többek között elbeszélgettem egy fiatal hölggyel. A család puerto ricoi, ő már New Yorkban született és járt iskolába. Elvált, egyedül neveli négy gyerekét. Most Buffaloba költözött, mert itt él a család, a rokonság egy része, illetve itt ajánlottak számára munkát. Az állami szociális programban 849 dollár lakástámogatást kap. A családi ház bérleti díja havonta 850 dollár. Ez azt jelenti, hogy havi egy dollárt kell fizetnie, mint lakbért. A havi jövedelme, mint üzleti asszisztens (olyan titkárnőféle munkát végez, amibe a telefonközpontosság és a vendégek fogadása –recepció is beletartozik, de az adminisztráció ellátása is) 1200 dollár. Ebből élnek öten. Ebből fedezi a rezsit, a fűtést, a világítást stb., s természetesen az élelmiszert. A lakbérre már nem maradna pénz. Ily módon, mint rászorulónak, ezt az állam átvállalja. Nem ő az egyedüli, hanem sokan, nagyon sokan vannak hasonló helyzetben.

Találkoztam Buffaloban olyan fiatal – fekete – házaspárral, ahol mindketten munkanélküliek. Egy négyéves kislányuk van. A férjnek nincs szakmája, a hölgynek van. (Építőipari ólomfesték-szakértő tanfolyami végzettség. Az ilyen végzettség specialitása abban áll, hogy a régi ólomtartalmú festékeket hogyan kell eltávolítani és helyükre modern festéket felhordani.) Alkalmi munkákból élnek, mert az állandó munkalehetőség nagyon kevés. Ennek azért ellentmondani látszik, az, amit a gyermekeit egyedül nevelő anya mondott nekem: az, hogy az ő területén válogathat a munkalehetőségek között. Azért jegyzem meg, hogy a fekete házaspárral folytatott beszélgetés alatt az volt az érzésem, hogy ez a férfi nem igazán keres munkát — talán mert eleve nem hitte, hogy találna. A kérdésemre elmondta, hogy a napjait a lakásukkal szemközti motorszerelő-műhelyben tölti a haverokkal, ahol együtt „lógnak", s ahol a „munka" jórészt abból áll, hogy a kész motorokat egy-egy körrel kipróbálják. Amikor az építkezésen munkát ajánlottam neki, azonnal a feleségére mutatott, hogy azt majd ő fogja elvégezni. A feleség pedig valóban azonnal elvállalta, és kifogástalanul meg is csinálta. Csak azt írhatom le, amit ennél az embernél láttam; messzemenő következtetést sem róla, sem másról nem szeretnék levonni. Az viszont elgondolkodtató volt, hogy két, hasonló helyzetben lévő ember mennyire másképp fogadta ugyanazt a lehetőséget.

Egy Rejtő Jenőtől származó idézet jutott eszembe, amikor az amerikai kisvállalkozói csapat tagjaival először találkoztam. „*Négy különböző nemzetiség képviselője volt az asztalnál: egy amerikai gyalogos, egy francia őrvezető, egy angol géppuskás és egy orosz hússaláta.*"

Nos, a kisvállalkozói csapat nemzetiségét tekintve, nincs két azonos nemzetiségű tagja. A kisvállalkozás főnöke, aki meghívott a csapatába, ukrán származású. Rajta kívül még egy fehér tagja van a csapatnak, Ő az egyetlen helyi. A vízvezeték-szerelő Amerika egyik déli államából származik, az egyik „szobafestő" hölgy Virginiából, míg a másik nem árulta el, hogy honnan is érkezett. Az ács- az asztalosmunkákat végző kolléga – sem volt közlékeny származását illetően. Csak valószínűsítem, hogy puerto ricoi lehetett. Volt olyan – igaz, nem állandó csapattag, csak alkalmi munkásként jelentkező, akiről persze azonnal kiderült a puerto ricoi származás, hiszen egy szót sem tudott angolul. Vele csak spanyol – angol tolmács útján tudtunk beszélni. Csak zárójelben jegyzem meg, ez utóbbi a beígért jó fizetés ellenére, a megbeszélt időben nem jelent meg a munkahelyen, nem jelentkezett munkavégzésre.

Ennek a csapatnak az ideiglenes tagja lettem négy napra. A feladatom sokrétű volt. A főnök két részre osztotta a csapatot. Az egyik részt a saját szárnyai alá vette, míg a másikat rám bízta. Azokkal törődjek én. Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy olyan „munkafelügyelőként", az én feladatom volt a munka kiadása és annak ellenőrzése, hogy a munkát a csapat tagjai elvégezték-e.

Ezen kívül feladatom volt a sofőrködés, hiszen én szállítottam a csapat tagjait a különböző munkahelyek között. Mégis azt gondolom, hogy a legbizalmibb feladatot is én kaptam. Mindkét csapat számára az anyagbeszerzést nekem kellett intéznem. Ez azt jelentette, hogy megkaptam a beszerzendő anyagok listáját, volt, hogy azt is nekem kellett összeállítani, majd beültem a kocsiba és végig jártam azokat a helyeket, ahol a különböző alkatrészek, festékek stb. beszerezhetők Buffalóban.

Voltam így a világ egyik legnagyobb multi-hálózatának helyi építési áruházaiban, de kicsi un. „hardverstore"-okban, vagy „plumber"-eknél is.

Ami elsőre feltűnt: a multi – saját érdekében is – segítséget nyújt a kisvállalkozók számára. Ahogyan ők nevezik a kisvállalkozásokat: a „contractor"-ok számára az építési áruházakban külön ügyfélszolgálat működik. Itt fogadják az anyagbeszerzőket, segítenek a beszerzési listák átnézésében, tanácsokat adnak, hogy mihez, milyen terméket ajánlanak. S ami a legfontosabb, a többi vevőtől elkülönülten segítenek a tételeknek a raktárból történő összeszedésében, ha kell, akkor az anyagok méretre szabásában, az anyagmozgatásban, s természetesen a fizetést követően a gépkocsikba történő berakodásban.

Mondhatnánk, ez természetes, hiszen ez a multi érdeke is, hiszen a vevő előzékenyebb kiszolgálása a több vásárlást, a nagyobb profitot hivatott szolgálni.

Mégis az a hozzáállás, ahogyan, amikor második alkalommal már ismerősként üdvözölt az ügyfélszolgálati munkatárs, keresztnevemen szólított, s tudta, hogy mely építkezések számára vásárolok, az azt sugallta, hogy én is a csapathoz tartozom. Ehhez persze nem kell más, mint az ügyfélszolgálat ügyfélbarát magatartása, pozitív gondolkodása, s egy jó számítógép, ahonnan pontosan tudja mindazt, amit tudni kell ahhoz, hogy én, mint „kedves vevő" jól érezzem magam az áruházban. S álljon itt egy érdekesség: az építési áruház ügyfélszolgálati munkatársa, a számítógép adatállományában, az általam képviselt vállalkozás telefonszáma alapján talált meg. Csak be kellett mondanom a telefonszámot, s már sorolta is a cégünk építkezéseit, az általa ismert anyagigényünket, s a számítógépben tárolt adatok ismeretében a legelőzékenyebb módon tudott kiszolgálni.

Egy lépcsőfeljáró eredetileg és javítás után

A csapat tagjai

A munka szüneteiben, illetve a gépkocsiban, amikor az egyik munkahelyről, a másikra mentünk át, volt lehetőségem beszélgetni a csapat tagjaival, a munkásokkal. A lakásfelújító csapat tagjai a beszélgetések során kinyíltak, és meséltek magukról.

Nem mutatnám be a csapat összes tagját, de van közte négy „kolléga", akikről azt gondolom, hogy személyiségük jellemző, azért róluk ejtek néhány szót.

Terry a vízvezeték-szerelő

Terry saját Volvójával jár. Ez a kocsi számára nagyon fontos. Tulajdonképpen egész napját ebben a kocsiban tölti, úgy is rendezte be. Tekintettel arra, hogy ottlétemkor nagyon meleg volt, így a kocsiba beépített hűtőszekrényből kínált hideg ásványvízzel. Szép többszintes családi házban lakik népes családjával. Bemutatta nekem feleségét, s egyik lányát. Nagyon büszke lányára, olyan „igazi fekete szépség" mondta. És nagyon okos. Terry nagyon büszke arra, hogy lánya már ért a számítógéphez, ami Terry életéből még kimaradt. Terry számára nincsen munkaidő. Akkor dolgozik, amikor munka van. Az egyik nap úgy alakult a munkánk, hogy este kilenckor tudtunk csak kimenni az egyik házhoz, hogy megnézzük és megbeszéljük, hogy mi is lesz a csapat másnapi munkája. A megbeszélés elhúzódott. Este tizenegykor indultunk csak haza. Másnap reggel nyolckor már az egyik háznál voltunk, s ott folytattuk az előző nap megkezdett munkát.

Terry szívesen mesélt magáról, például elmondta, hogy kedvenc hobbija a képeslapgyűjtés. A világ különböző pontjairól gyűjti a képeslapokat. Ő így utazik. Velem is megígértette, hogy küldök számára budapesti képeslapot.

Kevin az ács, az asztalos

Azt mondhatom róla, hogy Terry ellentéte. Olyan magának való, olyan titkolódzó típusú ember. Megismerkedésünkkor mosolygott, de kimutatta, hogy ő egy „veszélyes ember". Eleinte segítőkész volt, de megsértődött, amikor kifogásoltam elvégzett munkáját, s rámutattam az elvégzett feladat hibáira. Úgy megsértődött, hogy másnap nem is jött dolgozni.

Vanessa

A fiatal fekete vad festőlány, aki szemmel láthatóan ért ahhoz, amit csinál. Büszkén mutatja, papírja is van róla, hogy ez a foglalkozása. Egy négyéves kislány anyukája. Saját elmondása szerint nem szeret dolgozni, de hát, muszáj. Alkalmi munkákból él. Láthatóan nagyon rendetlen, borzasztó érzékeny, de egyben vad teremtés, munkája kifogástalan. Nem tudja elmondani, hogy mi baja van, de szemmel láthatóan nem érzi jól magát saját bőrében.

Nathalie

Fiatal fekete nő. A csapat mindenese. Gyakorlatilag nincsen olyan feladat, amit ne végezne el. Nemcsak a festés, a mázolás, de a munka utáni takarítás is az Ő feladata. Láthatóan rendkívül precízen végzi munkáját. Saját elmondása szerint megváltozott, régen nem ilyen volt. Akkor még a rendőrséggel is meggyűlt a baja. Erről, s múltjáról semmit sem hajlandó elárulni. Arról azonban lelkesen beszél, hogy szeret dolgozni. Megjegyzem, tud is. Munkája kifogástalan. Jellemzője, hogy gondolkodik. A legnagyobb segítséget a csapatból ő jelentette számomra. Lévén, hogy kiváló buffaloi helyismerettel rendelkezik, minden fontos helyet megmutatott nekem, amire csak szükségem volt.

A gondjaimra bízott csapat egy hét alatt két családi házat, három lakást újított fel. A csapat másik része nagyobb munkát végzett el. Ők egy hatlakásos sorházat, plusz két családi házat hoztak ez idő alatt rendbe. Bár megjegyzem, a csapat tagjai a feladatok szerint sokszor cserélődtek. Ha a festőkre volt éppen az egyik háznál szükség, akkor beültünk a kocsiba és irány át a másik ház, persze, közben az előző házban – ott sem állhatott le a munka – dolgozott a vízvezeték-szerelő. A Buffaloban töltött néhány nap, az, hogy „kisvállalkozó" lehettem Amerikában, számos tanulságot hozott. Bár igaz, hogy „csak" a kisvállalkozók munkásainak mindennapjaiba volt lehetőségem betekinteni. Nem láttam, s nem láthattam bele üzletpolitikájukba, marketingcéljaikba, könyvelési metodikájukba, adózásukba, de munkavezetési szokásaikba igen. A legfontosabb tanulságok: nincsen munkaidő, minden feladat elvégzendő, csapatban dolgozunk és így is gondolkodunk. Recesszió van, ezért nagyon megbecsüljük azt a kevés munkát is, ami adódik. S talán a legfontosabb tanulság: ez a néhány nap bebizonyította számomra, hogy a kisvállalkozások pontosan ugyanolyan gondokkal küzdenek, ugyanakkor ugyanolyan megoldásokat találnak és alkalmaznak a világ bármely pontján. S még egy: komoly szükség van a kisvállalkozásokra, a kisvállalkozókra!

Az áru, címke nélkül nem áru!

Többek között a címben szereplő tényre is felhívták a kisvállalkozások figyelmét azon a 2016-os szemináriumon, amit az SBA (U.S. Small Business Administration) – az 1953-ban alapított amerikai szövetségi kormányügynökség – szervezett a kisvállalkozásokat segítő állami programjuk keretében New Yorkban. A szemináriumon magam is részt vettem, s küldtem róla a tudósítást.

Az SBA feladata, ahogyan a „mission statement"-jükben megfogalmazták, az, hogy az amerikai „nemzet érdekében" államilag védje a kisvállalkozások érdekeit, hogy fenntartsa a szabad verseny körülményeit és erősítse az amerikai gazdaságot, és hogy a kis üzleti vállalkozásokat segítsen, tanácsokat adjon azok működéséhez.

Az említett mission statement így fogalmaz: *„Tisztában vagyunk azzal, hogy a kisvállalkozások elengedhetetlenek a gazdasági fellendülés, Amerika jövője tekintetében, ezért feladatunk, hogy segítsük az Egyesült Államokban a versenyt, a mai globális piacon."* Az SBA 1953-as alapítása óta missziója változatlan. Az SBA segít a vállalkozóknak abban, hogy belekezdjenek vállalkozásaik építésébe, segíti azokat működtetni, és a fejlődésükhöz is segítséget nyújt az Amerikai Egyesült Államok egész területén.

Az SBA a céljai érdekében rendszeresen ingyenes szemináriumokat szervez a kisvállalkozások számára. A közelmúltban az amerikai jogi szabályozás néhány fontos kérdéséről szerveztek egy ilyen oktatást a New York-i LaGuardia Community College-ban.

Erre a szemináriumra meghívást kapott a New York-i Amerikai-Magyar Kereskedelmi Kamara is, amelynek elnöke tudósítónknak elmondta, hogy „az AmHunCham NY felvette a kapcsolatot az SBA-val, ily módon tagjaink ingyenesen ott lehetnek az SBA rendezvényein. Tagjaink megkapják mindazt a segítséget, amit az SBA ajánl a kisvállalkozásoknak Amerikában."

A LaGuardia főiskolán szervezett szemináriumon Man-Li Lin, az SBA gazdasági fejlődéssel, a nemzetközi kereskedelemmel foglalkozó specialistája, projektmenedzsere ismertette az SBA működését, Deanna Clark-Esposito jogász, egy New York-i jogi iroda tulajdonosa beszélt az import-export ügyletek kapcsán alkalmazandó fontos jogszabályokról, valamint Dilcia Granwill, a U.S. Food & Drug Administration szakembere ismertette az FDA nemrég bevezetett új szabályait a termékek megjelölésével kapcsolatosan.

Deanna Clark-Esposito felhívta a kisvállalkozók figyelmét az import-export ügyletek kapcsán alkalmazott vámszabályokra, illetve a Free Trade Agreement gyakorlatára.

Az USA-ban a vám kiszámítása nem egyszerű dolog, ezért az előadó szerint minden esetben konzultálni kell szakértővel, hogy elkerülhető legyen a büntetés, amely akár az áru értékének 20–40%-a is lehet.

Deanna Clark-Esposito előadásának legfontosabb témája az áruk megjelölésével foglalkozó törvény ismertetése volt.

A törvény értelmében angol nyelven kötelező feltüntetni azt az országot, ahonnan a termék származik (Made in…, vagy Product of…).

Ehhez a témához csatlakozott az FDA szakemberének, Dilcia Granwillnek az előadása is, aki az FDA szerepén kívül a májusban bevezetett új szabályozásról beszélt. Dilcia Granwill elmondta, hogy a kisvállalkozóknak világosan látniuk kell, hogy az FDA egy olyan állami hatóság, amelynek joga van visszahívni a terméket szabálytalanság esetén, sőt a forgalmazót akár börtönbe is juttathatja, ha olyan súlyos szabálytalanságot követ el, amelynek akár ez lehet a következménye. Majd hozzátette, hogy az FDA-nak joga van megkérdezni a gyártót, például hogyan gyártja a terméket, milyen gyártási biztonsági intézkedései vannak, hogyan történik az áru szállítása, és arra is joga van,

hogy előírja, hogyan legyen az áru címkézése, és mit legyen azon feltüntetve. Például az élelmiszeripari termékek esetében a törvény szabályozza a minden termékre kötelező „Nutrition facts" feltüntetését. A címkékre vonatkozó – a vásárlót védő – előírások az áru összetételén kívül olyan kötelező elemeket is tartalmaznak, amelyek alapján a vásárló megtudja, hogy a terméknek például mennyi a cukortartalma, mennyi kalóriát tartalmaz.

Az AmHunCham elnöke elmondta, hogy ezek az előírások „a demokrácia alapvető követelményeihez tartoznak. A demokrácia, a szabad verseny a szabad választásra alapul. A szabad választás követelménye pedig az, hogy a vásárlónak legyen lehetősége szabadon dönteni a különböző termékek között. Ahhoz, hogy szabadon tudjon dönteni, ahhoz ismernie kell a megvásárolandó termékek minden tulajdonságát. Fogalmazhatom úgy is, hogy állampolgári jogom, hogy ismerjem az áru mindazon tulajdonságát, amely alapján a vásárlási döntésemet meghozom. A gyártónak, a kereskedőnek pedig kötelessége, hogy ezeket a tulajdonságokat velem, mint vásárlóval, ismertesse. Mindazokat az információkat, tanácsokat, amelyeket az SBA-tól kaptunk, természetesen továbbadjuk a magyar vállalkozásoknak, egyrészt honlapunkon, másrészt személyes konzultációk alkalmával."

Egy ismert amerikai árucímke

Small Business Expo

New Yorkban rendezték meg a „Small Business Expo” elnevezésű kiállítást. A rendezvényt, amely nemcsak kiállítás, hanem számos workshopot és előadást is jelent, a New York-i üzletemberek ún. „hálózati” (networking) eseményként tartják nyilván. Tudósítottam erről az eseményről is:

A világ egyik legjelentősebb kiállítási helyszíne, a New York-i Jacob K. Javits Convention Center adott otthont a Small Business Expo kiállításnak és a hozzá tartozó workshopoknak. Ez az esemény az Amerikai Egyesült Államok legnagyobb business to business kereskedelmi eseménye, amely nemcsak kiállítás, hanem konferencia és networking-esemény is egyben.

A Small Business Expo kiállításának néhány látogatója

A Small Business Expo szervezői úgy fogalmazták meg, hogy „küldetésünknek tekintjük, hogy segítsük a kisvállalkozások tulajdonosait és a vállalkozókat, hogy elérjék üzleti álmaikat”. A szervezők a Small Business Expo ajánlójában felhívták a figyelmet arra, hogy függetlenül attól, hogy valakinek a vállalkozása most indul, vagy már bevezetett cég, a Small Business Expo kiváló lehetőségeket nyújt a résztvevők számára, többek között az üzletvitel, az új ügyfelek megszerzése, a hálózatok üzemeltetése, valamint az innovatív termékek és szolgáltatások terén.

Az eseményt, ahogyan a nevéből is kiderül, elsősorban a kisvállalkozások számára rendezték meg. A kiállításon számos kisvállalkozás mutatkozott be a standokon, de a kiállítók között számos óriásvállalat is képviseltette magát, bemutatva a kisvállalkozások számára ajánlott termékeiket, szolgáltatásaikat.

A Small Business Expo rendezőinek kifejezett célja az volt, hogy a kiállítás látogatói – szintén főként kisvállalkozások – megismerjék a számukra ajánlott termékeket és szolgáltatásokat, hogy ezek segítségével sikeresen elérhessék üzleti céljaikat. Ezért vettek részt jelentős számban a rendezvényen nemcsak a kisvállalkozások szakemberei, de más, főként hálózati szakemberek, élvonalbeli szervezetek, műhelyek.

Ezért szerveztek szemináriumokat, workshopokat a kisvállalkozások számára, ahol a nagyobb cégek és sikeres kisvállalkozások képviselői adták át tapasztalataikat a kisvállalkozóknak.

A Small Business Expo szervezői úgy ajánlották a lehetséges kiállítók és résztvevők számára a kiállítási részvételt, hogy „*ha egy üzlet tulajdonosa, avagy vállalkozó valaki, akkor részt kell vennie ezen a kiállításon és konferencián, hogy megismerje, hogyan működik jól egy kisvállalkozás”.*

A közel negyven elhangzott előadást már csak azért sem tudtam végighallgatni, mert egy időben tíz helyszínen zajlottak a workshopok.

Az előadások közül a szervezők kiemelten ajánlották egy amerikai kisvállalkozási szakértő, Bill Walsh, a Powerteam International alapítója és vezetője előadását. Az előadóról tudni kell, hogy saját magáról azt mondja, hogy ő egy sikercoach. Szerinte a sikercoach olyan, mint az edző a sportban, akinek az a feladata, hogy versenyzőjét az optimális teljesítménye érdekében „tolja" előre, hogy támogatást nyújtson, ha kimerült, és tanítsa a sportolót. Az üzleti életben a sikercoach szerepe, hogy útmutatást, támogatást és bátorítást nyújtson, segítse a kis és közepes méretű vállalkozásokat az értékesítésben, a marketingtevékenységben, a vállalati menedzsmentben, a csapatépítésben és még sok minden másban.

Bill Walsh szerint a kis és közepes méretű vállalkozások tulajdonosai úgy vélik, hogy nehéz lépést tartani a változásokkal és újításokkal, amelyek a mai modern világban végbemennek. Pedig fontos időt szánni többek között az értékesítésre, a marketingre, a tervezésre és a csapat irányítására. Bill Walsh szerint a sikercoach segít, hogy a vállalkozó álmai valóra váljanak.

Szívesen hallgattam végig egy New York állambeli, de az egész USA-ban ismert Factor King LLC elnevezésű cég vezetőjének előadását, aki arról beszélt, hogyan építhető fel egy kisvállalkozás. Kiemelte, hogy a cégforma helyes megválasztása, valamint az üzleti terv, a marketingtevékenység és a branding nélkül egyetlen vállalkozás sem lehet sikeres. Az új vállalkozások számára azt ajánlotta, hogy elsőként azt mérjék fel, hogy induló vállalkozásukat saját erőből vagy hitelből kívánják beindítani. Fontos lehetőségként ajánlotta a kezdő vállalkozók részére jó eszközként a factoringot.

Fontos megemlíteni, hogy több előadás bár eltérő témájú volt, de hasonló következtetéseket lehetett levonni belőlük. Így például a „10 kritikus lépés az üzletépítés útján" című előadás egybecsengett az előzőekben említett factoring témájú előadással. S bár az előadás azt a tíz legfontosabb hibát emelte ki, amelyet egy vállalkozás elkövethet, mégis azonos következtetéseket lehetett mindkét előadásból leszűrni. A legfontosabb azonosság az üzleti tervek kiemelt szerepe és a finanszírozás kérdései voltak. A 10 kritikus lépés között az üzleti terv hiányán és a finanszírozás kérdésein kívül elhangzott, hogy a cégek jogi formalitásainak rendkívüli fontossága van, kiemelkedő jelentőségű a csapat összeállítása, de nem elhanyagolható szempont a bérszámfejtés sem. A 10 kritikus lépés között szerepel az online üzleti lehetőségek kiaknázása is.

Nagy fontossága van a szellemi tulajdon védelmének, s természetesen kiemelt fontosságú a pénzügyek nyomon követése, és a 10 lépés egyik legfontosabb tényezője, hogy olyan szerződések jöjjenek létre, amelyek a legkisebb kockázatot jelentik a vállalkozás számára.

A kiállításon a legkülönbözőbb iparágak és a legkülönbözőbb méretű cégek képviseltették magukat. Így például ott voltak a jelentős pénzintézetek, mint például a Bank of America, a TD Bank és a Fidelity. Szolgáltatásaikat ajánlották a telekommunikációs cégek, a Sprint, a T-Mobile, az AT&T, de ott volt a kiállítók között számos kereskedelmi kamara, így a Greenwich Village Chelsea Chamber of Commerce is. A kiállításon jelen voltak állami, például a US Small Business Administration (SBA), valamint New York város kisvállalkozásokkal foglalkozó szervezetei is, így a New York Small Business Services (SBS) is.

Számos kis- és középvállalkozás ajánlotta szolgáltatásait. Csupán példaként, az egyik távközlési cég olyan telefonkártyákat ajánlott, amelyek a sokat utazó vállalkozók számára hasznos, mivel ún. roamingdíj nélkül használható akár az üzleti, akár a magáncélú utazások során. Számos cég ajánlott oktatásokat, továbbképzéseket vállalkozók számára. Ajánlottak biztosításokat, valamint működő tőkét is.

A kiállítás egyik kiemelkedő témája a kommunikáció volt. Ennek keretében professzionális fényképészek, Amerika egyik legismertebb nyomdája, valamint médiaügynökségek ajánlották szolgáltatásaikat.

A kisvállalkozások számára rendezett kiállításon ott volt egy public relations tevékenységet ajánló cég is. A Dobson Communication három fontos területen ajánlott szolgáltatásokat kínál a kisvállalkozások számára. Elsősorban a szervezeti kommunikáció területén, másodsorban a pénzügyi és befektetési kapcsolatok területén, és csak harmadsorban a marketingkommunikáció területén.

A cég elnöke, Brian Dobson tudósítónknak elmondta, hogy e három területen kívül foglalkoznak még más pr-szakterülettel is, így például a kríziskommunikációval, márka- és imázsépítéssel, s készítenek videofilmeket is.

Brian Dobson tudósítónk kérdésére, miszerint mi lehet a sikeres public relations tevékenység titka, elmondta, hogy minden az előkészítő tevékenységgel kezdődik, majd fontos az aktív „történetmesélés", az interaktív média felhasználása, a reputáció kiépítése és a vevők bizalmának elérést célzó tevékenység.

A Small Business Expo résztvevői között ott volt a New York-i Amerikai-Magyar Kereskedelmi Kamara elnöke is.

A kamara elnöke tudósítónk kérdésére elmondta, hogy *„a kiállításra meghívást kapott a közelmúltban megalakult AmHunCham NY is. Sajnos bár kiállítóként nem tudtunk jelen lenni, de fontosnak tartom, hogy résztvevőként ott voltunk. Olyan szervezetekkel, cégekkel találkozhattunk, amelyek komolyan tudják majd segíteni munkánkat. Így például a kiállítás alkalmával megállapodtunk a US Small Business Administration gazdasági fejlesztéséért felelős vezetőjével, hogy az AmHunCham NY rendezvényeire az SBA előadókat biztosít majd, akik segíteni fogják munkánkat, tanácsokkal látják majd el azokat a magyar cégeket, amelyek üzleti tevékenységet szeretnének folytatni az Egyesült Államokban. Hasonló téma merült fel a New York City Small Business Services Dept. képviselőjével folytatott tárgyaláson is. Itt elhangzott, hogy például milyen segítséget tud nyújtani az SBS kisebbségi és női tulajdonosi programja a mi számunkra. A kiállításon lehetőség nyílt az egyik New York-i, a Chelsea Kereskedelmi Kamara vezérigazgatójával történő tárgyalásra is. Itt az év hátralévő részében általuk szervezett rendezvényekről esett szó, amelyeken a magyar vállalkozók is részt vehetnek majd"* – tette hozzá.

A Small Business Expo nemcsak New Yorkban, hanem az Egyesült Államok más városaiban is megrendezik. Kár, hogy az esemény csak egy napig tartott, olyan gazdag volt a kínálat, hogy az egész kiállítást nem lehetett alaposan megnézni, s meghallgatni az összes érdekes előadást sem. Kár.

Itt is nehéz állást találni

A fejvadászcégeknél jelentős fellendülés tapasztalható, mégis nehéz állást találni. Szeretnék beszámolni egy fejvadásszal történt találkozásomról. Egy vacsoránál együtt volt egy nagy társaság. Ott ült köztünk egy fejvadász is, aki azzal büszkélkedett, hogy *„megszámlálhatatlan állást kínálnak, számtalan fejvadász és állásközvetítő cég található a munkaerőpiacon, ahol túlkínálat mutatkozik az állásajánlatokból; csak egy napon a New York Times legkedveltebb álláshirdetési rovatának internetes oldalán a találomra beírt marketing szóra 7606 állásajánlati hirdetés jelent meg".*

Nem tudtam megállni, hogy ne vitatkozzak. Megvolt a viszontválaszom: az ismereteim szerint még itt is nehéz állást találni. A dolgozó, a leendő foglalkoztatott csupán abban dönthet, hogy főnöke lesz, vagy kockázata. Ha nem szeretné, hogy főnöke legyen, akkor a lehetőség adott: rendkívül könnyen lehet itt vállalkozást beindítani. Csak egy postafiókcímre és egy ügyvédre van szüksége, hogy a vállalkozás beindulhasson. Még hitel is viszonylag könnyen kapható, ha a bank reálisnak találja az üzleti tervet. Piacot találni, a vállalkozást beindítani azonban kockázattal jár. Ezért a nagy többség nem ezt vállalja, hanem inkább a főnököt választja. Ha pedig így dönt, akkor alapvetően két lehetősége van: álláshirdetéseket böngész, vagy – ahogy Amerikában nevezik – recruitercégekhez fordul. Ezek a cégek a munkáltatók megbízásából alkalmazottakat keresnek, vagy a munkaerő megbízásából munkáltatót, és többnyire, persze, találnak is.

Az álláshirdetésekből van bőven, álláskeresőből azonban több. Ezért az állásközvetítő cégek rendszeresen tanácsokkal látják el a leendő munkavállalót. Az állásközvetítő cégek tanácsai szinte kifogyhatatlanok – érkeznek internetes oldalakról, e-mailben, CD-n, nyomtatásban és állásvásárokon –, valójában ezek az állásközvetítő cégek gyakran nem is titkolt reklámjai. Ezek egyik legismertebb pontja, hogy minden állásjelentkezésre új életrajz és új kísérőlevél szükséges, természetesen az új levelet és életrajzot az álláshirdető cég szempontjából kell elkészíteni. Ez marketing a javából: felmérni az adott piacot, a piaci keresletnek megfelelő ajánlatot készíteni, megfelelő árat kialakítani, azt megfelelően „promotálni" – gyakorlatilag a marketing 4 P-jét kell alkalmazni az álláskeresés során. Hiszen az áru itt adott: a munkaerő, annak pedig ára van, ezért meg kell találni azt a fizetési határértéket, amit még el lehet kérni a munkaerőért; utána megfelelő eladási csatornapolitikát kell alkalmazni, meg kell találni az ideális árat. Ha ez sikerül, persze még akkor sem sikerül állást találni. Ahhoz szerencse is kell.

Ha nekem, mint tanácsadónak, kellene egy embernek tanácsot adnom, akkor az első tanácsom az lenne, hogy készítsen az állást kínáló cég profiljának megfelelő életrajzot. Az életrajz első pontja a célod legyen: milyen munkát, beosztást szeretnél. Utána nem árt, ha az eddigi díjaidat, elismeréseidet felsorolod. Csak ezt követi a gyakorlat, az eddigi munkahelyek, beosztások és feladatok felsorolása, majd az iskolai végzettségek, tanfolyamok stb. Végül nagyon fontos, hogy milyen szakmai gyakorlatod van, milyen szakmai szervezeteknek vagy tagja. Nem árt felsorolni azt sem, hogy hol vagy ismert; ha van publikációd, az is fontos része az életrajznak. Az életrajz önmagában nem minden. Kell egy jó kísérőlevél is, amelyben kihangsúlyozza a jelentkező a képességeit, felsorolja mindazokat a referenciákat – névvel, telefonszámmal, e-mail-címmel –, akik róla információkat tudnak adni.

Nos, és ekkor jön a meglepetés. Az elküldött levélre és életrajzra itt nem szokás válaszolni. Ugyancsak nem túl gyakori a follow-up sem, hogy a jelentkező felhívja telefonon a megcélzott céget, és megkérdezi, hogy a jelentkezése rendben megérkezett-e, esetleg hogy mire számíthat. Olyannyira nem szokás, hogy számos hirdetésben ezt meg is tiltják! A hirdetés szövegében benne van, hogy nem fogadnak ilyen telefonokat, és nem adnak felvilágosítást a jelentkezőknek. Ha viszont az életrajz a cégnek megfelel, akkor következik a telefoninterjú. Egy jelentkező kérdésemre elmondta, hogy telefonkonferencia keretében a cég öt különböző vezetője negyvenöt percen keresztül faggatta. Egy másik jelentkező arról számolt be, hogy őt még a telefoninterjút megelőzően az interneten is kikérdezték: ki kellett tölteni egy kérdőívet, melynek kitöltése ugyancsak negyvenöt percig tartott. Mivel a kérdésekre jól válaszolt, így került sor a telefoninterjúra. Tekintettel arra, hogy itt is megfelelt, behívták egy személyes beszélgetésre.

Az álláskereséshez szükséges gyakorlati tanácsok így foglalhatók össze:

- Napjainkban, amikor a weboldalak létesítése és fenntartása nem drága, megszámlálhatatlan job-finder, állásközvetítő honlap létezik; ezek érdeke, hogy minél több – fizetett – álláshirdetés jelenjen meg rajtuk. A lapoknak nagy látogatottságot jelent a több megjelent állásajánlat, a nagy látogatottság több hirdetőt vonz, ez pedig tovább növeli a bevételt. Sőt, számos webes állásajánló a jelentkezőktől is – néha kevesebb, inkább azonban több – pénzt kér az életrajz megjelentetéséért. A jelentkezők számára adható jó tanács tehát: soha ne fizessenek nagyobb összeget az életrajz közzétételéért.

- Nagyon fontos, hogy a jelentkező figyelje annak a földrajzi helynek a helyi újságjait, lapjait, ahol dolgozni szeretne – hacsak nem vállalkozik arra, hogy egy jó állás kedvéért szívesen máshova költözne.

- A jelentkezőknek nagyon figyelmesen kell elolvasniuk, hogy az állást hirdető milyen tudást, erősségeket követel a jelentkezőtől. Ha túl sok vagy nagyon összetett az ilyen követelményrendszer, akkor valószínűleg nehezebb megkapni az állást. Nagyon sokszor a cégek több követelményt írnak be a hirdetésbe, mint amire a jelentkezőnek a munka végzése során szüksége lesz. A tanács itt az, hogy a jelentkező nagyobb, szélesebb sávon mozogjon, mint amit előzetesen elképzelt. Lehet, hogy olyan cégnél, esetleg olyan területen talál állást, amelyre nem is gondolt. Természetesen ez nem minden állásjelentkezőre igaz: aki valamilyen területen specialista, az továbbra is csak azon a területen keressen munkát, amihez igazán ért.

- A jelentkező keresse meg a szakterülete szakmai szervezeteinek honlapjait, ugyanis rendkívül gyakori, hogy a legjobb állásajánlatok ezeken a lapokon jelennek meg.

- Nem szabad megijedni az internetes, a telefonos interjúktól sem. Bár az igaz, hogy néhány szakmában, például a kommunikációs szakmákban nem igazán szerencsés, de a munkaadók fejével gondolkozva ez számukra hasznos lehet.

Az optimális állapot az, ha a munkavállaló és a munkáltató is megérti, hogy a tárgyalás során egyenlő felek találkoznak, tehát mindkettőjük célja az kell, hogy legyen, hogy létrejöjjön a mindkét fél számára előnyös helyzet. Azaz a kölcsönös előnyökön alapuló kapcsolat, ahol mindkét fél úgy érzi, hogy jó vásárt csinált: a munkavállaló megértő főnököt, jó, érdekes munkát kapott, a munkáltató pedig nem alkalmazottat, hanem megelégedett és ezért jól dolgozó munkatársat. Ez nem is annyira vágyálom.

Amerikában is nehéz állást találni – az illusztrációt a mesterséges intelligencia készítette.

Black Friday, amikor valóban megéri vásárolni

A marketingesek szerint a „Black Friday” a világ legismertebb árleszállítási akciója. Vannak olyan országok, ahol ezt csupán egyszerű reklámakciónak fogják fel, de vannak, ahol komolyan is gondolják. A Black Fridayre a hálaadást követő pénteken kerül sor. Hivatalosan az ünnepi bevásárlás kezdetét jelzi.

Egy mesterséges intelligencia által generált hirdetés

Az elnevezés furcsasága, hogy a fekete szóból származik; a kifejezésnek az amerikai angol nyelvben van egy olyan értelmezése, amely a szerencsétlenséghez, avagy a katasztrófához kapcsolódik. Az elnevezésnek vannak történelmi vonatkozásai is. A kifejezés értelmezése a gazdasági stresszel társul, mivel az első – valódi, nem a mai értelemben vett – fekete péntek 1869. szeptember 24-én volt. Ez az a dátum, amikor az Egyesült Államokban az aranyspekulánsok által kiváltott pénzügyi pánik kitört. Két üzletembernek az aranypiacot sarokba szorító akciója pénzügyi válsághoz, a piac összeomlásához vezetett. Tehát nem igaz az a vélekedés, amit sokan emlegetnek, miszerint a Black Friday kifejezés „nyereséget, veszteséget nem mutató” értelemből fejlődött ki. Egy másik történelmi tény is befolyásolta a fekete péntek kifejezésének elterjedését. Az 1950-es években a philadelphiai rendőrök nevezték el fekete pénteknek azt a napot, amikor meg kellett küzdeniük a Philadelphiában megrendezett hadsereg-haditengerészet közötti amerikai futballmérkőzésre érkezett és az árleszállítás okozta vásárlói tömegekkel.

Az 1990-es években vált teljesen amerika-szerte általánossá a Philadelphiából kiinduló kifejezés használata. Ekkor söpört végig az egész országon a nyomtatott és televíziós reklámokban a „fekete péntek”, nemcsak mint reklám, hanem valós árleszállítási akció. A 2000-es évek elején nyilvánították az év legnagyobb vásárlási napjává az USA-ban. Például 2011-ben a Walmart – reklámfogásból – bejelentette, hogy nem pénteken, hanem az előző napon, a hálaadás napja estéjén nyitja meg a kereskedést; ez kereskedelmi forradalmat eredményezett. Mára gyakorlatilag az egész hétvégére terjed ki az akció. Közgazdászok véleménye szerint a fekete péntek eladási adatai alkalmasak arra, hogy egy adott ország általános gazdasági állapotát jellemezzék. Szakemberek szerint a forgalmi adatok értelmezése akár hosszabb távú előrejelzésre is alkalmas: az adatok csökkenését néha a lassabb gazdasági növekedés előhírnökének tekintik. Az, hogy jó-e valamit vásárolni a fekete pénteken, függ a termék jellegétől és a kínált kedvezménytől. Általánosságban elmondható, hogy a fekete péntek a vásárlók számára komoly megtakarítást jelenthetnek.

Az Egyesült Államokban a kereskedők gyakran nagyon jelentős kedvezményeket kínálnak, nem ritka az 50-60%-os árleszállítás sem, sőt a kínálatban lehet találni akár 80% feletti kedvezményt is. Sok cég gondolkozik úgy, hogy mivel a fekete péntek az év legnagyobb bevásárlónapja, ezért ezt fel is használják a „készletkisöprésre". Nem véletlenül halasztják el a komolyabb vásárlásaikat az amerikaiak fekete péntekre vagy a másik ilyen nagy akcióra, a Cyber Mondayre. A fekete pénteket követő hétfőn főként az elektromos cikkek kiárusítása történik. A tapasztalatom szerint ilyenkor a leginkább az amerikaiak megvásárolják a valóban drága okostévéket.

A fekete pénteket tehát az Egyesült Államokban már több évtizede vásárlási ünnepként tartják számon. Korábban voltak olyan üzletek, ahol a közönség már a nyitás előtti órákban beállt a sorba, hogy elsőként juthasson hozzá a vágyott termékekhez, amelyeket ezen a napon akár sokkal kevesebbért kaphatott meg, mint a kiskereskedelmi áraik. Mára ez a helyzet megváltozott, mivel az online kereskedelem vette át a kereskedelmi tevékenység nagy részét. Amióta a fekete péntek ajánlatai online érhetők el, azóta a számítógép és az internet adta előnyöket, elsőként a termékek összehasonlítását a vevők kihasználják. Az online Black Friday-ajánlatok nagyobb termékválasztékkal járnak, mint a személyes vásárlási élmények, azonban például a ruházati termékek értékesítésében – a hölgyek általános véleménye szerint – mégsem a legelőnyösebb vásárlási mód. Igaz, online vásárlás esetén a ruha anyagának megérintése, a próbafülke élménye hiányzik a hölgyeknek. Bár ez utóbbit számos hölgy igazán nem bánja. Világosan látni lehet, hogy manapság az online ajánlatok között talán az Amazon viszi a prímet. (Ez a kiemelés itt nem a reklám helye, hanem egy ténymegállapítás.) Ez nemcsak az Amazon Prime kínálatára igaz, mivel ez a kereskedelmi óriás ajánlja például a technológiai termékek végtelen választékát, leginkább a számítógépek világában, a laptopok és az intelligens eszközök, például okostelefonok, okosórák stb. értékesítésének lehetőségét. Műszaki termékeket talán könnyebb online vásárolni, hiszen ily módon a műszaki paraméterek a számítógép képernyőjén könnyen hasonlíthatók össze, de a kipróbálás élménye itt is elmarad.

Sok vevő szerint a vásárlás az egyik legjobb programja az ünnepi szezonnak. Karácsony előtt tömegek látogatják meg a New York-i Fifth Avenue környékét csakis azért, hogy az ünnepi kirakatokat megnézzék. Vannak olyan esték, amikor ezen a környéken mozdulni sem lehet a tömegtől. Fekete pénteken, kíváncsiságból, s hogy ezt a tudósítást megírhassam, ellátogattam az egyik New York-i külvárosi nagy bevásárlóközpontba. A tudósító is ember, így a tudósító is vásárol ajándékokat. Magam a talán legjelentősebb amerikai áruházlánc egyik New York-i külvárosi áruházában húsz dollárért vásároltam meg egy pulóvert, amelynek az eredeti ára ötven dollár volt. Mindenütt azt tapasztaltam, hogy óriási volt a tömeg, hosszú sorok álltak a pénztáraknál. Az említett pulóver árának kifizetéséért majdnem harminc percet álltam sorba. Tettem ezt örömmel, mert ez idő alatt lehetőségem volt az amerikai vásárlók lelkiállapotát megfigyelni. A sorban állás közben „kihallgattam" többek beszélgetését. A legtöbben arról beszéltek, hogy milyen remek lehetőség ez a fekete pénteki akció arra, hogy pénzt spóroljunk az ünnepi ajándékokon és egyéb cikkeken. Nagyon fontos, hogy a vásárló – bármit is szeretne vásárolni – először az interneten tájékozódjon. Ugyanis nem ritka az az eset, amikor a kereskedők az akciók előtt felemelik az árakat, s abból valóban jelentősebb engedményeket „tudnak" adni, s ily módon a „pénzüknél vannak".

Azonban gyorsan szeretném hozzátenni, hogy valóban jó dolog ez az akciós vásárlás, de nagyon fontos, hogy kritikus szemmel vásároljunk, s figyeljünk alaposan arra, hogy például az online ajánlat valós-e. Ugyanis sok az álhirdetés, a szinte ellenőrizhetetlen online „pénzlenyúlós" ajánlat. Sok csaló lemásolja a híres kereskedelmi brandek (főként az Amazon) oldalát, s azon ajánlja kínálatát. Szerencsére a bankok erre odafigyelnek, s már sok esetben a vásárlás előtt felfedezik, vagy nagy biztonsággal tudják, hogy melyik ajánlat lehet csalás. Ily módon a pénz kifizetését eleve megtagadják, a bankkártyát zárolják, vagy le is tiltják. Az online vásárlásokhoz egy tanács: érdemes kiváltani olyan „hitel-", valójában ún. prepaid kártyát, amelyre csak annyi pénzt teszünk rá, amennyi a vásárláshoz minimálisan szükséges. Ha ily módon csalók áldozatává válnánk, akkor csak az arra a termékre szánt pénzt vesztjük el, amennyit a kártyára rátettünk. Összefoglalva: rendkívül jó dolog a fekete pénteken vásárolni, de oda kell figyelni sok dologra, hogy megalapozott vásárlási döntéseket tudjunk hozni.

Hegedűvel a világ körül – Hegedűvel New Yorkban

Mága Zoltán hegedűművész játékát ünnepelte a New York-i Lincoln Center közönsége, a „Budapestről szeretettel" című amerikai koncertturné utolsó előtti állomásán. 2015-ben küldtem Magyarországra a következőket:

Mága Zoltán hegedűművész New York-i, Lincoln Center beli koncertjén, az Alice Tully Hallban, a közönség nagyobb része magyar volt, természetesen a magyar zene játszotta főszerepet. Mellette számos, a cigányzenéből ismert dallam is felcsendült, azonban a koncert komoly érdeme a multikulturalitás volt, hiszen a cigányzenén, a magyar csárdáson kívül a közönség hallhatott polkát, keringőt is, Mága Zoltán hegedűjén filmzene is felcsendült, sőt még egy rendkívül népszerű jiddish dalt, a Jiddishe Mama is elhangzott. A koncerten elhangzottak magyar zeneszerzők művein – például Liszt Ferenc „Második Magyar Rapszódiáján" – kívül más nemzetek zeneszerzőinek közismert magyar vonatkozású művei. Így természetesen nem hiányozhatott a koncert programjáról Brahms „Magyar táncok" című zeneműve, vagy a koncert befejező száma, az olasz zeneszerző Vittorio *Monti* híres műve a „Monti Csárdás". S természetesen nem lehetett más a koncert ráadás száma, a koncertről el nem maradható mű, a román zeneszerző Grigoraş Ionică Dinicu „Pacsirta" című alkotása. A koncert nemcsak magyar, de amerikai közönsége is percekig állva s – ami az amerikai koncertteremekben ritka – az elhangzó zene ütemét követő vastapssal jutalmazta Mága Zoltánt, a hat táncost és a közreműködő zenekart. Mága Zoltán és a fellépő többi művész is megérdemelte azt az óriási sikert, amiben részük volt, hiszen tüzes, virtuóz muzsikájuk – főként az elhangzó csárdások, vagy a polka és a keringő ritmusai – felidézték a báltermek hangulatát, s emellett a felhangzó szívmelengető balladák, valamint a klasszikus zene mind, mind a siker megteremtői voltak. Ahogyan a közönség egyik tagja tudósítónknak lelkendezve fogalmazott: az elhangzott zene számára „felidézte a lélek hangját".

A közönség soraiban helyet foglaló amerikai hegedűművész, Stephanie Kurtzman tudósítónknak elmondta, hogy rendkívül élvezte Mága Zoltán virtuóz hegedűjátékát. Ahogyan fogalmazott, szerinte „*Mága Zoltán mestere a hegedűnek."* Mága Zoltán hegedűművész a koncert után nyilatkozott tudósítónknak. Elmondta, hogy ez az amerikai turné immár a harmadik száz koncertből álló koncertsorozat része. A 2009-ben indult kezdeményezése a 100 templomi jótékonysági koncert volt, amelyet karitatív céllal szerveztek meg.

Mága Zoltán tudósítónknak azt is elmondta, hogy elhatározta, hogy a magyar zene népszerűsítése érdekében bejárja az egész világot. A nagysikerű magyarországi karitatív céllal létrehozott koncertsorozat után, a világ minden tájára szeretné elvinni a magyar zenét. Játszottak már a világ szinte minden táján, például Európa több országában, Izraelben, Japánban, de felléptek már Hong-Kongban is. S így jutottak el most, a 100 állomásos világturné részeként az Egyesült Államokba és Kanadába. Így került sor a New York-i Lincoln Centerben megrendezett koncertre is. A koncert következő állomása Torontó lesz és a koncertturné ezévvégi lezárása a moszkvai koncert lesz. *„S persze nem szabad elfeledkezni az újévi budapesti, immár nyolcadik koncertről sem."* – tette hozzá Mága Zoltán. A koncert kezdetén a Lincoln Center közönségét a washingtoni magyar nagykövet és a New York-i Főkonzul köszöntötték. Mindketten hangsúlyozták, hogy rendkívül fontosságot tulajdonítanak annak, hogy ez a koncert is öregbíti a magyar zene hírnevét.

Magyar Zeneünnep New Yorkban

A New York-i Carnegie Hall közönsége felállva, ráadást követelve, hosszasan ünnepelte Havasi Balázs zongoraművész és zeneszerzőt koncertjének végén.

A magyar zenét rendkívül nagy megbecsülés övezte a Havasi Balázs és a Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar koncertjén. Havasi Balázs zongoraművész és zeneszerző debütált a New York-i Carnegie Hallban egy olyan koncerttel, ahol eredeti szimfonikus kompozíciók hangoztak el. Havasi Balázs az amerikai közönség által magasra értékelt, elismert show elemekkel fűszerezett koncertjén kiválóan ötvözte a klasszikus zenei hagyományokat a mai modern zene eszközeivel. A koncert közönsége, amely főként amerikaiakból állt, de nagyon sok Amerikában élő magyar is megjelent, valódi zeneünnepként értékelte az elhangzott zeneműveket.

A koncert keretében Havasi Balázs elmondta, hogy valamikor, mintegy tíz éves korában megígérte édesanyjának, hogy egyszer a New York-i Carnegie Hallban fog koncertezni. Beváltotta ígéretét, és a színpadról magyar nyelven köszöntötte édesanyját, aki a közönség soraiban foglalt helyet.

A koncerten Havasi Balázson kívül közreműködött az Amerikában népszerű Lisa Gerrard Golden Globe díjas énekesnő, a Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar, a rendkívül sokoldalú, több hangszeren is játszó Pejtsik Péter karmester vezetésével. A koncert közönségét Endi (Kiss Endre) dobjátékán kívül elkápráztatta Radics Gigi énekhangja, Szirtes Edina Mókus hegedű és Szokolay Balázs erdélyi furulya és magyar duda játéka is. Közreműködtek még Hajós-Dévényi Kristóf és Andrejszki Judit énekesek.

A koncert műsorán egy olyan mű is szerepelt, amelyet Havasi Balázs úgy konferált fel, hogy ezzel a zeneművel az volt a célja, hogy a zene nemzetközi nyelvén tisztelegjen a forradalom és szabadságharc előtt. A zeneműben a szimfonikus zenekaron, Havasinak zongorajátékán kívül Radnóti Miklós „Nem tudhatom" című versének a részletei is elhangzottak. A koncert talán legnagyobb sikerét a „Tavaszi szél" című zenemű jelentette. A magyar népdal feldolgozása a kortárs zene nyelvére történő átültetése, mindez a magyar tájakat bemutató háttérvetítéssel együtt a közönség ovációját eredményezte.

Havasi Balázs kérdésemre elmondta, hogy komoly elképzelései vannak arra nézve, hogy a nagy sikerű budapesti Aréna koncertek után nemzetközi porondon is megjelenjen. Ennek az első állomása volt a New York-i koncert. Terveiben szerepel egy hasonló londoni koncert is.

A magyar és a finn zene a főszereplője a Chelsea Music Fesztiválnak

Tudósítottam arról a New York-i magyar Főkonzulátus által otthont adó eseményről is, amelyen bemutatták azt a New York-i rendezvényt, amit a Chelsea Music Fesztivál jelent. A Chelsea Music Fesztivál minden évben New York egyik legrangosabb kulturális eseménye. A 2015-ös fesztivál főszereplője Magyarország és Finnország. Ezért adott otthont a New York-i magyar Főkonzulátus annak az eseménynek, ahol a fesztivál főszervezői bemutatták az idei fesztivál programját.

Dr. Kumin Ferenc nagykövet, Magyarország New York-i főkonzulja nyitotta meg a bemutatót és meleg szavakkal köszönte meg a fesztivál szervezőinek, hogy az idei program középpontjába a finn mellet a magyar zeneszerzőket állították. A főkonzul elmondta, hogy Magyarország, a magyar kultúra számára rendkívüli fontossággal bír, hogy az Egyesült Államokban, New Yorkban nagyon komoly ranggal bíró fesztiválnak a főszereplője idén a magyar zene, s különösen Bartók Béla.

Kérdésemre, miszerint ***„miért éppen Finnország és Magyarország az idei fesztivál főszereplője?”*** a konzulátusi bemutató egyik házigazdája, a fesztivál művészeti igazgatója, Ken-David Masur elmondta, hogy a két ország választása részükről tudatos volt. Az oka az, hogy idén két évfordulót is ünnepel a zenei világ. Az egyik Jan Sibelius születésének 150. és a másik Bartók Béla halálának 70. évfordulója. Ez a két évforduló meghatározó volt, amikor az idei programot összeállították.

Az idei fesztiválon, több mint két tucat rendezvényre kerül sor, több manhattani helyszínen. A koncerteken megszólalnak majd Sibelius és Bartók művei mellett Kodály, Dohnányi, Rautavaara és Bach szerzeményei is.

A fesztiválon a komoly zene mellett a jazz is fontos szerepet kap majd. A Fesztiválon a kortárs magyar zenét Agócs Katalin zeneszerző képviseli. Több mint 75 művész lép majd fel a különböző koncerteken, s köztük találjuk majd többek között a grúz származású, de Magyarországhoz szorosan kötődő, a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen tanult zongoraművészt, Nicholas Namoradze-t is. A Chelsea Music Fesztivál fontos partnerei idén Magyarország New York-i Főkonzulátusa, valamint a magyar Balassi Intézet New York-i központja is.

The 2015 Chelsea Music Festival

June 12-20, 2015

A Fesztivál internetes reklámja. Forrás: https://www.newyorkled.com/the-2015-chelsea-music-festival/

Egy politikai rendezvény, ahol egy szó sem esett a politikáról

New York, Bronx kerületének Riverdale elnevezésű negyedében található Seton Parkban, egy – a magyar tudósító számára szokatlan – politikai rendezvényt tartottak. Helyszínről küldtem Magyarországra tudósításomat. Számomra – európai számára – azért volt érdekes, s rendkívül tanulságos, mivel egy politikai eseményen szó sem esett a politikáról. A riverdale-i rendezvény főszereplője a híres énekes **Engelbert Humperdinckk** volt. A rendezvény bár választási célt szolgált, de valójában az énekes koncertje volt.

Az esemény egyértelműen politikai indíttatású volt. A soron következő választásokon az Egyesült Államokban, az USA kongresszusát választják meg. Ez az este egy olyan turné része volt, amelynek keretében augusztus hónapban Jeff Klein New York Állam szenátora 12 különböző időpontra és helyszínre hívta meg a régi zene iránt érdeklődő közönséget. A turné másik öt állomására a filmek szerelmesei kaptak meghívást, hogy különböző helyszíneken és időpontokban népszerű filmeket nézhessenek meg, természetesen ingyen. Az egész eseményen a politikát egy „legyező" képviselte. A park bejáratánál, a meleg időben, fiatal aktivisták osztogatták az érkező vendégeknek a Jeff Klein szenátort népszerűsítő legyezőket, amelyek felirata azt állította, hogy ő az a szenátor, akire lehet számítani. Számíthat rá New York Állam, s hát természetesen a szavazó is. Bár ezt a szöveg szó szerint így nem állította, ezt a politikai marketing praktikáin edződött „vájtfülű" tudósító" érezte bele" a legyező szövegébe. Ezen az egy tárgyon kívül a koncert felvezetőjében esett szó összesen két-három üdvözlő mondat erejéig politikáról, amikor az egyik kongresszusi képviselő üdvözölte a jelenlévő mintegy ezer fős közönséget. Majd a zenéé, a régmúlt daloké, slágereké volt a főszerep. Többek között elhangzott a *„Please release me, let me go, For I don't love you anymore"* kezdetű világhírű dal, amelyet Engelbert Humperdinckk egy kicsit erre az estére átírt szöveggel énekelt el, amelyből kiderült, hogy ezt a dalt az énekes immár 48 éve énekli. Az est főszereplője a ma is népszerű sztár, az a 82 éves Engelbert Humperdinck volt, aki Arnold George Dorsey néven Indiában született 1936-ban és hosszú ideig élt Angliában, ahol eleinte night-klubbokban szaxofonozott, majd 1958-tól énekeséként vált híressé. Legnagyobb sikerét 1963-ban énekelte először. Ez volt a „Please Release Me" kezdetű dal, amely annak idején még a Beatles-t is le tudta szorítani a slágerlista első helyéről. Az énekesi pályafutása alatt nagyon sok slágert énekelt el. Így például a híres „Spanish Eyes", vagy a „Quando, Quando". Engelbert Humperdinckk dalaiból több mint 130 millió lemezt adtak el. Természetesen a riverdale-i estén ezek a dalok is nagy sikerrel hangzottak el. A szervezés igen egyszerű volt. Részben az interneten, részben „szájhagyomány" útján terjedt el a riverdali lakosok között, hogy ingyenes koncert lesz a Seton parkban. A szájhagyomány azt is elterjesztette, hogy pokrócról, és ülőalkalmatosságról mindenki maga gondoskodjon. A közönség már korábban elkezdett szállingózni, s nyolcra szinte a park egész füves területe (gyakorlatilag egy baseball pálya és környezete) megtelt a füvön, pokrócokon piknikező, kempingszékeken beszélgető közönséggel. Érdekes volt látni, hogy a közönség főként az idősebb korosztályból került ki, bár azért fiatalok és gyerekek is szép számmal voltak jelen. A közönség idősebbik része elővette fiatalkori önmagát és „csápolt" a színpad előtt a régi népszerű, nagy slágerek hallatán. A riverdale-i közönség nemcsak az esti koncerten élvezhette a régi zenét, hiszen a politikai kampány Riverdale egy másik parkjában ugyancsak nosztalgiázással folytatódik, ahova a helyi bronxi képviselő szintén hívta egy ingyenes közösségi koncertre a környék lakosságát.

Martin Luther King-koncert

Martin Luther King, amerikai baptista tiszteletes, polgárjogi harcos, politikai aktivista, az afroamerikai polgárjogi mozgalom egyik vezető személyisége 1929. január 15-én született. Minden év januárjának harmadik hétfőjét Martin Luther King-nap néven ünnepnappá nyilvánították az Amerikai Egyesült Államokban. Ezen a napon szerte az országban különböző eseményeken emlékeznek meg arról, hogy Martin Luther King célja a fehérek és feketék között fennálló jogi egyenlőtlenség és a feketékkel szembeni faji megkülönböztetés megszüntetése volt.

Január 16-án, New York egyik híres zsinagógájában, a bronxi, riverdale-i Héber Intézet Bayit elnevezésű zsinagógájában idén is megrendezték a Martin Luther King-emlékkoncertet. Mint ahogyan évek óta mindig ilyenkor, idén is a Green Pastures Baptist Church kórusa lépett fel, Roger Hambrick tiszteletes vezetésével.

A Martin Luther King-megemlékezések állandóan visszatérő gondolata leghíresebb beszédének felidézése, amelyben az álmairól beszélt. A híres beszéd egyik legfontosabb gondolata az volt: „Van egy álmom, hogy négy kicsi gyermekem egy napon olyan nemzet tagja lesz, ahol nem a bőrszínük, hanem a jellemük alapján ítélik meg őket."

Az idei fellépés különleges élményt is tartogatott a közönség számára, ugyanis az ilyenkor szokásos gospeldalokon, imákon kívül megszólalt Shlomo Carlebach néhány zeneműve gospel előadásban. Carlebachot az amerikai és az izraeli közönség „éneklő rabbiként" tartja számon. Carlebach mint zeneszerző létrehozott egy olyan stílusú zenét, amely ötvözte a haszid és a modern zenét. Azt tartják róla, hogy a huszadik század legkiemelkedőbb zsidó vallási dalszerzője, nem véletlen, hogy dalai a zsidó koncertek állandó műsorán szerepelnek.

Természetesen a koncert befejező száma a We Shall Overcome volt, amely ma már himnusszá, a polgárjogi mozgalom himnuszává nemesedett. A közönség együtt énekelte a kórussal és Roger Hambrick tiszteletessel.

Emlékezz – Remember

Mezei András költő tényversei ihlették Sós László és Kemény Éva UNESCO-díjas, érdemes művészek képeit, amelyekből album készült. A zsidó és a cigány holokausztról, az áldozatokról szóló albumot, illetve a képekből rendezett kiállítást New Yorkban ünnepélyes körülmények között, közel háromszáz résztvevő előtt nyitották meg.

Mezei András költő, Kemény Éva, Sós László UNESCO-díjas, érdemes művészek

Emlékezz – Remember címmel, a Bnai Zion Alapítvány New York-i kiállítótermében, a holokauszt 60. évfordulója alkalmából nyílt meg a kiállítás, ahol az érdeklődő közönség azokat a képeket láthatja, amelyek a két művész által Mezei András költő tényverseit illusztráló albumban jelentek meg.

A Bnai Zion Alapítvány és a New York-i Magyar Főkonzulátus által szervezett kiállítás meghívójában az állt: *„azért adtuk ki ezt a könyvet, mert érthetőbbé kívántuk tenni a megérthetetlent, amit csak így, a dolgok közvetlen, konkrét érzékelésén keresztül lehet személyes élménnyé tenni. A tényversek és a kollázsok egyaránt a megtörtént, a nem kitalált elemekből alkotják a sűrítményeiket, hogy a látó szemek lássák a felhalmozott hajfonatokat, a gyerekcipők óriáshalmazait a már nem létező arcokkal színről színre."*

A kiállítás megnyitóján megjelentek a magyar diplomáciai testületek vezetői: Simonyi András nagykövet és dr. Horváth Gábor főkonzul mellett a New Yorkban ebből az alkalomból tartózkodó magyar állami delegáció tagjai is. A megnyitón jelen voltak New York állam és New York város magas rangú tisztviselői is. A kiállítás megnyitóján a jelenlévő művészeket – Sós Lászlót, Kemény Évát, vagy ahogyan a budapesti művészetkedvelők ismerik őket: a SO-KY művészházaspárt –, illetve Mezei András költőt Mel Parness, a Bnai Zion Alapítvány elnöke mutatta be a közönségnek. A kiállításon nemcsak a zsidó, hanem a cigány holokauszt képei is megjelentek. Ezt a tényt emelte ki a kiállítást és a képeket méltató beszédében Horváth Aladár. Dr. Horváth Gábor New York-i főkonzul a kiállítás képeinek, illetve az album méltatásában Kertész Imre szavait idézte fel.

A kiállítás megnyitójának legszemélyesebb beszédét Arthur Schneier, a New York-i Park East Zsinagóga főrabbija tartotta. Elmondta, hogy ő a holokausztot nem a történelemkönyvek lapjairól ismeri, hanem személyes élményeiből. Saját családja tragédiáján keresztül és saját élményei alapján a rendkívül személyes hangú emlékezés aláhúzta a kiállítás és az album címét. Arthur Schneier azonban hozzátette: ne csak emlékezz, de mondd el a fiatalabb generációnak, hogy mi történt, hogy soha ne ismétlődhessék meg az a borzalom, ami a második világháború idején megtörtént. Schneier rabbi elmondta, hogy kevesen tudják, de a magyar zsidók deportálása, megsemmisítése nem 1944-ben, hanem 1941-ben kezdődött meg – korábban, mint ahogy a német csapatok megszállták volna Magyarországot.

Ezt a tényt saját személyes történetével igazolta. Beszédében kihangsúlyozta, hogy a második világháborúban elpusztult hatszázezer ember nem csak zsidó volt, hanem magyar is. Hány és hány lehetséges Nobel-díjas tudós, orvos és mérnök pusztulhatott el? – tette fel a költői kérdést, s meg is válaszolta: ez a veszteség nem csupán a zsidóság, de a magyarság vesztesége is.

Egy mintegy tízmilliós nép hatszázezer honfitársát vesztette el a vészkorszak idején. Arthur Schneier kihangsúlyozta, hogy ez nem ismétlődhet meg. Ezen kell mindenkinek munkálkodnia, legyen az zsidó, cigány vagy akármilyen nemzetiségű vagy vallású ember.

A Bánk bán New Yorkban

A New York-i Lincoln Centerben, a David H. Koch Theaterben telt ház előtt csendültek fel 2018. október 30-án Erkel Ferenc operájának, a Bánk bánnak a dallamai a Magyar Állami Operaház művészeinek előadásában. Az amerikaiak és a nemzetközi diplomácia tagjai először élvezhették élőben a magyar operaművészet talán legfontosabb operáját. Az alábbi tudósítást küldtem Budapestre, New Yorkból.

A Magyar Állami Operaház New York-i vendégszereplését a Bánk bán előadása nyitotta meg a New York-i Lincoln Centerben, a David H. Koch Theaterben. Ez a színház a New York-i Lincoln Centerben, közvetlenül a Metropolitan Operaház mellett található, s nevezetessége, hogy míg korábban a New York City Opera otthona volt, addig mára a balettművészet fellegvárává vált. Az operaházi vendégszereplést megnyitó október 30-i estén az előadást megelőzően Bogyay Katalin nagykövet, a magyar ENSZ-misszió vezetője egy fogadáson látta vendégül a megjelent ENSZ-vezetőket, az ENSZ két főtitkárhelyettesét, számos ország nagykövetét, valamint a nemzetközi sajtó képviselőit, köztük a Foreign Press Association elnökét. A közönség soraiban számtalan amerikai magyar foglalt helyet, azonban nemcsak New York-i lakosok voltak ott. A közönség soraiban volt látható az ENSZ számos vezetője, több ország nagykövete, s ott voltak a nemzetközi sajtó és természetesen az amerikai művészeti élet számos képviselője is. A közönség a színházterembe lépéskor megkapta az Operaház vendégszereplése és a Bánk bán bemutatója alkalmából kiadott műsorfüzetet, amelyben Plácido Domingo üdvözölte a fellépő művészeket, és ajánlotta a nézők figyelmébe a bemutatandó előadásokat.

Magyar opera és balett New Yorkban

A Magyar Állami Operaház New Yorkban a klasszikus magyar opera, Erkel Ferenc Bánk bánja mellett bemutatja Bartók Béla „A kékszakállú herceg vára", Goldmark Károly „Sába királynője" és Vajda János „Mario és a varázsló" című műveit is. Az operaművészet kedvelői számára a most New Yorkban bemutatott Bartók- és Goldmark-operák jól ismertek lehetnek, hiszen e két operát játsszák a nemzetközi színpadokon talán a legtöbbet a magyar operák közül, azonban sem Erkel, sem Vajda műveit nem igazán ismerheti a közönség. Erkel Ferenc Bánk bán című operáját október 30-án először mutatták be az Egyesült Államokban. Bogyay Katalin nagykövet tudósítónk kérdésére hangsúlyozta, hogy komoly dolognak tartja, hogy az amerikai közönségnek az Operaház ma bemutatja azt az operát, amit „mi magyarok igazán nem szoktunk külföldön bemutatni, mivel ez egy valóban nehéz opera".

Két esztendővel ezelőtt a magyar ENSZ-misszió az ENSZ épületében, a közismert közgyűlési teremben ünnepelte 1956 hatvanadik évfordulóját. Tudósítóként akkor azt írtam, hogy „jó volt magyarnak lenni New Yorkban". Az október 30-i operaházi bemutató estéjén ugyanezt lehetett érezni a Koch Theaterben. A nemzetközi közönség állva tapsolta, s köszönte meg az Operaház művészeinek az előadás végén azt az élményt, amiben része lehetett. A közönség rendkívül vegyes volt. Számos magyar hangot lehetett hallani a teremben. A tudósító mellett a nézőtéren nagyon sok magyar foglalt helyet. A közönség egyik tagja az előadás után a ruhatárban, a kabátokra várva azt mondta tudósítónknak, hogy „az előadás során háromszor is nagyot sóhajtottam. Először a bordal hallatán. Nagy sóhaj tört fel belőlem, amikor Tiborc panaszát hallottam, de az igazi nagy sóhaj akkor tört fel belőlem, amikor felhangzott a Hazám, hazám, te mindenem. Már régen élek itt New Yorkban, de mindig erősen megdobban a szívem, ha meghallom ezt." Az egyik mellettünk álló néző megjegyezte: *„Igen, igen, ez igaz, én is így érzem, de Tiborc panaszát hallván azt gondolom, hogy ez az opera akár ma is játszódhatna."* Emlékezzünk meg az előadást sikerre vivő művészekről. II. Endre: Bakonyi Marcell, Gertrud: Németh Judit, Ottó: Horváth István, Bánk bán: Molnár Levente, Melinda: Szemere Zita, Tiborc: Rácz István, Petur bán: Haja Zsolt, Biberach: Cseh Antal voltak. Az előadást Vidnyánszky Attila rendezte, a karmester Kocsár Balázs volt. A Bánk bán bemutatóját megelőző estén kezdődött meg New Yorkban a magyar kultúrát népszerűsítő kéthetes rendezvénysorozat. Az események első produkciói a két évvel ezelőttről megismert „fényfestés", a New York egyik hídjára történő vetítés volt, illetve az angliai „Got Talent" című vetélkedő döntőjébe került csapat, a Fricska mutatott be magyar néptáncot.

Ünnepek és felvonulások — a New York-i szilveszter

Ha New Yorkot élő szervezetnek tekintem, akkor az ünnepei és az itt tartott felvonulások a város szívdobbanásai. Ugyanis a város nem csupán az ünnepnapokat éli meg: ilyenkor az utca – amely máskor a közlekedésé – egy napra a közösségé lesz. Leginkább az Ötödik sugárúton, de másutt is.

A felvonulás itt régi hagyomány: a különböző „falvak", ahogy korábban neveztem a szomszédságokat, sorra kivonulnak, és megmutatják magukat a többieknek. Egy-egy ilyen menet olyan, mint amikor az almából egy szeletet kivágnak, és felmutatják: nézzétek, ilyenek vagyunk.

A leghíresebb talán a szilveszter a Times Square-en, ahol éjfélkor leereszkedik a fénygömb, és a tömeg együtt számol vissza. Aki egyszer is látta a televízióban, annak ez maga New York. Kevesen tudják, hogy a merészek, s akik a hideget is bírják, akár egész nap itt állnak a jó helyért. Magam a feleségemmel egyszer próbáltam délután ötkor beállni a sorba, de két óra múlva annyira fáztunk, hogy inkább elmenekültünk.

A hálaadás reggelén is hasonló a helyzet: a Macy's áruház parádéja vonul végig a városon, óriási, héliumtöltésű rajzfilmfigurák lebegnek léggömbként a felhőkarcolók között.

A Szent Patrik-napi felvonuláson az Ötödik sugárúton szinte mindenki írnek vallja magát. A Pride-on, a meleg büszkeség felvonulásán is sokan vannak. Ugyanezt tapasztaltam magam is a Puerto Rico- vagy az Israel Day-en. Hasonló érzés kerít hatalmába a híres, nevezetes New York-i maratonon, amely mind az öt kerületen végigfut, és amelyre természetesen az egész város kiáll az utcára szurkolni a futóknak.

Számomra ezek a napok, ezek a felvonulások mutatják meg a legjobban, hogy New York sok kis városból, faluból áll. Ezek ugyanis azok a pillanatok, amikor egy-egy közösség kiáll mindenki elé, és megmutatja magát.

A 2016-os szilveszter

2016. december 31-én küldtem egy tudósítást, amely rendkívül jellemző, hiszen ez minden évben megismétlődik, hasonló körülmények között. Jellemzi a várost az, ami 2016-ban történt. A tudósítás elsősorban a rendőrség szerepéről szólt, de megmutatta, hogyan készült fel New York a 2016-os szilveszterre.

New Yorkban az év legnagyobb tömegeket megmozgató eseményére készülnek. Egyes vélemények szerint a hideg idő ellenére egymillió, de nem elképzelhetetlen, hogy akár több ember is ott lehet New Yorkban a Times Square-en az év utolsó estéjén a szokásos szilveszteri bulin. Az emberek készülnek az eseményre. A rendőrség is.

Az év legnagyobb bulijára készülnek, amelyet évek óta a világ egyik közepének kikiáltott terén, a Times Square-en, illetve a Broadway központi részén és a 42.–50. utca, illetve a Columbus Circle (a Central Park legdélebbre eső része) környékén tartanak. Ez tömegrendezvény a javából. Egy teljes városrészt lezárnak, és ennek közepén, a Times Square-en lesz a buli központja. A helyszínre a szervezők úgy nagyjából egymillió embert várnak, de hallani olyan véleményt is, hogy nem lehetetlen, hogy akár kétmillió ember is megérkezik, és szorongani fog a New York-i hatodik és nyolcadik sugárút, illetve a 34. és 59. utca közötti területen a meglehetősen hideg időben, hogy élvezze a fellépő zenészek, énekesek műsorát, és lássa New York egyik szimbólumává vált üveglabdát, amelyik 1907 óta minden év utolsó napján éjfélkor jelzi az évek fordulóját. S ehhez adjuk hozzá mindazokat, akik a televízió közvetítéséből élvezhetik majd a szilveszteri parádét. Egyes becslések szerint ez akár a kétszázmillió embert is meghaladó nézettséget jelenthet majd az Egyesült Államokban, világszerte pedig gyakran egymilliárdos nézettséget említenek. A New York-i rendőrség közleménye szerint december 31-én délután fél kettőtől fokozatosan, majd négy órától teljesen lezárják a forgalom elől a 34. utcától az 59. utcáig, illetve az 5. és a 12. sugárút közötti városrészt. Nemcsak a sugárutakat, de a keresztutcákat is lezárják. Délután hat órától már nemcsak a gépkocsiközlekedés elől zárják le a területet, de a személyforgalmat is korlátozni fogják.

Sőt a tömegközlekedési eszközök sem fognak megállni a Times Square környéki megállókban. Ezzel együtt a rendőrség arra kérte New York lakosságát, hogy csak a tömegközlekedést, elsősorban a metrót vegyék igénybe, mert másként a környék nem lesz megközelíthető. Természetesen parkolni sem lehet majd a kijelölt területen. A New York-i rendőrség illetékese, James O'Neill a rendőrség sajtótájékoztatóján kijelentette: „Az emberek biztonságban lesznek szilveszterkor. Mi ott leszünk." A rendőrség úgy készül, hogy a buli területét úgy zárja le, hogy ne kerülhessen sor a nizzai vagy berlini terrormerényletekhez hasonló terrorcselekményre. A rendőrség szakértői elmondták, hogy a Times Square környékét több tucatnyi homokkal töltött teherautóval, kukáskocsikkal fogják blokkolni, megakadályozandó, hogy olyan teherautós terrorcselekményt hajtsanak végre, mint azt Európában tették a terroristák.

A rendőrség bejelentése szerint a 65, húsz, illetve tizenöt tonna homokkal megtöltött teherautón kívül további száz rendőrségi járművet vezényeltek ki a területre, és összesen 7000 rendőr vigyáz arra, hogy a buli területe biztonságos legyen. A rendőrségi szakértő hozzátette, hogy úgy készülnek, hogy akkor is biztonságos legyen a terület, ha akár kétmillió ember jön el megnézni, hogy a híres New York-i ikon, a Times Square üveglabdája jelezze, hogy vége a 2016-os évnek, s megkezdődik a 2017-es esztendő. A rendőrség komolyan veszi, hogy vigyázni fognak a jelen lévő tömegre. Ezért megtiltották az esernyők, illetve a nagyobb hátizsákok és nagyobb táskák bevitelét a zárt területre. A buli egész területére alkoholtartalmú italok bevitele is tilos!

Azt, hogy a rendőrség komolyan veszi feladatát, az is mutatja, hogy már az előző napon is azt láttam, hogy rendkívüli a készültség: fegyveres rendőrök, s rendőrkutyák segítségével vizsgálják át a területet.

A közösségi média a tájékoztatás fontos eszköze

A New York-i rendőrség a közösségi média segítségével hívja fel a lakosság és a vendégek figyelmét a biztonsági előírásokra. New York polgármestere a Twitteren biztosította a lakosságot, hogy a New York-i rendőrség biztonságossá teszi a szilveszteréjszakát mindenki számára. A polgármester azonban rossz hírt is közölt a New York-iakkal. Bejelentette, hogy december 31-én, csaknem nyolcvan év után be fog zárni a 7. sugárúton található talán legnépszerűbb New York-i étterem, a Carnegie Deli, amelyik a világ leghíresebb pastramis szendvicsét árulta 1937 óta. Egy rendőrségi szakértő szerint a városok sűrű utcáin szervezett „tömegrendezvények békés mederben tartása a rendvédelmi erők egyik legnehezebb feladata". Tegyük ehhez hozzá, hogy a bostoni merénylet után ez az állítás fokozottan tűnik igaznak, hiszen ezekben az esetekben nem állíthatók fel például olyan kapuk, amelyek a repülőtereken állnak a biztonsági szakemberek rendelkezésére. Tehát nem tudják minden egyes ember táskáját egyenként átvizsgálni, így rendkívül nehéz az öngyilkos merénylők kiszűrése. Ezért mondható, hogy a New York-i rendőrségnek a szilveszteri buli biztosítására kialakított terve rendkívül fontos. Persze ehhez a lakosság megértése és együttműködése is szükséges.

Magam néhány évvel ezelőtt megpróbáltam személyesen részt venni ezen a hagyományos szilveszteri bulin, hiszen ez valóban nagy buli, nagy élmény, de őszintén bevallom, hogy a hideg és az elviselhetetlenül óriási tömeg miatt elmenekültem, s inkább a televíziós közvetítést választottam. Biztos vagyok benne, hogy jobban jártam. Már évekkel ezelőtt, amikor még nem voltak ilyen szigorúak a rendőrségi előírások, amikor még „csak" kordonokkal védték a buli területét, magam is tapasztaltam a New York-i rendőrség udvarias, de szigorú fellépését.

Mert azt el kell ismerni, hogy a komoly hidegben a rendkívüli nagy tömeg kezeléséhez a szolgálatot teljesítő rendőröknek nagy türelemre van szükségük. Persze vannak, akik zaklatásnak élik meg a rendőrség óvatosságát, azonban azt gondolom, hogy a többség egyetért azzal, hogy a biztonság minden erőfeszítést, s akár kellemetlennek tűnő ellenőrzést is szükségessé tesz. Mert lássuk be, a biztonság a legfontosabb mindenekelőtt.

A fotózás, mint a tudósítás témája

Az elmúlt mintegy huszonöt évben tudósításokat küldtem New Yorkból a fotózás szerelmesei számára is. Ilyen volt egy 2015-ös tudósításom is.

A drónok és a „street photography", a PhotoPlus Expo sztárjai

New York, s talán a világ egyik legnagyobb kiállítási központjában, a Jacob Javits Centerben több mint 230 kiállító mutatta be termékeit, szolgáltatásai. A világ több mint hetven országából érkezett, huszonegyezernél is több szakember, professzionális fotósok, a fotózás amatőr szerelmesei, filmesek, diákok és pedagógusok élvezhették a világ fotó, videó és filmiparának seregszemléjét.

Az 1983-óta rendszeresen megrendezett PDN PhotoPlus Konferencia keretében több mint 100 oktatási szemináriumot, fotósétát és mesterkurzust szerveztek meg, hogy a résztvevők megnézhessék, megérinthessék, kipróbálhassák, összehasonlíthassák a legújabb fotó-, videó-, és filmes termékeket és szolgáltatásokat.

A kiállítók, az oktatási programok szponzorai között leginkább a fotó és filmes szakma legnagyobb résztvevői voltak jelen. Csak példaként említve a legközismertebbeket: Canon, Nikon, Zeiss, Sony, Fuji, Samsung. Persze kiállítóként a legismertebb fotóáruházak, így a B and H és az Adorama standjai is jelen voltak, s a jól ismert fotóáruházak extra kedvezményeket ajánlottak a kiállítás és konferencia résztvevői számára.

Egyre nagyobb légteret használnak a fotósdrónok az egész világon. Nem véletlen tehát, hogy a kiállításon és konferencián résztvevő tudósító számára a PhotoPlus Expo 2015 sztárjai a drónok voltak. A rendkívül kicsi, alig pár centiméter méretű, beépített kamerákkal rendelkező drónoktól, a méteres, a különböző célú kamerákkal felszerelt drónokig, szinte mindegyiket működés közben láthatták az érdeklődő szakemberek. Egy becslés szerint az elmúlt esztendőben, egyedül a világ talán legnagyobb webáruháza több mint 16 millió dollár értékben értékesített drónokat. Ez azt jelenti, hogy a világon csak tavaly több mint 130 ezer pilóta nélküli készülék talált gazdára.

A becslés szerint ez a szám ebben az évben megtöbbszöröződik majd. Ezt a jóslatot igazolja az is, hogy a kiállításon, a helyszínen is megvásárolhatók voltak ezek a repülő készülékek. A kiállításon látható volt a rendkívül olcsó, a kevesebb mint 5 dollárba kerülő, de volt több ezer dolláros készülék is. A technika fejlődése eredményeként magánszemélyek, akár az amatőr fotósok számára is könnyen elérhetők a fotós drónok. Akár egy gyerek is könnyen kezelni tudja, valószínűleg ez is okozhatja a fotós drónok rendkívüli népszerűségét.

Fotózás oktatása

A világ legnagyobb fotós oktatóközpontjává változott négy napra a New York-i Jacob Javits center. A számtalan „tanteremben" a különböző szinteken – a kezdőtől, a profi fotósig – a négy nap alatt telt ház volt. Volt olyan előadás, amelyet csak állóhelyen lehetett végighallgatni. A legnépszerűbbek azok az „előadások" voltak, amelyeket nem tantermekben, hanem a kiállítási központ közeli utcákban, tereken, parkokban rendeztek meg. Ezeken a fotósétákon ki lehetett próbálni az oktatás tárgyát, például a világítástechnikai eszközöket.

Trendek a fotózás világában

A PhotoPlus 2015 Konferenciának a tudósító számára legérdekesebb előadásai azok voltak, ahol a fotózás világával kapcsolatos trendeket elemezték. A trendek alapja, hogy a becslések szerint a világon egy évben 400 milliárd fényképfelvétel készül és ezen képek nagy része az interneten a közönség számára, elsősorban az instagramnak és a facebooknak köszönhetően publikálásra is kerül. A fotózás mindennapos dologgá, szinte mindenki által elérhetővé vált, elsősorban a fényképezésre alkalmas telefonoknak, különösen az okostelefonoknak köszönhetően.

A konferencia egyik – 30+ éves – előadója ezt így magyarázta: *„Ha a nagyszüleimet próbálnám a Google eredményei között keresni, akkor gyakorlatilag nem találom meg őket, a szüleimet se nagyon, de azért már előfordulhat, hogy a guglizás eredményeként róluk találhatok valamit. A mi generációnk már megtalálható az interneten, de a gyermekeink már mindenképpen. Ez határozza meg a várható trendet."*

A social media fejlődése – ezen belül elsősorban az Instagram fejlődése – a meghatározó a fotográfia fejlődése terén. A fotográfia fejlődésének irányát a közösségi média fejlődése határozza meg. Fotográfia már most nincsen és a jövőben nem lesz meg a közösségi média nélkül. Ugyanakkor a social media nincsen meg fényképek nélkül!

Ez az állítás igaz az egyénekre és a szervezetekre egyaránt. Ez az állítás különösen az olyan vállalatokra igaz, amelyek termékeket, szolgáltatásokat „brand"-et ajánlanak az online piacon. A régi igazság, hogy a fénykép többet mond minden szónál, az internet világában különös hangsúlyt kap. Az interneten, ahol az áru csak virtuális valóságában jelenik meg, ott egyértelműen az áru fotója nélkül a termék szinte eladhatatlan.

A történetmegosztás

A konferencia egyik előadója azt állította, hogy mindennek az alapja a „share your story”. Azaz, magyar fordításban „oszd meg a történetedet”.

A public relations elméletéből jól ismert „storytelling” – azaz, a történet mesélés – a fotózás és a közösségi média világának köszönhetően továbbfejlődött. A storytelling szerint az árudról ne direktben mondj el állításokat, hanem azt helyezd valamilyen történet keretébe, s úgy ismertesd a lehetséges vásárlókkal. Nos, ez a fotózás világában különös hangsúlyt kap.

A fotók ugyanis történeteket mesélnek el. S a trend szerint ezeket a képeket kell megosztani a közösségi médiában, amelynek az lehet az eredménye, hogy a termék irányába növekszik a bizalom, és ennek következtében nő a eladás, tehát a profit.

Utcai életképek

Ebbe az előbb felvázolt trendbe illik bele a „street photograpy” is. A kifejezést magyarra leginkább az „utcai életképek” kifejezéssel lehet átültetni. Ezek az utcai életképek nemcsak utcák, házak, tájak, de emberek is. Zsánerképek.

A street photographer – az utcai fotós – a pillanat krónikása. A fotós feladata meglátni és megmutatni azt ami az utcán történik, érdekes, avagy csak említésre méltó. Az utcai fotós feltétlenül történeteket mesél el, akár csak egyetlen képével is, de egy sorozattal feltétlenül. Egy történetet egyetlen képpel is el lehet mesélni, akár abból az alkalomból, amit az utcán látok, vagy akár csak azzal, ami abban az utcában történik, amelyben lakom.

A konferencia egyik előadója szerint a street photography szorosan kapcsolódik a human photography-hoz, magam ehhez hozzátenném, ezen képek ismeretében, hogy személy szerint ezeket a képekre a szociofotó kifejezést használnám.

A PhotoPlus 2015 a fotózás jelenkori világának volt a seregszemléje. A résztvevők megtekinthették a fotózás technikájának legmodernebb eszközeit, szolgáltatásait részt vehettek professzionális fotósétákon, ahol élőben ki is próbálhatták a felkínált eszközöket. Részt vehettek fotó – videó mesterkurzusokon, nemcsak az amatőr, vagy profi fényképészek, de a filmezés, a videókészítés szakemberei is. Mindezek a szakemberek a Konferencia alkalmával eszmét is cserélhettek a fotózás, a film és a videókészítés jelenéről és jövőjéről.

A fotósszakma seregszemléi

Nyolcadik alkalommal találkozott a fotószakma kínálata az érdeklődő fotóamatőrökkel és profi fotósokkal az OPTIC 2022 konferencián New Yorkban, a világ egyik legnagyobb fotóáruháza, a B&H szervezésében. Az eseményen a fotószakma legjobb előadói, szakértői adtak tanácsot a fotózás, videózás iránt érdeklődő amatőrök és profik számára egyaránt.

Néhány benyomás és tapasztalat

A rendezvény nem titkolt célja marketing, a B&H, illetve a fotótermékek készítőinek bemutatása, a termékek és szolgáltatások népszerűsítése volt. Persze a közönség nemcsak az új termékeket, szolgáltatásokat ismerhette meg, hanem a résztvevők gazdagabbak lettek ismeretekben is, hiszen az előadások olyan továbbképzésnek tekinthetők, amelyek a fotóstársadalom fejlődését szolgálják.

Az OPTIC kiállításon és konferencián számos kiemelkedő fotóipari terméket, fényképezőgépet, objektívet, vakut, fotóállványt, fotótáskát, fotós szoftvereket, s sok más hasznos terméket mutattak be.

Újdonságok a kamerák világában

A kiállításon és konferencián bemutatták többek között a Sony a7 IV Mirrorless Camerát. A Sony a7 IV egy univerzális kamera, amely nemcsak fényképezőgép, de videókamera-feladatokat is ellát. A kamera olyan felbontással és AF-teljesítménnyel rendelkezik, amely vonzó lehet a „tartalomkészítők", fotósok és filmesek számára, mivel 4K 60p videórögzítést tud biztosítani.

A kamera bemutatásakor kiemelték a kamera kitűnő automata élességállítási képességét.

A konferencia előadója javasolta továbbá a Sony a9 II kamerát, amely gyorsabb teljesítményt kínál. A bevált, 24,2 MP-es teljes képkocka minőséget biztosító kamera gyorsasága miatt elsősorban sportfelvételek készítésére ajánlott.

A fotósok számára az ajánlatból kiemelkedik a Nikon Z9 jelű professzionális fényképezőgép, amelyet AF-teljesítménye és nagy felbontású 8K-videórögzítése jellemez. A Z9 olyan fényképezőgépnek tűnik, amely a professzionális fotósok és filmesek számára komolyan vonzó lehet.

A fényfestés nemcsak világítástechnika

A konferencián két előadás is a fényekről szólt: az egyik a vizuális írástudásról, a másik a „fényfestés" tudásáról és alkalmazásáról számolt be. A tudósító mindkettőt kiemelkedőnek és rendkívül látványosnak tartotta. A „fényfestésről" szóló előadás a fotókészítés világítástechnikai kérdéseinek egy teljesen új felfogását mutatta be, ahol a világítás módja, eszköze a fotóművészet látványelemévé válik.

Az előadó kifejtette, hogy a fotós használhat akár tükörreflexes fényképezőgépet, vagy akár okostelefont is, csak meg kell győződnie arról, hogy kamerája rendelkezik hosszú expozíciós képességgel.

Rendkívül szimpatikusak voltak a házilag készíthető világítási elemekre vonatkozó egyszerű tanácsai. Csak egy példa: a tanácsa szerint a fényképező alkalmatosságon kívül szükség van még vakura, egy minden otthonban megtalálható elemlámpára, valamint sütőpapírra, amit fel kell tekerni, s a papírtekercsbe bele kell tenni az elemlámpát, máris rendelkezésre áll egy fénypálca. De világításra alkalmas az elemlámpa és egy üdítős üveg is. A fényfestő pálca akár egy fénycsővédő műanyagból is készíthető. A fénycsővédő műanyag egyik végén lesz a zseblámpa, a túlsó végét le kell ragasztani, s máris készen van a Star Wars-filmekből ismert fénykard, amely egy-egy fotó látványos eleme lehet.

A hosszú expozíciós idő jól alkalmazva csodás effektek előállítására képes. Az előadó bemutatott egy, a saját weboldaláról származó képekből készült slideshow-t, ahol a legkülönbözőbb fényeffektekkel bizonyította állításait.

Professzionális retusálás

A konferencia előadásai között az egyik legnagyobb érdeklődés a „Hogyan szerkessze az utazási fotóit profi módon!” című előadás iránt volt. A Scott Kelby által tartott előadás a fotóretusálás rejtelmeibe vezette be az érdeklődőket. A terem kicsinek bizonyult, sokan csak állva tudták végighallgatni és nézni gyakorlati útmutatóját.

Scott Kelby egy fotósoknak szóló online oktatási közösség elnöke. A Photoshop User magazin szerkesztője, kiadója és társalapítója. Az általa írott könyv, a Digital Photography Book a digitális fényképezés világának első számú könyvévé vált. Scott Kelby előadásában bemutatta, összehasonlította a Lightroom és a Photoshop szoftverek tudását, lehetőségeit. Gyakorlati bemutatója nem arról szólt, amiről az ilyen előadások általában szólnak, miszerint a Photoshop milyen extra lehetőségekre, a fotók manipulálására alkalmas eszköz, hanem arról beszélt, hogy egy fotós hogyan tudja a technikailag rosszul sikerült képeit nemcsak használhatóvá, hanem igazán élvezhetővé tenni.

A fényképezés univerzális nyelv

A másik, a tudósító számára kiemelkedően érdekes előadást egy nemzetközileg elismert tájfotós tartotta, aki a fotózáson kívül orvosként, radiológusként képelemzéssel, diagnózisfelállítással foglalkozik.

Figyelemfelkeltő előadásában a vizuális írástudás elsajátításáról beszélt, arról, hogy hogyan lehet hatékonyan kommunikálni a képeken keresztül.

Az előadó szerint a fotózásnak két része van. A technikai rész, ami viszonylag könnyen megtanulható szorgalommal és idővel. A másik az esztétikai rész, amelyet sokkal nehezebb elsajátítani. A legfontosabb tényező szerinte, hogy ki tudjuk magunkban fejleszteni a nyilvánvalón túl látás képességét. Úgy fogalmazott, hogy a fényképezés egy univerzális nyelv, ahol az ábécé maga a kamera, a szótagok az expozíció, a fókusz, a szavak a vizuális elemek, a mondatok pedig a kompozíció.

Az OPTIC 2022 konferencia és kiállítás szervezői kihasználták az internet adta lehetőségeket, hiszen az iparág szakértői és a világszínvonalú fotósok élőben és online is adtak tanácsokat az érdeklődők számára, hogy jobban tudják használni a legmodernebb eszközöket, tanulják meg a fotózás legkorszerűbb módszereit, és hogy fényképfelvételeik, videóik jobb minőségben készülhessenek el.

MINDEN, ami a fotózáshoz, MINDEN, ami a filmezéshez szükséges

A világ talán legnagyobb fotóáruháza, a B&H fotóáruház, New York városának egyik ikonikus helyszíne – mondhatnánk látványossága miatt – ötvenéves. Ebből az alkalomból szervezték meg a Jacob Javits Kiállítási és Konferenciaközpont új épületében a BILD EXPO kiállítást és konferenciát. Nem maradtam le erről az eseményről sem.

Az esemény több tízezres látogatótömeget vonzott a kiállítótérbe és a konferenciára. Nem véletlenül, hiszen ahogy mondani szokás: „aki él és mozog", a fotózás és a filmezés területén az ott volt a rendezvényen. A Bild felszerelési kiállításán a világ több mint 130 márkája mutatkozott be. A kiállítók között senki sem hiányzott a fotózás és a filmezés nagy multinacionális vállalatai közül, de közepes és kis cégek is jelen voltak. Természetesen óriási standdal jelentkeztek az óriások: Canon, Nikon, Sony. Bemutatták fényképezőgép- és objektívkínálatukat. A tudósító sok újdonságot látott, elsősorban a világítástechnika és a tv-stúdiotechnika terén; számos újdonság volt látható a képtárolás terén. Például a laptopokba építhető, kb. Gyufaskatulya méretű, 4 TB kapacitású ún. SSD merevlemezt.

Az esemény sajtóanyagának egyik legfontosabb üzenete az volt, hogy a Bild Expo „az innovációt és a kiválóságot ünnepli a kreatív technológiai iparágakban, amelyeket a B&H 1973 óta támogat". Az első Bild Expo egy különleges, új esemény, amely a fotó-, videó- és audiokreativitást ünnepli."

A sajtó számára nyújtott indoklás szerint a Bild a jiddis „kép" szót azért választotta, hogy ezzel is jellemezzék a B&H történetét, és *„a B&H 50 éves elkötelezettségét jelképezzék a vizuális és auditív művészet támogatása iránt".*

Jeff Gerstel, a B&H marketingvezetője, elmondta*: „Büszkén ünnepeljük a B&H 50. évfordulóját az eddigi legnagyobb rendezvényünkkel, hogy megköszönjük az embereknek, hogy sok éven át szolgálhattuk őket, és hogy elindítsuk a következő 50 évet."*

A Bild Expo nemcsak kiállítás, hanem több mint 60 előadásával segítette, ösztönözte az érdeklődőket, a vásárlókat jobb fotó- és filmfelvételek elkészítésére. Az esemény oktatás volt, fotós, filmes továbbképzés, ahol a legjobb gyakorlattal ismerkedhettek meg az érdeklődők, a legkorszerűbb eszközöket, módszereket mutatták be. Gyakorlati műhelymunkákon, fotósétákon és egyéni portfólióértékeléseken keresztül oktatták a résztvevőket.

Egy tudósítás és publicisztika a 85. Oscar-gála kapcsán

Még 2013 februárjában írtam és küldtem Magyarországra egy publicisztikát, amely az év legnagyobb februári eseménye – legalábbis a sajtó szerint – az Oscar-díj átadása kapcsán született. Itt kell megjegyeznem, hogy ez az esemény minden évben hasonlóan megtörténik, természetesen minden évben a legnagyobb érdeklődést tartogatja.

Vannak olyan tv-csatornák, ahol napokig gyakorlatilag másról sem esik szó, csak arról, hogy mi is történt a „vörös szőnyegen", illetve az Oscar-díj átadásának színpadán. Ugyanakkor a másnapi reggeli amerikai tv-híradókban szinte mindenütt a vezető hír az előző esti Oscar-gála. Ebből az okból került ez a tudósítás egy New Yorkról szóló könyvbe. Bár nem itteni esemény, hatása felmérhetetlen az egész országra, így New Yorkra is. Hiszen a gála televíziós közvetítése alatt a város szinte kiürül, és csak teheti, hogy a TV-képernyő előtt ül, egyedül vagy egy nyilvános helyen többedmagával együtt.

Az Oscar-díj, hivatalos nevén Academy Award, a világ talán legfontosabb filmművészeti díja. A díjat immár 85. alkalommal ítélték oda az Amerikai Filmművészeti és Filmtudományi Akadémia (AMPAS) tagjai.

A jelöltekre az akadémia tagjai szavazhatnak. Az AMPAS kijelöli az előző év filmterméséből a jelöltek listáját. A technikai kategóriákban három-három, a többi kategóriában öt jelöltet választanak ki. A legjobb film díjára tíz filmet jelölnek. Ezt a díjat a film producerei kapják. A díjat eredetileg a legjobb produkciónak hívták.

Nézzük, mi a gála és a közvetítése legfontosabb kérdése: hogy ki viselte a legszebb, és ki a legcsúnyább ruhát? A tv-csatornák helyszíni tudósítói, a stúdióból a műsorvezetők ezen polemizálnak percekig. Megszólaltatnak divatszakértőket, hogy értékeljék az esti gálán látható színésznőket, persze nem művészi kvalitásaik alapján, hanem a viselt öltözékeik alapján.

Személyesen a gálán nem tudtam jelen lenni, ugyanis egy kicsit nehézkes és főként drága lenne a New York-i tudósítónak a helyszínre utazni. Különben is van helyi tudósító, aki ott van a helyszínen, s a vele való kapcsolattartás fontos dolog. Azonban más is közrejátszik: nem csak arra a kb. határás utazásra gondolok, ami a New York–Los Angeles távolság, s nem is a legdrágább tétel a repülőjegy, hanem a szálloda, a helyi közlekedés, az íratlan szabályok szerinti öltözet, s sorolhatnám a költséges tételeket.

Így persze nem maradt más a tudósítónak, mint a televízió, a laptop, vagy a helyszíni tudósítói kapcsolat. Ilyen esetben a tudósító gyakorlatilag nem sokkal több információval rendelkezik, mint a néző. Bár a tudósító előre megkapja a legfontosabb információs sajtóanyagokat, a helyszínen történő eseményeket ugyanakkor ugyanúgy látja, mint a televízió nézői.

Számomra, mint televízió néző számára – s persze mint szerkesztő számára – az egész eseményből annak emberi oldala volt rendkívül fontos, ugyanis rámutat arra a tényre, hogy mekkora nagy a kulturális különbség Amerika és Magyarország között.

Erre egy konkrét példával szeretnék rámutatni. Az egyik díjazott színésznő, Jennifer Lawrence, a Napos oldal című filmben nyújtott alakításáért kapta meg a női főszereplőnek járó Oscar-díjat. Azonban az előző esti 85. Oscar-gála nemcsak ezért lesz számára emlékezetes, hanem azért is, mert amikor a színpadra vezető lépcsőn hosszú estélyi ruhájában felfelé ment, a ruhájában megbotlott és elesett. Ez mindenkinek a legrosszabb álmában csak akkor fordul elő, hogy élete egyik legfontosabb percében valami olyan történik vele, ami kellemetlenné teszi az eseményt. Nos, ez történt Jennifer Lawrence esetében. Megbotlott. Jelentem, láttam. Megbotlott.

S itt jön az érdekes kulturális különbség a két ország között. Magyarországon hogyan kommentálták az eseményt? Idézek két példát. Az egyik véglet: „Pofára esett az Oscar-díjas sztár" (Bors Online), „Jennifer Lawrence hatalmasat bukott az Oscaron" (Index).

Persze azért volt magyar sajtó, amelyik „visszafogottan", de azért igazságtalan módon tudósított a történtekről: „Különös pillanatok közé tartozott még, hogy Jennifer Lawrence, miközben a *legjobb női főszerepért járó szoborért ment a színpadra, elesett a lépcsőn, és meghatódottságából adódóan pár másodpercig szinte megpihent."* (Heti Válasz)

Aki nézte a tv-közvetítést, láthatta, hogy a fenti állítások enyhén szólva túlzások. Ugyanis jól látható volt, hogy a színésznő megbotlott, majd gyorsan felállt. Persze, a bulvársajtó szerepe magyarázható azzal, hogy így szeretne több olvasót szerezni magának, és hogy szenzációt próbál kreálni ott is, ahol valójában nincs semmi szenzáció.

Hogyan kommentálták Amerikában ezt az eseményt? Részben sehogy, ugyanis a híradások többségében meg sem említették, s ahol szó került róla, ott a tudósító így kommentálta*: „Elesett, de olyan természetesen viselte, mi pedig éppen ezért szeretjük."*

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy azért volt magyar sajtóorgánum, amelyik korrekt módon tudósított: „Ó! Ez megalázó volt" – mondta a színésznő, miután a jelek szerint nem igazán praktikus ruhájában a lépcsőn megbotlott és elesett, s hozzátette*: „Ugyan, srácok. Csak azért tapsolnak nekem állva, mert elestem, és ez eléggé megalázó pillanat."* (Nők Lapja Café, nlcafe.hu)

Az eset apróság, mondhatnánk. Igen, ez igaz, de az is igaz, hogy jellemző a két különböző mentalitásra. Jellemző, hogy míg vannak, akik mindenben a hibát keresik, azt szándékosan felnagyítják, addig a másik oldal el tudja nézni valakinek a botlását. Különösen akkor, ha az láthatóan nem szándékos hiba. Pedig ha valamely sajtóról elmondható, hogy szereti a szenzációt, akkor ez az amerikai sajtóról elmondható. S mégis…

Azt gondolom, hogy egy ilyen esemény, mint az Oscar-díjátadás gálaestje, sok-sok ilyen apróságtól válik olyan népszerűvé, amilyennek itt Amerikában vált, akivel csak beszéltem, mindenkinek a fő beszédtémája a gála volt. Nemcsak a ruhák miatt, hanem azért, mert a sztárokat is emberként mutatják be a tv-csatornák.

Ezt bizonyítja egy ugyancsak Jennifer Lawrence nevéhez fűződő másik apróság is. A díjátadó ünnepség után az ABC-tv-csatorna interjút készített Jennifer Lawrence-szel. Az interjú közben a háttérben elsétáló Jack Nicholson belépett a képbe és gratulált a fiatal, csupán 22 éves színésznőnek. A fiatal színésznő pedig teljesen természetesen úgy viselkedett, mint bármely amerikai lány viselkedett volna olyan helyzetben, amikor olyan híres személyiséggel találkozott, akit személyesen még nem ismert. Jennifer Lawrence szemmel láthatóan teljesen megilletődött, hogy a színészkirály köszönti őt. Kiderült, hogy életében először találkozott Jack Nicholsonnal.

Tudósítás a díjakról

Volt szerencsém látni a díjátadást megelőzően a jelölt filmek közül a legtöbbet. A legjobb film címére a Lincoln, a Napos oldal, az Argo, az Amour, a Django elszabadul, A messzi dél vadjai, a Pi élete, a Zero Dark Thirty és A nyomorultak című filmeket jelölték. Személy szerint rám a legnagyobb hatással a Pi élete és az Argo-akció volt.

Pi élete

A film látszólag elsőre Noé bárkájára emlékeztetett. A filmből kiderült, hogy valójában a békés egymás mellett élésről szól. A filmen egy hindu fiú, Pi, aki magát hindunak, kereszténynek és muszlimnak is tartja egyszerre, egy vihar következtében egy süllyedő hajóról egy mentőcsónakon menekül. Pi a mentőcsónakban próbál meg életben maradni egy zebrával, egy hiénával, egy majommal és egy bengáli tigrissel.

Végül is ketten maradnak életben. Pi és a bengáli tigris több mint kétszáz napon keresztül hányódik a tengeren. A film megmutatja, hogy mi minden kell ahhoz, hogy egy fiatal gyerek és egy tigris között kialakuljon a békés egymás mellett élés, s talán mondhatni, valamiféle barátság. A film borzasztó, lesújtó jelenetei mellett emelkedett hangulatú képekkel bizonyítja, hogy ez valóban lehetséges.

Az Argo-akció

Az Argo-akció kapcsán már nem gondolhatunk a békés egymás mellett élésre, sőt a film a segítségnyújtást, a mások iránt érzett felelősséget és a tenni vágyást mutatja fel példaként. A film 1979-ben játszódik Iránban, amikor a sah elmenekült az országból. A Khomeini ajatollah – az ország új szellemi vezetője – által feltüzelt tömeg megostromolta és elfoglalta az USA teheráni nagykövetségét, és túszul ejtette az ott dolgozó amerikai diplomatákat. Hatuknak sikerül kimenekülnie az elfoglalt nagykövetségi épületből. Az ő sorsukról és a megmentésükre szervezett akcióról szól a film. A CIA egyik szakértője megszervezett egy szemmel láthatóan végrehajthatatlan mentőakciót, hogy a hat diplomatát kimentsék az országból. A tervezett akció kalandfilmbe illik, s ha nem lettek volna önzetlen segítők, elsősorban kanadai diplomaták, akkor az akció nem sikerülhetett volna. De voltak. A film megmutatja, hogy mennyire fontos az önzetlen segítség.

Számomra a két film hasonló gondolatot fejez ki, nevezetesen: mindkét film az emberi viselkedés, a pozitív gondolkodás kiváló példája. S talán ezen a ponton találkozik a felemlített két apró esemény „emberi" mivolta és a nekem legjobban tetsző két díjnyertes film embert próbáló eseményeivel, gondolatával.

Oscar nyolcvan nyolcadszor – magyar sikerrel

Az Oscar-díj átadása minden évben óriási esemény, különösen, ha van magyar siker is. Idén immár 88. alkalommal adták át a világ filmiparában – az amerikaiban pedig biztosan – a legjelentősebbnek számító, Oscar néven közismert díjakat, az Amerikai Filmművészeti és Filmtudományi Akadémia elismeréseit, amelyeken magyar siker is született. A Saul fia című magyar alkotás a legjobb idegen nyelvű film kategóriában nyerte az Oscar-díjat.

Az 1929-ben alapított Oscar-díjakat egy látványos gála keretében minden év februárjának utolsó vasárnapján adják át. Ez történt most is.

Egy esemény tudósítójától elvárt követelmény, hogy arra szorítkozzon, ami megtörtént.

Egy Oscar-díjról szóló tudósításban kiemelt helyet kap a „vörös szőnyegnek": annak, hogy kik jelentek meg az eseményen, milyen ruhában voltak, és persze az is fontos része a tudósításnak, hogy ki milyen kategóriában kapott díjat. A vasárnap estéről szóló beszámolóban azonban a tudósító nem tud csak az eseményekre szorítkozni, hanem kénytelen szubjektív érzéseit is leírni tudósításában. Ennek oka az elfogultság. A tudósító elfogult, nagyon szorított a Saul fia sikerének, egyrészt mert – akár tetszik sokaknak, akár nem – a film magyar, másrészt mert a film főszereplőjével személyesen kiváló kapcsolatban van.

Vörös szőnyeg

Egy Oscar-díjról szóló tudósításban természetesen a „vörös szőnyeget", az azon végigvonuló híresség sorát, valamint azok ruhakölteményeit illik az első helyen említeni. A vasárnap esti vörös szőnyeg a tudósító megítélése szerint részben a hagyományos formát hozta, de egy új jelenség is megjelent. A felvonulás a hagyományoknak megfelelő volt. A sztárok, természetesen a hölgyek, szebbnél szebb ruhákban pózoltak a fotósoknak. Ami az érdekesség, hogy kevesebb volt az ún. extravagáns ruhakölteméný, s ami természetes, a férfiak szmokingban, a hölgyek közül pedig szinte mindenki estélyi ruhát viselt. S a legtöbb hordhatatlan, na jó, nehezen viselhető, használható uszállyal rendelkezett. Bár volt olyan sztár, Lady Gaga, aki az estélyi ruha szoknyás uszálya helyett nadrágban jelent meg. Meg is nézték, sőt, sokan fotózták is a vörös szőnyeg korlátokkal lezárt oldaláról. Meg is volt az eredménye, hiszen a tudósító is erre a ruhára emlékszik vissza leginkább, mivel ez teljesen eltért a többitől.

S ami még a tudósító számára feltűnt, az Whoopi Goldberg estélyi ruhája volt, hiszen olyat mutatott meg, amit nem szokott. Fedetlenül hagyta tetoválásait.

Természetesen voltak – a sztárok személyes marketingjéhez hozzátartozó – ilyenkor elmaradhatatlan villantások, fedetlen vagy kevésbé fedett hátak, mellek, combok. Ami azonban új jelenség volt, az az, hogy számos óriási sztár nem vonult végig a vörös szőnyegen, viszont új „nevek", új sztárok megjelentek.

Saul fia – a magyar siker

Korábban több magyar filmet jelöltek már a díjra. Ezek közül egy kisfilm, Rófusz Ferenc „A légy" című filmje, és 1982-ben Szabó István „Mephisto" című játékfilmje kapta meg a filmvilág legfontosabbnak tartott elismerését. Az Amerikai Filmművészeti és Filmtudományi Akadémia a legjobb idegen nyelvű film kategóriában a Saul fia című magyar alkotást díjazta. A Nemes Jeles László rendezte Saul fia óriási sikersorozatot tud maga mögött. A Cannes-i világpremier és az ottani díj óta a film számtalan díjat kapott meg, csak a legfontosabbat említve, megkapta az Aranyglóbuszt és most az Oscar-díjat. S csak halkan jegyzem meg, hogy az Oscar-díj előestéjén, szombaton a film megkapta a független Oscarnak is nevezett Independent Spirit Awardot is. Ezt a díjat nem a gigaprodukciók, hanem az olcsóbb költségvetésű, ámde jelentős alkotások számára ítélik oda. Ennek az átadása nem olyan körülmények között történik, mint az Oscar-díj átadása: nincsenek ruhakölteméný, a ruhák hétköznapiak, itt nincs rongyrázás, a hangulat nem ünnepélyes, hanem teljesen közvetlen, amolyan filmes hangulat.

A legjobb idegen nyelvű filmnek járó Oscar-díjat átvevő Nemes Jeles László hangja megremegett, amikor a köszönőbeszédét mondta, amelyben kiemelte Röhrig Gézát, a film főszereplőjét. A beszéd legfontosabb gondolata az volt, amikor kiemelte, hogy abban reménykedik, hogy „az emberiség legsötétebb óráiban is van bennünk egy hang, ami segít abban, hogy emberek maradjunk". A Saul fia teljesen új látásmóddal dolgozta fel a különben sokat látott témát, a holokauszt borzalmait. Amit a film főszereplőjétől, Saultól láttunk a vásznon, az mind emberi megnyilvánulás. Mert egyértelműen emberi megnyilvánulás az, hogy valaki a pokolban, ahhoz, hogy élni tudjon, megpróbál, amennyire csak lehet, szenvtelen lenni. Megpróbál harcolni a maga módján, a lehetőségek határáig. Megpróbál túlélni. A tudósító – sokakkal együtt – nagyon szorított a film sikeréért, s most nagyon örül, hogy a film megkapta a legnagyobb elismerést, az Oscar-díjat. Megérdemelte.

Egy, a mesterséges intelligencia által generált kép a Saul Fia Oscar-díja alkalmából.

A legfontosabb díjak

Az idei Oscar-díj talán legnagyobb nyertese a Mad Max, amely hat díjat vihetett haza. Megkapta a legjobb díszlet, a legjobb jelmez, a legjobb smink, a legjobb vágás, a legjobb hangvágás és a legjobb hangkeverés díját is. A 88. Oscar-díj legfontosabb díjai közül „A visszatérő" a legtöbbet kapta. A film operatőre, Emmanuel Lubezki, kapta a legjobb operatőr díját. A legjobb színész díjat Leonardo DiCaprio nyerte, a film rendezője, Alejandro G. Iñárritu pedig a legjobb rendezésért járó szobrocskát. A legjobb színésznő díját Brie Larson vehette át „A szoba" című filmben nyújtott alakításáért. A 88. Oscar-díj legjobb filmje díját a Spotlight kapta, amely az oknyomozó újságírás fontosságára hívta fel a figyelmet.

Fehérek – afroamerikaiak

A tudósító a vasárnap esti Oscar-díjátadóról szóló beszámolójában a legfontosabb díjakon és a magyar díjon kívül még egy érdekességet szeretne megemlíteni. Azt, ami itt az USA-ban is érdekességnek számít. Nevezetesen azt, hogy a díjátadó házigazdája, az USA-ban afroamerikainak (a fekete kifejezés bántónak számít) nevezett Chris Rock, közismert amerikai komikus (s nem mellesleg író, rendező és producer is), aki a 77. díjátadó után most a 88.-at is vezette, nyitóbeszédében szimplán fehér emberek választásának nevezte az Oscart. *„Ha jelölni kéne a műsorvezetőket, nem is kaptam volna meg ezt a melót!"* Majd Chris Rock arról beszélt, hogy *„a feketék csak ugyanolyan lehetőségeket akarnak kapni, mint a fehérek"*. S hozzátette azt is, *hogy „van egy fekete Rockynk egy olyan világban, ahol egy fehér sportoló is lehet olyan jó, mint egy fekete"*. Alejandro G. Iñárritu, a visszatérő rendezője, erre „rátett egy lapáttal". Amikor megköszönte a neki ítélt Oscar-díjat, arról beszélt, hogy filmje „talán lehetőséget biztosít majd arra, hogy megszabaduljunk minden előítélettől, és egyszer s mindenkorra a bőr színe annyit jelentsen csak, mint a haj hossza".

Neumann János-konferencia New Yorkban

Neumann János – avagy, ahogyan Amerikában ismertté vált, John von Neumann – születésének 120. Az évfordulója alkalmából eseménysorozatot szerveztek New Yorkban. Ezen a konferencián is jelen voltam, és tudósítottam is róla.

Neumann János, a magyar születésű matematikus, az Egyesült Államok egyik legnagyobb hatású tudósa volt. A kvantummechanikai elméleti kutatásai mellett a digitális számítógép elvi alapjainak lefektetésével vált világhírű tudóssá. John von Neumann Albert Einstein mellett a princetoni Institute for Advanced Study egyik alapító professzora volt. A Financial Times 1999-ben az „évszázad emberének" választotta.

Az életéről, munkásságáról és az ahhoz kapcsolódó témákról szóló Neumann2023 konferenciát a New York-i Magyar Főkonzulátus tudományos és technológiai szakdiplomatája szervezte. A konferencia előestéjén került sor a megnyitó ünnepségre, ahol dr. Novák Tamás, a magyar főkonzulátus tudományos és technikai kérdésekért felelős diplomata, valamint Kántor Viola, a CUNY Fulbright-kutatója, ismertették Neumann munkásságát.

Az ünnepség alkalmával egy magyar kitüntetés átadására sor került is. Tudományos tevékenységéért, és különösen Neumann tudományos örökségének megőrzéséért Pásztor István nagykövet, Magyarország főkonzulja, a Magyar Érdemrend középkeresztje kitüntetést adományozta az Abel-díjas Lax Péter Dávid professzornak, aki korábban Los Alamosban dolgozott a Manhattan Projektben John von Neumann irányítása alatt. A kitüntetést Lax Péter helyett a fia vette át.

Kiemelkedő tudományos munkássága mellett Lax professzor nagy szószólója John von Neumann tudományos örökségének megőrzésében. Szerinte Neumannt sokkal szélesebb körökben kell megismerni, mert a fizikához, a matematikához, az idegtudományokhoz, a közgazdaságtanhoz, a számítástechnikához és más területekhez való hozzájárulása messze az életén túl is lendületet adott e területek fejlődésének.

A konferencia megnyitóján Neumannra emlékezve levetítették a résztvevőknek az Amerikai Matematikai Társaság 1966-ban készült filmjét, amelyben olyan nevezetes személyek beszéltek Neumann munkásságáról, mint például Wigner Jenő vagy Teller Ede.

Az esemény résztvevőit videóüzenetben köszöntötte Marina von Neumann Whitman, John von Neumann lánya, a Michigani Egyetem emerita professzora, az üzleti adminisztráció és a közpolitika oktatója.

Dr. Novák Tamás tudósítónk kérdésére a konferenciáról elmondta: „Neumann 120 évvel ezelőtt, 1903-ban született, és mi úgy döntöttünk, hogy ezt az évfordulót számos rendezvénnyel ünnepeljük, amelyekkel tisztelgünk örökségét és a tudományhoz és az innovációhoz való hozzájárulását az Egyesült Államokban és világszerte.

A magyar tudósok »marslakóként« emlegetett csoportjába tartozott, akik a II. világháború előtti és utáni sötét európai időszak alatt új és szívesen látott otthonra találtak az Egyesült Államokban, és közülük sokan vagy Nobel-díjat nyertek, vagy feltaláltak valami egyedit, és hozzájárultak az egész emberiség fejlődéséhez."

A New York University Langone Health Science épületében került sor a Neumann János munkásságának szentelt egész napos konferenciára. A konferencián John von Neumann életét „Az út a halhatatlansághoz" címmel Hargittai István, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem professzor emeritusa ismertette.

Fontos tudni Neumannról, hogy az 1930-as évek végén kezdett foglalkozni az alkalmazott matematikai problémák megoldásával. 1951-től 1953-ig az Amerikai Matematikai Társaság elnöke volt. 1947-ben a háború idején végzett munkájáért az Egyesült Államok Érdemérmével (Medal for Merit) tüntették ki, 1956-ban pedig megkapta a Szabadság Érdemérmet (Medal of Freedom) és az Enrico Fermi-díjat. 1954 októberében jelölték az Egyesült

Államok öttagú Atomenergia Bizottságába, amelynek 1955 márciusától lett tagja. Ennek az előzménye az volt, hogy a második világháború idején bekapcsolódott a haditechnikai kutatásokba. Los Alamosban részt vett az első atombomba megépítésének programjában.

Az atom- és hidrogénbombák kísérleti robbantásainál az ott keletkező lökéshullámok tanulmányozása során olyan bonyolult matematikai összefüggéseket fedezett fel, amelyek a klasszikus módszerekkel már nem voltak megoldhatók. Ekkor fordult érdeklődése a nagysebességű elektronikus számítások lehetősége felé. Tudományos pályafutása kezdetén kvantumelmélettel foglalkozott, és érdeklődése kiterjedt a halmazelmélet problémakörére is. Tőle származik a halmazelmélet pontos megalapozása. Közreműködött a „játékelmélet" megteremtésében is, amelyet az USA-ban rendkívüli népszerűséggel bíró kártyajáték, a póker, elsajátítása során fogalmazott meg. Neumann a tudományt és a gyakorlatot szorosan kapcsolta össze munkássága során. Foglalkozott a számítástechnika alapjainak megfogalmazásával valamint a mesterséges intelligencia kérdéseivel. A konferencia résztvevői ezekhez a kérdésekhez kapcsolódó témákat vitattak meg.

A konferencia témái között fontos tudományos kérdések szerepeltek, ezen belül a résztvevők az alábbi területekre koncentráltak:

- A mesterséges intelligencia és a kapcsolódó technológiák.
- A mesterséges intelligencia egészségügyi alkalmazásának lehetőségei.
- Kvantumfizika, gravitációs hullámok és új felfedezések.
- 1955 júniusában von Neumann megjelentetett egy cikket „Túlélhetjük-e a technológiát?" címmel. A konferencia egyik panelbeszélgetése megpróbált mai szemmel válaszolni Neumann kérdésére.
- „A játék neve – Matematika, közgazdaságtan".
- A mai egyetemisták mit gondolnak a tudományról, és hogyan követheti munkájuk a Neumann által kijelölt utat?

A konferencia – ahogyan az USA-ban mondják – egyik keynote előadója Chikán Attila, emeritus professzor, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, a Budapesti Corvinus Egyetem volt rektora, korábbi gazdasági miniszter volt. Chikán professzor bemutatta a John von Neumann-díjat, amit az általa alapított Rajk László Kollégium évente ítél oda a társadalomtudományok kiemelkedő tudósának. A díjat 30 éves története során több közgazdasági Nobel-díjas is megkapta már.

John von Neumann talán a legszélesebb látókörrel rendelkezett korának minden matematikusa közül. Integrálta a tiszta és az alkalmazott tudományokat, és számos területen, többek között a matematikában, a fizikában, a közgazdaságtanban, a számítástechnikában és a statisztikában is jelentős eredményeket ért el. A konferencia résztvevői alapvetően arról beszéltek, hogy John von Neumann felfedezéseinek matematikai eredményei hogyan hatottak más tudományágakra.

A konferencia több mint harminc előadója a magyarországi élenjáró kutatóintézetek és több egyetem meghatározó kutatóit és felsővezetőit vonultta fel.

Mennyire megbízható a mesterséges intelligencia?

Számtalan egyetemi tanár, kommunikációs szakember, pr-szakértő és újságíró vetette fel a kérdést: milyen gyakran téved vagy informál félre az MI? Ez a kérdés az MI szöveg- és képgenerátoraira egyaránt vonatkozik. Bár nincs válaszom erre a kétségtelenül összetett kérdésre, a következő gondolatok az említett Neumann-konferencia egyik panelbeszélgetéséhez való hozzászólásom. (Véleményem angol nyelven megjelent a Foreign Press médiaportálján.)

Mennyire igazak az MI által generált szövegek vagy fotók?

A kérdés megválaszolásához 2023-ban kísérleteztem: négy mesterséges intelligencia szöveggenerátornak ugyanazt a kérdést tettem fel, ugyanazzal a feladattal: „Írj egy rövid leírást rólam." Ezt a kérdést akkor a legismertebb AI-programoknak tettem fel (az OpenAI ChatGPT, a Google Bard, a Liner és a Microsoft Bing). Az MI-programok olyan válaszokat generáltak, amelyek hamis vagy félrevezető információkat is tartalmaztak, és tényként mutatták be. Például ezek a programok olyan oktatási képesítéseket adtak nekem, amelyeket nem fejeztem be, de nem sorolták fel azokat, amelyeket teljesítettem. A programok olyan díjakat tulajdonítottak nekem, amiket nem kaptam meg. A könyveim címei is hibásak voltak. Egyedül a Bing rövid önéletrajza volt helyes a megadott hivatkozásokkal együtt.

Különböző AI-fotógenerátorokat is használtam, hogy képeket készítsek magamról. Egyetlen kép sem hasonlított rám. Beszéltem egy professzorral a Columbia Egyetemen, aki a témán dolgozott, és megerősítette a véleményemet. A következő kérdést tette fel: „Mit tanulnak a mai felsőoktatási hallgatók, ha mesterséges intelligencia félretájékoztatásából tanulnak?" Az MI egy nagyon új fejlesztés az informatikai iparban. Ezért tartom fontosnak, hogy a kommunikációs szakemberek kidolgozzák és megegyezzenek az MI és annak használatának szabályaiban.

Mesterséges intelligencia: etika és megfelelőség

Nemrégiben európai pr-szakemberek átgondolták a címben szereplő kérdést és létrehoztak egy etikai kódexet a mesterséges intelligencia számára. A Nemzetközi Kommunikációs Tanácsadó Szervezet (ICCO) elfogadta az etikai elveket. Később egy cikket közöltek, amelyben a következőket állapították meg: „A pr-ügynökségeknél dolgozó public relations és kommunikációs szakemberek egyre gyakrabban alkalmazzák a mesterséges intelligencia (AI) technológiáit munkájuk hatékonyságának növelése és eredményesebb teljesítmény elérése érdekében. Ugyanakkor, ahogy az AI egyre elterjedtebbé válik a pr-iparban, elengedhetetlen olyan irányelvek kidolgozása, amelyek biztosítják az AI etikus és felelősségteljes használatát." Ezenfelül a szervezet a következőket is megjegyezte:

„A legfrissebb ICCO és PRCA Confidence Tracker felmérés szerint a pr-szakemberek bizalma visszatér, miközben az AI-eszközök használata ugrásszerűen növekszik. A bizalom visszatér: a válaszadók 78%-a bizakodó vagy nagyon bizakodó. Ez javulás a májusi adatokhoz képest, amikor az arány 73%-ra süllyedt, de még mindig alacsonyabb, mint bármelyik 2022-es vagy 2021-es érték."

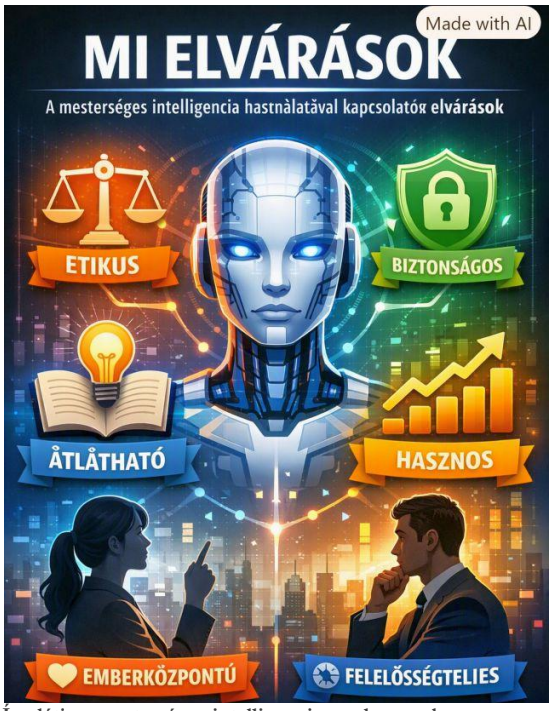
A mesterséges intelligencia használatával kapcsolatos elvárások

Szeretnék néhány gondolatot hozzáfűzni a Varsói Alapelvekhez, az AI etikai és szabályozási kérdéseihez újságírói szemszögből. Az AI-val kapcsolatban a következő etikai szabályokat tartom alapvetőnek.

Elengedhetetlen az etikai irányelvek kidolgozása és betartása annak érdekében, hogy biztosítsuk e technológia felelősségteljes és szabályoknak megfelelő használatát.

Fontos, hogy az etikai elvek a következőket rögzítsék:

1. A mesterséges intelligencia által generált szövegekre, fotókra és illusztrációkra ugyanazok az etikai szabályok vonatkozzanak, mint az újságírás bármely más formájára.
2. A mesterséges intelligenciára vonatkozó etikai szabályoknak elsőbbséget kell biztosítaniuk az egyének jólétének és biztonságának, miközben elő kell mozdítaniuk az átláthatóságot és a méltányosságot.
3. A mesterséges intelligencia döntéshozatali folyamatainak átláthatósága kulcsfontosságú annak hatékony megértéséhez.
4. A mesterséges intelligencia etikai szabályainak ki kell terjedniük az adatvédelmi kérdésekre is. Minden résztvevőnek gondoskodnia kell arról, hogy a mesterségesintelligencia-rendszerek megfeleljenek az adatvédelmi előírásoknak, és hogy megfelelően kezeljék az érzékeny felhasználói adatokat.
5. A szerzői jogi törvények betartása elengedhetetlen a mesterséges intelligencia által létrehozott tartalmak esetében, és egyértelművé kell tennünk, hogy ki birtokolja a mesterséges intelligencia által generált tartalmak szerzői jogait.
6. Minden felhasználónak tisztában kell lennie a szellemi tulajdonjogokkal és gondoskodnia kell arról, hogy mesterségesintelligencia-rendszerei ne sértsék meg ezeket a jogokat.

Így látja a mesterséges intelligencia a vele szemben támasztott elvárásokat

Fontosnak tartanám a mesterséges intelligencia által generált szövegek és illusztrációk ellenőrzését és helyességének vizsgálatát. Csak emlékeztetőül: a Wikipédia indulásakor ellenőrizetlen és valótlan információkat tett közzé. Egyetemi tanárként korábban nem fogadtam el olyan dolgozatokat, amelyek a Wikipédiára hivatkoztak. Mindez az akkori ellenőrzés hiányának volt köszönhető. Ma ez a helyzet megváltozott: a Wikipédián megjelenő cikkeket ma már ellenőrzik.

A mesterséges intelligencia területén az etikai és szabályozási előírások betartása elengedhetetlen a technológia felelősségteljes és elszámoltatható használatának elősegítéséhez. Az etikai és szabályozási szabályok megállapítása, valamint a szerzői jogi törvények betartásának biztosítása kulcsfontosságú lépések ahhoz, hogy a mesterséges intelligenciát és annak eredményeit minden résztvevő – tartalomkészítők, újságírók és szerkesztők – helyesen használja, mind a nyomtatott, mind az elektronikus médiában.

(Egy szerzői megjegyzés, amelyet a könyv írásának idején, 2026-ban szeretnék hozzáfűzni: csak helyeselni tudom a mesterséges intelligencia fejlesztőinek azon törekvését, hogy az elkészült, javasolt szövegek közlésekor az adatok ellenőrzésének szükségességét számos esetben jelzik a felhasználó számára. Ilyen például a Claude azon törekvése, hogy jelzi: az általa közölt adatokat érdemes ellenőrizni, mert nem biztos, hogy pontosak.

A legfontosabb tanács, amit bármely AI-tól kapott információ felhasználása előtt érdemes követni: mindig ellenőrizni kell a közölt adatokat legalább két, egymástól független, megbízható forrásból. Ez nem azért szükséges, mert az AI „tévedni akar", hanem azért, mert az AI nem tekinthető elsődleges forrásnak – főként tudományos művek esetében –, hanem összegző eszközként helyes alkalmazni; sok adat például nem nyilvános, vagy csak részben hozzáférhető.)

Ötvenhat négyszer

Álljon itt egy régebbi tudósításom, publicisztikám, amely 2016-ban jelent meg Magyarországon.

Egy New Yorkban, 1956 hatvanadik évfordulóján tartott ünnepség végén – két pohár bor között – „ötvenhatosokkal" folytatott beszélgetés során az „öregek" megkérdezték tőlem, hogyan éltem meg ötvenhatot. Milyen érzéseim vannak a történések kapcsán? A beszélgetés során elmondtam, hogy nagyon vegyesek a gondolataim és az érzéseim. Személyes élményeim többsége nem jó, de tudom, hogy mi történt, és magamban helyére tettem, ami ötvenhatban és ami utána történt: 1996-ban, 2006-ban és a 2016-os történéseket is.

Az általam átélt események leírása előtt szeretném tisztázni, hogy számomra 1956 Márai New Yorkban leírt gondolatait jelenti.

„Nem érti ezt az a sok ember,
Mi áradt itt meg, mint a tenger?
Miért remegtek világrendek?
Egy nép kiáltott. Aztán csend lett.
De most sokan kérdik: mi történt?
Ki tett itt csontból, húsból törvényt?
És kérdik, egyre többen kérdik,
Hebegve, mert végképp nem értik –
Ők, akik örökségbe kapták –:
Ilyen nagy dolog a Szabadság?"

Márai Sándor: Mennyből az angyal (New York, 1956)

Fontosnak tartom leszögezni, hogy gondolataim megjelentetésének dátuma szándékos: nem október 23., hanem november 4.

Nagy Imre rádióbeszédéből idézek:

„Ma hajnalban a szovjet csapatok támadást indítottak fővárosunk ellen, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy megdöntsék a törvényes magyar demokratikus kormányt. Csapataink harcban állnak! A kormány a helyén van. Ezt közlöm az ország népével és a világ közvéleményével!" (Nagy Imre 1956. november 4-i rádióközleménye)

A november 4-i dátummal is jelezni szeretném, hogy véleményem az 1956-ban történtekről nem a szokásos és általánosan elfogadott. Lelki szemeim előtt látom, hogy néhányan majd az emlékeim elolvasása után ünneprontónak tartanak, mert emlékeim között sok nem tartozik az ilyenkor megszokott ünnepi sablonok, panelek közé, hanem személyes visszaemlékezés, 1956 egy gyerek szemével. Azonban azt gondolom, hogy 1956 alulnézetből is 1956.

Sokak számára sok mindent jelent(het) ötvenhat

Ötvenhatról évekig azt hallottuk az egykori MSZMP-től, hogy ellenforradalom volt. A jelenkor kormánypártjai (2016) szerint forradalom volt, és voltak olyanok, akik szerint 1956 októbere az OSE, azaz az októberi sajnálatos események időszaka volt.

S nem kevesen azt gondolják, hogy egy nép szabadságharca volt 1956.

Számomra más volt a súlya ötvenhatnak akkor, 1956-ban, más 1996-ban, 2006-ban, s megint más 2016-ban. Nekem személy szerint ötvenhat 1956-ban, azokban a napokban, Budapesten a szemem kinyílását jelentette.

1996-ban az Egyesült Államokban és Kanadában az ötvenhatban „kitántorgott" emberekkel készített interjúk során az elkeseredést és felemelkedést, egy nép szabadság utáni vágyát, vért, sok rossz élményt, de a megmenekülést is jelentette.

2006-ban Budapesten ötvenhat az utcai hőzöngést és gyújtogatást, az ünnephez nem méltó emberi viselkedést és ismét az 1956-ban átélt félelmet jelentette. 2016-ban pedig azt, hogy jó volt magyarnak lenni New Yorkban.

Elismerem, furcsa ez így együtt, de megmagyarázom.

1956 Budapesten

1956-ban nagyon fiatal voltam. Éppen, hogy „kistini". Ahogyan pestiesen mondják, „*inkább teen, mint ager*". Olyan gyerek, akit már érdekel a körülötte lévő világ, olvassa az újságokat, de lássuk be, abból sok nem derülhetett ki.

Így hát a történések ügyében a szülők és az iskolai tanárok véleményére hagyatkozik. S lássuk be, ebben a korban még nem lázad a gyerek, még szinte mindent elfogad abból, amit neki mondanak. Pontosabban ez az a kor, amikor a szem, s az értelem nyiladozni, ébredezni kezd. Nekem 1956. november elején nyílt ki a szemem.

Személyes történetek 1956 októberéből, novemberéből

Ötvenhat számomra úgy kezdődött, hogy huszonharmadikán Rákosfalván voltam édesanyámmal egy távoli rokonunkat meglátogatni. Késő délután elindultunk haza, s úgy döntöttünk, hogy a Keletitől hazasétálunk. Amikor a körúthoz értünk, gyanússá vált, hogy valami nincsen rendben. Az úttesten nem jártak sem buszok, sem villamosok, s autók sem. Az emberek nemcsak a járdán, hanem az úttesten is siettek a körúton a mai Blaha Lujza tér irányába. Mi az árral szemben mentünk a Dob utca felé. Amikor odaértünk, az Oktogon felől nagy zajt hallottunk, s megláttuk, hogy az Oktogontól a Király utca irányába óriási tömeg jön a körúton.

Édesanyám a nagy tömeg láttán azonnal beterelt engem a Dob utcába a Városliget irányába. Különben is arra kellett mennünk, mivel két sarokra laktunk onnan.

Akkor még nem tudtuk, azóta tudom, hogy a tömeg a Dózsa György útról vonult a Magyar Rádió épülete elé. A Dózsa György úton ledöntötték a Sztálin-szobrot, és az akkor este elhangzott Gerő Ernő-beszéd elleni tiltakozásul vonultak a Rádió épületéhez. S hogy a Rádiónál mi történt, azt csak később tudtuk meg.

Ehhez szorosan kapcsolódik egy másik történet, amely hozzájárult az említett szem kinyílásához. Édesapám aznap nem volt Budapesten. Miskolcon volt két kollégájával riportokat készíteni a Magyar Rádiónak. Jól emlékszem, ahogyan akkor mondták, termelési riportokat készítettek a vidéki tűzoltóságról, édesapám szerkesztőként, Kállai István (a későbbi Jászai-díjas író) riporter és egy technikus kolléga (aki a sofőr is volt egyszemélyben) társaságában. A rádió közvetítőkocsijával voltak Miskolcon. A közvetítőkocsiról tudni kell, hogy az egy eredetileg kiszuperált katonai dzsip volt.

Kevesen tudják, hogy 1956 eseményei október 23-án délelőtt egy diáktüntetéssel Debrecenben kezdődtek el.

Miután édesapámék értesültek arról, hogy Debrecenben mi történt, azonnal elindultak Budapestre. Késő este érkeztek meg, először a közelünkben lakó riportert, majd édesapámat hozta haza a kocsi, majd a sofőr-technikus kolléga elindult, hogy bevigye a kocsit a Rádió garázsába, de oda már nem jutott el. Utólag tudtuk meg, hogy a sofőrt elzavarták, s a kocsit felborították. Ekkor már harcok voltak a Rádió épületénél.

Másnapi élményem, hogy kimentem az erkélyünkre, mert kiabálásra lettem figyelmes. Úgy 15-20 fiatal egy magyar zászlót állt körül. Az egyikük kezében egy bicska volt. A bicska életlen lehetett, vagy a vászon erős, ellenállt. Végül is persze sikerült kivágni a címert a zászlóból. Ekkor láttam először az ötvenhat jelképévé vált lyukas zászló születését.

A következő, amire a mai napig élesen emlékszem, annak a dátumát nem tudom pontosan behatárolni, de hogy az elkövetkező napok egyikén történt, abban biztos vagyok. Édesapámmal elindultunk vásárolni. Kenyér helyett azonban számomra a mai napig szomorú emléket jelentő dolgot találtunk. A kép élénken él bennem. A Király utca és az Oktogon között óriási nagy füstre lettünk figyelmesek. Közelebb érve láttuk, hogy a körút közepén egyre magasabban csapnak fel a lángok. Könyveket égettek. A sarki könyvesboltból fiatalok – nálam talán hat-hét évvel lehettek idősebbek – könyveket hordtak ki, és dobták őket a tűzre. Ekkor láttam életemben először és azóta is utoljára könyvégetést élőben.

A következő emlékem november negyedike utáni. Kimentem lakásunk erkélyére körülnézni, mert zajt hallottam. A zaj forrása egy tank volt. Az utcánk nem egy széles utca. Ennek ellenére meglehetősen nagy sebességgel jött a házunk felé a tank. Édesapám azonnal bezavart a belső szobába, s kezdte becsukni az erkélyajtót. Én már a másik szobában voltam, amikor óriási nagy durranást hallottam az utcáról, s a szomszéd szobából pedig egy valami nekicsapódott az ajtónak. A valami, az valaki volt. Édesapám a maga közel száz kilójával a légnyomástól nekirepült a szobaajtónak. Szerencsére az ijedtségen kívül nem lett semmi baja, nem úgy a szomszéd épületnek, amelyen a belövés nyoma még évekig meglátszott. A szomszéd épület, amit a tank lőtt, az a VII. kerületi tanács épülete volt. Másnap tudtuk meg, hogy az épületben fegyver- és lőszerraktár volt, mint ahogyan a mi házunk tetejére géppuskafészket és a negyedik emeletre lőszerraktárat telepítettek. Itt láttam először élőben, élesben gépkarabélyt, pisztolyokat. Ekkor költöztünk le a pincébe!

Nemcsak mi, de a ház összes lakója. Az elkövetkező napokat a pincében éltük végig. Az egyik nap a házunkból az egyik lány – nagyon jóban voltunk, ha jól emlékszem, akkor volt 16 éves – ki akart menni a házból kenyeret keresni. Nem jutott messzire. Csak kinézett a kapun, s akkor újraszületett. A szemből jövő házból érkező lövedék nem találta el, csak a kabátja hajtókáját. Ekkor találkoztam először úgy a halál szelével, hogy akár én is ott lehettem volna. A pincei élet nekem újdonság volt, szüleim elmondása szerint ők ezt a háború alatt már átélték. A pincei élet

nehezen élhető, különösen akkor, ha tudjuk, hogy mellettünk, felettünk lőszereshordók, ládák vannak. Mint említettem, a mellettünk lévő ház a tanács épülete volt, a pincefolyosónk végében pedig egy nagy vasajtó volt, ami a szomszéd ház légópincéjébe – szintén fegyver- és lőszerraktárként üzemelt – nyílott.

Nem volt áram, nem volt közvilágítás, gyertyával világítottunk. Ez önmagában elég félelmetes, különösen akkor, ha a gyenge világításban azt látjuk, hogy nyílik a vasajtó, s belépnek rajta állig felfegyverzett emberek. Az egyikük odalépett a mellettem álló édesanyámhoz, és ráfogva fegyverét közölte: vagy ideadod a gyertyádat, vagy azonnal lelőlek. Anyám persze azonnal átadta a gyertyát, a fegyveresek sarkon fordultak és elmentek, át a vasajtón. Mi ott álltunk egymás mellett a koromsötétben, és néztünk a bezáródó vasajtó irányába. Nem láttunk semmit, nem szóltunk semmit. Néztünk a semmibe. Megfogtam Anyám kezét. Remegett. Az enyém is.

Amikor úgy tűnt, hogy az élet valamelyest normalizálódik, már nem hallottunk lövéseket, nem hallottunk tankdübörgést, akkor úgy gondoltuk, hogy felköltözhetünk a pincéből. Már áram is volt, sőt rádióadás is. Igaz, csak zenére emlékszem, semmi másra. Az idősebbek, bátrabbak kimerészkedtek az utcára. Így kenyér is került az asztalra. Este vacsoráztunk a lakás talán legbiztonságosabb, az utcai fronttól legtávolabbi pontján, a konyhában. Édesanyám megkent egy szelet vajaskenyeret és odaadta nekem, mire szemrehányóan néztem rá, s tettem egy megjegyzést: csak üres vajaskenyér? Mire édesapám egy akkora pofont kevert le nekem, hogy ma, több évtizeddel a történés után is emlékszem rá. Ekkor nyílt ki a szemem teljesen.

1996 az Egyesült Államokban és Kanadában

1996-ban abban a szerencsében volt részem, hogy eljutottam az USA-ba és Kanadába egy dokumentumfilmet forgatni. Ekkor találkoztam az USA-ban, Kanadában élő magyarokkal, és elkészült a **„Magyar karrierek az új világban”** című filmem.

A számomra legemlékezetesebb két interjút egy szegedi származású statisztikussal, illetve egy New Yorkban élő magyar írónővel készítettem.

A szegedi származású statisztikus 1956-ban harmadéves matematika szakos egyetemi hallgató volt, amikor kinyílt a határ, s úgy döntött, hogy elindul nővére után, aki akkor már Bécsben volt. Elmesélte, hogy egy nyílt teherautón, egy piros színű bőrkabátban, egy bika társaságában lépte át a határt. Teszem hozzá, talán jobban félt a bikától, mint a határátlépéstől. Persze akkor tárt karokkal fogadták a magyar menekülőket. Hosszabb bécsi tartózkodás után sikerült neki is és nővérének is kijutnia Kanadába. Nővére cselédként helyezkedett el, ő is dolgozott, hogy mindketten elvégezhessék az egyetemet. Nővére orvos lett, míg ő befejezte a matematika szakot, és elhelyezkedett statisztikusként a Kanadai Statisztikai Hivatalnál. Egész életében ezen az egy munkahelyen dolgozott. Az interjú idején a Kanadai Statisztikai Hivatal elnöke volt.

Feltettem a kérdést: minek érzi magát, magyarnak vagy kanadainak? S kiváló, hibátlan magyarsággal a következő választ adta:

„Sose tagadom le magyar származásomat. Sose tagadom le, hogy Szegeden születtem, de életem nagyobb részét én már Kanadában éltem le. Én már kanadai vagyok.”

Ugyanebben a filmben szólalt meg egy másik riportalanyom, a valóban világhírű írónő, Clair Kenneth. Könyvei számos angol nyelvű kiadást értek meg. Nagyon büszkén mesélte, hogy az angol királynő magánkönyvtárában is megtalálhatók regényei. Magyar származásáról kevesen tudtak az USA-ban, a New York-i magyarságon kívül. Bronxban, annak legszebb részén, Riverdale-ben lakott egy Hudson folyóra, a George Washington hídra néző nagyon szép lakásban.

A neki is feltett, a magyarságát firtató kérdésemre szintén jó magyarsággal így válaszolt:

„Én arra vagyok a legbüszkébb, hogy az unokám karácsonykor magyarul énekli a Mennyből az angyalt."

A tapasztalatom szerint az USA-ban, Kanadában sok „bezzeg" él. Ezek közül számosan még a háborút követően, illetve leginkább 1956-ban jutottak ki az amerikai kontinensre. Megjegyzem, itt bezzegéknek nevezik azokat a magyarokat, akik úgy kezdik mondandójukat, hogy „bezzeg az én időmben. Bezzeg akkor sokkal nehezebb volt, mint manapság". S az igazság az, hogy nincsen teljesen igazuk. Ugyanis főként az ötvenhatosokat, ha nem is várták, de menekültként befogadták. A számot pontosan nem ismerem, de a nagyságrendet igen: 1956-ban az USA-ba mintegy harmincezer – ma úgy mondanánk – migráns, saját magukat emigránsnak nevező magyar érkezett. A legutóbbi népszámlálás adataiból tudjuk, hogy az USA-ban egymillió-négyszázezren vallják magukat magyar származásúnak.

1996-ban, a számos bezzeget leszámítva, akik egyértelműen visszasírták a második világháború előtti állapotukat, a többség igyekezett beilleszkedni az amerikai társadalomba, megtanult angolul, elhelyezkedett, s tisztességesen, jól élt. De hát bezzegék mindenütt visszasírják a múltjukat.

2006 Budapesten

Az ötvenedik évfordulót Budapesten „ünnepeltem". Csendben, otthon a feleségemmel kettesben. Ugyanis engem teljesen lebénítottak az ünnep kapcsán Budapesten történtek. Két-három napig ki sem léptem az utcára. Igaz, nem vonultunk le a pincébe. Modern lakótelepi lakásunknak nincs is pincéje. Ebben is változott a világ. Azonban leginkább abban, hogy a történelmet a televízión élőben nézhetjük.

Azt, hogy a televízió élőben közvetíti a történelmet, azzal először az öbölháború kapcsán szembesültem. Akkoriban Tel Aviv bombázását a CNN élő helyszíni közvetítésben sugározta. Ott ültem a televízió előtt és néztem, hogyan csapódik be egy Scud-rakéta Tel Aviv külvárosába. Napra egy évvel később abban a szerencsében volt részem, hogy részt vehettem egy szemináriumon, ahol az izraeli televízió kettes csatornájának intendánsa és a CNN vezető riportere személyesen vitt fel bennünket annak a Tel Aviv-i szállodának a tetejére, ahol a CNN kameraállása volt a háború idején. Mi is forgathattunk abból a kameraállásból. Igaz, akkor a békés, immár helyreállított várost. Egy adásban aztán Budapesten bemutattam két fényképet. Az eredeti képernyőképet a háborús városról és az általam ugyanabból a kameraállásból készített felvételt a békésről. A történet akkor és ott hátborzongató volt.

Ugyanezt a borzongást éreztem, amikor a budapesti televízió élő helyszíni közvetítést adott az Andrássy úton vonuló, törő-zúzó tömegről, majd a Kossuth Lajos utca egyik erkélyén elhelyezett kameraállásból nézhettem végig a saját karosszékemből a vonuló tömeget, s láttam a vízágyút a budapesti utcán működés közben. S ugyancsak élőben követhettem a Szabadság téri közvetítésből a tv-székház ostromát. Láttam a kiállított, működő tankot a Deák Ferenc téren, s láttam a rendőrök arcára kiülő félelmet. Ez utóbbit jól láttam. S azt egy fiatal rendőr, korábbi főiskolai tanítványom későbbi személyes beszélgetésünkkor meg is erősítette, visszaigazolta. Személyesen elmondta, hogy igen, bizony ott a tv-székháznál féltek. Nem tudok szabadulni attól, hogy 2006-ban ugyanaz az érzés kerített hatalmába, mint amit 1956. november elején átéltem. A félelem nem jó szó, kevés ennek az érzésnek a kifejezésére.

Különösen az elhangzott magyarázatok – leírom: a hazugságok – miatt félelmetes ez az érzés. Elhangzott, hogy „a kormány lövetett a békésen vonuló tömegre". A televízió közvetítéséből láttuk, hogy a tömeg minden volt, de nem békés. A televízió közvetítéséből láttuk az utcakövek felszedését, láttuk, ahogyan a széttört utcabútorokkal

felfegyverzett tömeg megfélemlített mindenkit, aki az útjába került. A televízió közvetítéséből láttuk a rendőrség fellépését, a vízágyúzást, a könnyfakasztó bombák és a gumilövedékek kilövését.

Rendőrszakmailag nem tudom megítélni, hogy arányos, szabályos volt-e a rendőrségi fellépés. Elfogadom, lehettek, voltak rendőri túlkapások, de az viszont tény, hogy a televízió közvetítéséből bárki láthatta, hogy a tömeg nem békésen tüntetett, hanem láthatóan rombolni akart. Ez ellen pedig a világon mindenütt a rendőrségnek fel kell lépnie.

Ahogyan 2006-ban „ünnepelték" 1956 ötvenedik évfordulóját, az úgy gondolom, hogy szégyen, s az ünnep, ötvenhat eszméjének megcsúfolása volt.

2016 New Yorkban

1956 hatvanadik évfordulója New Yorkban ért. Tudósítóként számoltam be a magyar olvasóknak arról, hogyan ünnepelték 1956-ot az Egyesült Államokban.

Az ünnepi héten sok minden rólunk, magyarokról, Magyarországról, s a szabadságról szólt az Egyesült Államokban. 1956 emléke élénken él a magyarok között, s talán az amerikaiaktól sem idegen. Számos rendezvény idézte fel a hatvan évvel ezelőtt történteket. Volt ünnepi filmvetítés, bemutatkozott a magyar zene, a magyar tánc, a magyar kultúra. Volt hivatalos állami fogadás a New York-i főkonzulátuson, annyi résztvevővel, hogy a konzulátus Bartók-termébe a meghívottak el sem fértek.

Talán az egyik legsikeresebb esemény a Budapesti Fesztiválzenekar ünnepi koncertje volt, amit stílszerűen a New York-i főkonzulátus Bartók-termében tartottak. Hatvan év után New Yorkban újra ledőlt a Sztálin-szobor! Három estén keresztül a Brooklyn híd lábazatára történő fényfestéssel, videovetítéssel emlékeztek 1956-ra, és szerették volna bemutatni az amerikai közönségnek, hogy mi is történt Magyarországon 1956-ban.

2016. október 23-án szép őszi időben került sor arra az ünnepségre, ahol bemutatták az összegyűlt közönségnek, zömében 1956-os magyaroknak, azt az emlékművet, amely méltán fogja emlékeztetni az amerikaiakat, az utódokat az 1956-ban történtekre New Yorkban. Telt ház fogadta a Magyar Nemzeti Táncegyüttes táncosait New Yorkban, de táncoltak a torontói, a New Brunswick-i, a buffalói, az ohiói, a chicagói, a detroiti, a pittsburghi és a washingtoni közönség előtt, és tartottak egy néhány perces bemutatót a New York-i Times Square egyik zebráján is. A New York-i előadás egyik nézője így lelkesedett az előadás láttán: *„A tánc magával ragadó, a zene lélekemelő, a cimbalomszóló pedig könnyeket csal az ember szemébe…"* Öröm volt nézni, hogy az előadás közönsége a finálét állva tapsolta végig.

Az ünnepi magyar rendezvények sorát az ENSZ közgyűlési termében rendezett koncert koronázta meg. A Freedom First című koncert a magyar zene ünnepe volt. Fellépett a Magyar Állami Operaház zenekara, az est sztárvendége Rost Andrea volt, s rajtuk kívül még dán, ausztrál és koreai vendégművészek is szerepeltek az estén. A szabadságot, Magyarországot kedves szavakkal köszöntötte Ban Ki-moon ENSZ-főtitkár. A koncert nemzetközi közönsége kiváló képet kapott a magyar zenéről, a táncról, a magyar kultúráról. Egy koncertvendég véleményével lehet a legjobban jellemezni az ünnepi hét történéseit: „különösen az ENSZ-beli koncerten, de igazán az egész héten jó érzés volt magyarnak lenni New Yorkban." Szóval lehet így is ünnepelni.

Kérdés(ek) a végére

A kérdés a végén ugyanaz, amit az elején feszegettem: kinek mit jelent, jelentett 1956? Az én lehetséges válaszom: sokaknak, sok mindent. Az emberi habitusok, értelmek, világnézetek szerint mást és mást.

Nézzük a két végletet. A mai napig hallható vélemények szerint ekkor, 1956-ban szabadultak fel és indultak újra útjukra az elfojtott horthysta, illetve a Magyarországon meglévő, titkolt látens náci nézetek.

Más vélemények szerint 1956 szándéka a szocialista (érdekes, ma kommunistának mondják) nézetek, ideológia megreformálásának szükségességét kívánta érvényre juttatni. Ezt képviselte Nagy Imre, akiről manapság egyre kevesebbet beszélnek 1956 szónokai. Vegyes a kép. 1956. október 23-a, talán az első egy-két mozzanatát leszámítva, nem volt a felszabadultság örömünnepe, pedig akkor és ott sokan azt hitték, hogy az lesz. Mint sok más hasonló szabadságharcot, ezt is leverték. 1956 mégis ott van az emberek pozitív emlékezetében, mert példát mutatott arról, hogy ha a nép másként akarja, mint vezetői, akkor azt meg is tudja mutatni, s talán (?) érvényesíteni is tudja akaratát.

Azonban ez már újabb kérdéseket vet fel: miért csak utcai tüntetések, fegyveres harcok árán lehet a vezetéstől eltérő gondolatoknak, nézeteknek érvényt szerezni? Nem lehetne ezt békés demokratikus úton megtárgyalni, megoldani? Miért kell ehhez annyi vérnek hullnia, annyi életnek megszakadnia? A kérdésekre a választ sajnos én nem tudom.

Talán majd utódaink megtalálják a helyes megoldást erre is.

A mesterséges intelligencia által készített kollázs az ötvenhat négyszer írásomhoz.

Paranoia vagy valós félelem

Bár megfogadtam, hogy ebből a könyvből a politikai tudósításokat tudatosan kihagyom – pedig az összes amerikai elnök beiktatásáról tudósítottam –, ezek ugyanis nem New York város történései, jellemzői, azonban mivel magyarországi szerkesztők nemcsak eseményekről szóló beszámolókat, de időnként háttér magyarázatokat, esetleg elemzést vagy személyes véleményt kérnek tőlem, mint külföldi tudósítótól, ezért azt gondoltam, hogy a megjelent cikkem példa lehet az amerikai gondolkodásmód egyik jellemző vonására.

Ez a gondolkodásmód a New York-iakra is jellemző, ezért a következő írásom, ami megjelent Magyarországon, ide kívánkozik. A megértéshez tudni kell, hogy a történetek, amelyeket idézek, Trump első elnöksége idejéből valók.

Paranoia vagy valós félelem?

New York-i tudósítóként azt tapasztalom, hogy két téma uralja a közbeszédet. Az egyik egy virginiai terrortámadás, a másik az észak-koreai helyzet. A paranoia – avagy szokták üldözési mánia kifejezéssel is emlegetni – túlzó és irracionális szorongásban, félelemben, s gyakran az üldözöttség érzésében nyilvánul meg. A paranoia kifejezést elsősorban akkor használják, amikor az érintett úgy érzi, hogy őt üldözi valaki, vagy cselekedeteit távolról befolyásolja. A kifejezést a hétköznapi életben gyakran túlzott félelemként emlegetik, amely összeesküvés-elméletek formájában is megjelenhet.

Az amerikai társadalomban hallhatóak olyan hangok, amelyek szerint idegen hatalmak összeesküdtek az USA ellen. Donald Trump még elnökjelöltként is utalt erre, amikor bevetette a „Make America Great Again" (Amerikát ismét naggyá teszem!) szlogent. Gondoljunk csak az „üldözés" -ként is értelmezett orosz beavatkozásra, a hekkerek emlegetésére. Számos olyan vélemény hangzott el, miszerint az oroszok beavatkoztak az amerikai választásokba. Ezt akkoriban, a témáról folyó vitákban összeesküvés-elméletként is emlegették.

A Trump által hangoztatott szlogent az amerikai társadalomban sokan úgy értelmezték, hogy Amerika újra erős legyen!

A választások bizonyították, hogy az amerikaiak elhitték Donald Trumpnak, hogy ezt valóban meg tudja csinálni, de azóta sokan csalódtak a szlogenben és Trumpban egyaránt. S ami a működő demokráciákra jellemző, ennek hangot is adnak. Nos, az amerikai társadalomban egyértelműen nem beszélhetünk sem irracionális szorongásról, sem az üldözöttség érzéséről. Ez az érzés ugyanis reális valóság 2001. szeptember 11. óta.

Aki rasszista és antiszemita, az Amerika ellen van!

A Chicago Tribune 2017. március 3-i számában közölt egy karikatúrát. Ennek a címe az volt, hogy „Anti-semitism is anti-American!" Ez a kijelentés elhangzott a televízió egyik híradásában is.

A kijelentés aktualitását az adta, hogy 2017. augusztus 11-én és 12-én Charlottesville-ben nemcsak rasszista – neonáci – eseményeket tartottak, de 12-én ellentüntetés is volt a városban. Ha csak ennyi történt volna, akkor az amerikai közvélemény ezt betudta volna a demokrácia szabályai között működő történésnek. De! Nem ez történt csupán.

A jelentések szerint Charlottesville-ben egy autós (feltételezhetően a fehérek felsőbbrendűségét hirdető neonáci tüntetés egyik szimpatizánsa) szándékosan, nagy sebességgel belehajtott egy másik gépkocsiba, ami a náci tüntetés ellen tiltakozók közé csapódott. Az azonnali jelentések szerint egy halálos áldozata és minimum 19 súlyos sérültje van a terrorcselekménynek. Mikor ezt a cikket írom, már harminc sérültről lehet hallani. Közte egy rendőrségi helikopter lezuhanásáról is, ahol két rendőr halt meg a balesetben.

Belpolitika: Twitter-nyilatkozatháború

Sajátos amerikai vitafórummá vált a Twitter. (A szerkesztő megjegyzése: a cikk megjelenése óta ez a közösségi média X néven ismert. A közösségi médiának ez a formája talán a legnépszerűbb kommunikációs forma az Egyesült Államokban. Trump oldalának több mint 35 millió olvasója van. Az oldalon a mai napig 35 526 üzenetet osztott meg olvasóival. – 2017-es adat.) Az események kapcsán Trump azt írta Twitter-üzenetében: „No matter our color, creed, religion or political party, we are all Americans first." Magyar fordításban*: „Függetlenül attól, hogy mi a színünk, hitünk, vallásunk vagy politikai pártunk, mindannyian amerikaiak vagyunk."*

Trump üzenete vitát váltott ki. Számos bírálója szerint Trump nem lépett fel határozottan a rasszista neonáci eszméket hirdetőkkel szemben. Saját pártjában sem nézik jó szemmel Trump megnyilvánulását.

Cory Gardner republikánus szenátor egyenesen azt írta Twitter-üzenetében, *hogy „Elnök úr, az ördögöt (a gonoszt) nevén kell neveznünk. Ezek a fehérek felsőbbrendűségét hirdetők, és ez egy hazai terrorcselekmény volt."* („Mr. President – we must call evil by its name. These were white supremacists and this was domestic terrorism.") Marco Rubio szenátor úgy vélekedett, hogy *„a nácizmusban, a Ku Klux Klanban vagy a fehérek felsőbbrendűségének hirdetésében nincsen semmi hazafiasság. Amerika ennek az ellenkezőjét akarja."*

Az amerikai képviselőház demokrata párti – kisebbségi – vezetője, Nancy Pelosi Trumpnak címzett üzenetében – szintén a Twitteren – felszólította az elnököt, hogy *„a saját profilján ismételje utánam: a fehér felsőbbrendűség hirdetése támadás az amerikai értékek ellen!"*.

Ivanka Trump a Twitteren válaszolt. Azt írta*: „A társadalomban nincs helye a rasszizmusnak, a fehér fölény hirdetésének és a neonácizmusnak."*

Ahogyan a trumpi külpolitikát értékelik az amerikaiak

A Twitter az amerikai külpolitikában is „üzenőfüzeti" feladatot tölt be. Trump ugyanis a Twitteren augusztus 11-én üzent Észak-Koreának, s a külpolitika résztvevőinek. Trump ezt írta Twitter-üzenetében*: „A katonai megoldások már a helyükön, csőre töltve, ha Észak-Korea oktalanul cselekedne. Remélhetőleg Kim Dzsongun talál más utat!"*

A helyzet megértéséhez jó tudni, hogy a hírek szerint Kim Dzsongun és az észak-koreai hadsereg rakétakísérleteinek tulajdonképpeni célpontja Guam, amely korábban spanyol gyarmat volt, azonban a spanyol–amerikai háború (1898) után az Egyesült Államokhoz került. Itt található az amerikai hadseregnek az a katonai bázisa, amely katonai támaszpontul szolgál többek között Észak-Korea és Tajvan irányába. A sziget ugyanis 3500 kilométerre található Észak-Koreától. A ballisztikus rakéták számára ez elérhető távolság.

Az amerikaiak szerint Kim Dzsongun egyértelműen ellenség. Ez magyarázza azt, hogy a feszültség az USA-ban kézzelfogható. A trumpi adminisztráció biztos abban, hogy Észak-Korea rendelkezik atomtöltettel, amit rakétákkal célba tudnak juttatni. Az észak-koreai rakétakísérletek alapján az USA-ban nem kételkednek abban, hogy az észak-koreaiak képesek Guam elérésére.

Ezért nem paranoia feltételezni azt, hogy Észak-Korea képes rakétacsapást mérni Guam szigetére. Így következett be az, hogy Donald Trump határozottan figyelmeztette Kim Dzsongunt, ha támadni akar, akkor az amerikai válasz az észak-koreaiak számára pusztító lesz. Az amerikaiak többsége úgy vélekedik, hogy Trump ígérete nem üres fenyegetés. Trump ugyanis kijelentette, hogy bár felkészült egy katonai csapásra, de továbbra is hajlandó a tárgyalásokra.

A New York Times 2017. augusztus 8-án Trumpot idézte, aki kijelentette, hogy „tüzet és dühöt" szabadít Észak-Koreára, ha az veszélybe sodorja az Egyesült Államokat. Az amerikai sajtó szinte minden oldalon hasonlóan vetette fel a veszélyt.

A sajtóból megismert kommentárok természetesen a vérmérséklet és a pártszimpátia alapján eltérőek voltak. Azonban úgy érzékelem, hogy abban egyetértettek, hogy az USA-ra nézve fenyegetést jelentenek az észak-koreai rakétakísérletek. A Reuters egyik híradása szerint két, magát megnevezni nem kívánó amerikai vezető tisztviselő annak a véleményének adott hangot, hogy az elnöknek a „tűz és düh" fenyegetése diplomáciailag nem volt hasznos, mivel az észak-koreai vezető „nem kívánatos" válaszát idézheti elő.

Hangot adtak annak a véleményüknek is, miszerint az elnöknek ez a kijelentése veszélybe sodorhatja a szövetségesekkel – például Japánnal vagy Dél-Koreával – való együttműködést is. Ugyancsak negatív következménye lehet a kínai vagy oroszországi kapcsolatokra nézve is.

Ugyancsak a Reuters híradásából tudhatjuk, hogy Rex Tillerson amerikai külügyminiszter kijelentette, mielőtt Guamba érkezett: bár nincsen közelgő észak-koreai fenyegetés, az amerikaiaknak „jól kell aludniuk".

Azt gondolom, hogy ezzel a nyilatkozattal egybecseng – bár többek szerint ellentmondani látszik –, hogy Jim Mattis védelmi miniszter szerint az amerikai képességek továbbra is „nagymértékben meghaladják" az észak-koreaiakét.

A kérdés nem költői: „Trump meg tudja változtatni Észak-Korea magatartását?"

A politikai hozzáállástól függően a kérdésre eltérő válaszokkal találkozhatunk. Számos amerikai politikus, elemző szerint ez nehezen képzelhető el, míg mások optimistábban kezelik a kérdést.

A Washington Post szerint Rex Tillerson már korábban figyelmeztetett arra, hogy az Észak-Koreával kapcsolatos stratégiai türelem korának vége van. Ezzel együtt a Washington Post elemzője, Fareed Zakaria azt jelentette ki, hogy szerinte „az Egyesült Államok nem fog megelőző nukleáris háborút indítani Ázsiában. Trump fogalmazása kétségtelenül megdöbbentette Washington legszorosabb szövetségeseit a régióban, Japánban és Dél-Koreában." Fareed Zakaria hozzátette: „az üres fenyegetések és a laza retorika csak az amerikai presztízs és a hatalom gyengítését eredményezte." Fareed Zakaria feltette a kérdést, és válaszolt is rá: *„Akkor miért? Mert ez Trump alapvető cselekvési módja. Egész életében Trump nagyszerű ígéreteket és baljós fenyegetéseket tett, amelyeket ritkán váltott be."*

Ugyanez a Fareed Zakaria a CNN műsorában augusztus 13-án a korábbi ausztrál miniszterelnökkel, Kevin Rudd-dal beszélgetett. Kevin Rudd felvetette, hogy Trump „stratégiai kiszámíthatatlansága" eredményezhet-e új stratégiát az észak-koreai nukleáris program megállításához.

A választ McMaster nemzetbiztonsági tanácsadó kijelentéséből olvashatjuk ki, amelyre a New York Daily News hívta fel a figyelmet, s ami az NBC egyik műsorában hangzott el: *„A célt, közös célt a koreai félszigeten a nukleáris leszereléssel kell elérni."*

S hogy végül kinek lesz igaza? Nem vagyok jós, de azt bizton állíthatom, hogy nem paranoia azt gondolni, hogy az amerikaiak számára fenyegetést jelent a jelenlegi helyzet. A helyzet, amely egyes vélemények szerint hasonlatosnak tekinthető a kubai rakétaválsághoz.

Az 1962-ben kitört, Szovjetunió és az USA közötti konfliktus a Kubába telepített szovjet atomrakéták miatt alakult ki. A szovjet hadvezetés ballisztikus rakétákra szerelt atomfegyvereket telepített Kubába, hogy fenyegesse az Amerikai Egyesült Államokat azzal, hogy az amerikai városokat a szovjet rakétákkal képesek elérni.

Az akkori amerikai vezetés, élén J. F. Kennedy elnökkel, úgy döntött, hogy a helyzet megoldására egy tengerészeti blokádot létesít, illetve Kennedy egy televíziós beszédben fordult az amerikaiakhoz és a szovjet kormányhoz. Kennedy beszédében figyelmeztetett arra, hogy a katonaság *„minden eshetőségre felkészült".* Amikor Kennedy nyíltan beszélt a válsághelyzetről, az egész világot félelem, a harmadik világháború kitörésétől való félelem szállta meg.

A szovjet vezetés, élén Nyikita Hruscsovval, tisztában volt azzal, hogy beláthatatlan következményekkel kell számolni, ha nem oldódik meg békésen a konfliktus. A Szovjetunió felajánlotta, hogy leszerelik a telepített rakétákat cserébe azért, hogy az Egyesült Államok nem rohanja le Kubát.

Kennedy és az akkori amerikai vezetés elfogadta a Szovjetunió javaslatát. Ezt követően Hruscsov bejelentette, hogy eltávolítják a Kubába telepített atomrakétákat. Ez meg is történt. A válság akkor szerencsésen megoldódott. Nem tört ki a harmadik világháború. Persze kellett hozzá két nagyformátumú, nagy hatalommal rendelkező politikus és nem utolsósorban mindkettejük megegyezési szándéka.

Bizton állítható: az amerikaiak nem paranoiásak, többen vannak azok, akik reálisan látják a bel- és külpolitikai kérdéseket, és félelmeik valósak. Mint ahogy a világ más részein is valós a félelem a meggondolatlan vezetőktől, az átgondolatlan intézkedések következményeitől. A kérdés persze továbbra is marad költői, azaz megválaszolatlan: mi a helyzet, hogyan oldhatók meg békésen mai konfliktusaink?

A mesterséges intelligencia által generált, a témához kapcsolódó kollázs

A magyar vívóválogatott népszerűsítette a sportágat Amerikában

Most álljon e helyütt a sportos tudósításaim között elsőként egy régi, 2004-ben született tudósítás. Ez szintén New York-i jellemző. A tudósító számára mérvadó, komoly jelzőszám, hogy a Magyarországra küldött tudósítások hányszor és hol jelennek meg. A tudósítást elküldtem a Helyi Hírek Helyieknek portálcsalád kiadójának, az MCOnetnek, s a szerkesztők akkori döntése alapján a portálcsalád összes médiaportálján megjelent. Ez az írásom volt a Magyarországon legtöbbet felhasznált tudósításom: 74 internetes hírportál vette át.

New Yorkban huszonkilenc ország sportolóinak részvételével Vívó Világkupa-versenyt rendeztek. A Magyar Főkonzulátus adott helyt a versenyt és a sportágat beharangozó eseménynek, amelyen megjelentek a sportág amerikai és nemzetközi képviselői, diplomaták, sportvezetők. A New York-i vívóverseny bemutatásakor dr. Horváth Gábor főkonzul kiemelte*: „a magyar konzulátus szeretne ezzel a társadalmi eseménnyel hagyományt teremteni, amikor hozzájárul a vívás amerikai népszerűsítéséhez”.*

A magyar csapat

Ennek az oka egyszerű: a vívás Magyarország egyik legeredményesebb olimpiai sikersportága. A magyar olimpiai éremlistát a vívás vezeti 39 aranyéremmel. Erről beszélt az eseményen a New York-i Vívószövetség elnöke, a magyar származású dr. Jonathan Jakus is. Beszédében emlékeztetett a világhírű magyar vívókra, s arra, hogy Magyarországot a világ egyik legrangosabb vívónemzeteként tartják számon. Dr. Jonathan Jakus a Világkupát rendező ország Vívószövetsége nevében köszönetet mondott a Magyar Főkonzulátusnak, hogy helyt adott a vívást népszerűsítő rendezvénynek. Az esemény másik vendége Molly Solomon, az NBC tv-társaság olimpiai közvetítésekért felelős igazgatója volt, aki itt jelentette be, hogy az olimpiai közvetítések keretében az amerikai tv-nézők először láthatnak majd vívóversenyt élőben. Szabó Bence, a magyar vívóválogatott szövetségi kapitánya kizárólagos interjút adott lapunknak.

K.: Mi jelenti a legfőbb gondot?

Sz. B.: Magyarország nemcsak a múltban volt vívónagyhatalom. Annak ellenére, hogy a Magyar Vívószövetség rendelkezésére álló pénzeszközök messze elmaradnak a többi nagy vívónemzet – a francia, az olasz és az orosz szövetség – mögött, ezekkel a szövetségekkel mint sportági szövetség nem tudjuk felvenni a versenyt, de versenyzőink igen. Ezt bizonyítja például az a tény is, hogy az athéni olimpián több versenyzőnk szerezte meg az indulás jogát, mint az olaszok, ahol pedig nagyon népszerű sportág a vívás, jobbak a lehetőségeik, mivel gazdagabb a szövetségük. A tradicionális sportágak, mint a vívás, sajnos hazánkban a politika, az aktuális kormányok számára nem tartoznak az igazán fontos dolgok közé. Sajnos a politika nem segíti a vívást mint versenysportot, annak értéke szerint. Példaként említhetem, hogy az olimpiai kvalifikációs versenyrendszer olyan, hogy nagyon sok helyre kellett ahhoz elutazni, sok versenyen kellett ahhoz részt venni, hogy valaki elérje az olimpiai minősítést. Ez viszont nagyon sok pénzébe került a szövetségnek. Sokszor vagyunk bizonytalan helyzetben, hogy el tudunk-e menni a versenyekre, kapnak-e az edzőink fizetést. Klubjaink közül sok a megszűnés határán van, vagy már meg is szűntek. Nincs már Újpesti Dózsa, Budapesti Honvéd. A BVSC haldoklik. Edzőink, versenyzőink bizonytalanságban élnek. A jellemző az, hogy az olimpia évében a politika odafigyel, ilyenkor fontosak a sikersportágak, ilyenkor a politika a

sportág mellé áll – de előtte is jó lenne, ha odafigyelnének ezekre a sportágakra. Nemcsak a pénzre gondolok, de erkölcsileg és a törődés szintjére is. A versenyzőinknek ez hiányzik igazán. Jó lenne, ha azok a sportágak, amelyek hagyományosak, amelyekben mi világszinten vagyunk, mint a vízilabda, a vívás, ugyanolyan rangot kapnának, mint a világsportágak, mint a kosárlabda vagy a labdarúgás.

K.: A világban, a múltban a legkellendőbb olasz és francia vívómestereken kívül talán a legnagyobb rangja a magyaroknak volt. Igaz-e ez ma is?

Sz. B.: Igen, ez olyannyira igaz, hogy például az orosz vívóedzőket is magyarok tanították, s ma már a világ talán legerősebb vívónemzete az orosz. Itt New Yorkban rengeteg magyar edző dolgozik ma is.

K.: Mi ennek a versenynek számunkra a különlegessége?

Sz. B.: Ennek a viadalnak az ad különös jelentőséget, hogy a női tőr- és kardcsapatverseny nem olimpiai versenyszám, ezért ez a két fegyvernemi verseny gyakorlatilag a lányok „vigaszdíja", hiszen az olimpián csak egyéniben indulhatnak.

K.: Milyen esélyei vannak a magyar vívóválogatottnak az olimpián?

Sz. B.: Ez a New York-i viadal sokkal nehezebb verseny, mint maga az olimpia lesz. Itt ugyanis erősebb mezőny gyűlt össze, mint majd az olimpián; például párbajtőrben az olasz olimpiai bajnokcsapatnak nem sikerült kijutnia, mivel a kvalifikációs rendszer „Európa-ellenes volt". A Nemzetközi Vívószövetség arra törekedett ugyanis, hogy minden földrész képviseltesse magát. Ezért olyan országok csapatai is kvalifikálhatták magukat, ahol a versenyzők vívótudásban elmaradnak az európai nemzetekétől. Legalább három-négy érmet várok a magyar csapattól.

K.: Milyen színűek lesznek majd az érmek?

Sz. B.: (Csak egy mosoly a válasz.)

Következő riportalanyom dr. Jonathan J. Jakus, a New York-i Vívószövetség elnöke.

J. J. J.: A magyar konzulátus mint a vívást Amerikában népszerűsítő rendezvény helyszíne szimbolikus értékű. Ebben – azon kívül, hogy a magyar vívóiskola nagyon elismert az USA-ban, a vívást magyar sportágként, Magyarországot vívónagyhatalomként tartják számon – közrejátszik az is, hogy magam is magyar, budapesti származású vagyok. Amerika vívófővárosa New York. Számunkra minden nagy, nemzetközi vívóverseny segítség, hogy népszerűbbé tegyük sportágunkat Amerikában. Ezért is örülünk annak, hogy a verseny első napján, a történelemben először, a férfi kardcsapatverseny aranyérmét a mi csapatunk, az amerikai kardcsapat nyerte, maga mögé utasítva olyan nagy vívónemzeteket, mint a francia vagy a magyar. Az örömünk azért is határtalan, mert az USA-ban a vívásnak kisebb a népszerűsége, mint Magyarországon. A legtöbb vívónk egyetemista, egyetemük vívócsapatainak színeiben versenyeznek. Ezek a csapatok adják az olimpiai válogatottunk gerincét is. Számunkra ezért is nagy szó, hogy míg az olimpián a vívónagyhatalmak 15 fős csapatokat tudnak indítani, az amerikai csapat a kvalifikációs versenyek eredményeképpen 14 vívóval képviseltetheti magát.

K.: Mit kell tudnunk a New York-i versenyről?

J. J. J.: Évente a világon hat-hét hasonló versenyt rendeznek, fegyvernemenként. Nagyon örülünk annak, hogy szövetségünk immár másodszor kapta meg a Nemzetközi Vívószövetségtől a verseny megrendezésének a jogát. Ennek a versenynek most különös jelentősége van, ugyanis az itteni csapat-világkupaversenyen elért eredmények határozzák meg, hogy ki, ki ellen kezd majd az olimpián. Valószínűleg ez is oka lehet annak, hogy erre a versenyre huszonkilenc ország, mintegy háromszáz vívója nevezett. Mi, a New York-i Vívószövetségnél nagyon boldogok vagyunk, hogy ilyen sok vívó eljött ide hozzánk az olimpia előtt, s annak pedig személy szerint én különösen örülök, hogy a magyar csapat segít nekünk népszerűsíteni a vívást Amerikában.

A baseballt fejjel játsszák

Egy tudósítónak talán a legfontosabb feladata, hogy a politikai eseményekről tudósítson, de jelentős feladat az is – még ha nem sportújságíró az illető –, hogy sporteseményekről is írjon. Nekem erre különösen kellett figyelnem: egyrészt az olvasók ezt feltétlenül igénylik, másrészt az egyik tudósításom a Yankee Stadionban készült. Ott, ahol lakom, a Bronxban. Bár ehhez kapcsolódóan egy fura dolgot meg kell jegyeznem, amit a New York-iak nem szeretnek emlegetni, de igaz: New York két futballcsapata, a Giants és a Jets, valójában New Jerseyben játszik.

Ami az alábbi sporttudósításokból kimaradt: az említett sportágak közül a baseball a régebbi, olyannyira, hogy története a tizenkilencedik századig nyúlik vissza. Az USA-ban ezt a sportágat kiáltották ki nemzeti sportnak. Tudni kell róla, hogy rendkívül hosszú és lassú, zömében nyáron zajlik. Ezzel szemben az amerikai futball robbanó, zömében télen játsszák. Ami fontos: nézettségben ma már nagyobb, mint a baseball. Végül az is oka volt, hogy ez a két sportág bekerült a könyvembe, hogy a magyar olvasók számára mindkettő idegen, ezért igyekeztem ezekről úgy írni, hogy mit jelentenek ezek a sportok az itteni embereknek.

New Yorkban, a világhírű Yankee Stadionban 2017. március 3-án tartották a World Baseball Classic döntőit beharangozó sajtótájékoztatót. Sok érdekes tényt tudtam meg a baseballról, illetve a világraszóló WBC-versenyről.

16 csapat a World Baseball Classicban

A WBC-be a világ 16 csapata jutott be, s ezek küzdenek a baseball-világbajnoki címért. Természetesen az összes mérkőzést számos televízióállomás közvetíti. Egyes becslések szerint várhatóan legkevesebb négyszázmillió néző fogja követni a mérkőzések közvetítését. Ezeknek a mérkőzéseknek a közvetítése hirdetések nélkül elképzelhetetlen. Könnyű tehát megjósolni, hogy a WBC-versenysorozat a helyi nézők által fizetett jegyvásárláson túl a hirdetések miatt is több milliárd dollárt jelent. Csak néhány számadat a becsléshez. A WBC honlapja szerint a még kapható jegyek árai 10 és 450 dollár között mozognak. De vannak ennél drágább jegyek is – igaz, a honlap szerint azok már elfogytak. A döntőre 2100 dollár a legdrágább jegy ára, de már nem kapható. S akkor még nem beszéltünk a WBC-versenysorozatát kísérő tárgyak eladásának bevételéről. Megvásárolhatók a résztvevő országok csapatainak híres baseballsapkái, amelyek darabja 30-40 dollár. Természetesen baseballmezek is kaphatók. A trikók árai 30 és 90 dollár között mozognak, egy-egy híresebb játékos nevével ellátott trikó 150 dollár körül kapható, s a híres – kötelező – mezfelsőrészek darabja 125 dollár körül vásárolható meg, mindezek akár az esemény honlapján is. Az USA csapatának mezfelsőrésze 258 dollárba kerül, de van amerikai mez 330 dollárért is.

A World Baseball Classic (WBC) versenysorozatát a Major League Baseball és a Major League Baseball Players Association közösen szervezi. A mai sajtótájékoztatón elhangzott, hogy a szervezők rendkívül fontosnak tartják, hogy a WBC eseményeinek bevételét a nemzeti baseballszövetségek számára biztosítsák, hogy ezzel is elérjék a különböző országokban a helyi baseball sportág fejlődését. Elhangzott az is, hogy rendkívül fontosnak tartják, hogy a befolyó pénzekből az oktatást támogassák. Úgy gondolják ugyanis, hogy az így, a sportra szánt pénz a fiatalok szellemi fejlődését is el tudja segíteni.

Mi is az a baseball?

A baseballt két csapat játssza egymás ellen. A játék lényege, hogy az egyik csapat dobójátékosa egy nagyjából ökölnyi méretű labdát nagy erővel eldob, s a másik csapat ütőjátékosának azt egy baseballütővel el kell ütnie, amilyen távolra csak tudja. Miközben a labda remélhetőleg messzire elrepül, az idő alatt a játékosoknak el kell futniuk, és meg kell érinteniük a játéktér különböző pontjain található bázispontokat. A baseball rendkívül népszerű sportág nemcsak New Yorkban, de az Egyesült Államok szinte minden államában, valamint az amerikai kontinensen és Kelet-Ázsia országaiban. A baseballt az Egyesült Államokban nemzeti sportnak kiáltották ki. Az amerikai Major League Baseball meccseinek látogatottságáról úgy hírlik, hogy nagyobb, mint az összes többi sportágé együttesen.

Kérdésemre, miszerint mi a fontosabb a baseballjátékban, az egyéni teljesítmény vagy a csapatjáték, Matt Bourne, az MLB üzleti kommunikációért, a public relationsért felelős alelnöke azt válaszolta, hogy a baseball egyértelműen csapatjáték, de nagyon fontos az egyéni magas, sőt kiemelkedő teljesítmény. Egy-egy játékosnak – például a dobónak vagy az ütőjátékosnak – egyedül kell megoldania a dobást, az elütést, de a csapat többi tagja jó helyezkedésével nagyon sokat tud tenni a jó eredmény elérésében.

A baseballt fejjel játsszák

A mai sajtótájékoztatón kérdéseimre Alois „Al" Terry Leiter volt aktív baseballjátékos válaszolt. Tizenkilenc szezonon keresztül volt aktív, többek között a New York Yankees erőssége. Miután befejezte aktív sportpályafutását, sportkommentátor lett.

K.: Miért menjek el egy baseballmérkőzésre, vagy miért üljek le a televízió elé megnézni, hogy a pályán néhány ember szaladgál egy kis labda után? Mi az oka annak, hogy ilyen népszerű, főként az USA-ban, ez a sport?

A különben rendkívül humoros ember arca elkomolyodott, s a kérdést megdicsérve válaszolt.

A. L.: A fiam, aki azóta első osztályú játékossá vált, kiskorában ugyanezt a kérdést tette fel nekem. Önnek is csak azt tudom most válaszolni, amit akkor neki válaszoltam. Szerintem a baseball a világ legjobb játéka, aminek két oka van. Az egyik az atlétikus mozgás: olyan sport, ahol tudni kell gyorsan futni és dobni, ütni, azaz jól kell tudni mozogni. A másik ok, hogy a baseballt elsősorban fejjel játsszák. Gondolkozni kell, az embernek az agyát kell használnia. Az eldobott labda a dobótól 170 km/h sebességgel érkezik az ütőjátékoshoz, akinek a másodperc töredéke áll csupán a rendelkezésére, hogy látva a labda irányát, sebességét, meghozzon egy döntést, és azt végre is hajtsa. A döntés, amit végig kell gondolni, az, hogy hogyan fogja fogadni, azaz megütni a labdát, hogy az elszálljon, amilyen messzire csak lehet. Ehhez agyra, gondolkodásra és annak a gyorsaságára van szükség. Ezért mondom, hogy a baseballt fejjel játsszák, s csak ezt követi a mozgás, a futás – tette hozzá Al Leiter.

K.: Hogyan lehet népszerűvé tenni a baseballt az olyan országokban, ahol annak nincsen jelentős népszerűsége?

A. L.: Bár Európában már vannak csapatok, s helyenként erősek is – például Hollandiában, Olaszországban vagy Németországban –, ez a sportág még nem örvend nagyobb népszerűségnek. Ingyenes bemutatók, mérkőzések szervezésével, oktatással, a fiatalok érdeklődését felkeltve meg kell magyarázni számukra, hogy miért is kiváló sport a baseball.

Super Bowl

Ha megkérdezünk egy amerikait, hogy szerinte mi az év legnagyobb eseménye, akkor talán a legtöbben a Super Bowlt, az amerikai futball bajnoki címét eldöntő mérkőzést említenék. Nincs év, hogy magam is ne nézném meg a Super Bowl döntőt, még akkor sem, ha azt nem New Yorkban rendezik meg. Természetesen erről is tudósítottam. Itt és most példaként álljon az Atlanta Falcons és a New England Patriots, két patinás és népszerű csapat által játszott döntőről szóló tudósításom.

A Super Bowl az Egyesült Államok profi amerikaifutball-ligájának (NFL) éves bajnoki döntője. Ez a liga két konferenciájának győztesei között zajló mérkőzés, amely 1967 óta minden NFL-szezont lezár.

Vince Lombardi Trófea

Vince Lombardi Trófeának nevezik az NFL (National Football League) döntőjének serlegét. A trófeát az NFL egyik legendás edzőjéről, Vince Lombardiról nevezték el. A trófea 56 cm magas, 3,2 kg súlyú, teljes egészében ezüstből készült. A trófea történetében eddig a Pittsburgh Steelers volt a legeredményesebb csapat, hiszen hat alkalommal nyerték meg a bajnokságot. A Dallas Cowboys, a San Francisco 49ers és a New England Patriots áll holtversenyben a nemlétező dobogó második fokán az eddigi öt győzelmükkel. A Falconsnak ez eddig még nem sikerült. A mérkőzés legeredményesebb játékosai a New England Patriots részéről a floridai születésű James White és a texasi születésű Danny Amendola voltak. Ezzel szemben a legtöbb extra pontot az Atlanta Falcons játékosa, Matt Bryant érte el.

A Vince Lombardi Trófeát a New England Patriots tulajdonosa, a hetvenöt éves Robert Kenneth Kraft vette át. Robert Kraft az Egyesült Államokban közismert üzletember; nemcsak az amerikai futball világában tisztelik, hiszen a sporton kívül ingatlanfejlesztéssel is foglalkozik. Cégei a világ kilencven országában vannak jelen. A Forbes 2010-ben megjelent rangsorában Kraft volt a 269. leggazdagabb amerikai. A New England Patriots edzőjének, a hatvannégy éves Bill Belichicknek az idei a hetedik Super Bowl-győzelme. 1975 óta foglalkozik edzőként az amerikai futballal, 1991 óta vezető edző, 2000 óta pedig a New England Patriots vezető edzője.

A szabályok szerint, amennyiben a rendes játékidőben nem dől el a győzelem sorsa, akkor 15 perc hosszabbítás következik, azonban a mérkőzés ún. „hirtelen halállal" ér véget. Ez azt jelenti, hogy az első touchdownig tart. Aki azt megszerzi, megnyerte a mérkőzést, és ezzel a Vince Lombardi Trófea birtokosa lesz.

A Super Bowl – közéleti esemény

A mindenkori amerikai futball döntő fontos közéleti esemény is Amerikában. Ilyenkor a helyszínen, a nézőtéren számos közéleti szereplő ül és szurkol csapatának. Az idei eseményen a közönség soraiban többek között látható volt Michael Richard „Mike" Pence, az Egyesült Államok alelnöke is. Donald J. Trump, az USA elnöke a mérkőzést megelőzően adott interjút a televíziónak, amit az egyik legnézettebb tv-csatorna, a Fox sugárzott. Nemcsak a helyszínen nézik sokan, hanem országszerte éttermekben, „pub"-okban, kivetítőkön, nagyméretű televíziókon is, mindenütt. S ennek nemcsak maga a mérkőzés az oka, hanem a két félidő közötti szünet is. Idén a szünetben Lady Gaga lépett fel. Pontosabban érkezett az égből, még pontosabban a stadion tetejéről: acélsodronyon eresztették le a színpadra, amit a küzdőtéren állítottak fel percek alatt. Itt egy óriási tánckar segítségével óriási showműsort mutattak be. Lady Gagának óriási sikere volt.

A játék a rögbiből fejlődött ki. A játékosok célja, hogy az ovális alakú labdát az ellenfél térfelének végébe, az úgynevezett „endzone"-ba juttassák el. Ezért pontok járnak. A labdával lehet futni, azt másik játékostársnak lepasszolni, esetenként rúgni. A pontszerzés legfőbb módja a touchdown, ami a labdának a gólvonal mögé vitelét jelenti. Extra pont jár a labda kapura rúgással történő átjuttatásáért.

A játék egy 120 yard (110 méter) hosszú és 53 1/3 yard (49 méter) széles, téglalap alakú pályán zajlik. Pontot szerezni az endzone-nak nevezett területen lehet, amely a gólvonaltól (goal line) az alapvonalig (end line) tart. Az endzone mögött található a 18,5 láb (5,64 méter) széles kapu. Az extra pont akkor érvényes, ha a labda a keresztrúd fölé és a kapufák közé kerül. Egyszerre a csapatok 11 játékosa vesz részt a játékban. A játékosok a mérkőzés közben tetszőlegesen cserélhetők. Egy mérkőzés általában négy 15 perces negyedből áll. (A középiskolai és főiskolai mérkőzések 4×12 percesek.)

A játékidőt az úgynevezett tiszta játékidőként tekintik. Például ha a játéktéren kívülre kerül a labda, akkor az órát megállítják. Ezért egy futballmérkőzés akár három óráig is eltarthat. Egy amerikaifutball-mérkőzés általában 5–10 másodperces támadóakciókból áll, közöttük a szabály szerint 40 másodperces „megbeszélési idő" áll a játékosok rendelkezésére. Ha a rendes játékidőben döntetlen az állás, akkor hosszabbítás következik, amely valójában ötödik negyedként fogható fel. Az amerikai futballt legmagasabb szinten a National Football League-ben (NFL) játsszák. Az amerikai futball az elmúlt ötven évben az USA-ban a legnépszerűbb sport.

Az amerikai futball ötvenegyedik döntőjét idén az Atlanta Falcons és a New England Patriots játszotta Houstonban, az NRG Stadionban, hetvenezer néző előtt. (A hivatalos nézőszám 70 807 volt.) Az Atlanta Falcons és a New England Patriots két patinás és népszerű csapat. Az idei döntő esélyesének a papírforma szerint a New England Patriots látszott, hiszen az egymás elleni mérkőzések statisztikája szerint a 2009 óta lejátszott négy mérkőzésükön a Falcons nem tudott győzni a Patriots ellen. Az első félidő végén úgy tűnt, hogy borul a papírforma, hiszen 21:3 volt a Falcons javára. A Patriots csupán egy mezőnygóllal tudott válaszolni a Falcons három touchdownjára és három extra pontjára. Tom Bradynak nem ment jól a játék, sokszor hibázott, s az elkapók sem voltak biztos kezűek. A Falcons pedig nagyon jól védekezett. Ezt érezhette Tom Brady is, hiszen a mérkőzés utáni sajtótájékoztatón kijelentette, hogy a mérkőzés nem úgy zajlott le, ahogyan azt ők előre eltervezték.

A második félidő elején az erőviszonyok kezdtek kiegyenlítődni, hiszen a harmadik negyedben 7:6 volt az eredmény, mivel a Patriots egy extra pontot kihagyott. A kiegyenlítődő erőviszonyok ellenére a különbség behozhatatlannak látszott. Azonban a Patriots a negyedik negyedben 19 pontot ért el, amivel kiegyenlített. Így került sor arra az amerikai futball döntőjében – ismereteim szerint – példa nélküli eseményre, hogy a győzelem a hosszabbításban dőlt el.

A hosszabbításban a New England Patriots James White touchdownjával 34:28-ra megnyerte a mérkőzést, s ezzel az ötvenegyedik Super Bowl győztese lett. A Patriots huszonöt pontos hátrányból fordított, ami a Super Bowl történetének addigi legnagyobb fordítása volt. A mérkőzés legjobb játékosának Tom Bradyt választották.

Super Bowl plakát, a mesterséges intelligencia ábrázolásában a Vince Lombardi-trófeát, a Patriots–Falcons döntőt és a félidei show-t mutatja

New York a bronxi Botanikus Kertben

A bronxi Botanikus Kert „Holiday Train Show” című kiállítása, New York nevezetességeinek és a kisvasútmodelleknek a bemutatója immár több mint harminc éve a nagy „alma” kedvenc karácsonyi, ünnepi hagyománya. A Botanikus Kert pálmaházában több mint 190 méretarányú ikonikus épület és építmény – mint például a Brooklyn híd, a Yankee Stadion és a Szabadság-szobor – látható ezernyi pislogó fény alatt. A látogató egy miniatűr városba lép be, ahol bemutatták a híres New York-i építészet világát, hangulatát.

A közismert épületekről másolt modellek mindegyike természetes anyagokból – például levelekből, magvakból, gallyakból, kéregből, makkból, fahéjrudakból és fenyőtobozok pikkelyeiből – készült, s a botanikus kert virágos, zöldnövényes környezetében kápráztatják el a kicsiket és nagyokat egyaránt.

A vonatmodellek, terepasztalok kiállítása nemcsak a gyerekek kedvence, de számtalan felnőttet is vonz. A miniatűr város házai között több mint huszonöt vonatmodell szaladgál a közel fél mérföld hosszú síneken.

Részben a terepasztalokon, másrészt az emberek feje felett, New York város hídjain szaladgáló vonatokra a közönség csodálkozva tekint le, vagy fel. Amerikai gőzmozdonyok, az 1800-as évek végéről származó villamosok, valamint modern teher- és személyszállító vonatok közlekednek a terepasztalokon, alagutakon és az olyan hidakon, mint a Brooklyn híd.

A kiállítás ismertetője így jellemezte a kiállítást és az alkotókat: *„Amit az ember csak egy darab kéregnek vagy lehullott bogyónak lát, Laura Busse Dolan és az Applied Imagination kreatív csapata kőként képzeli el a Brooklyn híd vagy a Szent Patrik-katedrális díszeit. Azóta, hogy Paul Busse 1992-ben az első Holiday Train Show® kiállítással először hozta el csodálatos vonatait és növényi építményeit a New York-i Botanikus Kertbe, az Applied Imagination az ország számos más helyszínére is különleges kiállításokat készített.”*

A Botanikus Kert nemcsak napközben, de az estéken is elszórakoztatta a látogatókat, hiszen az esti fényshow jól megvilágította az épület- és vasútmodellek, de különösen az üvegházak csodálatos világát.

A Covid-19-járvány

Hogyan éltük meg New Yorkban a Covid-járványt, az nem igazán a könyvem kifejezett témája, de azt gondolom, hogy nem hagyható ki az események összefoglalása, így a következőkben részletek következnek a témában közzétett különböző írásaimból. A járvány teljes története egyben olvasható itt, egészen a rémülettől a színházi telt házig.

Koronavírus-járvány – helyzetjelentés 2020 márciusából

A világon 189 386 beteget regisztráltak. Ezek közül 7504-en meghaltak, azonban 80 643 beteg gyógyulásáról érkezett hír. A legrosszabb a helyzet Kínában, Olaszországban és Iránban. Spanyolország, Dél-Korea és Németország a következő a sorban. Az USA-ban eddig 4661 beteget regisztráltak, és 85 halálesetről számoltak be.

Az Egyesült Államok Egészségügyi és Humán Szolgáltatási Minisztériuma, a Centers for Disease Control and Prevention (CDC) rendszeresen tájékoztatást ad a vírushelyzetről. A legfrissebb jelentésük szerint a járvány az ország különböző államaiban eltérő aktivitást mutat. A hivatalos jelentés leszögezi, hogy az „azonnali kockázat a legtöbb amerikai számára továbbra is alacsony, de a kitörés terjedésével ez a kockázat növekedni fog".

A súlyos betegség kockázata a legnagyobb az idősebb felnőttek között (a kockázat életkor szerint növekszik), illetve azok között, akiknek súlyos krónikus betegségeik vannak: szívbetegség, cukorbetegség, tüdőbetegség.

A COVID-19

A vírust, amely a világjárványt okozta, „SARS-CoV-2" elnevezéssel, az általa okozott betegséget pedig koronavírus-betegségnek – rövidítve „COVID-19"-nek – nevezték el. A „koronavírusok" egy nagy víruscsalád, amelyek gyakoriak az emberekben és sokféle állatfajban is, ideértve a tevéket, a szarvasmarhát, a macskákat és a denevéreket.

Ritkán az állati koronavírusok elterjedhetnek az emberek között is, például a MERS-CoV, a SARS-CoV, és most az új vírus (SARS-CoV-2). Ez utóbbi vírus a denevérekből származik. A teljes klinikai kép a COVID-19 vonatkozásában jelenleg még nem teljesen ismert. A bejelentett betegségek a nagyon enyhétől egészen a súlyosig terjednek, beleértve a halálos kimenetelt.

Noha az eddigi információk arra utalnak, hogy a legtöbb COVID-19-betegség enyhe lefolyású, az esetek 16%-ában súlyos betegség fordul elő. Úgy tűnik, hogy az idős emberek és a krónikus betegségben – sorrendben szívbetegségben, cukorbetegségben és tüdőbetegségben – szenvedők esetében nagyobb a súlyos COVID-19-betegség kialakulásának kockázata. A hivatalos jelentés szerint a vírus, amely a járványt okozta, könnyen terjed az emberek között. Ez az első olyan járvány, amelyet ismerten egy új koronavírus megjelenése okozott.

Hivatalos előrejelzés

A CDC szerint az elkövetkező napokban valószínűleg több COVID-19-esetet azonosítanak az Egyesült Államokban. Az elkövetkező hónapokban az Egyesült Államok lakosságának legnagyobb része ki lesz téve ennek a vírusnak. Az erőfeszítések a vírus terjedésének és hatásának csökkentésére irányulnak.

Az Egyesült Államok kormánya példátlan lépéseket tett az utazás terén. Így többek között az elmúlt 14 napban Kínában vagy Iránban tartózkodó külföldi állampolgárok nem léphetnek be az Egyesült Államokba. Repülési tilalmat jelentettek be számos országból, így nemcsak Kínából, Dél-Koreából, de az Európai Unióból érkező utasokra is.

Koronavírus: helyzetjelentés ugyancsak 2020-ból

Sajnos rossz hírekről kell beszámolnom. Az ismert koronavírus-esetek száma az Egyesült Államokban gyorsan növekszik. A tudósító számára rendelkezésre álló ismert adatok szerint – amikor ez a tudósítás készül, március 10-én – 808 koronavírus-esetről számoltak be. Ezeket az eseteket laboratóriumi vizsgálatokkal igazolták. Eddig 28 halálesetről számoltak be.

A Johns Hopkins Egyetem (az USA egyik legismertebb egyeteme; az orvosi fakultását az egyik legjobbnak tartják Amerikában) által közzétett jelentés szerint a mai napig 27 haláleset történt az USA-ban. A tesztekkel igazolt betegek száma New York államban a legmagasabb: 173 igazolt betegről számolnak be a jelentések. Ebből 25 beteg New York városában található.

A mai napig összesen nyolc beteg felépüléséről érkezett beszámoló. Az USA Centers for Disease Control and Prevention vonatkozó jelentése a koronavírus, a COVID-19 ügyében nagyon egyszerűen fogalmazott: „Jelenleg nincs olyan oltás, amely a COVID-19 ellen védelmet nyújtana, és a kezelésére nincs jóváhagyva egyetlen gyógyszer sem."

Ez a megfogalmazás egyértelműen meghatározza az amerikaiak hozzáállását a vírus terjedéséhez. Alapvetően kétféle emberrel találkoztam az elmúlt napokban ennek a tudósításnak az elkészítése kapcsán. Az egyik típus komolyan pánikba esett, a másik típust vagy nem érdekli a téma, vagy fatalista, ami azt jelenti, hogy ezek az emberek úgy vélik, semmi hatalmuk, sem reményük nincsen arra, hogy a jövőjüket befolyásolják. Ezek az emberek azt vallják, hogy „ami elkerülhetetlen, az elkerülhetetlen, tehát nyugodjunk bele abba, ami történni fog velünk!"

Hajlam a pánikra

Az átlagos hétköznapi forgalom jellemzi a szupermarketeket. Persze kirívó esetekről is be tudok számolni. A televízió híradója számolt be arról, hogy normál esetben 20 dollárba kerül egy doboz arcmaszk, azonban volt olyan kereskedő, amelyik egy doboz maszkért több mint 1100 dollárt kért, ugyanis a maszk jelenleg hiánycikk ezekben az államokban.

Az egyik kórházi orvos kérdésemre azt válaszolta, hogy a kórházakban is kevés a maszk. Az egy hétre kapott mennyiség csupán 3-4 napra elegendő. Az egyszer használatos maszkokat, amelyeket gyakorta cserélni kell a rendelések során, többször is fel kell használniuk. Normál esetben ez tilos lenne, de ez a helyzet az orvos állítása szerint sajnos nem nevezhető normálisnak. A hatóságok többszörösen is felhívták a figyelmet a megelőzés fontosságára. Az amerikai Egészségügyi Minisztérium fontos óvintézkedéseket javasol mindenki számára a COVID-19 terjedésének lassítására. A legfontosabb óvintézkedések, amelyeket egy állampolgárnak meg kell tennie:

- Maradjon otthon. Kerülje a szoros érintkezést betegekkel.
- Fedje le az orrát és a száját – használjon maszkot, különösen tüsszögés vagy köhögés esetén. Nem megfelelő, ha csak a kezével takarja el az arcát.
- Mosson kezet gyakran szappannal és vízzel legalább 20 másodpercig, vagy használjon alkoholalapú kéztisztítót.
- Ne érintse meg arcát mosatlan kézzel.
- Ne fogjon kezet senkivel.
- Ha családjában vagy baráti körében van idős, károsodott immunrendszerrel, esetleg krónikus légúti vagy koszorúér-betegséggel rendelkező, akkor ne látogasson el hozzájuk.
- Ha lehetséges, vegye fontolóra a távmunkát, a kerékpározást vagy a gyaloglást.
- Fontolja meg a szokásostól eltérő munkaidőt. Például a szokásos 9:00–17:00 helyett, ha teheti, dolgozzon 10:00 és 18:00 vagy 8:00 és 16:00 óra között.
- Tisztítsa meg és fertőtlenítse a gyakran megérintett tárgyakat és felületeket szokásos háztartási tisztító spray-vel vagy fertőtlenítő kendővel.

New York város egészségügyi hatósága konkrétabban fogalmazott javaslatában:

- Maradjon otthon, ha influenzatünetei vannak, mint például köhögés, nehéz légzés, láz vagy torokfájás.
- Ha nem érzi magát jobban 24–48 órán belül, keresse fel orvosát.
- Kerülje a nyilvánosságot. Ne járjon iskolába, és ne menjen dolgozni, amíg legalább 72 órán keresztül lázmentes nem volt.
- A tömegközlekedés elkerülését is javasolják, például a kerékpározást vagy a gyaloglást. A metró használata esetében javasolják, hogy az utazók kerüljék el a túlzsúfolt szerelvényeket, azaz türelmesen várják meg a következő járatot.

Az iskolákban a gyerekeknek tanítják a megelőzés fontosságát. Több érintett iskola rendkívüli szünetet rendelt el. Sőt, Bronx egyik iskolája, a Riverdale negyedben otthoni karanténba „kényszerítette" tanulóit. A gyerekek nem hagyhatják el a lakásukat két hétig. Ebben az iskolában találtak olyan gyereket, akinek az édesapja megkapta a vírust, és az édesapát jelenleg is kórházban kezelik. Egyetemek is jó példát mutatnak: például a Fordham University ma bejelentette, hogy a személyes órákat bizonytalan időre felfüggeszti.

Tegnap és ma a zsidó vallás gyakorlói számára fontos vallási ünnep van. Az említett veszélyeztetett negyedben, Riverdale-ben az egyik zsinagóga rabbija a Bronx 12-es televíziós csatorna híradójában hívta fel a figyelmet arra, hogy ne jöjjenek el személyesen a zsinagógába, helyette a zsinagóga honlapján élőben kövessék a zsinagógában történteket.

Az USA Centers for Disease Control and Prevention különösen felhívta az idős emberek figyelmét: számukra és a súlyos krónikus állapotban szenvedőknek különös óvintézkedéseket kell tenniük, mivel nagyobb a veszélye a súlyos COVID-19-betegség kialakulásának. A helyi közösségek nagyon sokat tehetnek a megelőzés érdekében. A veszélyeztetett Riverdale negyed a lakóközösség számára fenntartott honlapon és hírlevélben rendszeresen értesíti a lakókat a koronavírus-helyzetről. A lakóknak szóló üzenetükből idézek néhány gondolatot:

„Annak érdekében, hogy a legfrissebb információkkal rendelkezzen, rendszeresen ellenőrizze a CDC webhelyét, vagy iratkozzon fel a CDC hírlevelére, és ossza meg az információkat szomszédaival."

„Gondoskodjon arról, hogy otthonában minden ember (és háziállat) számára legyen elegendő étel, háztartási cikk, víz, vitamin és gyógyszer."

„Beszéljen a szomszédaival, különösen az idős emberekkel. Az idősebb felnőttek és azok az emberek, akiknek súlyos krónikus betegségeik vannak – mint például a szív-, tüdő- vagy vesebetegségek –, nagyobb kockázatnak vannak kitéve a súlyosabb COVID-19-betegség szempontjából."

„Azért vagyunk itt, hogy segítsünk."

Felmerül egy fontos kérdés: mi várható? Több szervezet bejelentette, hogy tervezett rendezvényeit lemondja, elhalasztja. Az újságírók ebben jó példával járnak elő. Például az Amerikai Külföldi Tudósítók Szövetsége (AFPC-USA) bejelentette, hogy a jövő hétre tervezett eseményét elhalasztja.

Az amerikai professzionális újságírók szervezete (SPJ) rendszeresítette tagjai számára a vírushelyzettel kapcsolatos információk megosztását: például összegyűjtötték, s rendszeresen frissítik az újságírók korrekt tájékoztatása érdekében a szükséges információkat.

Az amerikai kommunikációval foglalkozó szakmai szervezetek, például a PRNewsOnline felhívta a szakemberek figyelmét arra, hogy rendszeresen ellenőrizzék a kommunikációval, a public relationsszel és a koronavírus (Covid-19) kitöréssel kapcsolatos legfrissebb frissítéseiket, amelyeket lapjukon közölnek. Ezek a példák mind azt mutatják, hogy egy komoly válság idején a társadalom tagjai, az illetékesek összefognak.

Védőoltás a Covid-19 ellen – egy személyes tapasztalat

A világjárvány igazán 2020 március elején kezdődött. Tudósítóként a vírus terjedéséről és a védekezésről tettem fel kérdéseket dr. Jonathan J. Jakusnak, a New York államban található Montefiore Nyack Kórház szülészet-nőgyógyászati osztályának igazgatójának. Először a járvány ötödik, majd a tizedik hónapjában.

A járvány ötödik hónapjában

K.: Milyen a járványhelyzet?

J. J. J.: A kórházunkban, az intenzív osztályon már sokkal kevesebb a beteg, gyakorlatilag új fertőzöttel a napokban nem találkoztam, de világosan kell látni, hogy bár a helyzetről azt mondják az illetékesek, hogy javul, de én nem így fogalmaznám. Mi most bocsátottuk el az 500., Covid-19-fertőzéssel felvett betegünket. A saját tapasztalataim alapján úgy látom, hogy bár igaz, hogy kevesebb fertőzött beteggel találkozunk, de a helyzet még mindig veszélyes.

Azt gondolom, hogy a mostani helyzet annak köszönhető, hogy New York állam kormánya, bár megkésve, de nagyon határozottan és komolyan vette az egészségügyi szakma által javasolt, bár politikailag nem kedvező, de szigorú előírásokat, pl. a maszk kötelezővé tételét és a biztonsági távolság kötelező betartatását.

Márciusban és áprilisban a világon New York volt a legfertőzöttebb terület, azonban a fenti okok miatt mára az egyik legkevésbé fertőzött hellyé vált. A New Yorkban ezekben a napokban készített napi 54 000 teszt azt mutatja, hogy csupán 1%-os a pozitív fertőzöttek száma, ami nagyon jónak mondható.

K.: Miért gondolja, hogy a helyzet nem javul Amerikában?

J. J. J.: Nem, hogy nem javult: a helyzet egyre rosszabb. A fertőzöttek száma Amerikában naponta emelkedik. Nagyon érdekes helyzet alakult ki, főként Kaliforniában, Texasban és Floridában. A betegek között egyre több a fiatal. Szakemberek véleménye szerint ez azért van, mert a fertőzés különösen terjed a zárt helyeken, mint például a partikon, zárt helyeken, éttermekben, és a fiatalok nem tartják be a szigorú előírásokat.

Szerencsére a halálozások száma nem követi a fertőzések számát, miután a fiataloknál a komoly komplikáció kevesebb. Ennek ellenére Texas és Florida legnagyobb városaiban az intenzív osztályok 100%-ig telítettek. Sajnos a tapasztalatok szerint, ha valaki lélegeztetőgépre kerül, ott több mint 50%-os a halálozási arány.

A legfrissebb adatok szerint a mai napig az Egyesült Államokban közel hárommillióan betegedtek meg, és a halálozási statisztika szerint több mint százharmincezer halálos áldozatról van tudomásunk. A világon a betegek száma a New York Times mai jelentése szerint 11,6 milliónál is több, és 538 ezer a halálos áldozatok száma.

Az elmúlt két hétben a New York Times adatbázisa szerint szinte kétszer annyi ország számolt be új esetek számának jelentős növekedéséről, mint a jelentős visszaesésekről. New Yorkban eddig közel négyszázezer megbetegedést regisztráltak, ennek több mint felét egyedül New York városában, s bár június, július hónapban jelentősen csökkent az újabb fertőzések száma, mégis a mai napig több mint 32 ezer halálos áldozatról tudunk.

K.: Ön szerint mivel magyarázható ez a magas szám, és mivel a csökkenés?

J. J. J.: Több oka is van a rendkívül magas számú megbetegedésnek. Egyrészt New Yorkban későn kezdték bevezetni a szigorú előírásokat, másrészt pedig azt gondolom, hogy az emberek nagy része felelőtlen. Nem tartják be a szükséges előírásokat. A legnagyobb gond, hogy nem viselnek maszkot, nem tartják be az ún. „social distance", azaz a társadalmilag indokolt távolságtartás kétméteres szabályát. Nagyon sok olyan esetről tudunk, hogy az emberek figyelmen kívül hagyták a gyülekezési tilalom előírásait. Például partikat, nagy létszámú esküvőket szerveztek, a jó idő beköszöntével ellepték a különben bezárt tengerparti strandokat és sétányokat, de sorolhatnánk még a jellemző eseteket.

Epidemiológusok szerint, ha New Yorkban négy nappal korábban zárták volna be márciusban az iskolákat, és ugyanakkor leállították volna teljesen a város működését, akkor 50%-kal kevesebb halálos áldozat lett volna.

Sajnos az amerikai kormányzat, Trump elnökkel az élén, nem vette, vagy veszi komolyan a járványt, és politikai okoknál fogva nem követi a szakembereknek a tudomány által megalapozott véleményét. Látta valamikor, bárki, hogy az amerikai elnök maszkot viselt volna? Sajnos a novemberi amerikai általános választási kampány jellemzője, amely Trump politikai céljait tükrözi, az a szakemberek javaslatainak tudatos figyelmen kívül hagyása. Ezt mutatja, hogy a republikánus vezetők nyilvánosan nem viselnek maszkot, míg a demokrata párt képviselői igen. S a rendkívül polarizált ország hasonló magatartást követ.

Ami a javulást illeti: azt gondolom, hogy a szigorú előírásokkal, például az étterembezárásokkal sikerült mégis csökkenteni a társadalmi találkozások számát – például kevesebb „bulit" rendeztek az emberek –, vagy azzal, hogy bezárták a templomokat, tehát kevesebbet tartózkodtak összezárva zárt térben az emberek.

Nagyon fontosnak tartom, hogy a hatóságok több figyelmet fordítottak a megelőzésre – igaz, megkésve –, de például azzal, hogy csak a legfontosabb vizsgálatokra került sor az egészségügyi intézményekben, a halasztható beavatkozások időpontjait későbbre ütemezték át, vagy akár csak azzal is, hogy az a személy, aki belépett egy kórház területére, annak megmérték a hőmérsékletét, hogy nincs-e láza – nos, mindez sokat segített a járvány terjedésének lassításában.

Fontosnak tartom a tesztelés kérdését is, hiszen aki kérte, de annak is, aki nem, de az orvosok szükségesnek tartották, annak elvégezték a tesztet.

K.: Miért van az, hogy egyes területeken több, s másokon kevesebb volt a fertőzöttek száma?

J. J. J.: Mondok egy egyszerű példát. Például ahol én lakom, Bronx egyik kerületében, rendkívül magas volt a fertőzöttek száma, pedig ez egy kertes, családi házas környék, ahol nagyobb szabad terek vannak, elvileg itt nem szabadna nagyszámú betegnek lennie. A rendkívül magas betegszámnak az az oka, hogy ebben a kerületben rendkívül sok idősotthon található. Ezekben az otthonokban a lakóknak olyan időskori megbetegedéseik vannak, amelyek különösen magas rizikófaktort jelentenek. Sajnos meg is betegedtek.

K.: Mit gondol, mi várható? Éppen a mai napon jelentették be, hogy New Yorkban az élet újra- és beindításának harmadik fázisa elkezdődik.

J. J. J.: Nem vagyok jós, csak a közel ötvenéves orvosi tapasztalataim alapján tudok egyfajta előrejelzést adni. Azt gondolom, hogy a mostani helyzet, amelyet többen úgy jellemeztek, hogy „javul", szerintem átmeneti helyzet. Skandináv tanulmányok szerint a Covid-19 esetében a „nyájimmunitás" nem elérhető.

Az igaz, hogy az éttermek, a fodrászok vagy például a manikűrösök is kinyithatták üzleteiket, s már ki lehet ülni az éttermek teraszára is, vagy kinyitnak a strandok, mégis azt gondolom, hogy a járványnak még közel sincsen vége. Szerintem szeptemberre vagy októberre várható, hogy meglesz a sikeres vakcina a Covid-19 vírussal szemben.

Az amerikai állam öt különböző vállalatot támogat egyenként 1,5 milliárd dollárral, hogy kifejlesszenek egy hatékony oltást, és gyógyszergyáranként olyan kapacitást építsenek fel, amely, ha beválik, akkor legalább azonnal 100 millió ember beoltását teszi majd lehetővé. De azt világosan kell látni, hogy ezekből a fejlesztésekből talán csak egy lesz alkalmas a Covid-19 megelőzésére.

Ha ez a hihetetlen és példa nélküli erőfeszítés eredménnyel jár, még akkor is csak 2022-re várható, hogy a világon mindenhol sikeresen alkalmazzák a vírus elleni oltást.

Addig, amíg nincsen hatékony oltás a vírus ellen, addig a meglévő személyes erőfeszítések rendkívüli módon szükségesek.

A második interjú – tíz hónap elteltével

A Covid-19 vírus ellen kifejlesztett védőoltásokkal kapcsolatban számos félrevezető, elbizonytalanító, sok esetben álhír kelt szárnyra. Ezért újból megkérdeztem dr. Jonathan J. Jakust.

K.: Komoly változásokat tapasztaltunk a járványhelyzetben. A járványnak volt egy csendesebb időszaka, amikor azt gondoltuk, hogy talán felszabadultunk a nyomás alól, azonban az őszi idő beálltával, s a téli időszak megkezdődésével újból romló, rendkívül rossz helyzetről kapunk híreket. Manapság ismét romlottak a járvány számai, amelyek között van olyan, ami még a korábbi helyzetnél is rosszabb. Korábban a járványügyi helyzetről úgy vélekedett, hogy „nem, hogy nem javult: a helyzet egyre rosszabb. A fertőzöttek száma Amerikában naponta emelkedik."

J. J. J.: Sajnos az, amit korábban mondtam, beigazolódott. Ma, 2020. december 24-én, sajnos a legfrissebb, reggeli statisztika szerint az Egyesült Államokban 18 467 356 megbetegedésről és 326 259 halálesetről tudunk beszámolni. A halálesetek száma napról napra emelkedik.

K.: A korábbi interjúban azt mondta, hogy „szeptemberre vagy októberre várható, hogy meglesz a sikeres vakcina a Covid-19 vírussal szemben". Időben nem sokat tévedett: december van, és megkezdték a védőoltások beadását. Ön is megkapta?

J. J. J.: Igen. Gyakorlatilag az első között kaptam meg az oltást. Az egészségügyi hatóságok felállítottak egy oltási sorrendet, a veszélyeztetettség alapján. A kórházak intenzív és sürgősségi osztályának dolgozóival és az olyan kórházi dolgozókkal, akik nagy veszélynek vannak kitéve – mint például a szülészeti osztályok orvosaival, ápolóival –, és ezzel egyidejűleg az idősotthonok lakóival és az ápolószemélyzettel kezdődött a sor. Ma már az USA-ban megközelítőleg egymillió ember kapta meg a védőoltást.

K.: Azt hallani, hogy sokan húzódoznak, félnek a vírusoltástól.

J. J. J.: Szeretnék egy személyes véleménnyel kezdeni. Eszembe se jutott, hogy ne oltassam be magamat. A kérdésre válaszolva: igen, valóban sokan félnek az oltástól. Például a kórházban a saját munkatársaim között is volt olyan, aki megkérdezte, hogy oltassa-e be magát.

A válaszom egyértelmű volt. Bár én vagyok az igazgató-főorvos, azonban abban nem dönthetek, hogy ki kapja, és ki ne kapja meg az oltást. Minden, az osztályon dolgozó orvos, nővér, asszisztens egyformán van kitéve a veszélynek. Mindenkinek szüksége van a védőoltásra.

Azt mindenkinek meg kell értenie, hogy a koronavírus elleni vakcina egy olyan korszerű védőoltás, amely nem tartalmaz élő, gyengített vagy elölt vírust. A kifejlesztett – például Pfizer-féle – védőoltás a vírusnak egy olyan részét tartalmazza, amely a szervezetbe jutva a szervezettel magával termelteti azt az ellenanyagot, amely képes meggátolni a koronavírus sejtjeinkbe jutását, azaz megakadályozza a fertőzést, a betegséget.

A kutatók szerint az oltás hozzávetőlegesen 95%-ban eredményez védettséget.

Ami a védőoltással kapcsolatos félelmet illeti: igen, előfordulhatnak allergiás, avagy akár csak kellemetlen érzések, reakciók. Nekem semmilyen gondot nem jelentett, de például a Los Angelesben élő lányom, aki szintén szülész-nőgyógyász, s így ugyanazon a napon kapta meg a védőoltást, mint én, arra panaszkodott, hogy a válla, ahova az oltást kapta, megfájdult. De gondoljunk bele: ez akármelyik, például az influenzaoltásnál előfordulhat.

Tegyünk azonban hozzá egy nagyon fontos tényt: igen, a koronavírus-betegségnek hosszú távú szövődményeket és sajnos halált okozó veszélye van, ezzel szemben az oltás igen ritkán okoz allergiás reakciót. Százezer esetből egy ilyen megtörténtéről hallottam.

K.: Mit javasol? Oltassuk be magunkat?

J. J. J.: Igen, feltétlenül javaslom. Erre több okot is tudok mondani. Egyrészt a személy számára – így természetesen nekem is – megnyugvást jelent, ha beoltatta magát. Ahogyan mondani szokták, fellélegezhet. Nem ismerünk olyan mellékhatást, amely korlátozza a beadhatóságot.

Másrészt a társadalom szempontjából is fontosnak tartom az oltást. Gondoljunk bele: egyértelműen rossz a társadalom számára, ha valaki megbetegszik, a betegség szövődményei miatt hosszú távon kiesik a munkából. Ez főként a fiatalabb korosztály számára jelent gondot. Bár az idősebb, például nyugdíjas korosztály már nem esik ki a munkából, de az ő betegségük is nagy terhet jelent a társadalom számára. Gondoljunk arra is, hogy az idősebb – a 65-70 év feletti – korosztály számára olyan veszélyes a betegség, hogy nagy valószínűséggel, a korosztályra jellemző egyéb betegségek miatt, komoly szövődményekkel és akár halálos kimenetellel számolhatunk. A fiatalokra, a gyerekekre kevésbé veszélyes a betegség. Bár teszem hozzá: az új vírusvariációról tudjuk, hogy nemcsak a fiatalokat, de a gyerekeket is megtámadja.

Végül is tehát azt javaslom mindenkinek, hogy oltassa be magát. Persze a védőoltás nagyon fontos, de a kétméteres távolság betartása, a kézmosás és a maszk használata továbbra is elengedhetetlen, mindaddig, amíg fel nem számolják a vírusjárványt.

Kérem, ne az oltástól, hanem a koronavírustól féljenek!

Beszámoló 2021-ből

2021 januárjában–februárjában az Egyesült Államokban a helyzetet talán úgy jellemezhetem, hogy „elhavazva". Egy tudósító dolga, hogy nyitott szemmel járjon a világban, s a fényképezőgépe is állandó készenlétben kell, hogy legyen. Ily módon nemcsak leírni, de megmutatni is tudom, hogy mit láttam, mit látok környezetemben.

A legfontosabb, a Covid-19-járvány hatásairól szóló helyzetjelentésemet azzal kezdem, ami a leginkább befolyásolja ma az itteni életet. A Covid-19-járvány több okból is katasztrofális helyzetet eredményezett. Nem kell ahhoz gazdasági szakembernek lenni, hogy belássuk: még komolyabb következményei lesznek, ha „a helyzet fokozódik". Márpedig sajnos fokozódik.

Nézzük a tényeket. Amikor ezt a tudósítást írom (2021 február), a legfrissebb jelentés szerint az Egyesült Államokban túllépte a 450 ezer főt a Covid-járvány halálos áldozatainak száma. A betegek száma több mint 26,5 millió.

New York államban elsőként az orvosok, a nővérek, illetve az idősotthonok gondozói személyzete kapta meg az oltást. Mindazok, akik a lehetséges betegekkel találkozhatnak. Az első kör második csoportjába sorolták mindazokat a 65 évnél idősebbeket, akik potenciálisan nagyobb veszélyben vannak egészségügyi állapotuk okán. Néhány járványügyi szakértő véleménye szerint a lakosság beoltottsági szintje legalább 70%-os kell, hogy legyen ahhoz, hogy az ún. „nyájimmunitást" elérjék. Ez azt jelenti, hogy a vírus terjedése lényegesen lelassul, mert elég ember védett. Az egész világon, és így itt az Egyesült Államokban is ettől még nagyon messze vagyunk.

A turizmus hiánya és a félelem

Ami a legszembetűnőbb ma például New Yorkban, az az autóforgalom csökkenése, az üres utcák látványa. Leginkább feltűnő a turisták hiánya. Ennek manapság, 2021 elején két oka is van. Egyrészt a Covid-járvány okozta turizmuscsökkenés, de a másik ok is jelentős: a lakosság körében erős a félelem a 2021. január 6-án a washingtoni Capitolium ellen történt támadás miatt, és a félelem attól, hogy ez bármikor megismétlődhet. A félelem kézzelfogható és abszolút érzékelhető. New Yorkról azt szokás mondani, hogy „a város, amely sohasem alszik". Ez a mondás ma korlátozottan igaz csupán. Az utcák üresek, az éttermek zárva, avagy csak elvitelre árusítanak.

Elhavazva

Említettem már, hogy ami a mai helyzetet illeti, arra az elhavazva kifejezés a legjellemzőbb. Szinte megbénította az életet több államban is: délről északi irányban haladva, a Washington – Baltimore – Philadelphia – New York – Boston vonalhoz köthető államokban mindenütt nagy gondokat okozott a havazás, a hó eltakarítása.

A vihar méretére jellemző, hogy Andrew Cuomo kormányzó két nappal ezelőtt bejelentette: *„Kedden New York államban öt állami oltási helyszín zárva lesz."*

A helyzetet jellemezni azzal is lehet, hogy a New York-i jelentős repülőterek (JFK, LaGuardia és Newark) bejelentették, hogy február 1-én szinte minden repülőjáratot törölnek. A helyi vasúti közlekedést felfüggesztették New York City és Boston, valamint New York City és Albany között a téli viharviszonyok miatt. A vasárnap késő este kezdődött havazás hétfőre megnövekedett, s nemcsak New York városát érintette, hanem Long Island és Connecticut déli részét is. A látótávolság nullára csökkent.

Mára a helyzet – amikor ezt a tudósítást írom – normalizálódott. Ami a hóvihart illeti, bár az elhavazott városokat, utakat nagyrészt felszabadították, mégis azt kell mondanom, hogy bizony nem igazán az időjárás az, hanem a politika, ami elhavazta az amerikaiakat. De ez nem a jelen tudósítás témája.

2021 nyarának elején született az alábbi tudósításom

Ha egy szóval szeretném jellemezni a helyzetet, akkor a „megnyugvás" szóval lehet kifejezni azt, ahogyan itt New Yorkban éreznek az emberek. Azaz… az amerikai közvélemény elindult a megnyugvás útján. Az egyik New York állambeli kórház vezető főorvosa fogalmazta ezt meg számomra így: „A beoltott emberek magas száma egyfajta megnyugvást hozott Amerika számára."

Az amerikaiak úgy érzik, hogy a Covid-19-járvány alábbhagyott. Egyikük úgy fogalmazott, hogy „a háborúnak vége". Általában azt tapasztalom, hogy az emberek megkönnyebbültek.

Az elmúlt napokban úgy láttam, az emberek nem hordanak maszkot, kivéve az üzletekben, mert ott még kötelező. Az üzlettulajdonosokra van bízva, hogy saját üzleteikben megengedik-e a maszk nélküli vásárlást. A tapasztalatom szerint nem. A közlekedési eszközökre, buszokra, metróra is csak maszkban lehet felszállni. A kesztyű használata már nem kötelező, míg korábban azt is nagyon komolyan vették.

Jellemzőnek tartom, hogy New York városa kiadott egy SMS-üzenetet, egy figyelmeztetést: továbbra is ajánlják a maszk használatát mindenkinek. Ugyanis a világon még mindig az USA a legfertőzöttebb. A Johns Hopkins Egyetem 2021. június 30-i jelentése szerint az esetek száma meghaladja a 33,6 milliót, míg az elhunytak száma túllépte a 604 ezer főt. Ami a beoltottságot illeti: egy oltást már több mint 180 millióan kaptak meg, és 154,9 millióan teljes oltottsággal rendelkeznek. Az USA összlakosságának átlagosan 54,4%-a rendelkezik már oltással. A 65 év felettiek körében ez az arány 87,9%, a teljes oltottság pedig 78%. Az arányok megértését segíti, ha figyelembe vesszük, hogy az USA összlakosságának száma a 2019-es adatok szerint 328,2 millió fő.

New York újra nyitva

New York állam honlapja arról számolt be, hogy a legtöbb COVID-19-korlátozás megszűnik, mivel a 18 éves vagy annál idősebb New York-i lakosság 70%-a megkapta az oltás első adagját. Ennek következtében „New York City július 1-től teljesen újra megnyílik" – jelentette be Bill de Blasio polgármester. „Teljes erővel készen állunk az üzletek, a vállalkozások, irodák, színházak megnyitására" – tette hozzá a polgármester.

Az iskolák várhatóan ősszel visszatérnek a „teljes erőre". Andrew Cuomo kormányzó bejelentette, hogy New York államban feloldják a tilalmakat. Kinyílnak a New York-i bárok, éttermek. Megszűnt az ún. beltéri étkezési tilalom.

Meleg van

A Covid mellett van egy másik gond is, s ez a meleg. A hőség annyira megviseli az embereket, hogy természetesen figyelmeztetést adtak ki: aki teheti, ne menjen utcára. Június 30-án New York polgármestere egy figyelmeztetést küldött a mobiltelefonokra. Bill de Blasio arra kérte a lakosságot, hogy amilyen elektromos készülék kikapcsolható, azt kapcsolják ki, mert New York városa gondban van az óriási áramfogyasztás miatt. Van olyan kerület, amelyikben akadozott az áramszolgáltatás. Működnek a légkondicionáló berendezések. Ez nem csoda, hiszen például tegnap a kocsim hőmérője 100 Fahrenheit-fokot mutatott. Ez megfelel 37,77 Celsius-foknak. Szóval nagyon meleg van.

Helyzetjelentés New Yorkból 2022 március közepén

Nagyjából két esztendeje tart, és határozza meg a Covid-19-járvány mindennapi életünket. A legfrissebb jelentések alapján bizakodhatunk, mivel a helyzet reményteljesen javul.

Erre a legjellemzőbb, hogy a jelentések szerint hosszú idő óta először a legalacsonyabb az úgynevezett figyelmeztetési szint.

Eric Adams, New York polgármestere 2022. március 14-én a következő nyilatkozatot tette közzé a New York-i első megerősített COVID-19-haláleset második évfordulóján*: „Ma azt a közel 40 000 New York-it gyászoljuk, akik életét vesztették a COVID-19 miatt. Ez a járvány felbecsülhetetlen szenvedést és fájdalmat okozott családunknak, barátainknak és szomszédainknak. Miközben New York városának helyreállításán és újjáépítésén dolgozunk, emlékeznünk kell azokra, akiket elvesztettünk, és folytatnunk kell a történeteiket. Soha nem felejtjük el a nevüket, az arcukat vagy azt, ahogyan ezt a nagyszerű várost formálták, és emlékeikben újra elkötelezzük magunkat, hogy városunkat igazságosabbá, méltányosabbá és ellenállóbbá alakítjuk át."*

Természetesen, ahogyan a világban mindenütt, így New Yorkban is az egyik legfontosabb kérdés manapság az oltás kérdése. Itt is folynak a viták az oltásellenzők és az oltáspártiak között. A New York-i polgármesteri hivatal legfontosabb üzenete változatlanul, hogy a COVID-19-vakcina minden 5 éves vagy annál idősebb New York-i lakos számára elérhető. S mint tudósító teszem hozzá: ingyenesen. Ami az ingyenességet illeti, ez igaz nemcsak az amerikai állampolgárok részére, de az úgynevezett „illegálisok" részére is. Azt nem tudni, hiszen pontos statisztikai szám nem közismert, hogy hány illegális bevándorló él New York városában, azt azonban igen, hogy ha egy ilyen illegális bevándorló oltásra jelentkezik, ugyanolyan ellátásban részesül, mint bármely amerikai állampolgár.

Az ingyenes oltáson kívül mindenkit – kevés kivételtől eltekintve – ingyenesen tesztelnek is. Mint már említettem, a Covid-19-riasztási szint alacsony, azonban ennek ellenére New York városa továbbra is fenntartja ajánlását a maszk viselésére vonatkozóan. Olybá tűnik, hogy a meghozott intézkedéseknek van, lesz eredménye. Az élet, ha lassan is, de talán visszatér a normális kerékvágásba. Kívánom, hogy így legyen.

Újból maszkot viselek

A helyzet 2023 nyarára alaposan megváltozott. A tudósítások már igazán nem a járványról, hanem az Egyesült Államok egy részét ellepő szmogról szólnak, amelyet a kanadai erdőtüzek okoztak.

Június hatodikán késő délután, kora este a New York-i lakosok számára érkezett riasztás szerint több száz erdőtűz keletkezett Kanada déli részén, és ennek következtében füstös levegő lepte el az Egyesült Államok északi, keleti területeit. Kanadában gyakoriak az erdőtüzek. Most rendkívül gyorsan, nagy területen szaporodtak el a lángok. Egy vonatkozó jelentés szerint az erdőtüzek nagysága 15-szöröse a 10 éves átlagnak. Június 5-én a kanadai hatóságok már előre jelezték, hogy várhatóan az idei év lesz a legrosszabb az erdőtüzek terjedése szempontjából.

Az említett jelentés szerint a lángok szinte minden kanadai tartományban és területen égnek. A jelentés arra is kitért, hogy az illetékesek azt is előre jelezték, hogy Kanada nagy részén augusztusig megnövekedett az erdőtüzek kockázata. Ezeknek az erdőtüzeknek a füstje érte el az Egyesült Államok északi és keleti területeinek egy részét.

Június 7-én délelőtt, amikor kinéztem a lakásom ablakán, olyan kép tárult elém, amely enyhén szólva is szokatlan volt. Az ablakból elvben jól látni nemcsak az utca túloldalán található házakat, de a tetők fölött – a nem messze lévő – bronxi Montefiore Kórház épületét is, a távolban pedig jó időben a Whitestone Bridge-ig is ellátni. Most azonban ködbe borult a távol. Azaz nem ködbe, hanem szmogba.

A levegőminőségi index 2023. június 6-án – az erdőtüzek füstje New Yorkba érkeztekor – elérte a 175-ös egészségtelen értéket, azonban június 7-én délutánra a skála 413-as mutatója már a rendkívül veszélyes, egészségtelen levegőről tanúskodott. Összehasonlításképpen június 4-én az érték normális volt, csak 32-es értéket mutatott.

A szmog, az erdőtüzek okozta füstös levegő irritálhatja a szemet, az orrot és a torkot, és fokozhatja a légszomjat, különösen azoknál, akik krónikus tüdőbetegségben, például asztmában és COPD-ben szenvednek.

A levegő tisztátalansági, a szmog okozta helyzet miatt a legfontosabb tanácsok így foglalhatók össze: mindenki maradjon zárt térben, recirkuláltassa a levegőt otthona központi fűtési/hűtési rendszerében. Ez azt jelenti, hogy el kell zárni a frisslevegő-beszívót.

Be kell zárni az összes ablakot és ajtót. Sok vizet szükséges inni a torok irritációjának enyhítésére. Ha valakinek ki kell mennie a szabadba, viseljen olyan maszkot, ami szorosan, nagyon közel illeszkedik az archoz a legjobb szűrés érdekében. Fontos tanács az is, hogy ha sportol, akkor azt csak zárt térben lehet.

Az előrejelzések szerint június 9-én a légszennyezettségi érték már javulni fog. Addig is marad a tanács: mindenki maradjon otthon, ha csak megteheti. Ha viszont az utcára kell mennie, viseljen maszkot!

A mesterséges intelligencia által készített idővonal a Covid járványról a Johns Hopkins Egyetem Dashboard adatainak felhasználásával

Dicsekszem: színházban voltam

Egy normális világban, amikor valaki színházba vagy moziba megy, az nemcsak, hogy normális, hanem nem is hír. Mert a moziba, színházba vagy az operába járás az emberi élet része. Itt nem a dicsekvésről van szó. Manapság a színházba járás nem része a normális tevékenységeknek. Hiszen az életünk sem normális. Szóval büszke vagyok arra, hogy színházban voltam. Az alábbi tudósítás 2022-ben született, és megjelent a Foreign Press USA médiaportálján.

Ha a tudósító arról tudósít, hogy színházba ment, akkor az sajnos dicsekvésnek számít. Sokak szemében tán még visszatetszést is kelt. Hiszen háború tombol Európában. A szélsőjobboldal újra felbukkan a világban. A nácizmus ismét terjed. Ami a híreket illeti, Kanadában az ország fele megbénult a sztrájk miatt. Öt mexikói újságírót állítólag még januárban megöltek. A Covid-19-járvány kitörése óta, sőt két évvel azután is még mindig a járványhelyzet határozza meg az életünket.

Visszatérés a normális életbe?

A Covid-19-járvány óriási embervesztességei után a hosszú önkéntes karanténban otthon töltött nagyjából két év megtanított sok-sok embert az óvatosságra. Sajnos nem eleget, mert még mindig vannak, akik oltásellenesek, akik rémhíreket terjesztenek az oltásokkal kapcsolatban, és még mindig sokan vannak, akik félvállról veszik a járványveszélyt, nem viselnek maszkot, buliznak, sőt tüntetnek a veszély okozta kötelezettségek ellen.

Ebben a környezetben színházba menni nem a legnormálisabb dolog. DE! Világosan látni kell, hogy a járványveszély csökkenése kihozza az embereket a mély odúkból, az otthonaikból. Kívánják más emberek közelségét, szeretnének találkozni másokkal, s szeretnének moziba, színházba, étterembe, közösségbe járni.

Mi is kimerészkedtünk, elsőként moziba mentünk. Egy nagy pláza mozijában a nézőtéren velem együtt hat néző ült csupán. Most színházban voltunk, a világ egyik leghíresebb színházi negyedében, a Broadway egyik színházában. A nézőtér zsúfolásig tele volt. Erre mondják színházi nyelven, hogy telt ház volt.

A színházba belépni nem volt egyszerű: a többszöri jegyellenőrzés fel sem tűnt, de az igen, hogy a színház épületébe is csak az léphetett be, aki bemutatta az oltási igazolványát. Erre a szigorú előírásra a jegyvételt követően e-mailben is felhívták a figyelmet.

Ami a többszöri jegyellenőrzést illeti, feltűnő volt, hogy kevés nézőnek volt a kezében kinyomtatott jegy, a többség a telefonját mutatta a jegyszedőknek, hiszen a színház telefonos appján jelent meg a jegy, amit a kézi QR-kód-olvasókkal ellenőriztek.

A Broadway-előadás, amit megnéztünk, a Moulin Rouge musical volt. Baz Luhrmann filmjét dolgozták át színpadra, ahogyan itt mondják, remixelve. A színházi előadást a Tony-díjas Alex Timbers rendezte, az ugyancsak Tony-díjas John Logan könyve alapján. A hangszerelést is Tony-díjas készítette, Justin Levine, és a koreográfia szerzője is Tony-díjas: Sonya Tayeh.

A színházi előadás alapjául szolgáló film egy szegény költőről szól, aki az 1890-es évek Párizsában beleszeret a Moulin Rouge énekesnőjébe. Az eredeti filmben egy klasszikus szerelmi háromszög története elevenedett meg. Ez történt a színpadon is. A színházi előadás honlapján ezt írták figyelemfelkeltőként: „A Moulin Rouge! több mint egy musical – ez egy lelkiállapot. A Moulin Rouge! musical az igazság, a szépség, a szabadság és mindenekelőtt a szerelem színházi ünnepe." Mindez beigazolódott, hiszen a Moulin Rouge tíz Tony-díj birtokosa, közte a legjobb musical díját is elnyerte.

Még a Covid-járványt megelőzően, 2019-ben jelent meg egy levél a Broadway Direct áprilisi számában, ahol többek között Baz Luhrmann ezt írta: *„Ez az új színházi produkció abszolút tiszteletben tartja a filmet, de új életet talál, ami ebben az időben izgalmas és létfontosságú a közönség számára. Annyira felemelő volt, hogy a közönség végül ilyen felvillanyozó módon kapcsolódott be a műsorba. Még soha nem volt ilyen élményem."*

Nos, a tudósító is az élményéről tud beszámolni. Annak ellenére, hogy a musical nem a tipikus amerikai „happy end", hanem egy szomorú véget érő történet, a közönség tomboló ünneplésével zárult. Ritkán látható színházi esemény szemtanúja voltam. Ugyanis ritkán látható, hogy a színdarab finaléját a közönség állva tapsolja végig, olyannyira, hogy a szó szoros értelmében véve le kellett ültetni a közönséget, hogy a színészek egy ráadás dalt elénekeljenek, eltáncoljanak. Ezt követően a közönség ismét állva ünnepelte a szereplőket, az előadást.

Bocsánat, hogy dicsekedtem, hogy színházban voltam. Jó érzés volt. Sok ilyet kívánok magamnak és mindenkinek. Kívánom: éljünk egy normális világban! Csak annyit mondhatunk, hogy ma ez nem egy normális világ.

Mi jár a fejemben? Bojkott?

Az egyik közösségi média platform rendszeresen azt kérdezi a látogatóktól, hogy „mi jár a fejedben?" Nos, ma nekem is ez a kérdés jutott eszembe, annak kapcsán, hogy tegnap este New Yorkban az operában voltunk.

A kérdés feltevésének két oka is van. Az egyik okom, hogy – mint azt már írtam – „dicsekszem, színházban voltam", a másik ok pedig az, hogy egy orosz operát néztünk meg. Mindkét ok miatt felvetődnek olyan kérdések, amelyeknek a megválaszolása során a világnézettől függően más és más válasz adható, kapható. Sokszor ér Magyarországról – elsősorban politikai – kritika, hogy amikor az Egyesült Államokról tudósítok, amikor egy-egy eseményről beszámolok, akkor milyen – jobboldali, baloldali, republikánus vagy demokrata – szemüvegen keresztül szemlélem és kommentálom az eseményeket. Így kaptam meg azt a kritikát is, hogy dicsekszem, hogy van képem arról írni, hogy színházban voltam ezekben a nehéz időkben. A nehéz idők alatt van, aki a háborús helyzetre gondol, van, aki a magyarországi belpolitikai állapotokra, van, aki a járványhelyzet alakulására.

Ilyen körülmények között merült fel a „ne dicsekedj" kritika. Na most meg operában, s nem is akárhol, hanem a New York-i operában jártam. Ezt aztán igazán dicsekvésnek tartják, mondják.

Ehhez teszem hozzá, hogy egy orosz operát, a Puskin művéből készült Csajkovszkij-zeneművet, az Anyegint néztük meg. A múlt héten pedig egy orosz étteremben voltunk. Nos, ez ma Magyarországon még különösen olaj a tűzre. Amikor a világ nagy részén bojkottálják az orosz árut, akkor, hogy van képem orosz étteremben enni és megnézni egy orosz operát? A meghatározás szerint a bojkott valaminek *„összehangolt módon történő visszautasítása, általában a helytelenítés kifejezésére, vagy bizonyos feltételek kierőszakolására”.*

A New York-i Metropolitan Operaház vezetését szeretném idézni, bizonyítandó, hogy ők hogyan gondolkodnak erről. Van az USA-ban egy PLAYBILL elnevezésű kiadvány, amely a New York-i színházak – magyarul úgy mondanám – műsorfüzete. Itt szerepelnek az előadások közreműködői, egy-egy ismertető az előadásokról. S természetesen számos más, az előadásokkal kapcsolatos információ is itt olvasható. A Playbillben a kérdésre a Metropolitan az alábbi választ adta. Idézem: *„Ezzel az előadással és a teljes tavaszi szezonnal a Met Ukrajnát, polgárait és a sok elvesztett életet kívánja megtisztelni.”*

Ha valaki mai gondolkodással, huszonegyedik századi fejjel szeretné megérteni a művet, akkor világosan kell látnia, hogy az eredeti Puskin-regény, és így az opera is rávilágít az orosz társadalom helyzetére. Látjuk a vidéki élet dzsentrivilágát és a csillogó szentpétervári arisztokráciát egyaránt. A produkció az előadást a 19. század végére helyezi. S bár a regény és az opera nem a mi korunkban játszódik, de számos gondolata örökérvényű. Egy, a puskini regény születése korabeli kritikus, Belinszkij szerint *„az embert ugyan a természet szüli, de a társadalom neveli és alakítja, és a társadalom elől nem lehet elmenekülni”.* Belinszkij szerint a nemzetiség, nemzettudat fogalma azt jelenti, hogy az író képes megérteni és megjeleníteni a nemzetre jellemző egyéni gondolkodásmódot. Belinszkij állítása szerint Puskinnak pontosan ezt sikerült elérnie az Anyeginben, így az „orosz élet enciklopédiájává” vált.

Azt értem, hogy az Oroszországból származó árukra meghirdetik a „ne vásárolj orosz árut” akciókat, hogy ezzel is gyengíthető legyen az az ország, amelyik megtámad egy másikat. Azonban azt gondolom, hogy a világ kultúrájának elidegeníthetetlen része az orosz zene, az irodalom, a művészet.

Tehát az orosz kultúra nem kerülhet bojkott alá. Nem lehet azért Csajkovszkijt, Puskint mellőzni, mert orosz.

Ma ez járt a fejemben.

Az amerikai egészségügy – saját példáimon

A könyvemben korábban már próbáltam magyarázatot adni az amerikai, a New York-i egészségügy természetére, azonban nem lenne teljes a könyvem, ha ezeket a kérdéseket nem illusztrálnám saját példáimmal. Ezért álljon itt több – egybecsengő – tudósítás, leírás az egészségügyi helyzetről.

Ezúttal a velem történtekről írok: egy epeműtét következményeiről, illetve egy újjászületésről, a pacemaker és a defibrillátor beültetéséről. Itt jegyezném meg, hogy az epehólyagműtét, azt gondolom, ismert kifejezés, de a pacemaker talán nem annyira. Magyarul: szívritmus-szabályozó, egy kicsi, beültethető elektronikus készülék, amely segít a szívnek normális ritmusban verni, amikor a szív saját ingerképzése vagy ingervezetése nem működik megfelelően. A defibrillátor kifejezés a latinból és az orvosi szaknyelvből származik, jelentése: a fibrilláció megszüntetésére szolgáló eszköz.

Morfinista lettem?

A kérdésem ugyan költői, de van alapja. Amerikában ugyanis nagyon komolyan veszik a fájdalomcsillapítást. A kórházi szobám falán volt egy plakát. Két nyelven, angolul és spanyolul felvilágosítást adtak arról, hogy itt nagyon komolyan veszik a fájdalmakat. Tapasztaltam. Igaz. Ugyanis az epehólyagműtétemet követő 12 órában sajnos fájdalmaim voltak. Négy alkalommal is kértem fájdalomcsillapítót, és azonnal morfiumot hoztak. Az infúzió számára bekötött helyre azonnal be is fecskendezték, hogy gyorsabb legyen a hatása.

Ma, hajnalban, a műtét után írom ezeket a sorokat, ezt a tudósítást, egy hektikus éjszaka után. Tudom, hogy nem vagyok komplett. Ahelyett, hogy aludnék, a telefonomon tudósítást írok. (Ez az „újságíróvér”?) De ma reggel 4:15-kor felébresztett a nővérke, azzal a kérdéssel, hogy jól vagyok-e. Majd kicserélte a kifogyott infúziós tasakot. Nagyon szépen köszönöm az ilyen ébresztést. Amúgy sem aludtam sokat az éjszaka. Ugyanis este 10 órától (akkor hoztak át a kórházi szobába; addig a posztoperatív megfigyelőben voltam, ez gyakorlatilag az intenzív osztályt jelenti) állandóan történt velem valami. Röviden a történtekről: minden egész órakor vérnyomásmérés. Minden félórában pulzus- és szaturációmérés. Éjjel 1:00-kor EKG, 2:00-kor vérvétel. Közben a digitális infúzióadagolóban kifogyott az elem, azt bekötötték az áramba. Szóval állandó programom volt este 10:00 és hajnali öt között.

Nézzük végig a történet előzményeit. (Ezt már a lábadozás közben írom, amikor számítógéphez jutottam.)

Ön egy ló

„Ön egy ló” – közölte velem a gasztroenterológus, amikor elmentem hozzá vizsgálatra. Nagyon csúnyán nézhettem rá, mert így folytatta: *„Képzelje el, hogy Ön egy versenyló, és lóversenyen van.”* Még csúnyábban nézhettem rá, mert magyarázatot adott: *„Ön most éppen lóversenyezik.”* Na erre aztán valóban elképedtem, s az értetlenségemet fejeztem ki, immár nemcsak a nézésemmel, hanem szóban is. A magyarázat egyszerű, közölte*: „Ön dönt, hogy megműteti magát, vagy sem. Azt, hogy nyerni fog-e, nem tudom előre megmondani, de az ön betegsége olyan, mint a lóverseny.*” Szó szerint így folytatta*: „Akár győzhet is műtét nélkül, de a valószínűbb, hogy veszteni fog, sőt akár az életét is. Olyan az egészségi állapota, hogy én azt tanácsolom, hogy kell a műtét.”* Hát elég nyersen fogalmazott. Megsértődtem.

Amerikában az a szokás, hogy a betegnek joga van, s így kérheti az itt úgy nevezett „második véleményt”. Kértem. A körzeti orvosom elküldött egy másik gasztroenterológushoz. Újabb vizsgálat és újabb beszélgetés. A másik gasztroenterológus tudományos magyarázatot adott. Elmondta, hogy nem sürgős a műtét, de feltétlenül szükséges. A műtét ma már rutinműtétnek számít, s nemcsak Amerikában, de a világon mindenütt. Sőt, itt már az „egynapos sebészet” körébe tartozik. Ez azt jelenti, hogy a beteg reggel bemegy a kórházba, s délután saját lábán távozik a műtétet követően.

Megjegyzem, volt már ilyenben részem itt Amerikában, s valóban, a nagyon kis beavatkozás után magam vezettem haza a kocsit, s estére, ha el nem is felejtettem, hogy mi történt velem délelőtt, de teljesen jól voltam. Most azonban tudtam, hogy nem ez lesz a helyzet. Az orvosi tudományos magyarázat részeként elhangzott, hogy a betegségem úgynevezett laparoszkópiával gyógyítható, de előfordulhat, hogy szükség lehet akár nyílt műtétre is. Ez viszont csak műtét közben derül ki.

A sárga színű zöldpaprika

El kell mondanom, hogy mielőtt a műtétre sor került volna, Budapesten jártam. S mivel itt Amerikában nem ismerik a Magyarországon teljesen normálisnak, általánosnak számító sárga színű zöldpaprikát, amit én nagyon szeretek, ezért Budapestre érkezésem első napján megettem belőle vagy fél kilóval nyersen, majd még aznap este a sógornőm igazi magyar lecsóval fogadott. Megettem. Nos, ez a zöldpaprikamennyiség berobbantotta az epémet, amely úgy reagált, hogy az egyik epekövemet kilökte, egy másik azonban fennakadt az epevezetékben.

A következmény röviden: epehólyag- és hasnyálmirigy-gyulladás lett. Budapesten a régi MÁV Kórházban egy orvos ismerősöm, akit nagyon régről ismerek, tisztelek és szeretek, diagnosztizálta, hogy mi a baj, s mindent megtett, hogy jobban legyek. Hamar jobban is lettem, s bár ő is említette nekem, hogy lehet, hogy ennek műtét lesz a vége, de akkor azt hittem, hogy a régi jó kapcsolatunk miatt gondosabban magyarázza nekem a lehetőségeket. Elmondta, hogy minél kisebb az epekő, annál nagyobb bajt tud csinálni. Az enyém pedig, ami bennragadt, a CT szerint nagyon kicsi. Egyszóval már Pesten tisztában voltam azzal, hogy nem fogom megúszni műtét nélkül, a fennakadt epekő miatt. De hát őszintén: ki nem reménykedne, hogy megússza a kést?

A műtét előzményei

Hát, nem úsztam meg én sem. A két amerikai gasztroenterológus, a pesti orvosom, az itteni körzeti – családorvos – , valamint a New Yorkban élő legjobb barátom és a felesége – mindketten orvosok – egybehangzó véleménye alapján került sor a műtétre a bronxi Montefiore Kórházban.

A sebésszel a műtét előtt kétszer találkoztam, s mindkét alkalommal hosszasan beszélgettünk. Mindkétszer a saját rendelőjében. Elmagyarázta, hogy el kell távolítani az epehólyagot. Átadott egy brosúrát, amelyben a teljes műtéti procedúrát bemutatták, fotókkal, rajzokkal megmagyarázták, hogy mi fog történni majd velem.

Az első alkalommal mindenféle műtét előtti vizsgálatot kért, pl. labor, illetve az én esetemben, a szívproblémáim miatt feltétlenül szükséges kardiológiai vizsgálatokat. Tekintettel arra, hogy a szívgondjaim miatt egy olyan gyógyszert szedek, amely még itt Amerikában is vadonatúj, s a sebész saját bevallása szerint nincsen benne tapasztalata, ezért konzultációt kért a kardiológustól. A hagyományos kardiológiai vizsgálatokon kívül egy olyan vizsgálatot is csináltak, amelyről már hallottam, hogy létezik, de még nem volt hozzá „szerencsém". Hasonló az ismert terheléses EKG-hoz, de leginkább úgy fordíthatnám magyarra, hogy terheléses szívultrahang-vizsgálat. Egy gumiszalagon kell sétálni, a szalag egyre gyorsul, és emelkedik, azaz egyre nehezebb rajta „végigmenni", s a „séta előtt" készítenek egy szívultrahang-vizsgálatot, a séta közben EKG-t, s a séta végeztével azonnal egy újabb ultrahangvizsgálat következik. Persze közben állandóan mérik a vérnyomást is. Szóval ez nagyon komplex vizsgálat. A vizsgálatok végeztével, azok eredményeinek ismeretében a sebész a jelenlétemben – kihangosított telefonon – konzultált a kardiológusommal, s megegyeztek a műtétem menetében s körülményeiben. Ilyen előzmények után kerültem be a bronxi Montefiore Medical Center felnőtt sebészetére. Ez a kórház egy oktatókórház, ugyanis itt működik a híres orvosi egyetem, az Albert Einstein College of Medicine. A kórháznak azt a részét, ahova kerültem, Moses Montefiore-ról, az alapítóról nevezték el. A kórházat Montefiore 1884-ben alapította. Csak érdekességként jelzem, hogy a kórház az egyike New York állam 50 legnagyobb, legtöbb alkalmazottat foglalkoztató szervezetének. A kórház része a Montefiore Health Systemnek. A rendszerhez 11 kórház tartozik, amelyek New York állam 180 helyén működnek. Az említett orvosi egyetemen kívül van egy nővérképző főiskolája is, a Montefiore School of Nursing.

Saját tapasztalatom azt mondatja velem, hogy igaz az, amit a kórház küldetésében így fogalmaztak meg*: „…mi kivételes, együttérző gondoskodással és elkötelezettséggel szeretnénk javítani az általunk szolgáltak jólétét."*

Igen, erre számos példát tudok említeni. Csak egy példa: a betegek figyelmét a kórteremben egy tábla figyelmezteti arra, hogy a nővérek kötelessége, hogy minden betegnek elmagyarázzák a felhasznált gyógyszereknek nemcsak a hatását, de a mellékhatásait is.

S talán a leginkább az együttérző gondoskodást bizonyító, általam eleddig elképzelhetetlennek vélt példa a gondosságra, hogy a műtét előtti napon az az ápolónő, aki másnap felelt értem, felhívott telefonon (!). A telefonbeszélgetés során sok mindent megkérdezett. Végig gondolva a beszélgetést, abszolút természetes kérdések voltak: mire vagyok allergiás, milyen betegségeim vannak, milyen gyógyszereket szedek, ki fog bekísérni a műtétre, ki lesz velem, ki gondoskodik majd rólam? S a kérdések után teljesen egyértelmű, szükséges és részletes felvilágosítást adott, hogy a műtét előtt mit és mikor ehetek, ihatok, mikor és hol fog várni másnap.

Ehhez csupán egy apró adalék. Ugyancsak a gondosságra jellemző példa: a műtét reggelén felhívtak a kórházból, hogy tudnék-e korábban jönni, mert a műtétet hamarabb meg tudja a sebész csinálni. Mondtam, hogy természetesen, hiszen az én érdekem: így ennyivel is kevesebb időt kell a műtét előtt étlen-szomjan töltenem.

A tervezett időpontnál korábban tehát megérkeztem. Az immár a telefonból ismert nővérke már várt. Hellyel kínált, s elkezdődött a procedúra.

A komputerbe már előre bevitt adatok ellenőrzése után bekísért az előkészítőbe. Útközben egy öltöző, ahol át kellett öltöznöm a megkapott kórházi ruhába.

Erről érdemes néhány szót szólni. A kórházi ruha valójában két köpeny: az egyikbe – a hátulgombolósba – elölről kell bebújni, a másikat pedig mint egy köpenyt kell felvenni. Mindkettőn felül kapcsok vannak, amelyeket majd a műtétkor és azt követően is le-, vagy felkapcsolnak, a szükség szerint. Cipő vagy papucs helyett egy gumírozott talpú frottírzokni tartozik még a kórházi ruhához. A saját ruha, cipő elhelyezésére külön névre szóló nejlonzsákokat adtak.

A kezemre feltették a névszalagot. Ennek az elkövetkező órákban komoly jelentősége volt. Minden azonosítást a szalagon található vonalkód alapján végeztek el. Például a gyógyszereimet úgy kaptam meg, hogy a nővér leolvasta a kezemen található vonalkódot, s az ágyamhoz odatolt mozgóasztalán, a saját számítógépén – egy 24 collos monitoron (!) – megjelentek a gyógyszereim neve, adagolása. Így fordult elő az is, hogy a műtétet követő este, tévedésből (igen, itt is van tévedés!) a reggeli gyógyszereimet készítették elő az esti helyett. Persze azonnal kiderült a tévedés, s hozták helyette a szükséges gyógyszereket. Darabonként külön leheggesztett átlátszó nejlontasakban.

De ne ugorjunk előre, még nem vagyok a műtőben.

A vállamat átölelve kísért be a sebész a műtőbe

Az előkészítőben eltöltött meglehetősen hosszú várakozás alatt nemcsak a nővér beszélgetett velem, próbált megnyugtatni, de voltak vizsgálatok is. Az egyik vizsgálatot az az orvos végezte, aki később az operációt végző sebész asszisztense volt. A későbbiekben is ő kísérte figyelemmel az állapotomat. S természetesen az anesztéziológus orvos is kikérdezett, megvizsgált, s elbeszélgetett velem, ő is nyugtatott. Rám fért.

A legtöbb nyugtatást persze elsősorban a családomtól, illetve a legjobb barátomtól és feleségétől kaptam, aki a Montefiore Kórházban belgyógyász. Ő mellettem volt a műtét előtt, s amikor kihoztak a műtőből, akkor is ott volt. Olyankor ismerszik meg, hogy ki az igazi barát, amikor gondja-baja van az embernek. Megjegyzem, még nemrégen: csak közel ötven éve tart ez a barátság, s ez az egész családjukra és az én családomra is érvényes. Barátom, aki szintén orvos, és felesége magyaráztak el nekem számos, a műtéttel kapcsolatos orvosi kérdést, és adtak – adnak folyamatosan – tanácsokat, hogy mit tegyek. Egyszóval a gondomat viselik.

Az előkészítőben, ahol függönnyel elkülönített „rekeszekben" voltunk, mi, a műtétre váró betegek, sokan voltak körülöttem, s ez nem volt különös; feltűnő volt számomra, hogy senkit sem küldtek ki, hogy útban lenne. Más betegeknél is ott voltak az aggódó családtagok.

Mint írtam, hosszú volt a várakozás, de végül is megjelent a műtéthez majdnem teljesen beöltözött sebészorvos, aki a családomat kezdte először megnyugtatni, majd engem vett „kezelésbe". Ehhez tudni kell, hogy a műtét időpontja péntekre, 13-ára esett. Még korábban, amikor kiderült a műtét időpontja, megkérdezte tőlem, hogy nem vagyok-e babonás, mert ha nagyon akarom, akkor keresnek nekem másik időpontot. Visszakérdeztem: „Doktor úr, Ön nem babonás? Ön fogja csinálni a műtétet, nem én." Nevetve válaszolt: nem, nem babonás, aznap több műtétje is lesz. Elmondta, hogy ez egy rutinműtét.

A válasszal én sem maradtam adós*: „Persze, hogy rutinműtét – Önnek, de nem nekem. Számomra ez az első komolyabb műtéti beavatkozás."* Bár a körzeti orvosom azt tanácsolta, hogy kérjek másik időpontot (úgy tűnik, ő babonás lehet), magam abból a logikai feltevésből indultam ki, hogy mások viszont valóban babonásak lehetnek, így kevesebb műtét lesz aznap, tehát jobban oda fognak figyelni rám. Hát ebben részben tévedtem. Május 13-án, pénteken, később, a műtét után az intenzív osztályon derült ki számomra, hogy ebben tévedtem, mivel abszolút telt ház volt! Abban viszont nem tévedtem, hogy nagyon gondosan odafigyeltek rám. Azt mondhatom, lesték a gondolataimat, hogy mire van szükségem. (Erről majd később.)

A családdal való beszélgetés után a sebészorvos barátian átölelt, a fejemre húzta a műtétnél szükséges sapkát, s a vállamat átölelve bekísért a műtőbe, ahol már vártak rám a sebész asszisztensei és az aneszteziológus orvos. Felfektettek a műtőasztalra. Az aneszteziológus, látva, hogy keresem a legkevésbé kényelmetlen pozitúrát, a fejem alá igazította a párnát, beállította a kartartókat, és megkezdte az ilyenkor szükséges procedúrát. Közben bocsánatot kért, hogy meg fog szúrni, de beteszi a bal kézfejembe a branült, amin keresztül majd kapom a szükséges gyógyszereket. Közben megérkezett az immár bemosakodott sebész is, aki megigazítja a jobb oldali kartartómat is, hogy kényelmesebb legyen.

Az egész idő alatt mindenki igyekszik velem beszélgetni. Lehetőleg olyan dolgokról, ami elteríti a figyelmemet. Történetesen barátomról és feleségéről beszélgetünk. Barátom nem ebben a kórházban orvos, csak a felesége, akiről viszont kiderül, hogy a műtétnél közreműködő asszisztensnőnek ő az orvosa. A beszélgetésre figyelek, s közben valóban nem veszem észre, hogy mi is történik körülöttem.

Az egyik, amit érzékeltem, sőt mondták is, hogy mi fog történni, az volt, hogy mindkét lábamra felkerült egy-egy olyan mandzsetta, ami a vérnyomásméréshez hasonlatos. Annyiban különbözik, hogy nagyobb annál, a teljes alsó lábszárat betakarja. Mindkét vádlimra feltették, majd közölték, hogy most masszírozni fognak. S valóban, felváltva a két vádlimat elkezdte masszírozni ez a mandzsetta. Ez a masszírozás nemcsak a műtét előtt, alatt, de utána is elkísért. 24 órán keresztül masszíroztak. Mint utóbb kiderült: ez egy prevenció, a mélyvénás trombózis elkerülésére szolgál. Élveztem a masszírozást, nagyon kellemes érzés volt. Bár alapjában erre figyeltem, de azért azt is érzékeltem, hogy rám kerül a maszk. Hallom: lélegezzem természetesen, nyugodtan. A bal kezem foglalt, így jobb kézzel megigazítom, hogy ne nyomja a maszk a szememet; ezt észreveszi a sebész, majd mondja, hogy ne én, hanem ő teszi a helyére a maszkot. Így is történik, megigazítja, s már nem olyan kényelmetlen. Hallom, érzem a lélegzésemet. Szófoszlányokat is hallok, de nem értem, hogy mit beszélgetnek körülöttem. Csak a plafont figyelem. Egy korábbi műtétem esetében, amit csak helyi érzéstelenítéssel végeztek, a műtőlámpa tükrében végignéztem az egész műtétet. Itt is keresem a szememmel a műtőlámpát, s a tükröt, de nem találom, s csak azt veszem észre, hogy nem hallok semmit. A fényt, a plafont még láttam egy pillanatig, s aztán már semmire sem emlékszem.

Az intenzíven

A következő emlékem az, hogy mindenáron szeretnék felülni, de nem tudok. Nincsen erőm ahhoz, hogy megmozduljak. Akaratom van, de erőm az nincsen. Érzem, hogy felemelnek, érzem, hogy lemosnak, törülgetnek.

A hátamon fekszem, s azt érzem, hogy mozog az ágyam. Mint utóbb kiderült, betoltak az intenzív osztály egyik, a 17-es „rekeszébe", ahol halványan monitorokat látok magam körül, s jó néhány embert, akikről csak annyit tudok, hogy rövid mondatokkal kommunikálnak egymással. Egy szót sem értek abból, amit beszélnek. Persze nem is hozzám szólnak, hanem egymáshoz. Úgy érzem, hogy nem sok idő telik el, s mintha tisztulni kezdene a kép. Már kevesebben vannak, már csak hárman, de nem beszélnek – bár lehet, hogy beszéltek, de nem hallottam, nem értettem, még mindig nem hozzám szóltak. Aztán egyszer csak hallom a kérdést: hogy érzem magam? Mondom, hogy megvagyok. Ekkor tudatosult bennem igazán, hogy már az intenzív osztályon vagyok, ahol aztán nagyjából tíz órát töltöttem el.

Érdekes hely ez a posztoperatív, intenzív osztály. Korábbi foglalkozásomból, gyógyszergyári és egészségügyi újságírói múltamból eredően jártam már ilyen helyen, láttam már hasonlót, de ilyen nagyot még nem. Amikor itt fekszem a 17-es rekeszben, csak nyolc ágyat látok. Ennyi fér a látóterembe. Csak később derült ki számomra, amikor ágyastól feltoltak a kórházi szobámba, hogy 24 ágyas az intenzív.

Három részből áll, egy-egy részben nyolc függönnyel elválasztott „ketrec" áll az orvosok és a betegek rendelkezésére. Úgy érzékeltem, hogy nyolc ágyhoz jár egy ügyeletes orvos, aki viszont állandóan az ágyak között jár, megfigyel, ellenőriz, intézkedik. A 24 ágyhoz őszintén megmondom, nem tudom, hogy hány ápolónő tartozik. Ugyanis olyan sokan voltak, hogy nem tudtam megszámolni. Megpróbáltam, de nem sikerült. Azt gondolom, hogy több mint tizenöten lehettek. Úgy tűnt számomra, hogy két beteghez járt egy ápoló, de láttam olyan beteget, aki esetében egy ápoló ült végig csak mellette. Igaz, az illető a spanyol nyelven kívül semmilyen más nyelven nem beszélt, így nemcsak ápolónő, de tolmács szerepet is betöltött. Jól szórakoztam azon, hogy angol nyelvleckét adott a lábadozónak. Spanyolul elmagyarázta azoknak az angol szavaknak a jelentését, amit az orvossal beszéltek róla. Ami ebben szórakoztató, az a szájbarágós stílus volt, ahogyan ezt az ápolónő tette.

Csak abból tudok következtetni arra, hogy legalább tizenöt ápolónő, ápoló figyelt ránk, hogy amikor már teljesen tudatomnál voltam, elbeszélgettem az éjszakás ápolóval, aki két ágy között ült a monitornál, s csak akkor mozdult el onnan, ha valamiért el kellett mennie. Például nekem a gyógyszeremért. De erről majd később.

Az intenzíven eltöltött idő alatt volt a műszakváltás. Érdekes volt végignézni, ahogyan az ügyeletes orvos átadta a váltásnak a betegeket. Minden ágyhoz odamentek, a lelépő orvos referált a váltótársnak mindenki állapotáról, átadta a betegekről készült dossziékat, megnézték a komputeren a felvitt adatokat. A betegek számára könnyű volt megkülönböztetni, hogy az ápolók közül ki miért felelős. Ugyanis más színű ruhában voltak a különböző feladatokat ellátó ápolók. A műtősök és az orvosok sötétkék, a magasan kvalifikált asszisztensek világoskék, a segítő ápolók bordó műtősruhát viseltek. Úgy érzem, hogy ezt meg kell magyaráznom.

Egy kis komoly kitérő

Az amerikai rendszerben az ápolóknak, ápolónőknek az iskolai végzettségük, tudásszintjük alapján áll fel a „hierarchiájuk".

A legmagasabb szinten az úgynevezett „Advanced Practice Registered Nurse" (APRN) áll. Ebbe a kategóriába tartoznak például a szülésznők, a bábák vagy az altató asszisztensek. Iskolai végzettségükként ajánlott az egyetemi végzettség, az ún. MSc szintű diploma (Master of Science in Nursing), valamint a szakirányú posztgraduális képzés.

Ezek az ápolók jogosultak vizsgálatokat elvégezni, diagnosztizálni, beteget kezelni, sőt még gyógyszerfelírási joguk is van, s nemcsak krónikus betegségek esetén, de alkalmanként akut esetekben is.

Megjegyzem, az APRN szintű ápolók fizetése megközelíti az orvosok fizetését. Egy 2012-es adat szerint elérheti az évi 96 ezer dollárt. Csak összehasonlításul: egy sokévi tapasztalattal rendelkező főiskolai tanár fizetése, avagy a versenyszférában, a kisebb vállalatoknál egy közép- vagy alacsonyabb felsőszintű vezető is ebbe a kategóriába tartozik.

A következő kategóriában a Registered Nurse (RN) található. Ismereteim szerint az amerikai ápolók többsége ebbe a kategóriába tartozik. Kötelező iskolai végzettségük vagy ún. A.S., vagy BSc in Nursing (az Associate of Science in Nursing, illetve a Bachelor of Science in Nursing a magyarországi egészségügyi főiskolai diplomának felel meg). Az RN jogosult az ápolás közbeni diagnózis felállítására, s egyben ő felügyeli, irányítja a hierarchiában alatta elhelyezkedő ápolók munkáját is. Az éves fizetésük elérheti az évi 65 ezer dollárt.

A Montefiore Kórház nagyon komolyan veszi az ápolók magas szintű munkáját. Saját nővérképző főiskolával rendelkeznek.

A harmadik kategóriában a „Licensed Practical Nurse" (LPN) található. Munkakörükbe tartozik, hogy az orvos engedélyével injekciót beadhat, kezelheti az infúziót, vagy gyógymasszást is végezhet. Az LPN feladata előkészíteni a beteget műtétekre, ő végzi a kötözéseket, és fontos feladata a betegkartonok vezetése. Az éves fizetésük a 2012-es adatok szerint a kb. 42 ezer dollárt érheti el évente.

A hierarchia legalsó fokán a „Certified Nursing Assistant" áll. A CNA fontos feladata a betegek fürösztése, de ő a betegtologató is. A CNA szállítja a betegeket vizsgálatra, ha kell, tolószéken, de ha kell, akkor ágyastól együtt. Megjegyzem, mintegy kétharmad annyian vannak, mint a regisztrált ápolók. A fizetésük évi 24 ezer dollárt érhet el. És itt szeretnék megjegyezni egy rendkívül fontos körülményt. Amerikában nem ismerik a paraszolvencia intézményét. A köszönöm szépen kijelentés viszont fontos és elegendő a betegek részéről!

A jégkocka

A műtét után nem szabad sem enni, sem inni. Ezt tudtam, de más tudni és más elviselni. A műtét után nagyon kiszáradt a szám. Olyan az érzés, amit Pesten egyszerűen úgy mondanak: „taplót köpök". Az intenzíven a nővérkétől kértem inni, de közölte, hogy sajnos azt nem kaphatok, de jégkockát természetesen igen. S azonnal hozott is. Sőt egy kis pohárkában a számba tette, hogy szopogassam el. Jólesett. S ezt a műveletet még számtalanszor megismételte, ahányszor csak jeleztem, hogy száraz a szám.

Ez a nővérke lehetett velem a műtét végétől – érzésem szerint – fél hat, hatig. Akkor jött a váltás. Nagyon kedves volt, de olyan volt az érzésem, hogy csupán gondosan, de csak „végzi a munkáját". Ha panaszkodtam, hogy nagy fájdalmaim vannak – voltak –, akkor azonnal hozta a morfiumot (ahogyan azt már leírtam), és befecskendezte az infúzió helyére. Hozta a jégkockát, ha kértem, de mégis az volt az érzésem, hogy csak akkor figyel rám, ha kérem.

Azonban a váltás, aki egy spanyol fiú volt, Leon, minden elképzelésemet felülmúlta. Leon leült a két ágy közé, kettőnkre felügyelt. Onnan el sem mozdult. Felváltva bennünket figyelt, vagy kettőnk monitorát.

A betegek és a hozzátartozóik

Az intenzíven a hozzátartozók óránként egyszer, csak néhány percre bejöhettek a betegekhez. A műtét után azonnal bejöhetett hozzám a feleségem és a fiam. Sőt azonnal ott lehetett az abszolút családtagomnak tekintett gyerekkori orvos barátnőm is, aki ebben a kórházban, igaz, más részlegen dolgozik. A műtét után teljesen kábult állapotban, de felfogtam, hogy ott a családom, s bár beszélgetésre képtelen voltam, de éreztem, hogy ott vannak velem.

A későbbiekben, amikor tisztult a kép, akkor realizáltam, hogy a jégkockát a fiamtól kapom. Azt is érzékeltem, hogy a fiam elmondta: ha jobban leszek, akkor felkerülök a hetedik emeletre. (Ajaj, a hetedikre – jutott eszembe a régen olvasott novella, amikor az egyre rosszabbul lévő betegek a kórház egyre magasabb emeletén találták magukat. Magasabbra kerülök? Sajnos sem az író, sem a cím nem jut eszembe. Hú, hogy romlik a memóriám.

(A szerkesztő megjegyzése: a novella Dino Buzzati Hét emelet című írása. Buzzatinál a hetedik emelet a legkönnyebb esetek szintje, és a beteg csúszik lefelé, ahogy rosszabbodik az állapota.)

Talán ez az irodalmi emlék is bennem élt, amikor a hetedik emeletre kerültem.

A családom, a feleségem, a fiam és a menyem ott akart aludni velem a kórházban, amire a kórház természetesen fel van készülve. Van „szállodai" elhelyezési lehetőségük. Persze nem olcsó, de megoldható. Nagyon kértem őket, hogy ne tegyék.

Reggelig megleszek. Olyan gondos a „kiszolgálásom", hogy erre semmi szükség. Szerencsére nehezen, de megértették, így „egyedül" maradtam a következő néhány órára. De nem voltam egyedül.

Annyian voltak végig körülöttem, hogy sokszor még aludni sem hagytak, pedig időnként nagyon szerettem volna.

Az elcserélt gyógyszer

Azalatt a mintegy tíz óra alatt, amit az intenzíven töltöttem el, többször – mintegy másfél óránként – az ügyeletes orvoson kívül meglátogatott az operáló sebész csapatának egy-egy orvosa. Az egyik közülük az volt, aki az operációnál asszisztált. Megfogta a kezem, nyugtatni próbált. *„Igen, a fájdalom természetes."* Közölte, hogy amint az lehetséges, felvisznek az intenzívről az osztályra, ahol kényelmesebb körülmények között lehetek majd. Elmondta, hogy intézkedik, hogy este megkapjam a különben szokásos gyógyszereimet.

Mondtam, hogy mindet hoztam magammal, ott van a hátizsákomban. (Ugyebár az embernek vannak beidegződései, a magyarországi egészségügyi környezetben szocializálódtam.)

Az orvos nevetve közölte, megnyugtatott, hogy semmi szükség a saját gyógyszereimre, ő azt megrendeli a kórház patikájából, s természetesen felhozzák onnan számomra. Majd Leon elintézi, s gondoskodik arról, hogy időben bevegyem.

Valójában így is történt. Leon csak akkor mozdult el mellőlem, amikor intézkednie kellett a gyógyszereim miatt. Meghozták az egyenként külön, szemenként átlátszó nejlontasakba heggesztett gyógyszereket. Leon odanyúlt a komputer szkenneréhez, s leolvasta a jobb karomon található szalag vonalkódját. Erre a monitoron megjelentek az adataim, s közte a szükséges gyógyszerek megnevezése is. Odafordultam a monitorhoz. Ekkorra a műtét utáni kábultságom már szinte teljesen elmúlt. Látom, amit Leon is nézett. A gyógyszerek felsorolásában hiba van. Szólok Leonnak, hogy ezek a reggeli gyógyszereim, nem az estiek. Elcserélték! Leon a biztonság kedvéért visszakérdezi tőlem, hogy milyen gyógyszereket szoktam este bevenni. Felsoroltam. Nem egyezett a monitoron láthatóval. Mondtam, hogy ellenőrizze le a műtét előtt általam leadott listával. Leon leellenőrizte. Ő is konstatálta, hogy a reggeli és az esti gyógyszereket felcserélték. Tanulság: az ember itt is téved(het).

Leon közölte, hogy azonnal intézkedik. Meg is tette. Igaz, kb. egy órát kellett várnom, de a kórházi patika felküldte az immár helyes gyógyszereket. Leon hozott egy pohár hideg vizet és egy szívószálat, hogy könnyebben vegyem be. Ekkor kaptam először inni. A műtét óta azt hiszem, hat óra telhetett el.

Megyünk a hetedikre

Szerettem volna egy kicsit aludni. Behunytam a szemem, de éreztem, hogy figyelnek. Kinyitom a szemem. Ketten álltak mellettem. A szemközti falon látom: nyolc óra van. Leon és egy ápolónő áll ott. Leon bemutatja, hogy aki mellette áll, ő lesz majd az ápolónőm a hetediken. Csak azért jött, hogy megnézze, hogy vagyok.

A hölgy felvilágosít, hogy a hetediken egy kétágyas, fürdőszobás szobába fogok kerülni, most takarítják, s amint készen lesznek, felvisznek. Hát egy darabig eltartott a takarítás, mert tíz óra körül érkezett csak egy bordóruhás ápoló, és közölte, hogy megyünk.

Leon hozott egy hordozható monitort. Letette az ágyra a lábamhoz, lekapcsolt az állandó monitorról, levette a tappancsokat, a vérnyomásmérő mandzsettáját, rákapcsolt a mobil monitorra, hogy amíg szállítanak, addig is lássa az értékeket.

Megjegyzem, amíg az intenzíven voltam, addig a vérnyomásmérés pontosan minden órakor automatikusan megtörtént, állandóan – megállás nélkül – mérték a szaturációt, a szívütések számát, s a tappancsok közvetítették mindazt az információt, amire szükség volt. A monitoron pedig ez állandóan látható, leolvasható volt. Nagyjából két óránként érkezett egy ápolónő, aki egy hordozható készülékkel EKG-t készített, majd az eredményt kinyomtatva betette a dossziémba. Mindent dokumentáltak.

Meg szerettem volna Leonnak köszönni a gondoskodást, mire közölte, hogy erre ráérek, mert még nem búcsúzik, jön velem a hetedikre. Szóval lekapcsoltak, rákapcsoltak, összeszedték a holmimat (a mozgatható ágy alatt a hely a beteg holmijának), s elindult velem az ágy. Végig az intenzív osztály többi részén, ekkor érzékeltem, hogy milyen nagy is ez az osztály. Láttam mind a 24 ágyat. Láttam a telt házat, láttam a sürgő-forgó ápolókat, az orvosokat, láttam, érzékeltem azt az óriási figyelmet, ami itt történik a nap 24 órájában. Elképesztő az a figyelem, ahogyan a betegekkel foglalkoznak.

Kitoltak az intenzívről, s elindultunk hosszú – nekem labirintusnak tűnő – folyosókon, majd lift, s ismét egy labirintusnak tűnő folyosórendszer következett. Megérkeztünk a hetedikre. Megérkeztünk az osztályra, amit a műtét utáni, immár nem intenzív megfigyelésre használnak. Betoltak egy kórterembe. Ami itt következett, rendkívül kellemetlen volt. Nekem kellett átmászni a mozgó ágyról a kórtermi ágyra. Felkelni nem volt szabad, csak kígyózó mozgással átmászni. Mint kiderült, mozognom kellett. S ez volt a mozgás. Az nem kifejezés, hogy kellemetlen volt. Fájt. Végül is az ágyon voltam, erre nagyon megdicsértek, hogy ügyesen másztam át. (Köszönöm az ilyen dicséreteket.)

Leon átkapcsolt a mobil monitorról az ágy monitorára. S megérkezett Mary nővér, aki aztán reggelig gondoskodott rólam.

Körülnéztem a szobában: kétágyas szobát ígértek, de egyedül voltam. Egyágyas szobát kaptam volna? Nem, s miközben alaposabban körülnéztem, kiderült, hogy a szoba valóban kétágyas, de úgy van megoldva, hogy a két ágy teljesen elszeparált egymástól, hogy úgy tűnjön, mintha a szoba egyágyas lenne. Ugyanis részben egy oszlop választja el a két ágyat, s egy széthúzható függöny.

Az oszlop nemcsak szétválasztja a két teret, de oda van felfüggesztve a szomszéd ágy monitora, s köztünk még ott van az infúzió digitális adagolására szolgáló készülék is.

Az ágy minden irányban mozgatható. A beteg maga állíthatja be az ágy dőlésszögét, feküdhet, ülhet, ahogyan az számára kényelmesebb. Őszintén megmondom, másnap reggel, amikor már jobban voltam, játszottam vele egy kicsit. Több pozíciót is kipróbáltam, s ülve volt a legjobb, úgy fájt a legkevésbé. Így ülve maradtam. Éjszaka nem sokat tudtam aludni. Félóránként történt valami velem. De erről már írtam korábban.

A piros dosszié tartalma

Hajnalodik. Mary bejön a szobámba, és átad egy – a nevemmel felcímkézett – piros dossziét. Azt mondja, hogy ha jobban érzem majd magam, olvassam el a tartalmát. Fontos, érdekes. Valóban igaza van. Reggel volt időm, elolvastam. Nézzük végig, mit is tartalmaz a piros dosszié. Elsőként feltűnik egy színes kártya, amelynek felirata „Welcome to F7B". A rövidítés magyarázata: az F betű azt jelenti, hogy a kórház Foreman elnevezésű pavilonjában vagyok. A 7B jelentése pedig az, hogy a hetedik emelet B részlegében. A kártya szövegének lényege, hogy a kórház személyzete mindent megtesz, hogy biztosítsa számomra a kiváló ellátást, s hogy legyek nyugodt, az igényeimet kielégítik. Az ápolók mindig ott lesznek velem, s tudassam velük, ha bármire szükségem lenne, ők azért vannak, hogy elősegítsék az én gyógyulásomat. Üdvözlettel: Mary.

A dosszié tartalmaz egy kiválóan elkészített színes prospektust, amely bemutatja a kórházat, s informál mindarról, amire egy betegnek egy kórházban szüksége lehet. Tartalmazza például a legfontosabb szükséges telefonszámokat, és többek között azokat az információkat is, amelyekre a látogatóknak szüksége van. A dossziéban még ennél is fontosabb információkat találtam: többek között egy, a kórház honlapjáról kinyomtatott oldalt, amelyen az operációt követő ún. checklist található. Ez az ellenőrző lista mindazt az információt tartalmazza, amely szükséges az operáltnak ahhoz, hogy ellenőrizze, mikor mit kell tennie a kórházban. Például fájdalom vagy köhögés esetén. Ugyancsak szerepel az információk között, hogyan előzhető meg a mélyvénás trombózis vagy a tüdőgyulladás. De tanácsokat ad a leírás arra az esetre is, amikor a beteg a saját lakásába eltávozik.

A nap folyamán a dosszié további oldalakkal is bővült. Ide kerültek a felhasznált gyógyszerek betegtájékoztató leírásai is. Az ápolónők munkaköri kötelessége ezeket a betegtájékoztatókat a betegnek kinyomtatni, s átadni.

Napközben sincsen nyugta a betegnek

Az éjszaka, mint írtam, nagyon hektikus volt. (Hú, de diplomatikusan fogalmaztam. Hektikus? Magyarul megfogalmazva: nem hagytak aludni! Félóránként valami történt, pl. EKG / vérnyomásmérés / lázmérés / fájdalomcsillapító injekció / reggel 4:15-kor ébresztő stb.)

Reggel van, megérkezett Carmen, az ugyancsak spanyol ápolónő, akinek gondossága nemcsak, hogy figyelemre méltó, de van egy rendkívül érdekes oldala is. Megvilágította számomra az amerikai ápolónők gondolkodásmódját. Kezdjük ott, hogy mindent megmagyaráz. Ez számomra nem volt újdonság, nem volt meglepetés, hiszen, ha máshonnan nem is, de a szoba egyik plakátjának feliratából tudhatom, hogy az ápolónő kötelessége, hogy a gyógyszerek mellékhatását elmagyarázza. Carmen pedig magyaráz. Mindent. Mit, miért, mikor csinál. Őszintén jólesik.

Egy dolog azonban furcsa volt. Nem engedett felkelni az ágyból. (Utólag, már amikor nem voltam a kórházban, akkor magyarázták meg nekem, hogy mi s miért történt.) Azt olvastam a piros dossziéban, hogy amint csak úgy érzem, hogy fel tudok kelni az ágyból, próbáljam meg. Innen is értesültem, hogy megváltozott az a korábbi orvosi felfogás, ami szerint a beteg a műtét után feküdjön, amíg csak lehet. Az új felfogás szerint amint csak tud, keljen ki az ágyból. Szerettem volna én is megpróbálni a felkelést. Carmen nem engedte. Többször is kértem, s mindig valami – abszolút hihető – indokot mondott, hogy majd később. Leginkább arra hivatkozott, hogy majd reggeli után, amikor a reggeli gyógyszereimet bevettem, majd akkor próbáljuk meg, s majd ő segít felkelni. Segítőkészségét alá is támasztotta azzal, hogy odahozott az ágyam mellé egy valóban (a későbbiekben aztán ki is próbáltam) kényelmes karosszéket, azt egy lepedővel letakarta, hogy ne a műbőr székre kelljen majd ülnöm. De a kifogásaival húzta az időt. Próbáltam kérni a segédápolónőt is, hogy ő segítsen, de ő is Carmenhez utasított.

Végül is a műtét után több mint 24 órával, nagyjából csak délután háromkor került sor arra, hogy nem vártam tovább senkire, s magam egyedül kiültem a karosszékbe.

S az indok, amit utólag tudtam meg: részben az ápolónő félelme attól, hogy mi fog történni, ha esetleg elesnék, részben pedig az ezzel járó plusz munkafeladat. Munkaköri kötelessége, hogy legyen ott velem, amikor az ágyból felkelek. Segítsen a lépések megtételében. Viszont – s ez a nagyobb gond – ha elesek, akkor nem az a munka, hogy fel kell emelnie, hanem ez balesetnek számít, s erről jelentést kell írnia, ami nagyjából másfélórás feladat, s bekerül a kórház negatív statisztikájába! Tehát ha lehet, inkább ne keljek fel, csak ha már nagyon muszáj. S amikor a beteg hazamegy, akkor muszáj. Tehát elhúzzák addig az időt, amíg csak lehet.

Amit rendkívül fontosnak tartok megjegyezni, hogy az egész kórházi tartózkodásom alatt azt tapasztaltam, hogy egyetlenegy esetben sem a beteget viszik el a szükséges vizsgálatokra, hanem a vizsgálóeszköz jön a beteghez, annak ellenére, hogy a betegágyak mozgathatók. Így történt az én esetemben is.

Akár a többszöri EKG-ról volt szó, akár más vizsgálatról, például laborvizsgálatokról, minden esetben a mobil berendezést odatolták az ágyam mellé, és ott végezték el a vizsgálatokat.

Az persze biztos, hogy ha CT-re, MRI-re vagy röntgenre lett volna szükség, akkor ágyastól vittek volna el a vizsgálóhelyre, hiszen ezek a berendezések igazán nem mozdíthatók, de azt magam is láttam, amikor a szomszéd beteghez odatolták a szívultrahang-készüléket.

A kórház orvosi műszerfelszereltségéről csak felsőfokban tudok beszélni. Hiszen amit csak láttam, az mind a legkorszerűbb műszer volt.

S ami igazán feltűnt, az az egyszer használatos kesztyűk használata volt. Rendkívül komolyan vette mindenki. Minden alkalommal, mindenki, minden vizsgálat esetén kesztyűt cserélt. Senki, egyetlen orvos, egyetlen nővér sem, soha, senkihez nem ért hozzá gumikesztyű nélkül! Sőt többször tapasztaltam azt is, hogy egy-egy vizsgálatom során többször cseréltek gumikesztyűt a vizsgáló orvosok, nővérek.

Azt ugye mondanom sem kell, hogy a tisztaság, a higiénia rendkívül magas fokú. Az egyszer használatos eszközök egyenként leheggesztett steril tasakból kerültek elő. A földre esett gézdarabokat, amint a betegeket eltolták a helyszínről, azonnal összetakarították. S sorolhatnám a természetes eseményeket.

36 óra étlen-szomjan – „No problem"

Reggel van. Hozzák a reggelit. Habzsolás. Mindent megettem, megittam. Lehet, hogy nem lett volna szabad, de nagyon éhes voltam. A nővérke megjegyezte: *„Ön mindent megevett."* A válaszom magamban*: „Miért, nem azért hozták?"* Hangosan csak annyit válaszoltam*: „Képzelje, immár harminchat órája semmit sem ettem, sem ittam. Képzelje, nagyon éhes voltam."* Egy nevetés volt a válasz. Azért hozzátette: *„No problem".*

Itt minden különben is no problem. Nincsen probléma. Semmi sem probléma, amit a beteg kér vagy mond. S hát a reggeli, az nemcsak, hogy no problem, de pestiesen szólva a reggeli nem semmi. Érdemes végig nézni, s végig enni a műtét utáni reggelit. A reggelihez jár egy névre szóló menükártya, amely felsorolja, hogy mit kap a beteg.

Nos, a reggeli többek között áll egy szelet pirítósból. Itt álljunk meg egy pillanatra. A pirítós nem az a pirítós, amit mi Magyarországon ismerünk. Ez olyasmi, mint a magyarországi toastkenyér. Nincsen kenyérhéja, puha.

Ha megpirítják, akkor is puha marad. Talán leginkább a foszlós kalácshoz tudom hasonlítani. Ehhez kaptam egy kisadag margarint és kétféle feltétet: egyrészt egy kisadag, itt nagyon kedvelt szirupot, másrészt eperlekvárt. Választhatok, akár mindkettőt is megehetem.

A reggeli tartozéka volt még egy pohár narancslé, egy banán és egy adag „Cheerios" kb. két deci tejjel. A Cheerios itt Amerikában rendkívül kedvelt cereal. Gabonából van, hasonlít a magyarországi zabpehelyhez, vagy hasonlíthatom a müzlihez is. Nagyon sokan itt ezt reggelizik. A reggelihez természetesen kávé jár. Persze ha teát kértem volna, biztosan megkapom. Hiszen: no problem.

Az ebéd – amerikai kórházi módra

Ha már étkezés, ne csak a reggeliről, de az ebédről is essék szó. Vacsoráról nem, hiszen azt nem kaphattam. Előző este éppen, hogy túl voltam a műtéten, másnap pedig már hazamehettem, s azért nem.

Nos, az ebéd. Kezdjük azzal, hogy kaptam egy nevemre szóló menükártyát, felsorolva az ebéd fogásait. A leves passzírozott, fűszerezett sütőtökleves. A főétel két szelet csirkemell barnarizzsel és főtt sárgarépával. A desszert ananászkompót. Az nem derült ki, hogy a margarint miért kaptam, hiszen az ebédhez kenyér nem járt. Az ebéd végén pedig citromos tea.

A menükártya tanúsága szerint a reggelim és az ebédem is „low fat, low cholesterol" menü. Ez azt jelenti, hogy alacsony zsírtartalmú, alacsony koleszterintartalmú menü járt nekem. Az ebéd kifejezetten jóízű volt, s mennyiségét tekintve még akár azt is állíthatom, hogy nemcsak, hogy bőséges, de talán még sok is volt. Egyszóval nem maradtam éhes.

Nehézlégzés és három golyó

Panaszkodtam Carmennek, hogy van egy panaszom. Nehéz a légzésem. Időnként nem kapok levegőt, fulladok. Carmen térült-fordult, s visszaérkezett egy készülékkel. Elmagyarázta, hogy a nehézlégzés a műtét után természetes.

Használjam az átadott készüléket, amit haza is vihetek, s otthon is gyakorta használjam. Ez egy készülék, amelyben három golyót kell a levegő beszívásával felemelni. Kipróbáltam, először csak egy golyót sikerült. Majd nemsokára sikerült a másodikat is, s most, amikor ezeket a sorokat írom, már van igazi sikerélményem. Sikerült úgy beszívni a levegőt, hogy felemeltem mindhárom golyót. Nem könnyű.

Délután három óra – a távozás

Az az orvos, aki az operációnál asszisztált, a délelőtt folyamán (érdekes volt teljesen civilben látni) meglátogatott, s közölte, hogy délután kettő után megírja a zárójelentést. Nagyszerű, ez jó hír volt. Közölte, hogy még kapok egy infúziót, még néhány gyógyszert, s utána mehetek haza. Napközben többször is meglátogatott az operációs stáb valamelyik tagja. Megnézték a sebet, ellenőrizték a monitor adatait, a kinyomtatott EKG-eredményeket, s levettek a monitorról. Ekkor azt mondta az egyik fiatal – rezidens – orvos, hogy szerinte a második infúzió már nem kell, s nincsen szükség az óránkénti vérnyomásmérésre sem. Ennek igazán megörültem, de nem sokáig.

Nem sokkal később beérkezett a kórterembe Carmen, az ápolónőm, s bár nem hangosan, de azért én hallani véltem, hogy káromkodhatott egyet. Szerinte korai volt még levenni a monitorról. A saját szempontjából igaza lehetett, mivel így nem volt automatikus a vérnyomásmérés, neki kellett azt manuálisan megtenni. Hozzáteszem, szó nélkül megtette, többször is. Amivel viszont teljesen nem értett egyet, az a második infúzió megszakítása volt. Egy morgás közben visszakötötte. Ebből egyértelműen láttam, hogy bizony még nem mehetek haza, s még fel sem kelhetek. Így telt el az idő egészen fél háromig, amikor is, mivel az infúzió már korábban lefolyt, s kikötötték, ily módon már semmi sem kötött az ágyhoz, úgy döntöttem, hogy egyedül kiülök az odakészített karosszékbe. Kiültem. Jó érzés volt, hogy végre saját akaratomból azt teszem, amit jónak tartok. Különben is elegem volt már a fekvésből. Ki akartam próbálni az erőmet. Sikerült. Egyedül felültem, kiültem. *„Egy kis lépés az emberiségnek*." Egy nagy lépés nekem. Ugye vannak még örömök az életben?

Megérkezett a feleségem, hogy hazavigyen. Levettem a lábamról az akkor ugyan már nem működő, de még rajta lévő masszírozó mandzsettát. Három körül bejött a szobába Carmen, s nagy mosollyal közölte, hogy készen van a zárójelentés, s már csak egy szúrit kapok, eltávolítja a branült, s már mehetek is haza. A piros dosszié tartalma tovább szaporodott: zárójelentés, további teendők leírása. Megérkezett egy szótlan, mogorva ápoló egy tolókocsival. Beültetett, búcsúzás Carmentől, s a nővérpultnál a többiektől. Nagy köszönet mindenkinek, s elindultunk a már ismert labirintuson keresztül, lifttel le a földszintre, a kórház előcsarnokába. Itt magam hívtam a taxit, és boldogan jöttem haza. Jó érzés!

Túl vagyok a nehezén, innentől jöhet a gyógyulás! A jó érzésemet csak erősíti, hogy a műtétet követő ötödik napon az operáló sebész asszisztense felhívott telefonon, hogy megkérdezze, érzem-e már magam olyan jól, hogy kontrollra másnap be tudnék-e menni.

Ez volt annak a 31 órának a története, amikor azt hittem, hogy morfinista lettem, amikor sokáig nem tudtam magamról, amikor megpróbáltam saját lábra állni, s amikor kiderült, hogy mégsem vagyok versenyló!

Egy amerikai beteg

Újjászületés

A könyv végére kívánkozik egy másik személyes egészségügyi beszámoló is.

Azzal kezdem, hogy szeretném minden olvasómat megnyugtatni: ÉLEK. Szeptember 26-án újraszülettem. Az alábbi beszámolót az új, egy hónapos „születésnapom" alkalmából írtam. Életben maradtam. Abban reménykedem, hogy az olvasó ennek a ténynek ugyanúgy örül, ahogyan én örülök. Bár sejtem, hogy lehetnek azért olyanok, akiknek ez nem jelent igazán örömet. Velük azonban ezentúl nem szeretnék törődni. Korábban személy szerint nekem fontos volt az, hogy én mindenkinek fontos legyek. Ma erre már nem törekszem. Azt korábban is tudtam, hogy nem lehet mindenkinek megfelelni, mégis törekedni szerettem volna erre.

Ma már – a velem történtek fényében – átgondoltam, átértékeltem a helyzetemet. S nem szeretnék igazán mást, mint élni. Élni a saját tempómban, a saját gondolataim, a saját meggyőződésem szerint. Nem szükséges az, hogy mindenkinek meg kívánjunk felelni. Az ugyanis lehetetlen. A régi vicc szerint ugyan törekedni kell rá, de azt gondolom, hogy egy halálközeli – mit közeli, utáni – élmény megváltoztatja az ember gondolkodását. Erre nemsokára visszatérek egy film – egy orvos – történetével.

Előtte azonban szeretném tisztázni, hogy a velem konkrétan megtörténtek nagy részét csak a családom, a környezetem elmeséléséből tudom, azonban az itt következő gondolatok az enyémek. Igaz, kellett egy kis idő, hogy összeszedjem magamat, és képes legyek megírni az alábbiakat.

Bevezetés gyanánt – tisztázandó

Sajnos az interneten számos téves információ kering rólam. Ezért azt gondoltam, hogy jó lenne, ha megírnám, hogy mi is történt velem valójában. A számos „fake news", ami elterjedt rólam, arra késztetett, hogy írjam meg a történetet, hogy mi történt velem. Ezt követően számtalan jókívánságot és egyben biztatást is kaptam, hogy a történet megéri, hogy publikusan is megjelenjen.

Mielőtt a történetet részletesen elmesélném, szeretném azt leszögezni, hogy annak, ami az alábbiakban következik, a politikához semmi köze nincsen!

Már 2016-ban, mint New York-i tudósító beszámoltam egy amerikai kórházban eltöltött 31 órámról, beszámoltam az amerikai kórházi körülményekről. A megjelent cikkemre többektől azt a reakciót kaptam, főként a közösségi médiában, hogy miért politizálok! Pedig nem volt célom összehasonlítani a magyar és az amerikai egészségügy helyzetét – azt az olvasóim tették meg –, csupán beszámoltam egy amerikai kórházban eltöltött harmincegy óra történéseiről.

Az alábbiak is beszámolónak tekinthetők. Egy kedves, Franciaországban élő író, műfordító barátom arra biztatott, hogy amolyan Karinthy módjára írjam meg az „Utazás a szívem körül" történetét. Nem, erre nem vállalkozom, mivel nem vagyok szépíró, csak – azzal hitegetem magam, hogy – gyakorló újságíró, s teszem hozzá, nem szeretnék Karinthy-epigon sem lenni; ezért arra bátran vállalkozom, hogy egy beszámolót írjak tapasztalataimról. A műfaj szabályait itt-ott tudatosan megsértem majd, mert nem hagyományos tudósításnak szánom a beszámolómat, mivel saját érzéseimmel, gondolataimmal szeretném fűszerezni a történteket. S akkor kezdetnek egy ilyen „fűszer" következik:

Mit keresek itt a csorda közepén?

Sajnos a film címére nem emlékszem, arra sem, hogy ki játszotta, ki rendezte, csak a film történetére emlékszem.

(A szerkesztő megjegyzése: a film a The Doctor, amely 1991-ben készült, Randa Haines rendezésében, William Hurt főszereplésével.)

Arról szólt a film, hogy egy orvos megbetegedett. Rákos lett. Ez az orvos egy egyetemi professzor volt, aki a betegekkel és az orvostanhallgatókkal szemben is mindig fölényesen – mondhatni lekezelően – viselkedett; amolyan, ahogyan a pesti zsargon fogalmazza, *„olyan orvos volt, aki istennek képzeli magát*". Nos, ez az orvos rákos lett, s betegként nem tudta, hogy mit tegyen. Pontosan úgy viselkedett, mint egy átlagos beteg. Kétségbeesett, s kapkodni kezdett. Természetesen a legjobb orvost kereste, aki majd megműti. Ehhez persze vizsgálatokra volt szükség. A filmben a doktor végigjárja a vizsgálatokat, amelyek sokszor megalázóak. A film nagyon pontosan mutatja be, milyen az orvosi rendszer *„másik oldalán*" lenni: várakozni, félni, nem érteni, mi történik, és kiszolgáltatottnak lenni. Emlékszem a film egy jelenetére: ott ült a váróteremben, s azon elmélkedett, hogy *„mit keresek én itt a csorda közepén?"*

A filmben az orvost végül is megműti egy kollégája, s felépül. Újból dolgozni és tanítani kezd. Azonban ennek a felépült professzornak a gondolkodásmódja a betegség elmúltával már nem azonos a korábbi önmagával. A betegség megváltoztatta. Elgondolkodott magán, s azon, hogy mit is jelent betegnek lenni. A változást először az orvostanhallgatók érzékelhették. Ugyanis azt a feladatot adta tanítványainak, hogy mindenki válasszon magának egy betegséget, s menjen végig a választott kórnak megfelelő vizsgálatokon. Saját magán próbálja ki, hogy mit jelent betegnek, kiszolgáltatottnak lenni. Saját bőrén tapasztalja meg, hogy mit jelentenek az orvosok által elrendelt vizsgálatok. Fájnak, kellemetlenek? A professzor a filmben lassan ráébred, hogy a betegek nem „hisztisek", hanem félnek, a vizsgálatok nem „apró kellemetlenségek", hanem fájdalmasak, és az orvosi kommunikáció sokszor rideg és embertelen.

Ennek a filmnek a története jutott eszembe a New York-i Mount Sinai Kórház intenzív osztályán fekve.

Szívem szerint – ha arra képes lettem volna – annak az orvosnak a figyelmébe ajánlottam volna ezt a filmet, aki megállt – felmagasodott – ágyam felett, ahol egyszerűen tehetetlenül feküdtem, s valami orvosi „halandzsanyelven" beszélt hozzám, de valójában nem mondott semmit. Nem adott érdemi információt. Végül is nem értettem meg azt, hogy mit is szeretne velem tudatni. S nem azért nem értettem, mert angolul beszélt, nem ez volt az oka. Angolul értettem én azt, hogy nem mond semmi érdemleges információt rólam, a velem történtekről.

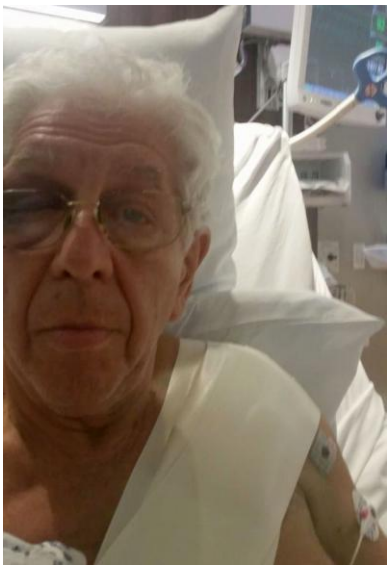
A történet röviden, nagyon egyszerűen ennyi (?!): meghaltam, majd (kétszer is) újraélesztettek – újjászülettem szeptember 26-án! Huszonnyolcadikán megműtöttek: pacemakert és defibrillátort ültettek be a testembe.

Egy kicsit részletesebben

2018. szeptember 26-án New Yorkban volt egy nagyon fontos politikai, üzleti esemény. Ez a Bloomberg Global Business Forum volt, amelyen hetven ország államfője, miniszterelnöke és más magas rangú vezetője vett részt, s amelyet az ENSZ-közgyűlés időszakára időzítettek és a New York-i Plaza Hotelben szerveztek meg. Az eseményre – persze nem, mint politikus, hanem mint újságíró – meghívást kaptam én is. Ott voltam a megnyitón, a sajtóbeszélgetésen. Nagyon érdekes volt, sok ismerőssel, külföldi tudósítóval találkoztam, közösen reggeliztünk, jókat beszélgettünk. Egyszóval jól éreztem magam.

Az eseményen nem vettem végig részt, mert megérkezett Budapestről az egyik legrégebbi barátom (1967 óta ismerjük egymást, sokáig ugyanannál a cégnél dolgoztunk, évekig egymással szemben lévő házban laktunk) az unokájával, aki itt ünnepelte a 15. születésnapját. Az én ajándékom, szándékom szerint az lett volna, hogy a 15 éves kislánynak én mutatom meg majd New Yorkot. Ezért mentem el a Plaza Hotelből még a rendezvény alatt, és sétáltam át a Metropolitan Múzeumba. A szálloda és a múzeum viszonylag közel van egymáshoz. Nagyjából másfél mérföld, ez kb. fél órás séta – New York-i mértékkel mérve ez nem távolság. A múzeumban felmentem a nagy lépcsőn, megvettem a belépőket, és elindultunk, hogy megnézzük a múzeumot, amikor már az épületen belül elestem.

Amit innen írok, azt csak elmesélésből tudom. Ugyanis attól a pillanattól kezdve, hogy szerdán elindultam a szállodából, mindaddig, amíg szombaton a kórházi ágyon felébredtem, semmire sem emlékszem. Közben egyszer-egyszer felébredtem.

Az a bizonyos selfi.

Még szelfit is csináltam magamról a kórházi ágyon, MMS-t küldtem barátaimnak, hogy kórházban vagyok.

Tudom, hogy a fiam ott aludt mellettem egy kihúzható ágyon a műtét előtt, hogy a feleségem, a barátom az unokájával és a legjobb barátom a feleségével benn voltak nálam többször is.

Tudom, de igazán semmire sem emlékszem.

Szívleállás

Az esés következtében komolyan beütöttem a fejem. A szemöldökömet később több öltéssel varrták össze. Utóbb derült ki, hogy agyrázkódást is kaptam, és az esés következtében a jobb kézfejemet is nagyon beütöttem. Persze mindez semmi ahhoz képest, hogy leállt a szívem. Végül is mindegy, hogy azért állt le a szívem, mert elestem, vagy azért estem el, mert leállt a szívem: a lényeg a szívleállás volt.

A kórházban két nap alatt minden vizsgálatot, amit csak lehetett, elvégeztek: volt szívkatéterezés, EKG, röntgen, MRI stb.

Szeptember 28-án volt a műtét, azóta a pacemaker – és remélem, a defibrillátor is – működik bennem. Ez utóbbit nem szeretném megtudni, mert ez akkor lép működésbe, amikor ismét leáll a szív. A műtéti beavatkozást követő időszakra már jobban emlékszem, főként azért, mert a fájdalmakra nem lehet nem emlékezni. Olyan érzés, mint amikor tűkkel szurkálják az ember szívét; fájtak a bordáim, az izmok, fájt a hátam. Persze tudom, hogy ez természetes. Mindez részben az újraélesztés, illetve a műtét következménye.

Azt, hogy konkrétan mi történt velem, azt bizony végül is másoktól tudom. Például attól a kedves sebész orvostól, aki – igaz, már csak a varratszedés közben – elmesélte, hogy több öltéssel kellett összevarrni a sebet a szemem fölött, amit akkor szereztem be magamnak, amikor elestem. Ugyancsak egy másik orvostól, aki nem a kórház orvosa, hanem a legjobb barátom: nos, tőle tudom, hogy az esés következtében agyrázkódást kaptam, ami teljes tudatkiesést okozott.

Gondosság – az utcán elesett ember azonnali segítése

Első alapvető dolog, amit meg kell állapítanom: azt, hogy élek, annak köszönhetem, hogy ami velem történt, az New Yorkban, a világ egyik legforgalmasabb, a turisták által leglátogatottabb helyén, a Metropolitan Múzeumban (MET) történt.

Ez a múzeum is, ahogyan az amerikai múzeumok általában, fel van szerelve életmentő defibrillátorral. Bár megjegyzem, a Mount Sinai Kórház egyik munkatársa mesélte el nekem később, hogy sajnos előfordult olyan eset, amikor a MET egyik alkalmazottja azért halt meg, mert nem működött megfelelően a múzeumi készülék, s mire a mentő kiérkezett, addigra már sajnos nem tudták újraéleszteni a beteget. Az egyik orvos szerint éppen ez az eset mentette meg az én életemet – feltehetően azért, mert a múzeumi haláleset után lecserélték a készülékeket.

Az én esetemben két ápolónő – akikről csak annyit tudok, hogy ők is látogatók voltak a múzeumban – amikor elestem a márványpadlón, és a feleségem segítségért kiáltott, azonnal hozzákezdtek a szakszerű újraélesztéshez.

Az odaérkező – sajnos nem tudom, hogy orvos volt-e vagy ápoló – defibrillátorral sikeresen, kétszer is újraélesztett. Mire a mentők pár perc elteltével megérkeztek, éltem, bár meglehetősen rossz állapotban voltam. A mentők stabilizálták az állapotomat, és bevittek a közelben lévő Mount Sinai Kórházba. Ez a kórház New York egyik talán legfontosabb egészségügyi intézménye. 1852-ben alapították. A jelenleg 1171 ágyas kórházat az USA legjobb kórházai között tartják nyilván.

Itt az úgynevezett ER (Emergency Room) osztályra szállítottak. Azt gondolom, hogy sokaknak ismerős ez a kétbetűs kifejezés. A magyarul „Vészhelyzet" címen közismert és népszerű amerikai filmsorozat egy ER osztályon játszódik.

Az elmúlt néhány hónap során két New York-i kórház ER osztályához is „volt szerencsém". Az egyik rendkívüli módon hasonlított a filmben megismert osztályhoz. Amikor ott voltam, a várakozás közben megszámoltam: egyszerre 64 beteget vizsgáltak, kezeltek ott.

Láttam a filmből is megismert függönnyel elválasztott boxokat. Amikor én kerültem be az ER osztályra, sajnos nem voltam magamnál, így erről beszámolni nem tudok, csak arról, hogy amikor stabilizálták az állapotomat, egy minden szükséges műszerrel felszerelt szobában találtam magam.

Második fontos megállapításom: szeretném leszögezni, hogy azt, hogy életben maradtam, annak a gondos egészségügyi ellátásnak köszönhetem, ahogyan velem törődtek.

Leszögezendő tény: a kórházban a műtétet követő napig egyágyas, fürdőszobás szobában helyeztek el, egy olyanban, ahol a fiam számára egy kihúzható kanapéágy állt rendelkezésre, hogy ott aludhasson velem.

Ez öt napig tartott, majd átkerültem egy olyan osztályra, ahol 24 órán keresztül monitoros megfigyelésben részesül a beteg; itt egy kétágyas, ugyancsak saját fürdőszobás kórterembe kerültem.

Itt szeretném leszögezni, hogy ebben a kórházban életemben először jártam, senkit sem ismertem, nem voltam protekciós beteg, csak egy, az utcán elesett, megmentendő ember.

A tényekhez az is hozzátartozik, hogy a kórház orvosai naponta konzultáltak telefonon a körzeti orvosommal, s azzal a kardiológussal, aki évek óta kezel, s ismeri az állapotomat.

A számtalan – eléggé nem hangsúlyozható – dicséret mellett persze vannak kritikai megjegyzéseim is, ami az amerikai egészségügyet illeti. Az egyik kritikai megjegyzés: a kórházi orvosok – tapasztalatom szerint – leterheltsége lehet az oka annak, hogy nem beszélgetnek el a beteggel. Nem magyarázzák el részletesen, hogy mi történt, mi történik, s mi fog történni. Nekem legalábbis nem magyaráztak meg semmit. Nekem is volt egy olyan orvosom, aki – ahogyan korábban már jeleztem – „istennek képzelte magát", magasan hordta az orrát. Egy dolgot azonban ebben az orvosban is becsülnöm kell: őszinte volt velem. Megmondta, hogy fogalma sincsen, hogy miért történt velem, ami történt.

A kórházi étkezés – ellátás

Nagyon félve írom le a következőket. Félek attól, hogy megint azt kapom majd az olvasóktól, amit a 2016-os tudósításom után kaptam. Miért politizálok?

Azonban a hitelesség kedvéért le kell írnom: sajnos diabétesz miatt diétára szorulok. Az első perctől kezdve erre nagyon komolyan odafigyeltek. Az első néhány napban – az amnézia miatt – nem emlékszem, hogy mit kaptam enni, de az ötödik naptól kezdve, amikor is visszatért az emlékezetem, el tudom mondani, hogy minden fő étkezésnél kétféle menüből választhattam. Pontosítok: mivel az elején nem voltam képes választani, ezért a diétás nővér választott helyettem. Mindig jól választott.

S amikor egyszer nem megfelelő ételt kaptam, akkor — ahogyan itt nevezik — a „registered nurse" azonnal kijavította a tévedést. Észrevette, hogy a konyhából olyan ételt küldtek fel, amit én nem ehetek meg. Tanulság: ahol emberek dolgoznak, ott fennáll a tévedés veszélye. Azonban a rendszerbe beépíthető az ellenőrzés.

Tévedésből az egyik reggel a cukormentes palacsintához (!) juharszirupot küldtek fel nekem. Persze a cukormentes palacsintát örömmel megettem szirup nélkül is, hiszen a palacsinta az egyik kedvencem. Az amerikai palacsinta juharsziruppal az egyik legnépszerűbb amerikai reggeli. Az amerikai palacsinta persze létezik cukormentes, gluténmentes, tejmentes változatban is. Magam is sokszor szoktam sütni. Persze nem juharsziruppal, hanem cukormentes lekvárral vagy természetesen cukormentes csokiöntettel.

S ha már étkezés, akkor le kell írnom azt a tényt is, hogy minden étkezéshez a tálcán ott volt a sterilen csomagolt műanyag evőeszköz, a szalvéta és természetesen (?) a palackozott víz vagy dobozolt, bontatlan cukormentes üdítő, és koffeinmentes kávé.

Az ételek jóízűek voltak, bár az igazsághoz hozzátartozik, hogy volt közte olyan, amit nem szeretek, pl. brokkoli, padlizsán — de az is tény, hogy az étkezés végére egy-egy alma is járt a menüben.

Ellátási kérdés az is, hogy mindkét kórteremben, ahol feküdtem, olyan ágyam volt, amit mozgatni lehetett. Ez nemcsak azt jelentette, hogy maga az ágy gurult, hanem azt is, hogy fel-le lehetett mozgatni, s ami a beteg kényelmét szolgálja, az az, hogy a beteg maga állíthatja be, hogy ülni vagy feküdni szeretne.

Sajnos az állapotom miatt csak hanyatt tudtam feküdni, pontosabban aludni is inkább csak ülő testhelyzetben tudtam a fájdalmaim miatt, így magam állíthattam be a számomra legkényelmesebb testhelyzetet. Talán csak az volt „kényelmetlen", hogy a minden ágyhoz járó televíziókészülék nagyon magasan volt elhelyezve, így ha azt szerettem volna nézni, akkor át kellett állítanom az ágy dőlésszögét. (A félreértések elkerülésére írom: a kényelmetlen szó idézőjelbe tételét iróniának szántam.)

A televízió hangját a kétágyas szobában is úgy oldották meg, hogy azt – az ágy hangszórójából – csak az adott beteg hallhatja. A kábeltévé-csatornák között az ágyhoz kapcsolt távirányítóval lehetett választani.

Az ellátáshoz még egy érdekes tény is hozzátartozik. Nevezetesen a kórház minden betegén ugyanolyan – egyforma –, a kórház által rendszeresített és biztosított hálóinget láttam. Mielőtt bárki azt gondolná, hogy persze, mert nem akarnak különbséget tenni beteg és beteg között: nem ez az ok. Az egyforma hálóingnek több praktikus előnye is van. A kórházi hálóing kétféleképpen hordható, elöl vagy hátul nyitott formában viselhető, attól függően, hogy a beteg milyen ellátást igényel. Tekintettel arra, hogy nekem állandóan ellenőrizték a szívem állapotát (folyamatosan ment az EKG), én elöl nyitott formában viseltem. A rólam kilógó kábelek egy adó-vevőbe futottak be, s a nővérpulton található monitor 24 órán keresztül mutatta a szívem állapotát.

A hálóingről jut eszembe: a feleségemtől tudom, hogy a kórházba érkezésemkor a ruháimat levették, gondosan becsomagolták, elrakták. S amikor elhagyhattam a kórházat, a lezárt műanyag zacskóból megkaptam mindent.

Az ellátáshoz tartozik az is, hogy a feleségemmel közölték azt is, hogy a kórházba ne hozzon be semmiféle gyógyszert, mert csak azt kaphatom, amit a kórházi orvos előír. Ez nemcsak a receptköteles gyógyszerekre vonatkozik, hanem az ún. recept nélkül szedhető szerekre is.

Itt szeretném megjegyezni, hogy a gyógyszerelést a biztosító minden beteg esetében szigorúan – havonta – ellenőrzi, engedélyezi. A legegyszerűbb biztosítás esetén csak akkor fizeti a biztosító az ún. „originális" készítményeket, ha nincs az adott szerből ún. „generikus" készítmény. Ha van, akkor szigorúan csak a generikus készítmény szedését engedélyezi a biztosító. S azt is havonta egyszer, csak 30 napra adhatja ki a patika.

A gyógyszereket a patikákban darabra adják ki. Minden betegnek névre szóló dobozban, darabra kiszámolva, havonta egy alkalommal adhatja ki a patikus.

Ha egy beteg a számára előírt napot megelőzően, korábban szeretné megkapni a gyógyszerét, akkor azt a patika nem adhatja ki, csak a biztosító által meghatározott időben. Így kívánják megelőzni a túlzott gyógyszerelést. S hát természetesen ez a kérdés is, mint sok minden más az amerikai egészségügyben, pénzkérdés!

A recept megszűnt. Kizárólag online kapja meg a beteg által kiválasztott patika az orvos gyógyszerelésre vonatkozó előírását, rendelését. Ez a gyakorlatban úgy néz ki, hogy az orvos asszisztense a számítógépén a beteg elektronikus „kartonján" keresztül kiválasztja a „felírásra" kerülő gyógyszert (megfelelő adagolásban), ez online megjelenik a patikus számítógépén, aki darabra kiszámolja és dobozolja a beteg nevére a számára rendelt gyógyszert.

Praktikusság, mint ellátási szempont

Amikor a szobámból vizsgálatra szállítottak, s nem az ágyamat tolták a vizsgáló eszközhöz, hanem egy tolószékben engem, akkor két hálóinget adtak rám, egy elöl és egy hátul nyithatót egyszerre, hogy nehogy fázzak. A fázásom oka nemcsak a legyengült állapotom volt, hanem az is, hogy az egész kórházban mindenütt – szobákban, a folyosókon, a vizsgálóhelyiségekben – állandóan ment a légkondicionálás. S talán mondanom sem kell, hogy amikor látták, hogy fázom, a normál takaró mellé kérésem nélkül, azonnal hoztak természetesen egy plusz takarót is. Ez úgy gondolom, hogy nem pénzkérdés csupán, hanem a betegre történő odafigyelés kérdése. A gondosság.

A tisztaság

A kórházban minden a tisztasági követelmények legteljesebb betartásával történt. Ami elsőként feltűnt, hogy senki sem ért hozzám orvosi kesztyű nélkül. Minden kórteremben láttam két dolgot. Az egyik a falra szerelt, fertőtlenítőszert tartalmazó adagoló, s a másik az egyszer használatos gumikesztyűt tartalmazó doboz. Ebben három méretben ott voltak a gumikesztyűk, s aki csak belépett – orvos, ápoló –, mielőtt bármit tett volna, fertőtlenítette a kezét, s gumikesztyűt húzott. Lehet, sőt biztos, hogy ezek az ápolók az életükben nem hallották Semmelweis nevét, azonban ismerhetik elveit, mert az tény, hogy használják.

S ha már a tisztaságról és a fertőtlenítésről beszélünk, akkor el kell mondanom, hogy bárhol is voltam a kórházban, bármely kórtermében, vizsgálójában, nagyon feltűnő volt az abszolút tisztaság: ahogyan ezt pestiesen mondják, „patikatiszta" volt minden. A higiénia minden feltételének megfeleltek a körülmények.

Ami számomra a legfeltűnőbb volt, az az, hogy amikor már nem szorultam arra, hogy az ápolók mosdassanak, akkor az ápolónő behozott számomra egy kis kosárkát, benne nemcsak szappan, törlőkendő, hanem mindenféle „kozmetikai" szer volt található, a testápolótól a szájápoláshoz szükséges öblögetőfolyadékig bezárólag. Meglepetéssel vettem tudomásul, hogy a kórház biztosítja a tisztálkodószereket a beteg számára.

Az ellátók

A kórházi tartózkodásom alatt, az ápolás során megszámlálhatatlan ápolónővel, ápolóval találkoztam. Az ápolási hierarchia érdekes, mivel tapasztalatom szerint az orvosok és a kórházi nővérek között van valaki, aki nem orvos, de nem is szeretném egyszerűen ápolónak nevezni. Ő a PA.

(A magyar általános közfelfogás szerint itt nővért szerettem volna írni, de mert Amerikában nagyon sok a férfi ápoló, ezért nem helyes ennek a kifejezésnek a használata.)

Az orvosokat követően az ápolást a legmagasabb szinten a PA, avagy a „Physician Assistant", illetve a „Nurse Practitioner" végzi. A PA ugyanúgy „orvosi egyetemet" végzett, mint az orvos, de nincsen meg a doktorátusa. A képzési idő egy orvosnál nyolc esztendő, egy PA-nál hat-hét esztendő, s van olyan Nurse Practitioner, aki szintén nyolc évet tanul, mire megkapja a diplomáját. Egy orvos mondta nekem: *„a PA minimum ugyanazt, de időnként többet is tud az orvosnál, főként a gyakorlati kérdésekről, mert többet találkozik a betegekkel, ezért időnként nagyobb is a tapasztalata."*

Külön kategória a klinikai ápolói szakember, mivel végzettsége folytán képes egy betegség diagnosztizálására és kezelésére is, persze szakterületén belül. Az ápolók között a legkülönbözőbb végzettségű és szerepű hölgyekkel, s nagyon sokszor urakkal találkoztam. Az ápolók felosztása a különböző feladatok ellátása szerint alakul. Azt gondolom, hogy az ápolói hierarchia legmagasabb fokán a „regisztrált nővér" áll, ugyanis ők azok, akik elsősorban segítenek az orvosoknak a betegek kezelésében. Utána következnek a „Licensed Practical Nurse"-k, akik egy regisztrált ápoló felügyelete mellett gyógyszert adnak be, ellenőrzik a betegek hőmérsékletét, vérnyomását, és injekciót is adhatnak. Felsőfokú végzettséggel rendelkeznek.

Alattuk dolgoznak az ápolók és a segédápolók, akik az egyszerűbb feladatokat látják el: a betegek mosdatása, öltöztetése, kísérése stb. Több ún. „Nurse Practitioner"-rel is találkoztam. Ezek az ápolók is egyértelműen orvosi felügyelet mellett dolgoznak, azonban ismereteim szerint egyre több autonómiát is kapnak. Van köztük olyan, aki nem a kórházakban dolgozik, hanem a betegek otthoni ellátását végzi. Tudni kell ehhez, hogy Amerikában a tapasztalataim szerint olyan nincsen, hogy az orvos házhoz menne. Korábban létezett ilyen, de mára az orvos nem jár házhoz, hanem a „visiting nurse" látja el ezt a feladatot.

A kórházból történt közvetlen hazajövetelemet követően két ilyen visiting nurse is meglátogatott. Ellenőrizték a vérnyomásomat, a hőmérsékletemet, cukorszintet mértek, s megkérdezték, hogy mire van szükségem. Az egyik úgy látta helyesnek, hogy mivel a műtétet követően fájdalmaim voltak, mozgásomban korlátozott voltam, szükségem lenne egy gyógytornászra. Fel is írta nekem a gyógytornát receptre. A gyógytornász is házhoz jön, amíg szükséges.

Külön kategória az „Intensive Care Unit Registered Nurse": ők a kórházak intenzív osztályán (ICU) dolgoznak, és a nagyon súlyos betegségben vagy sérülésben szenvedőket látják el. Az ápolóknak további kategóriái is ismertek. Velük is találkoztam, de őszintén szólva nem tudok róluk semmit sem mondani, mert vagy aludtam, vagy az emlékezetkiesésem miatt semmi emlékem nincsen róluk. Ilyenek az operációknál közreműködő ápolók, akiknek a feladata a betegek ellátása a műtét előtt, alatt és után. A sebész orvosok mellett dolgoznak, és kapcsolatot tartanak a beteggel és a hozzátartozókkal egyaránt.

Azt gondolom, hogy az ápolók közül talán a legnehezebb dolga a „Vészhelyzet" című filmből is közismert „sürgősségi regisztrált ápolók"-nak lehet, hiszen olyan feladatuk van, hogy a sürgősségi ellátás során nekik kell stabilizálniuk a traumás sérülésekben szenvedő betegeket. Ez gyors helyzetfelismerést és még gyorsabb döntési képességet igényel. Azt hiszem, hogy én is ilyeneknek köszönhetem az életemet. Nem tudok eléggé hálás lenni nekik.

Hirtelen sok időm lett

Az orvosok sok mindentől eltiltottak. Utazástól, munkától. Az esetet követően két hétig még utcára se mehettem le. Az elsőt értem, megértem. A másodikat nehezen fogtam fel. Magam, aki egész életében állandóan dolgozott, aki nem tanulta meg, hogy hogyan kell unatkozni, most azzal kellett, hogy szembesüljön, hogy csak aludhat vagy televíziót nézhet, esetleg olvashat, de valójában nem csinálhat semmit. Fokozatosan lehet csak visszatérni a mindennapi életbe.

S a végére kívánkozik még egy helyzetjelentés: a vizsgálatok alapján újabb beavatkozás vár rám. A lényeg azonban így foglalható össze:

ÉLETBEN MARADTAM ÉS MÁR JOBBAN IS VAGYOK!

A történet folytatása következik…

Legalábbis remélem.

Csodaember

Miután megírtam a „magán" tudósításomat Újjászületés címmel, többen arra biztattak, hogy írjam meg a történet folytatását. Azt ígértem, hogy amint lesz erőm, megírom a tudósítás következő részét. Megírtam. Nos, tehát a folytatás…

„Ön egy csodaember, csoda, hogy él"

Ezt mondta nekem a kardiológus a pacemaker és a defibrillátor beültetése utáni kontrollvizsgálaton. Számomra először egy jópofa mondásnak, egy jó poénnak tűnt csupán, azonban a kardiológus magyarázata meggyőzött arról, hogy ez a mondás valójában teljesen igaz.

A kardiológus a vizsgálat végén elővett egy rajztömböt, s elkezdett rajzolni, s magyarázni. Ennek a lényege az volt, hogy a szívgondjaimat két ér elzáródása okozta. Az egyik 100%-ban záródott el, a másik ér „csak" 95%-ban. A kardiológus azt magyarázta meg, hogy az érelzáródás következtében a szív nem kapja meg azt a vérmennyiséget – oxigént –, amire szükség van az élethez. A koszorúér elmeszesedése és a plakk, illetve az elzáródás fokozatosan alakul ki, a szervezet sokáig nem is jelzi. Tünetmentes.

Azonban amikor az erek egyre komolyabban beszűkülnek, a vérkeringésben fokozatosan zavarok keletkeznek. Ez eljuthat egy olyan fázisba, hogy gyakorlatilag az oxigénellátás meg is szűnhet. Ezt az állapotot a népnyelv érelmeszesedésnek nevezi. Szaknyelven ez az arterioszklerózis, aminek a lényege, hogy az érfalakon plakkok keletkeznek, amelyek fokozatosan „növekednek", s akár teljesen el is zárhatják az eret. Nálam ez történt. Az erek fala ilyenkor elveszti a rugalmasságát, az ér keresztmetszete olyan szűk lesz, hogy a véráramlás lelassul, akár le is állhat.

Mindezeket elméletben magam is tudtam, hiszen sokat foglalkoztam korábban, még a Chinoin Gyógyszergyár Tájékoztatási cégvezetőjeként ezzel a kérdéssel, amikor a pentoxifillin hatóanyagú gyógyszer magyarországi bevezetése volt az egyik feladatom. Ugyancsak sokat foglalkoztam egészségügyi újságíróként a lipidológiával is, a „rossz" koleszterin és a triglicerid szintek emelkedése okozta betegségek kialakulásával.

Az 1990-es évek végén a „Van rá megoldás…" című, általam szerkesztett és 316 élő adást megért televíziós műsorban magyarázta meg dr. Somos Zsuzsa, az akkori MÁV Kórház lipidológiai szakrendelésének főorvosa, hogy mire is kell odafigyelni, s hogy ez mennyire veszélyes betegség. Nekem személyesen is magyarázta, vigyázott is rám sokáig, de sajnos nagyon fiatalon itt hagyott bennünket, s az égből már nem tud hatékonyan rendelni.

Ennek következtében, ahogyan pestiesen mondják, „elkanászodtam", azaz nem figyeltem oda megfelelően a rossz koleszterin és a triglicerid okozta következményekre.

A betegség kialakulása során ugyanis az előzmények lehetnek akár szinte tünetmentesek, vagy csupán kevés tünettel járhatnak. Például, ami nálam is kialakult, volt nehéz légzésem, indokolatlanul fáradtnak éreztem magam, heves szívdobogásom volt, nagyon erős ütéseket éreztem. Ami komoly tünetem volt, az az állandó fibrilláció.

Az oxigénellátás zavara szívritmuszavart, szívelégtelenséget és angina pectoris nevű betegséget okoz. A következmény lehet szívizomelhalással járó szívinfarktus, illetve szívleállás, azaz halál.

Van rá megoldás…

A megoldás elsősorban a megelőzés, de ha már ott a baj, ahogyan nálam is kialakult a gond, ott megoldást kell találni. A legkézenfekvőbb megoldás a szívkatéteres kezelés. Az én esetemben három stent beültetésére került sor.

Műtét vagy beavatkozás?

Maguk az orvosok is megosztottak a tekintetben, hogy a stentbeültetés műtét-e. A kérdés persze a gyógyítás szempontjából lényegtelen. A vita csupán szemantikai jellegű. Volt orvos, aki műtétnek nevezte, volt, aki azt mondta, hogy ez nem műtét, csupán katéteres kezelés, volt, aki csak procedúraként emlegette.

Azt gondolom, hogy orvosi szempontból valóban nincsen jelentősége, hogy hogyan nevezik az eljárást. A beteg szempontjából azonban ez nem lényegtelen. Az elnevezésnek pszichológiai hatása van a betegre.

Ha műtétnek nevezik, akkor a beteg komolyabban veszi, hogy mi történik majd vele. Viszont jobban félhet. Ha csak beavatkozásnak, kezelésnek hívják, akkor a beteg nem fél annyira a várható történésektől.

Magam úgy tapasztaltam, hogy valóban nem a szó klasszikus értelmében nevezett műtétről van szó, hiszen nem műtőben, hanem egy katéteres laboratóriumban végzik a beavatkozást, azonban teljesen műtéti körülmények között.

A stentbeültetés lényege, hogy vagy a csuklóartérián, vagy a combartérián (esetleg valamely más nagy éren) keresztül bevezetnek egy katétert a szívbe, valójában abba az érbe, ahol a gond van. Ennek a segítségével a beszűkült eret megnyitják, kitágítják – az én esetemben viccesen úgy neveztem el, hogy a plakkot „kitakarítják" –, majd egy stentet (magyarul belső érprotézisnek hallottam emlegetni) helyeznek el az érben, megoldandó a vér folyamatos, megfelelő áramlását, illetve így kísérlik meg megakadályozni az újabb beszűkülést.

29 óra kórházban

2016-ban beszámoltam arról, hogy harmincegy órát töltöttem kórházban egy akkori műtétem miatt. Csak megjegyzem, annyira szemantikai a vita az elnevezésről, hogy a két évvel ezelőttit műtétnek nevezték, pedig ott sem volt nyílt beavatkozás. Akkor az epeköveket az epehólyaggal együtt laparoszkópos módszerrel távolították el.

Akkor harmincegy órát, most „csak" huszonkilenc órát töltöttem el a kórházban. A kórházi helyszín azonos volt: New York egyik „kerületében", a Bronxban, a Montefiore elnevezésű kórházban voltam. Mindkét eljárás, a két évvel ezelőtti és a mostani is, hasonló körülmények között zajlott le.

Ami rendkívül feltűnt számomra, hogy a beavatkozás elvégzésére pontosan meghatározott időpontra kellett bemennem a kórházba, s az időpontot gondosan, hibátlanul, várakozásmentesen tartották be. Az előtte lévő héten felhívtak telefonon, s elmagyarázták, hogy a beavatkozás előtti napon mikor és mit ehetek, mit nem szabad, mire kell odafigyelni. Amikor megérkeztem, akkor az alapvető adminisztrációt követően haladéktalanul egy előkészítő szobába, egy vizsgálóba vezettek, ahol teljesen át kellett öltözni a kórház által adott hálóingbe. Minden ruhámat, holmimat a kórház által biztosított zárható műanyag zacskóba tettük, amit aztán végig mindenhova hoztak utánam.

A vizsgálóban egy mozgatható ágyra fektettek, s megkezdődött az előkészítési procedúra, az orvosi adatok felvételétől kezdve a láz- és vérnyomásmérésig bezárólag.

A beavatkozás előtt hosszasan kellett várakozni, ugyanis az előző beteg „műtétje" sajnos elhúzódott, s az orvos csak akkor tudott engem megvizsgálni, amikor az előző beteg kezelésével végzett.

A várakozás mintegy két órája alatt kedvesen gondoskodtak rólam. Az ágy felett egy televízión megnyugtató természetfilmeket és tájképeket mutattak, és a hangszóróból halkan idegnyugtató „meditációs" zene szólt.

Amint az orvos végzett az előző beteggel, megvizsgált engem, s készségesen elmagyarázta, hogy mi fog történni velem az elkövetkező beavatkozás során. Majd a műtőasszisztens betolta gurítható ágyamat – hova is? – a műtőbe, avagy a katéterizációs laborba.

Ami itt feltűnt, hogy egyrészt teljesen műtéti körülmények között éreztem magam. Másrészt sorra odajöttek hozzám a labor munkatársai, egyenként bemutatkoztak, s elmondták, hogy kinek mi a feladata körülöttem.

Az orvoson s a műtőasszisztensen kívül még hatan voltak a helyiségben, s mindannyian körülöttem sürgölődtek, s mind beszélgetni szeretett volna velem. Értem persze, hogy ez a beszélgetés a beteg megnyugtatásának része volt.

Amíg előkészítettek, addig körülnézhettem a laborban, avagy műtőben. A termet egy feltűnően nagy méretű monitor uralta. A méretét csak megsaccolni tudom, méterszer másfél méteres lehetett. Hat részre volt felosztva a monitor.

Később, a beavatkozás során egyszer-kétszer a bal alsó képernyőrészt láthattam. Ott feltűnt a szívemben lévő megfestett erek képe. A többi részét a képernyőnek eltakarták más készülékek, de egy pillanatra láttam azért a vérnyomásom, a pulzusom, s a szaturáció mérési eredményeit.

Hallom ám az olvasói kérdést, hogy miközben éppen az életemet mentő eljárás folyik, mi a csudát érdekel engem, hogy mi látható a képernyőn? Megmondom: az újságírói – az emberi – kíváncsiság miatt igenis érdekelt, hogy lássam, mi történik velem, rajtam, bennem.

A körülöttem lévő asszisztensek, műtősök betakartak, a karjaimat lekötötték, hogy ne tudjam majd mozgatni azokat, és végezték azt a dolgukat, amit ilyenkor tenniük kellett, persze közben tájékoztattak, hogy mi történik velem.

A beavatkozást nem teljes altatásban végezték. A kezdetekkor a bal karomba intravénásan kaptam a nyugtatót – ahogyan az asszisztens nevezte, a relaxációs gyógyszert –, a jobb karomba az orvos beadta a helyi érzéstelenítő injekciót. Eredetileg karon keresztül szerették volna a katétert bevezetni, de mint utólag megtudtam, olyan vékonynak tartotta az orvos a kar artériáját, hogy inkább a comb artériáját választotta, biztonsági okokból.

A beavatkozás elején elaludtam. Persze ez nem volt teljes alvás, mert közben azért fel-felébredtem, ilyenkor iszonyatosan unatkoztam, mivel nem volt éppen semmi más dolgom, mint nyugodtan feküdni. Ezért megpróbáltam nézni a tv-képernyőt, hátha látok valamit. Sajnos nem sokat láttam, s nem érzékeltem semmit sem a történésekből. Nagyon távolról hallottam, de nem értettem a beszélgetést. Nem azért, mert angolul zajlott. Nem, nem ezért, hanem a kábító gyógyszer miatt nem érzékeltem gyakorlatilag semmit. Ismét elaludtam, s arra ébredtem fel, hogy kiszabadítják a karomat, veszik le rólam a takarókat, s elkezdtem érzékelni is a körülöttem hallható beszélgetést. Készen volt a beavatkozás.

Három óra telt el attól kezdve, hogy betoltak a műtőbe.

A műtőből áttoltak egy megfigyelő helyiségbe, ahol megint elaludtam, talán egy órát aludhattam. Ez idő alatt az orvos a családommal beszélgetett, s elmondta nekik, hogy mi történt, s mire kell figyelniük az elkövetkező napokban.

Amikor felébredtem, közölték, hogy átkerülök az osztályra egy normál kórterembe.

Kórtermi megfigyelés – lényeg a pihenés (?)

A kórterembe is azon a guruló ágyon toltak át, amin a műtőből kihoztak. A megfigyelőben monitorra tettek, de a szállításhoz le kellett venni a monitorról. Helyette a guruló ágyra tett hordozható készüléken, monitoron kísérték figyelemmel az állapotomat a szállítás során. Amikor megérkeztünk a „normál" kórterembe, akkor derült ki, hogy valójában ez nem is olyan normál kórterem. Egy kétágyas – megfigyelő – szobába kerültem. Itt egyedül voltam egészen éjfélig, amikor egy társat kaptam. A kórteremben átmásztam egy „normál" kórtermi ágyra. Ez sem volt „normál" ágy, hiszen minden irányban mozgatható volt.

Magam irányíthattam az ágytámla dőlésszögét, az ülés magasságát. Mint később kiderült, ennek volt jelentősége, ugyanis miután megkaptam az EKG-monitor (Magyarországon leginkább Holter-monitor néven ismerik) tappancsait, a vérnyomás- és pulzusmérő monitor érzékelőit, közölték, hogy feküdjek nyugodtan, feküdjek mozdulatlanul.

Ez a szigorú mozdulatlansági előírás körülbelül két órát tartott. Majd még négy óra időtartamra meghosszabbították. Ezután ugyan fel nem kelhettem az ágyból, de már mozoghattam. A mintegy határás mozdulatlan pihenő végén már éjszaka volt. S álljon itt egy fontos megfigyelés: a kórházi éjszaka nem pihenésre, nem alvásra való. Legalábbis itt nem gondolták úgy, hogy az éjszaka alvásra való.

Kezdem ott, hogy a vérnyomásmérő negyedóránként automatikusan megmérte a vérnyomásomat. Ugyanez a ketyere, amire rá voltam kapcsolva, folyamatosan számolta a pulzusomat. Hárompercenként hangos sípolással jelezte, hogy megmért. A monitoron persze megjelent a pulzus és a vérnyomásérték.

A készülék ugyancsak automatikusan, folyamatosan mérte a szaturációt is. Legalább az nem adott hangot. Óránként megjelent viszont egy nővérke, aki megmérte a lázamat. Szerencsére nem volt.

Éjfél körül megjelent az ápolónő, és közölte, hogy most adminisztratív egyeztetés következik. Odatolta az ágyam mellé a hordozható nővérállomást, a hordozható számítógépet, és közösen kitöltöttük ugyanazt a kórházi kérdőívet, amit már reggel, a beavatkozás előtt egyszer kitöltöttünk. Személyes adatok, előző betegségek, gyógyszerek, allergia stb.

Amikor ezzel végeztünk, azt hittem, hogy végre aludhatok. Nos, nem ez történt. Behozták guruló ágyon a szobaszomszédomat. Az ágyát véletlenül nekitolták az enyémnek, az ütközéstől felébredtem. Persze bocsánatot kértek.

Nos, azt hittem, hogy végre lehet szó az alvásról, de nem. A szomszédnak is szigorúan tilos volt felkelnie. Viszont felkelt, erre az ágyának a szirénája vijjogó figyelmeztető hangot adott, mire a nővérek berohantak a szobába. Persze erre nem lehetett nem felébredni. A szobatársam sajnos nem tudott angolul. A spanyolon kívül még spanyolul is beszélt. Hívtak egy ápolónőt, aki tudott spanyolul. Elmagyarázták neki, hogy nem szabad felkelnie. Megkérdezték, érti? Igen volt a válasz. Majd egy óra múlva ismét felkelt. Ismét sziréna, ismét kezdődött elölről az egész. Ezt összesen ötször ismételte meg az éjszaka!

Végre olyan két óra körül elaludtam, majd háromkor megjelent az én ápolónőm, s közölte, hogy már nincsen szükségem a negyedóránkénti vérnyomásmérésre, így levesz a monitorról.

Az EKG tappancsai és a hozzá tartozó monitor azért még rajtam maradt. Persze az nem hangos, attól lehetne aludni. Hát aludtam is reggel ötig, amikor is felébresztettek, hogy most jön a reggeli vérvétel. Levették a vért, próbáltam volna aludni, amikor is hat órakor megjelent egy ápolónő, hogy most EKG-t készít. Csúnyán nézhettem rá, erre bocsánatot kérve elmondta, hogy feltétlenül a nagy EKG-készülékkel is csinálni kell egy vizsgálatot, mert ezt tudja az orvosom számára kinyomtatni. A rajtam lévő Holter-monitor jeleit a központi nővérpultban tudják csak nézni a központi monitoron. Semmi baj, gondoltam, egy EKG nem a világ, majd alszom utána. Tévedtem. Hétkor jött a takarítónő, hogy a szobát kitakarítsa. Nyolc körül ismét megjelent az EKG-s hölgy, és közölte, hogy bocsánat, hogy felébreszt, de a Holter-monitorban kimerült az elem, azt cserélni kell. Tehát alvásról egész éjszaka alig lehetett szó.

Az ilyen nyugalmas éjszaka után felüdülés volt a reggeli, bár a korábbi tapasztalataimhoz képest kevésbé voltam elégedett az étellel, különösen, ami az ebédet illeti. Nem kedvencem a gombaleves, s kétszer egy nap – reggelihez és ebédhez – a hamburger sem olyan élvezetes, mint azt a menü összeállítói gondolhatták. A sült krumpli helyett a hasábburgonya mintájára elkészített sárgarépa sem nyerte el tetszésemet. De ezt nem panaszként írtam le, csupán a tények megállapításaként.

Az vitathatatlan tény, hogy a higiénia és a betegekkel való foglalkozás ebben a kórházban is példaértékű. Még az sem von le sokat ennek értékéből, hogy a kórházi zárójelentés kinyomtatására itt is hosszú ideig kellett várni. Azt gondolom, hogy az adminisztráció sehol sem jelenti a kórházak erős oldalát.

Nos, persze mindez nem érdekes, nem lényeges. A lényeg az, ahogy a kardiológus fogalmazott: „csodaember" vagyok. Csodálatos, hogy élek, és élni is szeretnék, még sokáig. Az orvosom szerint, ha elmúlnak az újraélesztés és a beavatkozás következményei (ezek hetekben mérhetők), nem lesznek majd fájdalmaim, akkor majd megint teljes életet lehet élni.

Persze lassítani kell, nem lehet a gyertyát két végén égetni, de mivel a szívem több oxigént tud majd szállítani a szerveimnek, így könnyebben tudom majd venni az akadályokat. Abban reménykedem, hogy több ilyen jellegű „magán" tudósítást nem kell majd írnom. Nagyon kívánom magamnak ezt, s kívánom az olvasóimnak is, hiszen akkor még több – más jellegű – tudósítással lephetem meg őket.

Aki ezt lejegyzete, az az újjászületett és élő, magát egyre jobban érző tudósító

Egy „műtét" után néhány órával készített kép, a „csodaemberről", aki csoda, hogy él. A képet Szilágyi Gabriella a Duna TV New York-i tudósítója készítette

Harmadik rész

Néhány válogatott interjú 2003-tól napjainkig

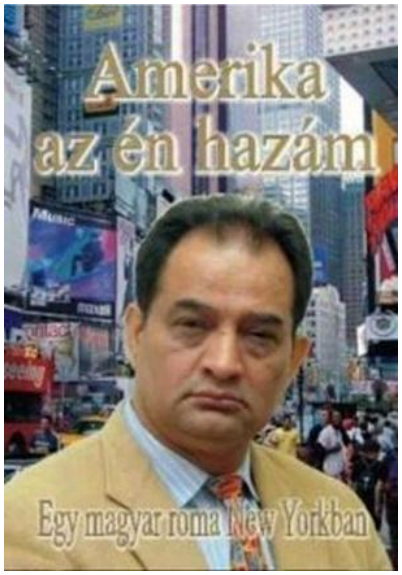
Amíg az első rész elsősorban benyomások, hangulatok, érzések leírása volt, a második rész bár más természetű volt, mégis ugyanabból a tőből fakadt. A második részben a korábbi – a könyv tartalmába vágó – munkáimat tettem az olvasó elé: azoknak a tudósításoknak a válogatását, amelyeket a legfontosabbnak tartom a 2003-tól napjainkig Magyarországon megjelentekből.

A harmadik rész pedig ugyanennek az időszaknak néhány kiválasztott interjúja, amelyeket New Yorkban készítettem el s publikáltam tudósításaim sorában.

Bocsánat, hogyha kérdem, Ön cigány, magyar vagy amerikai?

2017-ben New Yorkban készítettem egy interjút, a Demokrata.info nevében tettem fel kérdéseimet, s aki válaszolt: Balogh Sándor, az IRU, az International Romani Union – vagy roma nyelven a Romano Internacionalno Jekhetanipe – amerikai szervezetének magyarországi születésű, de New Yorkban élő elnöke. Balogh Sándor üzletember, pénzügyekkel foglalkozik. Volt magyarországi politikus és nemzetközi választási szakértő, EBESZ-megfigyelő, és hosszú időn keresztül itt, New Yorkban, az ENSZ-ben a cigányságot képviselte.

Demokrata.info: Minek tartja magát? Ön cigány? Magyar vagy amerikai?

Balogh Sándor: Írtam egy könyvet, amelynek a címe a kérdésre adott válasz. A könyvem címe: „Amerika az én hazám!"

D. I.: Ezzel csak a kérdés egyik részére válaszolt. De erre még térjünk vissza, s a kérdés további részére a válasza?

B. S.: Cigány vagyok, s büszke arra, hogy amerikai cigány vagyok, aki Magyarországon született. Az anyanyelvem magyar, de megtanultam angolul, hogy az új hazámban élni, dolgozni tudjak. Megtanultam az amerikai gondolkodásmódot is ahhoz, hogy itt New Yorkban boldoguljak.

D. I.: Honnan indult?

B. S.: Somogyországban, a Balaton közelében, Segesden születtem. Édesapám egy gyümölcsösben dolgozott szinte egész életében, édesanyám volt velünk otthon. Öten vagyunk testvérek, öt fiú. Azért hozzátenném, hogy engem az utca nevelt olyanná, amilyen lettem.

Cigányok vagyunk, de Segesden nem a cigányközösségben laktunk, hanem a faluban volt családi házunk. Ez persze nem jelenti azt, hogy jómódban éltünk volna, sőt, nagyon szegények voltunk.

Szerettem volna elkerülni, amilyen hamar csak lehet, a környezetem diktálta értékrendből. Ez az elkerülés elég furán indult, mivel tizenkét évesen, ahogyan akkor nevezték, javítóintézetbe kerültem. Nos, ez volt igazán a kemény világ. Akkoriban már azt vallottam, hogy „többet ésszel, mint erővel". A javító után Pestre kerültem egy magyar családhoz. Nevelőszüleim egy szakembert akartak belőlem faragni, ami végül is nekik sikerült. Vasöntő lettem. Nehéz munka volt, de nevelőszüleim akarata érvényesült. Szakmám lett.

Azonban az, hogy elkerüljek Magyarországról, akkor is ott munkált bennem. Később a katonaság után – ahol kommandós voltam – megházasodtam, de a feleségem szülei nem engedték, hogy együtt éljek a feleségemmel s a közben megszületett kislányommal. Visszamentem az öntödébe dolgozni, s ami pénzem volt, azt utazásokra költöttem.

Bejártam az akkori világot, amit csak lehetett. NDK, Lengyelország, Románia és Bulgária. Így jutottam el Törökországba is, ahol aztán egy más élet kezdődött számomra. Ahogyan akkor mondták, disszidáltam. Eljutottam Libanonba, voltam Franciaországban is, de sok-sok viszontagság után egy bécsi menekülttáborból az utam az USA-ba vezetett. Ezzel aztán megkezdődött egy másik életem.

Az az öt év, amit a javítóintézetben eltöltöttem, megtanított arra, hogy tudatosan kell élni. Ezt az elvet vallom itt, New Yorkban, ma is.

D. I.: Mivel foglalkozik New Yorkban?

B. S.: Két dologgal foglalkozom alapvetően. Romadiplomáciával és pénzügyekkel. Részben saját vállalkozásom ügyeit intézem, ahol többek között cégek alapításában működöm közre, másrészt pedig egy New York-i, pénzügyekkel foglalkozó cégnél dolgozom, immár közel húsz esztendeje. Számos amerikai cég pénzügyeire van ily módon rálátásom, azonban erről többet nem mondhatok, mivel köt a titoktartás, ami az amerikai pénzvilágban alapvető kötelesség. Azt azért hozzátenném, hogy ennek a pénzügyi cégnek a tulajdonosa egy magyar származású zsidó ember, akinek köszönhetem, hogy az lettem igazán itt az USA-ban, ami vagyok. A saját vállalkozásom sikeresebbé tétele érdekében beléptem az American Hungarian Chamber of Commerce of New York tagjai sorába. Ez a legrégebben, 1909 óta Amerikában létező amerikai-magyar kereskedelmi kamara. 2016 februárjában mintegy harminc magyar származású üzletember úgy döntött, hogy újraalakítja a nem megfelelően működő kamarát. Magam is közte voltam ezeknek az üzletembereknek, akik létrehoztuk az AmHunCham NY-t, ugyanis azt gondolom, hogy főként a kisvállalkozásoknak szüksége van egy olyan szervezetre, ahol egymás gondjait megismerve, egy amerikai típusú networking keretében együtt tudunk gondolkozni, dolgozni, hogy sikeresebbek lehessünk az üzleti életben. Az AmHunCham NY tagságomat sikeresen tudom felhasználni a kapcsolatépítésre romapolitikusként is.

D. I.: Romaként miért választotta Amerikát hazájának?

B. S.: Bármilyen fájó ezt kimondani: Magyarország számomra zsákutca volt. Minden ponton azt éreztem, hogy megbélyegeztek a származásom miatt: a családom, a munkatársaim, a honfitársaim. Már gyerekként azt éreztem, hogy nekem mennem kell. El kellett hagynom a szülőföldemet, életet akartam cserélni! És New York befogadott. Azóta is ezt tartom legjobb döntésemnek. Itt New Yorkban a pénzügyi világban nagyon komolyak az elvárások, de a munkahelyem tulajdonosa befogadott roma származásom ellenére, sőt elfogadott, s elismeri a munkámat.

D. I.: Az előbb megjegyezte, hogy a cég, ahol dolgozik, annak a tulajdonosa magyar, és kiemelte, hogy zsidó. Miért?

B. S.: Ahogyan említettem, itt a cégnél roma származásom ellenére befogadtak, sőt azt is állítom, hogy amit ma tudok a világról s az üzletről, azt annak a zsidó embernek köszönhetem, aki ma is a főnököm. Megtanított egy életszemléletre, amit itt Amerikában az itteni zsidók vallanak.

D. I.: Milyen életet él egy roma New Yorkban?

B. S.: Ott kezdeném, hogy 1985 óta élek az USA-ban. Amikor megérkeztem, a Katolikus Egyház fogadott be, és Floridában helyeztek el, lánghegesztőként. Innen hamarosan elkerültem. Felkerültem New Yorkba, ahol – mert az angol nyelvvel ekkor még hadilábon álltam – festőnek álltam, mint minden más bevándorló, de voltam tetőfedő, és végeztem más építőipari munkákat is. Dolgoztam az eredeti szakmámban egy New York-i öntödében is. Nagyon

nehezen illeszkedtem be az amerikai életbe. Nagyon sokat és nehezen dolgoztam, és ami nagyon fontos az életemben, úgy éltem, hogy mindig legyen megtakarításom. Míg mások, főként roma társaim, elherdálták a pénzüket, például lóversenyre, addig én a pénzemet a lakásomba „fektettem be". Volt egy – szintén cigány származású – katonatiszt, aki egyszer azt mondta nekem: „Ha nem vagy elméleti ember, akkor a tettek emberének kell lenned. Ami nincsen meg a fejedben, az legyen meg a kezedben, a lábadban." Nos, ezen elv szerint éltem, élek ma is. Eközben mindig olyan emberekhez vonzódom, kapcsolódom, akiknek van ambíciójuk. Ezért csatlakoztam az AmHunCham NY szervezetéhez is.

D. I.: Amerikában mi kell az érvényesüléshez?

B. S.: Elsősorban nagyon össze kell szednie magát az embernek. Vagy pénzzel érkezik ide, vagy küzdeni fog. Nagyon nehéz itt állni a mindennapi harcot. Vagy vannak jó kapcsolataid, vagy szürke egérke maradsz. Ha valaki nem kellően felkészült, vagy nincsen rálátása a dolgokra, az nem ér el itt eredményt. Az AmHunCham NY számomra – éppen annak networking lehetőségei miatt – pontosan ezt jelenti, ebben a kapcsolatépítésben segít.

D. I.: Említette, hogy romadiplomataként dolgozik. Ez mit jelent?

B. S.: Két dolgot. Egyrészt korábban nemzetközi választási szakértőként dolgoztam. Különböző országokban voltam választási ellenőr. S a másik, amit talán fontosabbnak tartok. 1990-ben létrejött az International Roma Federation. A megalapítás gondolata tőlem származott, de az amerikai magyarok is sokat segítettek a létrehozásban. Akiket szeretnék kiemelni: az utazási iroda tulajdonosa, Bollók Ferenc és felesége, Barbara, Lipták Béla professzor, Hámos László, a Hungarian Human Rights Foundation elnöke és nem utolsósorban Maiman György, a New Yorkban élő közgazdász, pénzügyi szakember. 1991-ben Ian Hancock professzort választották meg a szervezet elnökévé, aki itt az USA-ban a romapolitika és az amerikai tudóstársadalom jelentős egyénisége. Azt, hogy romapolitikus lettem, valójában neki köszönhetem. Hancock professzor talán ma a világ legelfogadottabb roma politikusa. Öt évig dolgoztam közvetlenül mellette a RomaFed-nél alelnökként. Ez idő alatt rendkívül sokat tanultam meg tőle.

D. I.: Nemrégiben lett az International Romani Union amerikai szervezetének, az IRU-US-nak az elnöke. Ez azt jelenti, hogy Amerikában is élnek cigányok?

B. S.: Természetesen, igen. Az Egyesült Államokban a roma népesség száma nagyjából egymillió körül mozoghat, bár pontos számát nem ismerjük. A 2000. évi népszámlálás idején a kérdezőbiztosoknak nem adott mindenki egyértelmű választ. Ennek az oka itt is a félelem, ugyanis a népszámlálást az itteni cigányok az azonosításukra irányuló törekvésként élték meg. Lássuk be, különösen a mai politikai helyzetben működhetnek az olyan félelmek, hogy ha bevallják származásukat, akkor az negatív következményekkel járhat.

D. I.: Miért, van cigányüldözés Amerikában?

B. S.: Igen, van. Ahogyan vannak gyűlöletbűncselekmények, ahogyan létezik antiszemitizmus, úgy létezik a „cigánykérdés" is.

Persze sokkal kisebb, mint Európában, de ennek csak az az oka, hogy itt kevesebben vagyunk cigányok. A cigányellenesség nagyon régi itt az államokban. Valamikor a rabszolgatartás eltörléséhez vezethető vissza. A romákat ez idő tájt többször is színesbőrűként határozták meg. A már általam említett Ian Hancock egyetemi professzor hívta fel a figyelmet arra, hogy az Egyesült Államok több államában is találni régi, kimondottan cigányellenes törvényeket. Volt például olyan texasi törvény, amely egy füst alatt említette „a prostituáltakat, a cigányokat és a csavargókat". Ian Hancock szerint az amerikaiak többsége nem rendelkezik valós információval a romákról. A kép, amely a cigányokról az amerikaiakban él, általában az irodalom és a filmek által sugallt sztereotípiákból táplálkozik. Az Egyesült Államokban számos különböző roma csoport létezik. Talán a legnagyobb közösség az oláh cigányok közössége. Külön csoport a „romanichals"-nak nevezett csoport, illetve a közép-

európai, zömében „magyar és szlovák cigányok" csoportja. Van egy másik csoport, ide tartoznak az elmúlt 10-15 évben érkezett romák, akik különböző európai országokból származnak. Érdekes, hogy ezek vagy egyáltalán nem ismerik a roma nyelvet, vagy eltérő dialektusokat beszélnek. Fontos jellemzőjük, hogy angolul nem igazán tudnak. Ide tartoznak a „romungrók", azaz a magyar cigányok. Legtöbbjük New Yorkban és Chicagóban telepedett le. Érdekes módon a roma népességet itt Amerikában „rejtett amerikaiaknak" is szokták nevezni. Ian Hancock szerint ennek az az oka, hogy az Egyesült Államokban számtalan kisebbség él, így egy roma, ha nem akarja bevallani valódi származását, nyugodtan mondhatja magáról akár azt, hogy indián, vagy akár azt is, hogy dél-európai. Hancock szerint Amerikában gyakran nem veszik észre a különbséget.

D. I.: Akkor végül is ki a roma?

B. S.: A legegyszerűbb megfogalmazás szerint a cigányok a világban szétszóródott, egymással rokon indiai származású népek, akik magukat cigánynak tekintik, és egymást kölcsönösen elismerik. A Londonban 1971-ben megtartott Első Roma Világkongresszuson az ott jelen lévő, különböző cigány népcsoportokhoz tartozó küldöttek konszenzussal azt fogadták el, hogy a világ összes cigány származású emberének hivatalos elnevezése a rom, illetve többes számú alakja, azaz roma legyen.

D. I.: Bocsánat, azt mondta, hogy kölcsönösen elismerik? Számtalan roma szervezet működik a világon. Tehát nem ismerik el egymást?

B. S.: Sajnos ez igaz. Komoly a széthúzás a romatársadalmon belül. Nincsen egységes roma szervezet. Ennek alapvetően az az oka, hogy több roma népcsoport is él a világon. Csak a két legismertebbet említve, az oláh cigány vagy a beás cigány, de ismerjük a lovari megnevezést is, s közismertek a muzsikus cigányok, s sorolhatnám a különféle csoportokat. De hogy bonyolítsam a kérdést: a csoportok között is vannak átfedések. Például a magyarcigány, a romungro és a muzsikus cigány elnevezések gyakorlatilag ugyanazokat a népcsoportokat jelölnek. S akkor még nem is beszéltünk a „közös" nyelvről, amelynek különböző „nyelvjárásai" vannak, s lássuk be, kevesen beszélnek. A lomavren nyelvű cigányok magukat LOM-nak, a domari nyelvűek DOM-nak, a romani nyelvűek magukat ROM-nak nevezik. Mindhárom szó gyakorlatilag ugyanazt jelenti. Jelenti az „ember", „cigányember" vagy „férfi" fogalmat. Más, romani nyelvű csoportok saját elnevezései: ROMNICAL, ROMNICEL, KALO, KALE, MANUŠ vagy SINTI. Ennek a jelentése „cigányember". Ami Magyarország környezetét, Kelet-Közép-Európát illeti, ismereteink szerint Romániában él a legtöbb roma, a lakosságon belüli arányuk pedig Bulgáriában a legmagasabb. A népesség számának megoszlásában Románia vezet, s a második a sorban Magyarország. A harmadik Bulgária. Ezt követi Szerbia, Szlovákia és Macedónia. Egy dolgot azonban világosan kell látni: egy cigány ember alapvetően cigány. Hovatartozását persze megfogalmazhatja különböző módon, például roma, szinti, káló stb., de ettől még cigány marad.

D. I.: Mit szeretne az IRU, illetve az IRU-US?

B. S.: Az IRU küldetésének tekinti, hogy a világ összes romáját képviselje. Az IRU szeretné elérni, hogy segítsen a különböző országokban élő romák helyzetén. Szeretné ösztönözni a folyamatos kulturális és nyelvi fejlődést.

Az IRU fontos feladata, hogy minden országban, ahol jelen van, segítsen megoldani a roma népesség különböző gazdasági és társadalmi problémáit. Az IRU fontos küldetése, hogy a roma népesség szorosan be tudjon kapcsolódni a különböző szervezetek és országok tevékenységébe, ami a romák felemelkedését illeti. Utoljára, de nem utolsósorban: az IRU támogatja az emberi jogok érvényesülését mindenki számára. Az IRU eddig a világ harmincnyolc országában volt jelen. Az USA a 39. ország. Számunkra ennek létrejötte különösen fontos, mert az IRU már korábban csatlakozott az ENSZ NGO-szervezeteihez. Az ENSZ központja New Yorkban lévén, az IRU-US látja el 2017-től a nemzetközi roma szervezet képviseletét. Az IRU-US ugyanazt szeretné elérni, mint maga az IRU. Azon munkálkodunk, hogy a világon mindenütt, így az USA-ban is megszűnjön a cigánygyűlölet, s hogy hozzásegítsük a romatársadalmat az érvényesüléshez.

Hogyan lehet a harmóniát megtalálni?

Egy interjút készítettem 2021-ben a Liszt Intézet, a New York-i Magyar Kulturális Központ és a Magyar Főkonzulátus író-olvasó találkozója alkalmával. Az interjú angol nyelven megjelent a The Association of Foreign Press Correspondents in the USA (AFPC-USA) médiaportálján.

Az író-olvasó találkozón az amerikai közönség Patricia Eszter Margittal, a New Yorkban élő magyar íróval és újságíróval találkozhatott. A Liszt Intézet, a New York-i Magyar Kulturális Központ és a Magyar Főkonzulátus irodalmi felolvasóestet szerveztek, amelyen a Zsidó menyasszony című könyvet bemutatták az amerikai közönségnek.

Ez a könyv megmutatja, hogy a zsidó misztikus út létező lehetőség arra, hogy harmóniát találjunk a mindennapi életünkben.

A regény főszereplője választ ad a 21. századi kelet-európai zsidó identitás dilemmáira. Megjegyzem, hogy a regény jelentőséget az is mutatja, hogy a jól ismert Barnes & Noble magyarul árulja az Egyesült Államokban a könyvet.

A szerző, Patricia Eszter Margit, a Columbia Egyetemen végzett, ahol a Kreatív Írás Tanszéken Woolrich-ösztöndíjasként szépirodalmi írást tanult. A találkozó kapcsán beszélgettem az íróval. Szeretném megosztani az író válaszait az olvasókkal.

K.: Magyar származású vagy, és New Yorkban élsz. Mit szeretnél még elmondani magadról az olvasóknak?

P. E. M.: Feminista, vallásos zsidó író vagyok Budapestről, aki tizenöt éve telepedett le New Yorkban, miután Izraelben, Hollandiában és Franciaországban éltem. Mindig is kíváncsi voltam az élet nagy kérdéseire. Anyám újságíró volt, én pedig nyolcévesen gyerekriporter voltam a Magyar Rádióban.

Egészen a középiskola végéig szerkesztettem az iskolai újságot, a főiskolán pedig újságírás-szakon tanultam, így nem volt meglepő, hogy az első újságírói állásomat a Népszabadságnál kaptam — amely korábban Magyarország legnagyobb példányszámú napilapja volt —, beleértve két évet kezdő külföldi tudósítóként Izraelben. Később tudósítóként dolgoztam a Jewish Telegraphic Agency-nél és a Jerusalem Reportnál, valamint több angol nyelvű kiadványban, köztük a The Budapest Times és a Diplomacy & Trade szerkesztőjeként.

Izraelből való visszatérésem után elkezdtem írni az első regényemet, A zsidó menyasszonyt, hogy magyarázatot adjak arra, miért lettem vallásos — ami akkoriban, a kilencvenes években kevésbé járt út volt. A könyvön a Columbia Egyetem kreatívírás-programjában dolgoztam. Időközben a zsidóság divatossá vált Magyarországon. Például amikor a kilencvenes években elkezdtem járni a fodrászomhoz, Bettyhez, ő még kölyök volt, és a barátjával, Ákossal, dolgozott együtt, aki a hajfestést végezte. Amikor néhány évvel később visszatértem Magyarországra, Ákos mezítláb járt, buddhista ruhában. Amikor legutóbb otthon voltam, teljes haszid öltözékben lépett be. Kiderült, hogy úgy döntött, hogy betér a zsidóságba!

A családomnak is volt egy nagy titka, és mindig azon gondolkodtam, mi lehet az, de ezekről egyszerűen nem beszéltek olyan nyíltan. A nagymamám annyira traumatizált volt, hogy még a „zsidó" szót sem mondta ki hangosan. Amikor először utaztam Izraelbe, a Pardes Zsidó Tanulmányok Intézetébe, emlékszem, hogy a repülőtéren úgy remegett, mint a nyárfalevél.

Zsidósnak látszottunk, a barátaink mind zsidók voltak, a családunk vegyes házasságokból állt — így hát azt hittem, én is zsidó vagyok. Később, amikor Izraelbe akartam kivándorolni, megtudtam, hogy a zsidó vallástörvény szerint nem vagyok zsidó.

A nagy családi titok az arisztokrata származásunk volt, amely a tizenharmadik századra nyúlik vissza, és amely abban az időben ugyancsak komoly tabunak számított. Akkor ez az egész az életem sorsdöntő kérdésének tűnt. Végül megnyugodtam a vallás dolgában.

K.: Megírtad az első regényedet, amely szokatlan sikert ért el: Magyarországon már újra kiadta a Libri, a legnagyobb könyvkiadó, és az Egyesült Államokban is kapható a Barnes & Noble hálózatában. Ez a regény A zsidó menyasszony. Miről szól a könyved?

P. E. M.: A zsidó menyasszony korszellemregény arról a megmaradt százezer magyar zsidóról, akik a kilencvenes évektől kezdve — a növekvő antiszemitizmus ellenére — lassan felfedezni kezdték a saját identitásukat. A regény főszereplője Dallos Sára, asszimilált zsidó egyetemista lány a rendszerváltás utáni Budapestről, aki egy feminista punkzenekarban énekel. Harmadik generációs holokauszt túlélő, zsidó identitás nélkül. Míg a nagyszülők zsidó identitása a tagadásból állt, a szülők nemzedéke a félelmet őrizte meg, Sára generációjának már semmi sem maradt. A „zsidó" szó kiürült, minden jelentését és érzelmi tartalmát elvesztette azok számára, akiket megbélyegzett vele a világ — Sára mégis erősen vágyott arra az ismeretlen, elveszett világra.

Sára Izraelben teljesíti be a lelki útját: felvállalja az örökségét, visszatalál a gyökereihez, és megtalálja az igazi szerelmet. Megpróbáltam bevezetni az olvasóimat abba a rejtett világba, ahol az identitás keresése soha nem ér véget. Míg Sára a maga egyedi válaszát adja a huszonegyedik századi kelet-európai zsidó identitás dilemmáira, a barátai és a családtagjai mind más-más utat választanak, más-más választ adnak ugyanazokra a létkérdésekre, amelyek mindannyiunk számára ugyanolyan fontosak.

K.: Úgy hallottam, hogy készül a könyv angol fordítása. Ez azt jelenti, hogy az Egyesült Államokban is meg fog jelenni?

P. E. M.: Mivel az utóbbi években tolmácsként és fordítóként dolgozom, természetes volt, hogy magam fordítottam le a könyvet angolra. Jelenleg kiadót keresek a nemzetközi piacra. Remélem, hogy a könyv sok más nyelven is megjelenik majd, és mivel nagyon erősen történetvezérelt, azt gondolom, kiváló film is készülhetne belőle.

K.: Honnan származnak a regény történetei?

P. E. M.: A regényben a fikció az uralkodó, némi valóságos ihletéssel elegyítve. Nem azért írtam első személyben, mert a saját életemet tükrözi, hanem mert közelséget akartam teremteni az olvasó és az elbeszélő között. A

társadalmi csoportok leírásánál a szociológusi szemléletemet használtam, az újságírói tapasztalatom miatt pedig riportelemeket alkalmaztam a szépirodalmi munkámban. Valóságos történelmi alakok megkapó történeteit is felhasználtam. Sára, a főszereplő, a nagyapja történetét kutatja: a nagyapa nyomtalanul eltűnt a holokauszt idején, az édesapja pedig árván, sok kérdőjellel nőtt fel. Amikor Sára belép a jeruzsálemi szatmári haszid világba, elképedve tudja meg, hogy a nagyapját abban a közösségben csodarabbiként ismerik, aki a holokauszt alatt bátor és lelkesítő tetteket vitt véghez. Ezt az alakot a klausenburgi — kolozsvári — rebbe mintájára formáltam meg, akiről Magyarországon senki nem tud semmit, pedig azt gondolom, hogy az élete igazi példa lehetne. A soá szakadást okozott, a tudás nagy része három nemzedéken át elveszett — most viszont megvan a lehetőségünk, hogy valamennyit visszavezessünk belőle.

K.: A könyv tehát zsidó és női témákkal foglalkozik. Érthető, hogy egy női szerző női témát ír meg női szemmel. De kérlek, magyarázd meg: te, aki — mint jól tudom — nem vallásos zsidó családból származol, miért gondoltad úgy, hogy a zsidóság identitásáról írsz?

P. E. M.: Mindig is szellemi kereső voltam, és úgy hiszem, hogy a zsidóságban a bölcsesség kútja van. A növekvő antiszemitizmus ellenére Kelet-Európában zsidó reneszánsz zajlik, ahol még a szinte semmilyen zsidó háttérrel nem rendelkező emberek is újra kapcsolatot keresnek a gyökereikkel. Még a Jobbik — magyarországi szélsőjobboldali, radikális nacionalista párt — egyik egykori európai parlamenti képviselője is „tsuvát" tett. Ez a szó azt jelenti, hogy visszatért a zsidó gyökereihez.

Amikor először lettem vallásos, egy magyar rabbi megkérdezte tőlem, miért járok zsinagógába, ha eredetileg nem vallásos családból származom. Azt mondta, négyféle ember van általában a közösségében: először, akik beleszülettek; másodszor, akik több üzleti kapcsolatot keresnek; harmadszor, akik magányosak, és nincsenek barátaik; végül negyedszer, akiknek súlyos lelki problémáik vannak. Azon tűnődött, hogy én melyik kategóriába sorolnám magamat. Elszomorított, hogy így látja az embereket, és azt válaszoltam neki: ki ne akarna több barátot, kinek ne volnának problémái, és ki ne akarna több üzletet? De megkérdeztem tőle, létezik-e ötödik kategória is?

Azok csoportja, akik gyakorolni szeretnék a hitüket, kapcsolatot keresnek egy magasabb létezővel, meg akarják ismerni az élet nagyobb összefüggéseit, hogy teljesebb, szolgálattal töltött életet éljenek. „Á, értem — válaszolta gúnyosan —, maga egyike azoknak a művészeknek, akik lila ködben élnek!" Nagyon megszántam ezt a rabbit, de szerencsére összességében jó tapasztalataim vannak: a lelki gyakorlatom révén sikerült begyógyítanom néhány régi sebemet. Vallásos zsidónak lenni olyan, mint jógázni: rutin, amelynek célja, hogy hálában és éber jelenlétben tartsa az embert. A rutin elemei önmagukban nem is olyan fontosak, amíg a hatásuk jó.

K.: Hová sorolnád a regényedet: zsidó könyv vagy női szépirodalom? Nagyregény egy felnövésről? Mi volt a döntő szempont? A zsidó vagy a női látásmód?

P. E. M.: A zsidó menyasszony női szépirodalomként határozható meg: Sára történetét három részben mondja el, a három szerelme alapján. De van benne egy „feminista csavar": nincs királyfi fehér lovon, Sárát nem kell férfinak megmentenie. A zsidó menyasszony önmagát menti meg, és bizonyos értelemben a hitének, a zsidóságnak lesz a menyasszonya. A belga, Sára első szerelme, nem vallásos matematikus, akit a numerológia érdekel; Baruch Szimcha kaliforniai hippi zenész, aki Jeruzsálemben él; Ávrahám vallásos természetgyógyász, Cfátban élő, egykori magyar haszid. Sára két katasztrofális, társfüggő kapcsolaton megy át, míg végül ráébred, hogy először önmagát kell megmentenie ahhoz, hogy a megfelelő kapcsolatot vonzza be az életébe. Sokféleképpen próbál magára találni — jóga, meditáció, utazás, pszichoterápia —, míg végül a zsidó misztikában találja meg az útját. A könyv azt mutatja meg, hogy a zsidó misztikus út létező lehetőség arra, hogy megtaláljuk a harmóniát a mindennapjainkban.

K.: A regény a saját élményeiden alapul, ugye? Azért kérdezem, mert a regényben a szavak, a kifejezések a jellegzetes magyar zsidó nyelvhasználatból, sőt az oroszból is jönnek, mint a kisangyalom, a gombóc vagy a babka. Ez a gyökereidből származik?

P. E. M.: Vegyes családban nőttem fel, erős zsidó hovatartozással, de nagyon üres identitással. Már felnőtt voltam, amikor Izraelbe akartam költözni, és akkor jöttem rá, hogy a családi történeteinknek több különböző változata van. Majdnem beleőrültem, hogy megtaláljam az igazságot. Közben rádöbbentem: nem is érdekel annyira a múlt — a törzsemet éreztem, ezért betértem. Ez a nagyon nehéz folyamat hét évig tartott, de soha nem bántam meg.

Azt szokták mondani, hogy a kommunizmus még a nácizmusnál is nagyobb kárt tett a zsidó közösségben. Két teljes nemzedék van, amelynek az életéből hiányzik egy dimenzió. A nagyszüleinket a második világháború terrorja traumatizálta. A szüleinket a nagy titkok és az elmondatlan történetek traumatizálták. Az én nemzedékemnek egyáltalán semmi nem maradt a zsidó identitásából — csak egy vonzódás, egy hovatartozás-érzés és egy hiányérzés, valamiféle sóvárgás valami más után, amit nehéz leírni.

K.: Mit csinálsz, amikor nem regényt írsz?

P. E. M.: Egy évtized magyarországi újságírás után a nonprofit szervezés és a marketing felé fordultam. Sajtótitkárként dolgoztam a Miniszterelnöki Hivatalban, és több szervezet elindításában segítettem, köztük az UN Women magyar nemzeti bizottságát Dobrev Klárával, Magyarország volt first ladyjével, aki az interjú készítésének idején az Európai Parlament alelnöke volt (a szerkesztő megjegyzése: 2019 és 2024 között). Nagyon aktív voltam a feminista mozgalomban, több alkalommal képviseltem a magyar nőket az ENSZ Nőjogi Bizottságában.

Amikor az Egyesült Államokba jöttem, olyan szervezeteknél dolgoztam, mint a 92nd Street Y, a manhattani JCC, a Jewish Council for Public Affairs, a Romemu vagy a Jewish National Fund. Közben megalapítottam az Art Kibbutzot, egy zsidó művészeti ösztöndíjprogramot, amely az elmúlt tíz évben New Yorkban négyszáz művészt fogadott huszonkilenc országból és az Egyesült Államok egész területéről. A COVID óta hivatalos tolmácsként és fordítóként dolgozom, a magyar közösséget szolgálva az Egyesült Államokban: bírósági, rendőrségi, orvosi, irodalmi, pénzügyi, államigazgatási és tudományos területen. Nemrégiben Florida tiszteletbeli konzuljával együtt szerkesztettem egy nonprofit képzési kézikönyvet diaszpóra-közösségek vezetői számára, és rendszeresen hívnak ilyen szervezetek vezetőképzésére.

K.: Van írói ars poeticád?

P. E. M.: Az arisztotelészi lineáris elbeszélésszerkezetet túlságosan férfiasnak, túlságosan egyirányúnak és egydimenziósnak találom: az egyetlen út előre visz. Egy nőibb, kabbalista elbeszélésszerkezettel kísérleteztem. A kabbala körkörös előrehaladásban hisz; azt mondja, hogy a hasonló helyzetek addig térnek vissza, amíg meg nem oldjuk őket, tehát a tér és az idő nem egyszerűen lineáris, hanem körökben fejlődik — és ha a dolgok rosszabbra fordulnak, még akkor is a teljesség felé haladunk.

A regény három részén át az elbeszélő hangja, a tónus és a felismerései egyre mélyebbek lesznek. A főszereplő stílusa a szlenges felnövéstörténet nyelvétől a hagyományosabb irodalmi szókincs felé mozdul, jelezve Sára jellemének változásait.

A regény három része hasonló szerkezetű, visszatérő elemekkel, a zsidó hagyomány körkörös természetének megfelelően. A könyv három részét a kabbalista szefirák — az Életfa — alapján építettem fel, és a három kapcsolat különböző aspektusokat jelenít meg, köztük a gvurát (ítélet), a cheszedet (szeretet) és a tiferetet (harmónia). A zsidóság szerint a helyzetek és a problémák addig térnek vissza, amíg valaki meg nem oldja őket; a regényen végig Sára folyamatos kihívásokkal küzd a barátságaiban, a szexualitásában, a holokauszttal, a terrorizmussal, a természetfeletti jelenségekkel és a halállal.

Most egy új regényen dolgozom, és több könyvötletem van, amelyeknek más lesz az ars poeticája — mert fontos, hogy szellemileg és művészileg is tovább kutassunk és fejlődjünk.

Ki a rabba, ki a rabbanit?

A címben olvasható és több, a címben jelzett témához kapcsolódó kérdésre dr. Vető Ágnes adott választ. Ő az első magyar hölgy, akit egy New York-i ortodox zsidó vallásos intézményben, a Yeshivat Maharatban avattak fel a címben jelzett tisztségre. Vele készítettem ebből az alkalomból interjút.

Dr. Vető Ágnes az Egyesült Államokban található Vassar College adjunktusa, aki Budapesten az ELTE-n kezdte meg tanulmányait, majd Londonban, Oxfordban, Párizsban és a Jeruzsálemi Héber Egyetemen is tanult. PhD-fokozatát a New Yorkban található NYU-n érte el, és a közelmúltban fejezte be tanulmányait a Yeshivat Maharatban.

A Mazsihisz így adott hírt erről az eseményről: „A magyar zsidó vallástörténet új fejezete kezdődik el néhány nap múlva New Yorkban. Ortodox vallási vezetővé, lényegileg rabbivá avatják dr. Vető Ágnest, a Vassar College magyar eredetű oktatóját, a nyitott ortodox, nők számára tulajdonképpen rabbiképzést biztosító Yeshivat Maharat végzős hallgatóját."

A Yeshivat Maharat a New York-i Bronx negyedében található Hebrew Institute of Riverdale-ben működik. A Yeshivat Maharatot a Hebrew Institute of Riverdale korábbi rabbija, a nemcsak Amerika-szerte jól ismert Avi Weiss alapította 2009-ben.

A riverdale-i Héber Intézetet – közismert nevén a Bayitot – az USA-ban modern ortodox intézményként ismerik. A hölgyek bevonását a zsidó közösségi életbe a Bayit és Avi Weiss rabbi egyik fontos küldetésének tekintik. Erre példaként említhető, hogy az Amerika-szerte közismert Elli Kranzler, a Columbia Egyetem pszichiáter professzora, aki egyben a Bayit kántora, számtalan esetben olyan zenekarral ad koncertet az ortodox zsinagógában, amelyben egy Amerikában jól ismert női hegedűművész, Stephanie Kurtzman kíséri őt.

A Yeshivat Maharat feladatát így fogalmazták meg: *„Küldetésünk olyan szenvedélyes és elkötelezett ortodox nők oktatása, akik megtestesítik a dinamikus judaizmust az egyének és a közösségek ösztönzése és támogatása érdekében."*

Az iskola elnevezése, a „Yeshivat Maharat" sok mindent megmagyaráz. A jesiva szó (héberül ישיבה) olyan zsidó oktatási intézményt jelent, ahol a hagyományos vallási szövegek, elsősorban a Talmud és a Tóra, valamint a hálához (a zsidó törvények) tanulmányozására összpontosítanak.

A maharat szó (héberül מהרת) a manhiga hilkhatit rukhanit Toranit szavak rövidítését jelenti. A kifejezés hálához, lelki, tórai vezetőt jelöl. A több évig tartó program keretében a hallgatók Talmudot, Tórát, zsidó jogot és zsidó gondolkodást tanulnak. Ebbe beleértendő a vezetői képzés és a lelkészi tanácsadás feladatainak alapos tanulmányozása is.

A Yeshivat Maharatban idén először – a Covid-19-járvány miatt – rendhagyó módon, virtuálisan, az internet segítségével avatták fel a végzett hallgatókat. Ezt a virtuális avatást szimbolikusnak is felfoghatjuk. Ugyanis azt a változást szimbolizálja, amely a zsidó vallásban is az elmúlt nagyjából fél évszázad alatt végbement.

Az amerikai zsidóság az elmúlt fél évszázad alatt komoly változáson ment át. Az Egyesült Államokban a zsidóságnak alapvetően négy útja ismert. Az amerikai felmérések szerint az Egyesült Államokban a reform irányzat a legnagyobb (a zsidó felnőttek körülbelül harmada), a konzervatív a második, az ortodox pedig ennél jóval kisebb – bár a legfiatalabb korosztályban és a növekedési ütemben az ortodoxia vezet. Az ortodoxián belül több alcsoport is ismert. Ott vannak közöttük az ultraortodoxok, a haszidok, mint például a szatmáriak, valamint a Chabad-Lubavics irányzat tagjai. Az ortodoxia körébe tartoznak a mitnagdishnak vagy „litvis"-nek nevezett irányzat és a modern ortodoxia tagjai is.

A negyedik út a rekonstrukcionistának nevezett csoport. Igazából az ehhez a csoporthoz tartozóknak inkább csak közösségi házaik vannak, s nem zsinagógáik.

K.: A címben az a kérdés szerepel, hogy „Ki a rabba, ki a rabbanit?" A dr. Vető Ágneshez intézett kérdéseket egészítsük ki azzal: Ön rabba vagy rabbanit?

Dr. Vető Ágnes: A héber nyelvben a rábá szó használata az egyik módja annak, hogy a rabbi női mivoltát kifejezze. Hagyományosan a vallásos vezető férfi, annak héber titulusa a „rabbi", illetve „rav" vagy „rebbe" (mester). A rábá ezen szavak megfelelője nőnemű alakban. Megjegyzem, a rábá szónak nincsen hagyománya, ez egy újkeletű kifejezés.

A Yeshivat Maharat megengedi a felavatásra váró hallgatóinak, hogy maguk válasszák meg címüket, és én a rábánit címet választottam magamnak. Ennek a szónak hagyománya van, eredeti jelentése szerint egy rabbi feleségére utal. (Megjegyzem, az én férjem nem rabbi.) Engem leginkább egy rendkívül nagy tudású női hálához tudós, a 15. századi Páduában élt Rábánit Mirjám alakja inspirált, és ezért döntöttem e cím mellett. Ugyanis Rábánit Mirjám korát messze meghaladóan nagy hálához tudásra tett szert, Nyugat-Európában elismert rabbinikus tekintély volt, saját jesivát vezetett Páduában. Tehát az ő esetében ez a cím nemcsak a férjének státuszára utalt, hanem a sajátjára is. Egyébként Rábánit Mirjám egész családja vallásjoggal foglalkozott, unokája volt a híres Solomon Luria rabbi. Ez az elkötelezettség és elmélyedés számomra rendkívül inspiráló, persze mondanom sem kell, hogy az én tudásom sehogyan sem közelíti meg az övét, sőt még a puszta összehasonlítás is dicsekvés.

A rábánit kifejezés mára önállóvá is vált, azaz a Talmud, a Tóra, a hálához jó ismerőjét, egy vallási közösség női vezetőjét takarja. Az évfolyamban a legtöbben ezt a címet választottuk.

K.: Mi egy rabba, egy rabbanit feladata?

V. Á.: Tanulni és tanítani. Én elsősorban megismerni akarom a hálához, és megélni a mindennapokban. Ezen túl segíteni szeretném azokat, akiknek erre igényük és vágyuk van, hogy ők is megismerhessék és megélhessék a hálához. A rábá, a rábánit feladata az is, hogy vezessen egy modern ortodox közösséget. Ebbe beletartozik például az, hogy elősegítse az emberek közötti kapcsolatok alakulását a közösségen belül, illetve az is, hogy legyen egy elképzelése arról, hogy milyen irányzatot kövessen a közössége a modern ortodoxián belül, és hogy ezt az elképzelését el tudja fogadtatni a közösség tagjaival, hogy ezt velük együtt dolgozza ki. Vagyis egy rábánitnak ugyanaz a feladata, mint egy rabbinak.

K.: Mit jelent az Ön számára rabbanitnak lenni? Honnan jött az indíttatás, hogy egy amerikai főiskola oktatójaként ismét beüljön az iskolapadba és tanuljon?

V. Á.: Apám kikeresztelkedett zsidó, én katolikusként nőttem fel, felnőttfejjel tértem vissza zsidónak, és bár doktorimat a rabbinikus irodalom tárgykörében írtam, világosan láttam, hogy van még mit tanulnom zsidó vallásjogból. De nemcsak ez vezetett, hanem annak a felismerése is, hogy a Yeshivat Maharat programjára és célkitűzéseire égetően szüksége van a modern ortodoxiának. Azt is gondoltam, hogy fantasztikus lehetőség áll előttem, és bolond lennék nem élni vele. Így aztán jelentkeztem, és szerencsére felvettek.

Bár a rábánit kifejezés a közösség vezetőjének szerepét is takarja, magam nem vágyom arra, hogy egy közösséget vezessek; elsősorban a vallásjogban akarok elmélyedni, és ezt tanítani.

K.: Ha jól értem, akkor Ön azt képviseli, hogy a zsidó vallásban, a modern ortodoxiában a férfiak és a nők ugyanazokat a szerepeket láthassák el?

V. Á.: Igen, a nők háláhikus emancipációját szeretném erősíteni. A modern ortodoxia – kikristályosodása a második világháború végén már érzékelhető volt – ebben a világban akar élni, fenntartva háláhikus elköteleződését. Minthogy a zsidó vallási törvények nem mondják ki, hogy nő nem olvashat Tórát, vagy hogy nő nem lehet rabbi, azt gondolom, hogy hiba és káros távol tartani a nőket a hálához teljes körű gyakorlásától. Az emancipáció előtti világban logikus volt, hogy nem lehetett női rabbi, hiszen a nőknek általában nem lehetett karrierjük. De ma, amikor sok nőnek van már magas fokú képzettsége és magas pozíciója, az emancipációt foganatosítani kell a hálához világában is. Szerencsére ez a változás már elindult a modern ortodoxiában is.

K.: Válaszai során többször is említette a hálához, amely nem más, mint a zsidó vallási törvények együttese. A hálához a bibliai parancsolatokon, az ahhoz kapcsolódó rabbinikus magyarázatokon, törvényeken, valamint például a Shulchan Aruchban leírt hagyományokon alapul. Ön úgy gondolja, hogy a lényeg az, hogy megtanítsa, megmagyarázza mindenkinek a hálához előírásait?

V. Á.: A modern ortodoxiában a hálához központi fontosságú, vagyis az tartozik oda, akinek a mindennapi életvitelét a hálához szabja meg. Azt gondolom, hogy akkor tudja valaki eldönteni, hogy akar-e a hálához szerint élni, ha fel tudja mérni, hogy az mivel jár, ehhez pedig legalábbis valamennyire ismerni kell a hálához. A hálához annyit tesz szó szerint, hogy járás, út. Tehát egy életutat jelent, amelyen járunk, aminek iránya van, és ami valahova visz. Tudom, hogy sokan azt gondolják, hogy a hálához egy szörnyen száraz, életidegen jogrendszer, aminek köze sincs a lelkiekhez, de ez egyszerűen csak egy téves közhely. Mint mindent, a hálához is lehet rosszul alkalmazni, félreérteni. De ez nem a hálához hibája, hanem az embereké. Az biztos, hogy kellő megértés és ismeret nélkül a törvény nem támasz, hanem nyűg. Ezért fontos, hogy értelmesen és alaposan tanuljuk meg a törvényeket.

Mi a Yeshivat Maharatban arra helyezzük a hangsúlyt, hogy pozitív célokat tűzzünk ki és építsünk fel. Tehát nem valaki vagy valakik ellen vagyunk, nem a férfiak ellen és nem a hagyomány ellen. Éppen ellenkezőleg: azt gondoljuk, hogy a zsidó hagyomány erősebb, ha a nők a férfiakkal egyenlő szerephez jutnak benne, hiszen akkor többen akarnak részt venni benne, nagyobb odaadással és tudatossággal. Senkit sem indít elmélyülésre és elköteleződésre a mellőzöttség élménye. Az egyenrangúság és a lehetőségek viszont igen. Gondolja csak el mindenki, akinek már megadatott, hogy adjon egy drost sábesz délelőtt a közösség előtt, vagy hogy elmondja az áldást a heti szakasz felolvasása előtt, hogy az mennyire megemelte, mennyivel mélyebbre fűzte viszonyát a közösséghez, és mennyivel személyesebbé tette számára az imádkozás élményét. Miért kéne ezt megtagadni a zsidóság felétől? Fakad ebből a kirekesztésből valami jó? Persze hogy nem, ellenkezőleg.

Tehát meg kell adni minden zsidónak, a nőknek is, ezeket az élményeket, ezeket a lehetőségeket az elmélyülésre és a növekedésre, és akkor mindnyájan jobban fogjuk érezni magunkat zsidóként, és többen leszünk a zsinagógákban. Tehát „egyenlően és együtt", hogyha szabad egy jelszóval előállnom.

K.: Mint frissen avatott rabbanit, ha kapna egy olyan felkérést, hogy adjon tanítást a magyar ortodox zsidók számára, akkor miről beszélne szívesen?

V. Á.: Úgy látom, hogy Magyarországon a fontos középkori Tóra-kommentárok, de magának a Tórának a szövege is nagyon kevéssé ismert, pedig ezek alapvető fontossággal bírnak a vallásgyakorlatban. Ezek kötnek hozzá az elmúlt generációkhoz, mert hogy amikor a kommentárokat olvassuk, akkor az előttünk sok száz évvel élt zsidók Istennel kapcsolatos gondolataiba nyerünk alapos betekintést. Tehát ilyenkor egy másik, régebben élt zsidó közösséggel lépünk kapcsolatba.

Ezenkívül azért is alapvetőek, mert ezek a szövegek hordozzák az Örökkévaló közvetlen üzenetét a zsidó néphez. Ennél közvetlenebb üzenetet Istentől egyszerűen nem ismerünk, tehát ha egy zsidót az érdekel, hogy mit is mond az Örökkévaló a választottainak, illetve hogy mi, választottak, mit csináljunk, hogy kapcsolatban maradjunk vele, akkor csak a Tórához és a rabbinikus irodalomhoz fordulhat válaszért.

Ebből kifolyólag, ha alkalmam nyílna tanítani, először is az éppen aktuális heti szakaszról beszélnék, és annak értelmezéséről. Vagyis hogy miről szól a heti szakasz története, például hogy mi is történt, amikor Ábrahám Izsákot megkötözte a Mórija hegyén. Ezek után a szöveg által felvetett kérdéseket fogalmaznám meg. Például hogy miért nem utasította vissza Ábrahám Isten kérését, tudniillik hogy áldozza fel Izsákot. Mert az mégis meglepő, ha egy apuka belemegy egy ilyen kérésbe, pláne ha ő az egyik legtiszteltebb ősatya. Még inkább magyarázatra szorul, hogy mit gondoljunk az olyan Istenről, aki pont azokat gyötri, akik minden igyekezetükkel azon vannak, hogy Istennek tetsző életet éljenek.

Ezen kérdések válaszai meg is vannak a zsidó hagyományban: a középkori szövegértelmezők, például az askenázi Rási a 11. században éppen ilyen kérdések megválaszolásával foglalkoztak, csak ma a magyar zsidóság körében ezek nagyon kevéssé ismertek. Ezt kell és lehet orvosolni.

Amit mindenképpen át szeretnék adni, az az a meggyőződésem, hogy lehet úgy olvasni az aktuális heti szakaszt, hogy az kapcsolódjon a mi mostani világunkhoz és életünkhöz, és ezt mindenki megértheti, aki nyitott rá és időt szán rá. Ugyanis a Tóra és tágabban a hálává nem egy száraz és teljesen idejétmúlt szöveg, illetve jogrendszer, amit csak vénemberek, rabbik meg talán bölcsészek szeretnek tanulmányozni Isten tudja miért, hanem egy olyan isteni üzenet és értékek együttese, amely tényleg ősi, de ugyanakkor nekünk is szól itt és most, értelme van, és gazdagítja az életünket, egyénenként és közösségileg egyaránt.

Úgy gondolom, hogy az emberek szeretnek közösségben lenni, ezek a gondolatok pedig közösségteremtő erejűek. Nekem célkitűzésem, hogy megértessem az emberekkel a hálává jelentőséget. Tehát alapvetően arról beszélnék szívesen, amit a Yeshivat Maharatban nagyon fontosnak tartunk, nevezetesen, hogy a mi feladatunk a hálává alapján: közösséget teremteni.

Egy zongoraművész, akinek három hazája van

A zene világában nemcsak szólistaként, hanem kamarazenészként és tanárként, illetve korrepetitorként is jól ismert. Fuchs Gábor zongoraművész – korábbi New York-i lakos, ma Pécsen él – nemcsak a zene nyelvén kommunikál nagyszerűen, hanem több nyelven is beszél, így oroszul, angolul, németül is. Születésnapja alkalmából beszélgettem vele.

A hetvenharmadik születésnapját az interjú készítésének napján ünneplő Fuchs Gábor a világ több országát mondhatta már otthonának. A mai Ukrajna területén található Kárpátalja – ahogyan akkor és ott nevezték, Закарпатська область, azaz Zakarpatszka oblaszty, ami magyarul Kárpátontúli területet jelent – egyik magyarok lakta kisvárosában, Beregszászon, az akkori Szovjetunió területén született. Ott vált zongoraművésszé, a moszkvai konzervatórium elvégzését követően. Majd eljutott többek között Németországba, Svájcba, ezt követően az Egyesült Államokban telepedett le.

New Yorkban élt több mint negyven esztendeig, és ott lépett fel szinte megszámolhatatlan koncerten. Például többször is fellépett a világ egyik leghíresebb koncerttermében, a New York-i Carnegie Hallban, illetve a Lincoln Centerben. Majd néhány évvel ezelőtt az élet egy nagy fordulatával Magyarországra, Pécsre vetette sorsa.

Fuchs Gábor rendszeresen játszik műveket Schumanntól, Beethoventől, Chopintől és Liszt Ferenctől, s még sok más zeneszerzőtől. Több koncertjének sajátossága, hogy saját maga konferálja koncertjeit, több nyelven.

K.: Értelemszerűen adódik tehát az első kérdés: milyen nemzetiségűnek tartja magát? Milyen nyelven számol, gondolkodik?

Fuchs Gábor: A New York Timesban szovjetnek, az ukrán újságokban ukránnak írtak, a prágai sajtó szerint pedig amerikai zongorista vagyok, akinek csehszlovák gyökerei vannak. Az osztrák és a német újságokban amerikai zongoristaként szerepelek, aki Moszkvában végzett, magyar gyökerekkel. A magyarok kárpátaljainak mondanak, az Új Kelet írta rólam, hogy magyar vagyok. Konkrétan válaszolva a kérdésére: magamat magyar anyanyelvű, New York-i kozmopolitának tartom. Angolul számolok, oroszul káromkodok, magyarul gondolkodom.

K.: A nagy Szovjetunióban – lássuk be, az akkori általános felfogás szerint a világ végén lévő – Kárpátalja egy magyarok lakta kisvárosában lehetett komolyan zenét tanulni?

F. G.: Kárpátalját, ami Európa geográfiai közepén található, mindenki árvaként kezelte, mivel itt csak fakitermelés és szőlő volt. Így volt ez az Osztrák-Magyar Monarchiában és a Szovjetunióban is. A beregszászi zeneiskolában természetesen nem lehetett profi zenét tanulni, de minden kulturáltabb család ide adta be a gyerekét. Erre jellemző, hogy amíg ott tanultam, csak egyetlenegy komoly zenei koncertet volt lehetőségem meghallgatni. Ilyen tekintetben valóban a világ vége volt. De voltak ott komoly tanáraim, és a tehetségesebb gyerekek eljutottak Lvovba és Kijevbe. Ez történt velem is.

K.: Mennyire volt egyenes, rögös az út, eljutni Kárpátaljáról Moszkvába, a konzervatóriumba?

F. G.: Szerencsés volt az utam, hiszen hetedik osztályos koromban még oroszul sem tudtam. Nyolcadik osztálytól kezdve jártam orosz iskolába. Ekkor nyertem meg a kárpátaljai zongoristák versenyét, aminek eredményeként a lvovi sztártanár, Lidia Golenbo felvett az osztályába, majd később ajánlotta, hogy menjek el Moszkvába tanulni, ahol egy brutálisan nehéz verseny után jutottam be a konzervatóriumba.

K.: Az köztudomású, hogy a zenét megbecsülik Oroszországban. A „szovjet" rendszerben is így volt ez? A moszkvai konzervatórium akkoriban mennyire volt „nagy" iskola? Kik voltak a mesterei?

F. G.: Közismert, hogy a cári Oroszországban nagyra becsülték a művészetet. A két Rubinstein testvér először a fővárosi, a szentpétervári, majd a moszkvai konzervatóriumot alapította. A szovjet rendszer felismerte, hogy legitimitását növeli, ha a művészetet pártolja. Így alakultak meg az olyan iskolák, ahol az első osztálytól végig egyszerre tanulják a köztantárgyakat és a zenét.

A moszkvai konzervatórium, amikor én ott tanultam, a világ legjobb iskolája volt. Zsenikkel voltam körülvéve, olyan művészekkel találkoztam naponta, mint Emil Gilelsz, Jakov Zak, David Ojsztrah, Leonid Kogan, Msztyiszlav Rosztropovics és Dmitrij Sosztakovics.

Az én professzorom, Jakov Milstein híres zenetudós, zenekritikus és kiadó volt, aki Magyarországon különösen arról híres, hogy ő írta a kétkötetes Liszt-monográfiát.

K.: Egyszer úgy nyilatkozott, hogy az Ön számára Liszt Ferenc az egyik meghatározó zeneszerző. Sokszor játszik Liszt műveiből?

F. G.: Igen, ez meghatározó számomra, mivel a tanárom a világ egyik legfontosabb Liszt-kutatója volt; Milsteint a magyar Liszt Társaság tiszteletbeli tagjává választotta. Liszt-műveket – a tanárom, Milstein hatására – tehát a világon mindenütt játszottam. Az egyik ilyen, a kezdetekből, hogy 18 évesen Milstein ajánlására és betanításával a konzervatóriumi felvételin Liszt Mefisztó-keringőjét játszottam.

K.: Újságíróként New York-i fellépésén hallottam Önt. Ott Chopint játszott. Jól gondolom, hogy Chopint játssza a legtöbbet? Mely zeneszerzők műveit szereti játszani? Van kedvenc darabja?

F. G.: Koromtól függ a mindenkori kedvenc: egy időben Beethoven szonátáit, vagy Chopin műveit játszottam a legtöbbet. Szeretem játszani Liszt eredeti műveit és átiratait. Sokat játszottam Schubert-műveket és Szkrjabin szonátáit.

Most éppen Beethoven, már süketen megírt 28. szonátája és Schubert Wanderer-fantáziája a kedvenc. Chopin etűdjeit mindig felfrissülésként játszom. Naponta gyakorlásként 4-5 Chopin-etűdöt is eljátszom.

K.: Művészi pályafutása során merre lépett fel? Melyek voltak élete nagyobb állomásai? Csak a koncerttermek voltak „otthonai" szólistaként, vagy kamarazenészként, avagy az operaszínpadok is?

F. G.: Abban a szerencsében volt részem, hogy a világon szinte mindenütt játszhattam. Természetesen elsősorban az Egyesült Államokban, ahol negyvenkét évig éltem, így New Yorkban, Philadelphiában és Bostonban, de játszottam Kanadában is, például Torontóban. Európában sokszor játszottam Bécsben, Prágában, Linzben és Versailles-ban.

Mostanában a legtöbbet Pécsen vannak fellépéseim; ennek elsősorban egészségügyi okai vannak, leginkább a Covid-járvány.

Ahhoz, hogy jól játszál a zongorán, sok énekest kell kísérned. Milstein iskolája szerint a zongora énekel. Utánozza az énekes hangját, próbál hasonlítani az énekes hangjára. Milstein tanítás közben sokat énekelt, ritkán beszélt, de mindent megmutatott.

1978-ban az operában, Zürichben, Blum Tamás, a magyar származású karmester mellett korrepetitorként volt szerencsém dolgozni, Carelli Gábor, a világhírű, szintén magyar származású tenor ajánlására. Két évig New Yorkban, a Carelli stúdiójában dolgozhattam. Ezért érzem magam otthon az operában.

K.: New York után ma Pécs az Ön otthona. A közelmúltban Pécsen egy amerikai hálaadásnapi koncertet adott, majd Beethoven születésnapját egy koncerttel is ünnepelte. Úgy hallottam, hogy nagy sikere volt. Várható-e a koncert folytatása?

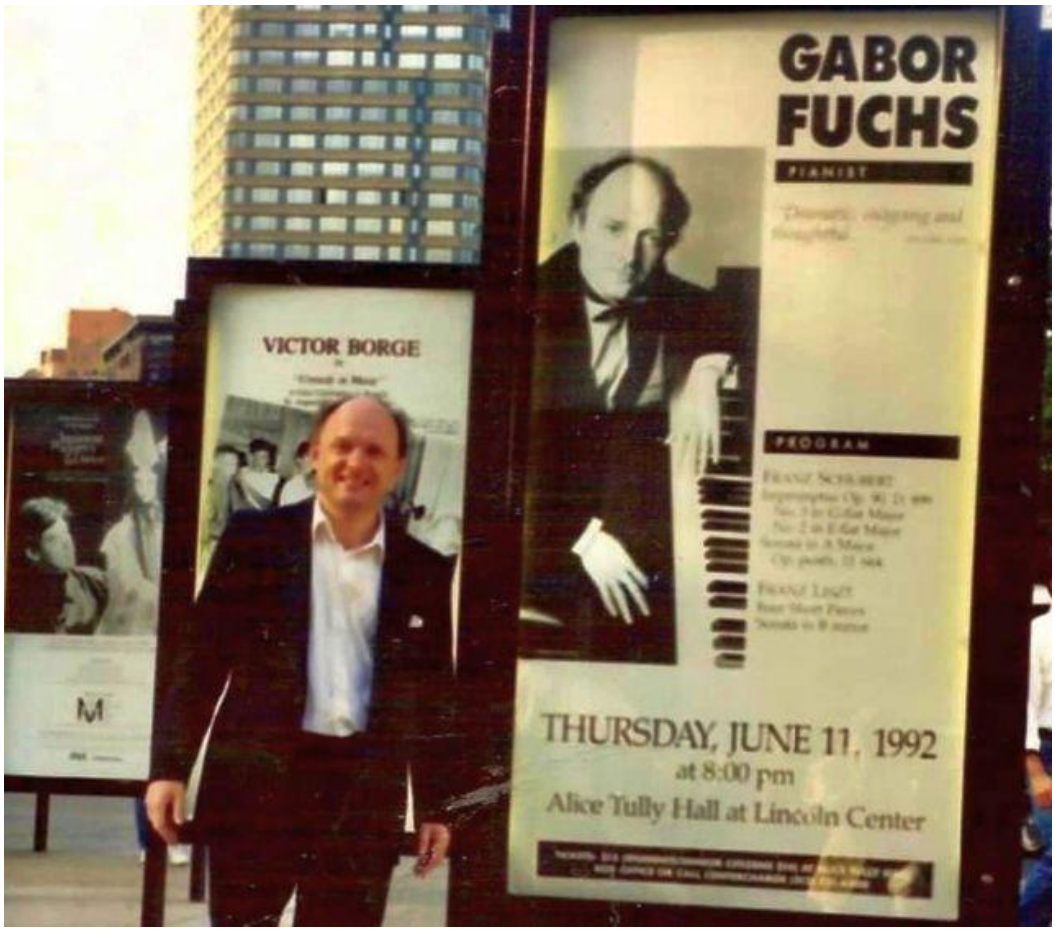
F. G.: Sokat hívtak Magyarországról és külföldről is. Például meghívtak Kárpátaljára is, vagy hívott a minszki filharmónia is. De a mostani járványhelyzet megakadályoz abban, hogy ezeket a fellépéseket elvállaljam. A tervek szerint Pécsen a közeljövőben újra koncertet adhatok. Szeretnék végre koncertet adni Budapesten is.

K.: Tudomásom szerint, amióta elhagyta Beregszászt, azóta ott nem adott koncertet. Visszamenne vendégként koncertezni oda?

F. G.: Örömmel adnék koncertet. Hívtak már Beregszászra is, de sajnos a járványhelyzet ezt most nem teszi lehetővé. Még soha nem volt alkalmam teljes koncertet adni Beregszászon, de nagy vágyam, hogy ott koncertezhessek. Vágyam még az is, hogy a családom életében nagy szerepet játszó Nagyszőlősön, Munkácson is felléphessek.

K.: Mit jelent az Ön számára a zene?

F. G.: Életemben mindig változó volt a jelentése, ugyanakkor mindig a zongora volt az életem. Kiemelném a zene fiatalító szerepét. Mostanában azonban, a nyugdíjas koromban, nem teljesen egészségesként, 73 évesen lelki gyógyszert, terveket és reményt jelent.

Koncert előtt New Yorkban, a Lincoln Center-ben, az Alice Tully Hall-ban, 1992-ben.

(A kép a művész saját fotóarchívumából származik.)

A világjáró Lakatos

New York egyik olasz éttermében kihallatszik a zene az utcára. Magyar zenét, hegedűszót hallani. Az olasz étteremben egy magyar cigányprímás, Lakatos István húzza a vonót, játssza a cigányzenét, a magyar zenét, népdalt, operettet, népszerű dalokat egyaránt.

Ahogyan mondani szokták, az újságíró is ember. Persze magánemberként étterembe is jár, de ilyenkor sem tudja otthon hagyni a foglalkozását.

Egy kellemes estén a magyar zene az otthon hangulatát idézte fel számomra. Természetesen feltettem a kérdést az étterem tulajdonosának: egy olasz étteremben miért magyar a zene? Nevetve érkezett a válasz:

„Nézzen körül, az étterem tele van, minden asztal foglalt, s ez nemcsak a jó ételnek, de a jó zenének is köszönhető. A vendégek nagyon szeretik a magyar zenét. Törzsvendégeink rendszeresen kérik, hogy István mit játsszon nekik. S István el is játssza mindenkinek a kedvenc dalát. Persze nemcsak a magyart, hanem az olasz vagy az orosz zenét is. Számára mindegy, hogy az népzene vagy népszerű táncdal, esetleg zsidó klezmermuzsika. Egyébként ez az étterem valamikor, mielőtt én megvettem, magyar étterem volt. Talán ez is közrejátszott abban, hogy Istvánt hívtam ide muzsikálni."

Az egész estén figyeltem a vendégeket, a pincéreket egyaránt. Ami számomra a legfeltűnőbb volt: amikor István nemcsak a népszerű dalokat, hanem komolyabb zenét, például a számunkra jól ismert Brahms „Magyar táncait" vagy a „Pacsirtát" játszotta, az étteremben gyakorlatilag megállt az élet, a pincérek is abbahagyták a felszolgálást, ők is áhítattal hallgatták a zenét, s a vendégek ezért nem háborogtak.

Lakatos István a szünetekben is és az est végén is odaült az asztalunkhoz, s máris elindult köztünk a beszélgetés. Nem tudtam nem megkérdezni: magyar zene, cigányzene egy olasz étteremben?

Lakatos István lelkesen válaszolt:

„Az igazság az, hogy a véletlen hozta így. Itt New Yorkban először egy magyar étteremben kezdtem el játszani. Ennek kapcsán kaptam ezt az ajánlatot, hogy játsszak ebben az olasz étteremben. Egy étteremben sok mindent kell tudni játszani: a magyar zenétől az osztrák operetten át mindenféle szórakoztató zenét."

Azt hiszem, ha valaki Magyarországon a Lakatos szót meghallja, akkor erről a szóról a cigányzene jut eszébe.

K.: Milyen érzés a hegedűs számára, hogy valaki egy híres zenészdinasztiához tartozik?

L. I.: Aki ezt a nevet viseli, és hangszert vesz a kezébe, az csak a zenével tud foglalkozni. Ez a név kötelezi az embert, hogy zenéljen, és jól csinálja.

A Lakatosok között a családok, apák, testvérek, gyerekek egymást tanítják. Ha valakit úgy hívnak, hogy Lakatos, akkor már a megszületése előtt eldől: zenész lesz.

Nálunk a családban apáról fiúra száll ez a mesterség. Édesapám, Lakatos Ferenc szintén hegedűs, prímás. Hárman vagyunk testvérek, mi is a gyermekeinket szeretnénk erre megtanítani. Magam Montrealban élek a családommal, feleségemmel, fiammal, aki szintén zenész lett. A montreali Zeneakadémián szerzett művészdiplomát, brácsaművészként végzett. Persze mellette hegedül is. Az igazság az, hogy számomra ez a legfontosabb: az ő jövője. Szeretném látni az ő sikereit.

Magam három-négy éves voltam, amikor elkezdtem hegedülni tanulni, aztán persze tanultam cigányzenét, klasszikus zenét. Amikor kicsi gyerek voltam, én a hegedűvel aludtam, és alig vártam, hogy felébredjek, hogy játszhassak rajta. Eleinte csak hallgattam, ahogyan édesapám és testvéreim otthon gyakoroltak, aztán magam is

megpróbáltam. Ötéves koromra már a kottát is tudtam olvasni. Érdekes: kottát hamarabb tudtam olvasni, mint ahogy írni, olvasni megtanultam volna. Bár az igaz, azt is hamar megtanultam, mert a két bátyám idősebb volt nálam, tehát nekem könnyű volt a dolgom. A végén már saját rajkózenekart is alakíthattunk.

Az igazi karrierem úgy kezdődött, hogy 14 évesen már szólóprímásként játszhattam Budapesten. 18 évesen tettem le a primásvizsgát. Akkoriban én voltam a legfiatalabb prímás.

Igazán hegedülni édesapámtól tanultam meg, de nagyon sokat tanultam idősebb Járóka Sándortól, Kozák Gábor Józseftől, Suha Balogh Kálmántól, Marosi tanár úrtól.

K.: Milyenek voltak zenészként a fontosabb állomások?

L. I.: 18 évesen alakítottam meg az első saját zenekaromat. Ezt követően több mint húsz évet a HungarHotelsnél játszottam, persze különböző helyeken. Majd külföld következett: végigjártam Nyugat-Európa szinte minden táját, Hamburgtól kezdve Svájc több városán keresztül, Hollandián, Belgiumon át Svédországig.

Aztán egy nagy ugrás következett az életemben: kaptam egy meghívást Kanadába. 1988 óta élek Montrealban, és játszom Amerika-szerte. Itt nagyon sok fajta zenét kell tudni játszani.

Európában ennek nagyon nagy kultúrája van. Ezt megtanultam, s ezért tudok játszani például Kanadában francia helyeken, vagy itt New Yorkban, olasz étteremben.

Játszottam sok helyen Amerikában, például Floridában több mint négy évet. Itt Amerikában persze nemcsak cigányzenét játszhatok.

Kísérhettem operaénekeseket, játszottam klasszikus zenét a New York-i Magyar Színházban, a Magyar Főkonzulátuson. Az egyik legnagyobb élményem, hogy például jazzt játszhattam együtt Les Paullal és a zenekarával, egy New York-i jazzklubban.

Persze szívesen játszom otthon, Budapesten is. Egy pár évvel ezelőtt otthon, a Vigadó étteremben egy kedves barátom, ifjabb Járóka Sándor hívására öt hónapot játszottam. Óriási élmény volt, hogy otthon a kollégáimnak, a barátoknak és azok gyerekeinek játszhattam. Ez egy nagy elismerés, ha az ember a kollégáknak játszhat, és előttük van sikere. Persze az igazi nagy elismerés, ha a közönségnek tetszik, amit játszom. Persze a közönség között számos alkalommal neves, híres szakemberek is vannak. Például nem felejtem el George Lang, a híres vendéglátós köszönetét.

Az igazi persze az, ha az ember meg tudja választani saját magának azt a stílust, amit igazán jól tud játszani, amiben egy zenész igazán jól érzi magát, ha önmagát tudja adni igazán. Az a legnagyobb elismerés, ha ugyanahhoz a számhoz, amit már több százezerszer eljátszottam, tudok hozzáadni valami újat. Például olyan improvizációt, amit a közönség azonnal megérez, és odafigyel.

Ennek mindig van visszajelzése a közönségből. A zenét is jól kell tudni megválasztani: hogy mit, milyen sorrendben játszom. A zenész egy kicsit pszichológus is.

A szórakoztató zenésznek jó emberismerőnek kell lennie. Az étterembe belépőről azonnal tudni kell, hogy milyen zenét játsszak neki. Egy olasznak nem biztos, hogy az O sole miót kell eljátszani, hanem például egy szicíliai számot. Ezután, amikor a vendég megkérdezi: honnan tudta, hogy én onnan származom? Nos, ez a siker. Az igazság az, hogy nem tudtam, de az illetőre ránézve úgy éreztem.

A hegedű egy nagyon érdekes hangszer. A közönség megérzi, ha valaki jól játszik vagy sem. A zenésznek úgy kell tudni játszani, hogy a hallgató kiérezze azokat a gyökereket, amelyek a dalban és a zenészben benne vannak. Ha a zenész örömmel tud játszani, ha a zenét mindig újra, újjá tudja alakítani, akkor ezt a közönség megérzi és értékeli.

K.: Az amerikai közönség megérti a magyar, a cigányzenét? Forog-e itt is a cigánykerék?

L. I.: Hogy valaki el tudjon játszani például egy Pacsirtát, és a közönség valóban megérezze abban a zenében a pacsirta szavát, ahhoz a zenész saját egyéniségét is hozzá kell adni. Ezt pedig a világon minden közönség megérzi. Mindenkinek megvan a saját „pacsirtája".

Akkor sikeres a zenész, ha hozzá tudja adni azt az improvizációt, ami a sajátja. Ami a cigánykereket illeti, hála istennek itt is forog, és nekem nagyon jóleső érzés, ha a kereket én is forgathatom.

Járom a világot, játszom mindenütt, ahova csak hívnak. Megyek a saját utamon. Ebbe az útba több ember tartozik bele: magam, a jövőm, de a családom, a gyerekem is.

Az utat pedig folytatni kell, ugyanis csak így mozog a kerék.

„Kissinger professzor úr”

A tudósítónak sokszor szüksége van szerencsére is, no meg a véletlen is segítheti a munkáját. Ennek az interjúnak az elkészítése során is a szerencse és a véletlen segített. Egy számomra aranyos, emlékezetes történet előzte meg az interjút.

Történetesen 2004 nyár elején a magyar főkonzulátustól megtudtam, hogy Henry Kissinger, a volt amerikai külügyminiszter (1973–1977 között) egy magyar kitüntetést fog kapni, amit itt New Yorkban fognak átadni. Erre az ünnepségre meghívást is kaptam. Elhatároztam, hogy ebből az alkalomból szeretnék egy interjút készíteni Kissingerrel, akiről tudtam, hogy 2004-ben professzor és a College of William & Mary kancellárja volt. Tudtam, hogy ez nem egyszerű dolog, és megkértem a magyar főkonzult, hogy segítsen elintézni az interjút. Ehhez az amerikai és a magyar külügyminisztérium engedélyére, közbenjárására volt szükség. A magyar főkonzulátus segített is az engedélyek megszerzésében, ám sajnos sikertelenül. Úgy érkeztem meg az átadási ünnepségre, hogy nem volt engedélyem.

Az ünnepség egy fogadással kezdődött. Magam ott a fogadáson találkoztam az USA Magyarországra akkreditált nagykövetével, aki George Herbert Walker (közkeletűen: Walker III.) volt. Tudni kell róla, hogy Bush elnök unokatestvére.. A nagykövet úrral már korábban is találkoztam, megörültem, hogy újra beszélgethetünk. Két pohár magyar bor mellett nagyon jól beszélgettünk, amikor is dr. Horváth Gábor magyar főkonzul, lihegve, nagyon idegesen odajött hozzám. Közölte, hogy gond van: a magyar miniszterelnök az ENSZ-ből jön ide, s késik. Nagyon nagy a forgalom, s még további késés is várható. Minden vendég – közte Henry Kissinger is – már itt van, s húzni kellene az időt, amíg a magyar miniszterelnök megérkezik.

Beszélgetés George Herbert Walker amerikai nagykövettel. Deák Ferenc felvétele.

Erre odafordultam Walker úrhoz, s megkérdeztem, hogy segítene-e nekem, bemutatna-e a külügyminiszter úrnak. Természetesen, mondta a nagykövet, s karon fogott, s odavitt Kissingerhez. Bemutatott, hogy van itt egy magyar újságíró, aki szeretne megkérdezni tőle valamit, válaszolna-e rá? Mire Kissinger készséggel válaszolt: természetesen. Előkaptam a diktafonomat, s feltettem neki az első kérdésemet: emlékeztettem egy korábbi, Magyarországgal kapcsolatos kijelentésére. Kissinger elnevette magát, és megszólalt: Maga mikre emlékszik?

Nos, így végül is sor került az áhított interjúra, s pont a végén megérkezett a magyar miniszterelnök, s kezdődhetett a kitüntetés átadási ceremóniája.

Eddig a szerencséről írtam, de sajnos van egy szerencsétlen folytatása is az ügynek.

Sajnos ez a 2004-es tudósításom is a hekkerek áldozata lett. Ismeretlenek letörölték annak a szervernek a tartalmát, amelyen a megjelent tudósítás volt. Sem az eredeti, sem a megjelent szöveg ma már nem fellelhető, így részben emlékezetből, valamint az akkor készült jegyzetekből és a kitüntetésről szóló tudósításból rekonstruáltam. Az alábbi válaszok tehát nem szó szerinti átiratok, hanem rekonstrukciók.

Henry Kissinger életútja során számos kitüntetést kapott. Így többek között 1973-ban Nobel-békedíjat kapott a párizsi békeegyezmények érdekében végzett munkájáért. 1977-ben megkapta az Elnöki Szabadságérmet (Presidential Medal of Freedom), amely az USA legmagasabb polgári kitüntetése. 1986-ban a Szabadság Érdemérmével (Medal of Liberty) tüntették ki.

Korábban ezt tudósítottam Magyarországra:

Egy magyar kitüntetést kapott a laudálásban *„Kissinger professzor úrnak”* titulált korábbi amerikai külügyminiszter, aki a születési helyétől, a németországi Fürthtől függetlenül tudatosan amerikainak vallotta magát. Henry Alfred Kissinger, az Egyesült Államok 56. külügyminisztere 1923-ban született; fő tevékenységére nézve történész, egyetemi tanár.

Henry Kissinger a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje a csillaggal kitüntetést kapta. A magyar állam ezzel ismerte el a nemzetközi diplomáciában betöltött szerepét és a magyar-amerikai kapcsolatok fejlesztéséhez való hoz. A kitüntetést Medgyessy Péter Magyarország miniszterelnöke, adta át. A képen látható még dr. Horváth Gábor Főkonzul. Deák Ferenc felvétele.

A laudáció a kitüntetését Kissinger elméleti és gyakorlati tevékenységével egyaránt indokolta. Úgy fogalmaztak, hogy Kissinger a történelem része. Nagyon sokat tett azért, hogy a világ békésebb legyen. Sokat tett a hidegháború ellen. Sokat tanultunk, tanulhattunk az Ön példájából. A világ minden pontján a leendő diplomaták Henry Kissinger könyveiből tanulnak.

Politikusként – először, mint nemzetbiztonsági tanácsadó, majd azt követően külügyminiszterként – olyan döntéseket hozott meg, amelyek a világtörténelmet nagymértékben meghatározták. Az európaiból lett amerikai történész és politikus személyes élete példamutató.

Henry Kissinger beszédében, amivel megköszönte a magas magyar állami kitüntetést, ugyanarról beszélt, mint amiről a kitüntetés átadását megelőzően velem beszélgetett.

K.: Külügyminiszter úr, egy korábbi kijelentésére szeretném emlékeztetni, amikor is Magyarországot dicsérte, demokratikus országnak nevezte. Most arról kérdezem, hogy mi a véleménye az EU- és NATO-tag Magyarországról, illetve hogyan látja a két ország kapcsolatát?

H. K.: Igen, Magyarország egy demokratikus ország. Bár ez a demokrácia most az EU-tagságra alapul, de hozzáteszem, az EU és az USA nincsenek antagonisztikus ellentétben egymással. Tehát azt gondolom, hogy mivel Magyarország és az USA számára hasonlóak a kihívások, ezért a két országnak együtt kell munkálkodnia. Mi azt kívánjuk, hogy a két ország – Amerika, illetve a NATO- és EU-tag Magyarország – szorosabban kapcsolódjon egymáshoz, és dolgozzon együtt.

Innentől az interjú többi része sajnos elveszett, de emlékezetből így rekonstruáltam beszélgetésünk lényegét. Kissinger az EU-val kapcsolatos kérdésemre kifejtette: a nemzetállamok hanyatlanak Európában, valamint Európa egy átmeneti időszakban van, s ez a helyzet országonként eltérő. A régió fő államai – Lengyelország, Magyarország, Csehország és Szlovákia – nagyon régóta kulcsszerepet játszottak a történelemben, és osztoztak a Nyugat alapvető értékeiben. Kissinger örömét fejezte ki, hogy Magyarország az EU és a NATO tagja.

Annak a szerencsés interjúnak a bizonyítéka. Deák Ferenc felvétele.

Elie Wiesel – Tanúságtétel

Abban a szerencsében volt részem, hogy Elie Wiesellel először 2004 júniusában találkozhattam, abból az alkalomból, hogy egy magyar kitüntetést vehetett át itt New Yorkban, a Magyar Főkonzulátuson.

Ekkor egy interjút is készítettem vele, azonban ez az interjú sajnos elveszett: hekkerek feltörték a szervert, és törölték a teljes tartalmát, az interjú helyére iszlám propagandát töltöttek fel.

Az interjút utólag rekonstruáltam – egy részét emlékezetből, másik részét a korabeli, Magyarországra küldött tudósításból, illetve saját jegyzeteimből. Az alábbi válaszok tehát nem magnófelvételről készült szó szerinti átiratok, hanem rekonstrukciók.

Készül az interjú. Elie Wiesel és a riporter. Deák Ferenc felvétele.

A holokauszt emlékezete

Elie Wiesel minden tevékenysége a holokauszt emlékezetének megőrzésére, az emberi jogok védelmére és a közöny elleni fellépésre épült. Wiesel tudatosan lépett fel az emberi jogokért. Minden megjelenésében egy-egy olyan témát vállalt fel, amely az emberi jogokért szólt.

Így kiemelten szólt a szovjet és etióp zsidókért, a dél-afrikai apartheid ellen, valamint a ruandai, boszniai és kambodzsai népirtások áldozataiért. Kulcsszerepet játszott az Amerikai Holokauszt Emlékmúzeum létrehozásában.

Az 1928-ban született Elie Wiesel túlélte a holokausztot, a buchenwaldi haláltábort. Az akkor tizenöt éves fiú családjának tagjai közül édesanyja és húga gázkamrába kerültek, az édesapja pedig mellette pusztult el. Elie Wiesel az irodalom segítségével nemcsak emléket állított a vészkorszaknak, hanem szemtanúként életben tartja a világ lelkiismeretét.

Közvetlenül a háború után sokáig Párizsban élt. 1955-ben költözött New Yorkba, egy izraeli lap tudósítójaként, és az 1960-as években kapott amerikai állampolgárságot. Innen fakad az egész életére kiható erkölcsi parancs: tanúságot tenni, hogy a világ ne feledjen. 1986-ban Nobel-békedíjat kapott „az emberi méltóság védelmében végzett munkájáért".

Elie Wiesel 2004 júniusában New Yorkban a kitüntetés átvétele után köszönetet mondott a magyar állam vezetésének a kitüntetésért. Beszédét magyar nyelven kezdte el, majd bocsánatot kért, hogy angolul folytatja: saját bevallása szerint már elfelejtett magyarul. Beszédében röviden utalt élete történetére, a holokauszt történéseire, arra, hogy ami akkor történt, az soha el nem felejthető. Kiemelte, hogy a holokausztban elszenvedett tragédia a magyar nép tragédiája.

A kitüntetés átadása utáni fogadáson alkalmam volt Elie Wiesellel beszélgetni, s két kérdésre kértem választ.

K.: Miért kért beszédében bocsánatot?

E. W.: Ha röviden kell a kérdésre válaszolnom, akkor el kell mondanom, hogy magamat elsősorban zsidónak tartom. Sajnos igen, elfelejtettem a nyelvet. Ennek okát úgy tudom utólag pszichológiailag megmagyarázni, hogy bár eleinte nem ismertem fel, de később rájöttem, hogy mi is történt valójában a holokauszt során. Ugyanis akkor, eleinte mi nem is láttunk németeket, csak magyarokat. Magyar csendőröket, csak magyar tábori csendőröket. Ők voltak azok, akik üldöztek, brutálisan bántalmaztak minket. Pszichológiailag tehát magyarázható, hogy ezért törölni akartam a magyar nyelvtudásomat; nos, ezért is felejtettem el magyarul.

K.: Mit tart munkássága legfontosabb üzenetének?

E. W.: Büszkén hirdettem, hogy az emberi méltóság nem alku tárgya. A holokausztra emlékező könyvem, Az éjszaka, személyes vallomás. Szerettem volna bemutatni a zsidó nép szenvedéseit. Amit állítok, az egyszerű: a felelősséget kell választani.

o

Epilógus

Miért almaszeletek?

New Yorkot sokszor a nagy almának hívják, és az ember nem tudja egészben bekapni, megenni a nagy almát. Szeletekre kell vágni.

Magam is megpróbáltam így tenni: nem a várost írtam meg, mert azt nem tudtam, hanem a várost szeletekre bontottam.

A lakbért, egy mókust, a Central Parkot, egy kórházi éjszakát, egy operabemutatót.

Aki a szeletekből össze tudja állítani magában az almát, az sokat megtud majd New Yorkról.

Nem útikönyvet írtam, azt megtették már sokan előttem; inkább úgy mondanám, „érzéskönyvet". Egy érzelmes utazásom szeleteit írtam le. Érzéseket, s nem azt, hogy mi hol található, hanem azt, hogy milyen érzés megtapasztalni New Yorkot.

Könyvem előszavában felidéztem Fejtő Ferenc Érzelmes utazás című művét. Fejtő ezt írta ott:

„Hangulatkönyvet írtam, lírát, és nem tudományos értekezést. Vakációt vettem egy időre a politikától, hogy magamhoz térjek, friss levegőt szívjak, tisztázzam gondolataimat. S azóta sem csinálok egyebet, mint hogy próbálom megfejteni saját rejtvényemet meg a magyar rejtvényt, és vakmerően a világét meg az életét."

Szeretném ezt egy kis irodalmi kitérővel kiegészíteni. Ugyanis Fejtőt megelőzően is ismert az irodalomban egy érzelmes utazás. 1786 -ban megjelent egy regény, amelynek a címe „***Sentimental Journey Through France and Italy"*** („Érzelmes utazás Franciaországon és Itálián át") volt. Ezt az irodalmi alkotást **Laurence Sterne** angol író írta. A könyvben az utazás nem elsősorban földrajzi jellegű leírás volt, hanem az utazó érzelmeire összpontosított.

Fejtő Ferenc: Érzelmes utazás című alkotása jóval a Sterne könyve után, **1936-ban** jelent meg . Fejtő könyvének címe egyértelműen utalásnak látszik Laurence Sterne művére. Fejtő könyve nem regény, hanem sajátos önéletrajzi útinapló, amelyben a zágrábi és dalmáciai utazás élményei családi emlékekkel és önvizsgálattal fonódnak össze.

Meg kell azonban jegyeznem, hogy a „sentimental" szó a 18. században ismereteim szerint nem a mai értelemben vett szentimentalizmust, érzelgősséget jelentette, hanem inkább az érzékenységet, empátiát és kifinomult érzelmi reagálást jelentette.

Innen származhat a **„sentimental journey"** kifejezés, amely később általános szókapcsolattá vált, és gyakran olyan utazást jelent, amelyet személyes emlékek kísérnek. Így fordulhatott elő, hogy Fejtő az érzelmes utazásáról írt.

A kifejezés népszerűségét tovább növelte a „Sentimental Journey" című dal, amelyet 1944-ben Doris Day tett híressé, de a kifejezés, mint láttuk, eredetileg Sterne regényéből származik.

Magam tehát azt mondom: „érzéskönyvet" írtam. Megpróbáltam leírni érzéseimet egy város kapcsán, megpróbáltam vakmerően azokat a gondolatokat összeszedni, amelyek a város kapcsán bennem feltolultak. Nem csináltam egyebet, mint azokat az írásokat gyűjtöttem egy csokorba, amelyek New Yorkkal kapcsolatban bennem felmerültek. Ezért tartom nagyképűen írásomat Fejtőhöz hasonlatosnak.

Amit írás közben megtapasztaltam, valójában megtanultam

Miközben a könyv tartalma összeállt, közel húsz év tudósításaiból, észrevettem, hogy szinte minden fejezetében ugyanaz a kérdés bujkál: ugyanaz a dolog miért jelent mást és mást?

Talán az „Ötvenhat négyszer” fejezet szól a legnyíltabban. Egy gyereknek, alig teenagernek, a budapesti körúton égő könyvek és a pincébe belépő, állig felfegyverzett emberek jelentették ötvenhatot. Negyven évvel később, Kanadában és Amerikában, a kitántorgottak elbeszélése.

Majd a budapesti tv-székház ostroma és ugyanaz a félelem, amit gyerekként éreztem. Hatvan évvel később pedig, az évfordulón, egy koncert az ENSZ közgyűlési termében, ahol jó volt magyarnak lenni New Yorkban. Négy dátum, négy jelentés. Ez jellemzi azt, ahogyan az ember emlékezete működik: nem a múlt változik, hanem az, aki visszanéz rá.

Több válasz egy kérdésre

A harmadik részben hét emberrel beszélgettem, és utólag látom, hogy mindenkitől ugyanazt kérdeztem, csak más szavakkal: ki vagy te itt?

Balogh Sándor azt válaszolta, hogy amerikai cigány, aki Magyarországon született. Patricia Eszter Margit azt, hogy feminista, vallásos zsidó író Budapestről, aki tizenöt éve New York-i. Dr. Vető Ágnes a címével válaszolt: a rábánitot választotta. Fuchs Gábor pedig a legpontosabban: „angolul számolok, oroszul káromkodok, magyarul gondolkodom”. Lakatos István a családja nevével: aki Lakatos, arról már a megszületése előtt eldől, hogy zenész lesz. Henry Kissinger a születési helyétől függetlenül, tudatosan amerikainak vallotta magát. Elie Wiesel pedig a legfájdalmasabban: elsősorban zsidónak tartotta magát, és azt is megindokolta, hogy miért felejtett el magyarul. Egyik válasz sem egyszerű, és mindegyik jellemző. New York azért működik úgy, ahogyan látjuk, ismerjük, mert itt mindenki több dolog lehet egyszerre, és senki sem kéri, hogy döntsön.

Magam is ezért szeretek itt élni, mert szabad vagyok, szabadon dönthetek mindenben, nagyon kevés dolog korlátoz. Persze vannak korlátok: a közgondolkodás, a „közhelyek”, a szokások, s természetesen alapvetően a törvények – de azok mindenütt korlátozzák az embert, a gondolkodását és a viselkedését. Itt New Yorkban nem szólnak meg, ha furcsán, ha idegen módra öltözködöm, gondolkodom, viselkedem. Ha más vagyok, mint az átlagos ember. Itt szabadon lehet másként gondolkodni. Tehát megvalósul az álmom: szabad vagyok, szabadon élhetek.

A „Ki vagy te itt?” kérdésre a választ, azt gondolom, megadta a velem készült interjú, amely a könyv végén, A szerzőről fejezetben olvasható. Azonban ami az interjúban nem volt benne, azt így fogalmaznám meg: egy magyar származású, amerikai, szabad nyugdíjas, aki bár Budapesten született – erről szól az Indíttatás fejezet –, jelenleg Bronxban szabadon él, s talán nem is tudna már máshol élni, hiszen itt megbecsülik. Valójában erről szól az egész könyv.

Amit nem terveztem

Amikor ezt a könyvet elkezdtem írni, az volt a tervem, hogy a közel húsz év alatt a városról s a város kapcsán írt tudósításaimat összegyűjtöm egy csokorba. Nem gondoltam volna, hogy közben sokszor a saját szívemről is írni fogok. 2018. szeptember 26-án a Metropolitan Múzeumban kétszer is leállt a szívem. Két hölgy, akikről kiderült, hogy ápolónők, és csak annyit tudok róluk, hogy ők is látogatók voltak, azonnal újraéleszteni kezdtek. A múzeum defibrillátorát a velem történtek előtti napokban javították meg, mert korábban meghalt ott valaki, ugyanis a készülék nem működött megfelelően. Az életemet egy másik ember halála mentette meg, valamint két idegen ember lélekjelenléte, no meg az, hogy mindez New Yorkban történt.

Ezek a tudósítások, illetve maga a könyv ettől kezdve másképpen olvasandó. Nem azért, mert betettem a kórházról írottakat, hanem azért, mert az változott meg, aki a történeteket összegyűjtötte és közzétette. Ma már nem szeretnék mindenkinek megfelelni. Élni szeretnék, a saját tempómban, a saját meggyőződésem szerint. Nem szeretnék betegségtudattal élni. Nem azt mondom, hogy nem veszek tudomást a betegségemről. Igen, tudok róla, de úgy szeretnék élni, hogy ne a betegség határozza meg a mindennapjaimat. Azt is gondolom, hogy minden elkövetkező nap egy ajándék: ajándék, hogy élek.

Az az orvos, aki beültette a pacemakert, a defibrillátort, úgy búcsúzott el tőlem a kórházban, hogy azt mondta: „Önnek valószínűleg még egy éve van hátra.” Szerencsémre tévedett. Most, a könyv írásának pillanatában, már több év is eltelt. Élek. S mint New York-i lakos élvezem az életet. Úgy élek, mint egy amerikai nyugdíjas. Aki ezt egy könyv végén olvassa, könnyen hiszi, hogy csak a könyv végére szánt szép gondolat. Hogy ezt leírhassam, nekem két újraélesztés kellett.

Amit nem írtam meg

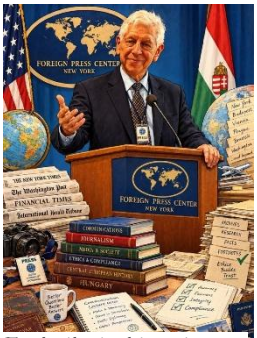
Sok minden kimaradt. Tudatosan nem írtam a politikáról, pedig szerencsém volt 2000 óta minden amerikai politikai kampányról, elnökbeiktatásról tudósítani – de azok nem New York-történetek. Kimaradtak azok a New York-i, vagy New Yorkban megismert magyarok, akikkel évtizedek alatt szerencsém volt együtt dolgozni. Például a magyar főkonzulátus számos tisztviselője, a Liszt – korábban Balassi – Intézet munkatársai, az Amerikai Magyar Kereskedelmi Kamara vezetői és tagjai, a magyar politikai élet számos szereplője, pl. a magyar nagykövetség vagy az alkonzulátusok tisztségviselői. Nos, ami kimaradt, az is megérne egy önálló könyvet.

A legnagyobb sajnálatomra kimaradt könyvemből mindaz a tudósítás, ami már az internetarchívumban sem volt fellelhető. Sajnos számos ide kívánkozó tudósításom nem maradt fenn, mert azok az orgánumok, amelyeknek tudósítottam, amelyeket szerkesztettem – pl. a Helyi Hírek Helyieknek vagy a Demokrata.Info – részben megszűntek létezni, részben hekkerek feltörték a szervereket, amelyeken az anyagaikat tárolták, így nem elérhetőek. Ehhez a hiányhoz az is hozzájárul, hogy a közel húsz év alatt többször is számítógépet cseréltem, és a régi számítógépek merevlemeze és archívuma ma már nem elérhető vagy nem olvasható (pl. a floppylemezek).

Természetesen ki fog maradni az is, ami holnap történik. Egy tudósító munkája sosem fejeződik be. Bár nyugdíjas vagyok, a figyelmem – vagy mondhatom úgy is, hogy a hozzáállásom – nem ment nyugdíjba; az újságírás úgymond a véremben van, s nyugdíjasként sem hagy nyugtot.

Ez a könyv eddig tartott, de a város nem áll meg a hátsó borítónál.

Végül

Egy karikatúra kép, amit a mesterséges intelligencia készített rólam, a tudósítóról, a könyvem kapcsán.

Egy tudósító dolga, hogy nyitott szemmel járjon a világban. 1965 óta vagyok „hivatásos” újságíró, s tagja számos újságíró-szakmai szervezetnek. Korábban természetesen a MÚOSZ-nak, jelenleg itt New Yorkban a Society of Professional Journalistsnak (Hivatásos Újságírók Szervezete), valamint korábban – hiszen nyugdíjas vagyok – igazgatósági tagja és etikai igazgatója voltam az Association of Foreign Press Correspondents in the USA (AFPC-USA) szervezetnek, és alapítója ugyanezen szervezet New York-i klubjának.

Korábban voltam tv-műsorok felelős szerkesztője, online sajtóorgánumok főszerkesztője. Magyarországon sokáig egészségügyi újságírónak, tv-műsorvezetőnek, majd belpolitikai szerkesztőnek, főszerkesztőnek, s aztán külföldi tudósítónak jellemeztek. Meg kell mondanom, ezt tartom szakmám csúcsának, mert itt mindenevő az ember. Hiszen mindegy, hogy politika, sport, kultúra: mindenről tudósítanom kell. 1965 óta azt gondolom, hogy megtanultam, mit érdemes megírni abból, amit láttam, és mit nem – még most is tanulom.

Ha ebből a könyvből egyetlen szeletet kellene kiválasztanom, hogy megmutassam, milyen New York lelke, akkor azt a két ismeretlen ápolónőt választanám, akik letérdeltek egy idegen ember mellé a múzeum márványpadlóján, hogy megmentsék az ember életét.

New Yorkot ugyanis én ilyennek látom.

***Barát Tamás New* York 2026**

Tartalom

Ajánlás ... 4

Előszó ... 5

Útközben ... 7

Elöljáróban ... 7

Indíttatás ... 8

Az „új világ” és én, avagy Csikágóból, Chicagóba ... 10

Első rész ... 11

Hol kell élni? ... **12**

Magyarok az USA-ban ... **15**

„Kitántorgók” ... **15**

„Amerika az én hazám!” ... **17**

New York Cityről ... **18**

Five Boroughs ... **19**

New York arcai — a turistáké és az itt lakóké ... **20**

Hol lakjunk? ... **22**

New York City, mint „főváros” ... **24**

New York City története még a dióhéjnál is rövidebben ... **24**

Az amerikai gazdaság néhány jellemzője ... **25**

Milyen a New York-i ember? ... **26**

New York időjárása ... **27**

Mibe kerül meggyógyulni? ... **28**

A Medicaid: a jövedelem alapján történő biztosítás ... **29**

A város tüdeje — a Central Park ... **31**

Wall Street — a fal, amelyből világközpont lett ... **33**

Kedvenc helyeim New Yorkban- a High Line — park a magasban ... **34**

New York vallásai ... **35**

A „magyar” New York ... **37**

Létezik „amerikai konyha”? ... **39**

Hol van a kultúra? ... **46**

Három kedvenc New York-i múzeumom ... **47**
Az Intrepid Múzeum ... **49**
Szabadság-szobor Múzeuma ... **52**
New York-i iskolák, egyetemek ... **57**
New York nyelve ... **59**
A város állatai ... **60**
Saját környezetem ... **62**
Met Cloisters ... **64**
Wave Hill ... **65**
Második rész ... 67
Megjelent fontosabb tudósításaim 2003-tól napjainkig ... **67**
Koszorúzás a New York-i Kossuth-szobornál ... **68**
EUphoria – Brooklynban ... **69**
„Kisvállalkoztam" Amerikában ... **71**
Az áru, címke nélkül nem áru! ... **76**
Small Business Expo ... **78**
Itt is nehéz állást találni ... **81**
Black Friday, amikor valóban megéri vásárolni ... **83**
Hegedűvel a világ körül – Hegedűvel New Yorkban ... **85**
Magyar Zeneünnep New Yorkban ... **86**
A magyar és a finn zene a főszereplője a Chelsea Music Fesztiválnak ... **87**
Egy politikai rendezvény, ahol egy szó sem esett a politikáról ... **88**
Martin Luther King-koncert ... **89**
Emlékezz – Remember ... **90**
A Bánk bán New Yorkban ... **91**
Ünnepek és felvonulások — a New York-i szilveszter ... **92**
A közösségi média a tájékoztatás fontos eszköze ... **93**
A fotózás, mint a tudósítás témája ... **94**
Fotózás oktatása ... **95**
Egy tudósítás és publicisztika a 85. Oscar-gála kapcsán ... **100**
Oscar nyolcvan nyolcadszor – magyar sikerrel ... **103**
Neumann János-konferencia New Yorkban ... **105**
Ötvenhat négyszer ... **109**

1956 Budapesten 110
1996 az Egyesült Államokban és Kanadában 112
2006 Budapesten 113
2016 New Yorkban 114
Paranoia vagy valós félelem 116
A magyar vívóválogatott népszerűsítette a sportágat Amerikában 120
A baseballt fejjel játsszák 122
Super Bowl 124
New York a bronxi Botanikus Kertben 126
A Covid-19-járvány 127
Dicsekszem: színházban voltam 137
Mi jár a fejemben? Bojkott? 138
Az amerikai egészségügy – saját példáimon 140
Morfinista lettem? 140
Újjászületés 151
Csodaember 158
Harmadik rész 163
Bocsánat, hogyha kérdem, Ön cigány, magyar vagy amerikai? 164
Hogyan lehet a harmóniát megtalálni? 168
Ki a rabba, ki a rabbanit? 172
Egy zongoraművész, akinek három hazája van 176
A világjáró Lakatos 179
„Kissinger professzor úr” 182
Elie Wiesel – Tanúságtétel 185
Epilógus 187
Tartalom 190

SEY